

TARİH

1. sınıf lise
eğitimi için

ders kitabı

TARİH

lise birinci
sınıflar için
ders kitabı

Prof. Dr. Nikola Minov

Üsküp, 2026
(ikinci baskı)

TARİH I lise birinci sınıflar için ders kitabı

Yayınevi:

Yayıncılık, üretim, ticaret ve hizmet şirketi ALBI Ltd. – Üsküp

Editör:

Elena Stefanovska

Yazar:

Prof. Dr. Nikola Minov

Makedoncadan Türkçeye çeviri:

(ИСТОРИЈА I учебник за прва година гимназиско образование, ALBI Ltd. – Üsküp 2025)

Bediya İdriz

Dil Editörü:

Önder Özgürlü

Tasarım ve Grafik Düzenleme:

Public Diplomacy Üsküp

Baskı:

Branko Gapo – grafičko proizvodstvo, Üsküp 2026

Baskı Adedi:

20

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni olmadan, elektronik veya mekanik yollarla – fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi sisteminde saklama dâhil – çoğaltılamaz veya aktarılamaz.

Bu ders kitabı, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 25.08.2025 tarihli ve 26-923/1 sayılı kararıyla 1. sınıf lise eğitimi için Tarih dersi kapsamında kullanım için onaylanmıştır.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

93/94(075.3)

MINOV, Nikola

Tarih I : lise birinci sınıflar için ders kitabı / Nikola Minov ;
[Makedoncadan Türkçeye çeviri Bediya İdriz]. - (2. baskı). - Üsküp :
Albi, 2026. - 198 str. : ilustr. ; 27 cm

Превод на делото: Историја I : учебник за прва година гимназиско образование. - Библиографија: стр. 196-198

ISBN 978-608-241-092-0

COBISS.MK-ID 69264645

ÖNSÖZ

Bu ders kitabının amacı, öğrencilerin insanlığın gelişiminde derin izler bırakmış olan temel süreçleri ve olayları anlamalarını sağlamaktır. Kitabın hazırlanışında, materyalin anlaşılır ve çağdaş olmasına, içeriklerin ise dünya tarihini tüm karmaşıklığıyla yansıtmaya özen gösterdik.

Geçmiş genellikle katı bir kronolojik sıraya göre incelenir – en eski uygarlıklardan başlayarak, Orta Çağ ve Yeni Çağ üzerinden günümüze kadar. Ancak, tarih karmaşık bir olgudur ve bazen basit bir sıralamaya karşı çıkar. İşte bu nedenle, bu ders kitabında kronolojik ve KONUtik yaklaşımı birleştirilerek insanlığın gelişimini ele aldık; böylece süreçlerin nasıl birbirine bağlı olduğunu ve birbirini nasıl etkilediğini göstermek istedik. Bu yöntem, tarihsel bağlamın daha derin anlaşılmasını sağlamakta ve ilk bakışta farklı ve bağlantısız görünen toplumlar arasındaki ilişkileri ve benzerlikleri ortaya koymaktadır.

Kitap, Milli Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından kabul edilen lise birinci sınıf tarih dersi öğretim programında öngörülen içerikler, hedefler ve öğrenme çıktıları doğrultusunda hazırlanmıştır. Ayrıca, programda belirlenen konu ve içerik sırasına da titizlikle uyulmuştur.

İçerikler beş KONU altında düzenlenmiştir. “Tarihin Temelleri, Uygarlıklar ve Devletleşme” başlığı altında, ilk uygarlıkların ortaya çıkmasına ve gelişmiş toplumların oluşumuna yol açan koşullar ele alınmaktadır. Kent devrimi, devlet yapılanmaları, en erken tarihsel dönemlerdeki günlük yaşamın yanı sıra antik çağdaki en önemli şehir devletleri, cumhuriyetler ve büyük imparatorlukların gelişimi işlenmektedir. Özellikle bu olguların insanlığın sonraki gelişimi üzerindeki etkisine vurgu yapılmaktadır.

“Din, Fikirler ve İktidar” başlıklı KONU ise inançların ve ideolojilerin toplumların ve devlet düzenlerinin şekillenmesindeki rolüne odaklanmaktadır. Bu bölümde dünya dinlerinin ortaya çıkışı ve yayılması, kilise kurumlarının ve dini öğretilerin Orta Çağ toplumlarının siyasi ve kültürel gelişimine etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca, hümanizm, rönesans, reform ve aydınlanma gibi hareketlerin Orta Çağ ve Yeni Çağ’da Avrupa’nın dünya görüşünü nasıl değiştirdiği incelenmektedir.

“Tarih Boyunca Dünyanın Bağlantıları” KONUSU, ticaret, göçler ve teknolojik keşiflerin farklı bölgeler ve kültürler arasında yoğun KONUSUlara nasıl yol açtığını açıklamaktadır. Bunun yanı sıra, büyük coğrafi keşifler, sanayi devrimi ve küreselleşmenin temellerini atan süreçler ele alınmaktadır.

“Savaşlar, Çatışmalar ve Özgürlük Mücadeleleri” başlıklı KONU ise Yeni ve Yakın Çağ’daki en önemli savaşlar ve toplumsal çalkantılarla ilgilenmektedir. Devrimler, ulusal hareketler, sömürgecilik, iki dünya savaşı ve bunların sonuçları incelenmektedir. Özellikle ideolojilerin, teknolojinin ve barış çabalarının modern tarih üzerindeki rolüne dikkat çekilmektedir.

Son KONU olan “Tarih ve Modern Dünya”, tarih bilgisini günümüzün sorunlarıyla ilişkilendirmektedir. Medyanın, popüler kültürün ve kolektif hafızanın geçmişin anlaşılmasını nasıl şekillendirdiği incelenmektedir. Amaç, öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi kazanmaları ve tarihin kendi kimlikleri ile yaşadıkları toplum üzerindeki etkisinin farkına varmalarıdır.

Dersler; araştırmayı ve düşünmeyi teşvik eden görseller, haritalar, sorular ve etkinliklerle zenginleştirilmiştir.

Umuyoruz ki bu ders kitabı, gençleri soru sormaya, merak geliştirmeye ve tarihsel süreçlere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaya teşvik edecektir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
TARİHE GİRİŞ	6
KONU 1: TARİHİN TEMELLERİ, UYGARLIKLAR VE DEVLETLEŞME	10
Uygarlığın Başlangıçları	12
Kentsel Devrim ve İlk Devletlerde Yaşam	16
Eski Yunan: Atina'da Demokrasi ve Sparta'da Askeri Toplum	20
Roma Cumhuriyeti	24
Antik Çağ İmparatorlukları	29
ETKİNLİK: Antik Toplamlar	33
KONU 2:DİN, FİKİRLER VE İKTİDAR	34
Tarih Boyunca İnançlar ve Dinler	36
Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)	41
Orta Çağda Hristiyan Kilisesinin Rolü	46
İslam ve Doğu'daki İmparatorluklar	50
Orta Çağ Avrupa'sında Feodalizm ve Monarşiler	55
Hümanizm ve Rönesans	60
Reform ve Karşı Reform	65
Bilim ve Dünyaya Yeni Bakış	69
Yeni Çağdaki İmparatorluklar	73
Mutlakiyetçilik ve Aydınlanma	78
Amerikan Bağımsızlık Savaşı: Fikirler ve Yeni Devletin Kuruluşu	82
Fransız Devrimi	86
ETKİNLİK: Dünyayı Değiştiren Fikirler	91

KONU 3: TARİH BOYUNCA DÜNYANIN BAĞLANTILARI	92
Hint-Avrupa Göçleri ve Kavimler Göçü	94
Eski ve Orta Çağ'da Avrasya'nın Bağlantıları	99
Büyük Coğrafi Keşifler ve Yeni Dünyanın Sömürgeleştirilmesi	103
Sanayi Devrimi ve Teknolojik Yenilikler	107
19. Yüzyıldan Dijital Çağa Göçler ve Küreselleşme	111
ETKİNLİK: İki Dünyanın Buluşması	115

KONU 4: SAVAŞLAR, ÇATIŞMALAR VE ÖZGÜRLÜK MÜCADELELERİ	116
Napolyon Savaşları ve Avrupa'daki Yeni Düzen	118
19. Yüzyılda Devrimler ve Savaşlar	123
19. Yüzyılda Balkanlardaki Ulusal Kurtuluş Hareketleri	127
Amerika, Afrika ve Asya'da Sömürgecilik	131
Birinci Dünya Savaşı	136
Rusya Devrimleri ve Komünizm	141
İki Dünya Savaşı Arasındaki Dünya	146
İkinci Dünya Savaşı	151
Soğuk Savaş	157
20. Yüzyılda Dekolonizasyon ve Bağımsızlık Mücadeleleri	162
Komünizmin Çöküşü ve Avrupa'daki Yeni Demokrasiler	166
ETKİNLİK: Holokost	171

KONU 5: TARİH VE MODERN DÜNYA	172
Tarih, Medya ve Kamusal Tartışmalar	174
Popüler Kültürde Tarih	178
Tarihte ve Modern Dünyada Kadınlar	182
Tarih ve Kimlik	186
Dijital Çağda Tarihsel Hafıza	190
ETKİNLİK: Gençler ve Tarih	195

BİBLİYOGRAFYA	196
----------------------	------------

Tarihe Giriş

Hayatta sıkça, bir şeyin neden olduğunu ve bundan ne gibi sonuçlar doğacağını sorgularız. Benzer soruları tarih de sorar, ancak onları geçmişe yöneltir. Tarih; insan toplumlarının zaman içindeki gelişimini inceleyen bir bilimdir. İnsanların varlıklarını sürdürme, düzen kurma ve daha iyi yaşam koşulları oluşturma çabalarını takip eder. İlk insanlardan ve onların kullandıkları aletlerden modern devletlere ve teknolojilere kadar tarih, insanların ve toplumların nasıl değiştiğini ve çevrelerindeki dünyayı nasıl şekillendirdiklerini açıklamaya çalışır.

Bir Bilim Olarak Tarih

"Tarih" kelimesi, eski Yunanca ἱστορία (istoria) sözcüğünden türemiştir ve araştırma, yani inceleme ve gözlem yoluyla elde edilen bilgi anlamına gelmektedir. Daha sonra Latince historia aracılığıyla diğer Avrupa dillerine yayılmış ve geçmişin anlatılması ve incelenmesi ile ilgili anlamlar kazanmıştır.

Günlük konuşmada sık sık tarih ve tarih yazıcılığı (historiografi) kavramları karıştırılır, ancak aralarında net bir fark vardır. Tarih, geçmişte gerçekten olan olayları ifade eder. Tarih yazıcılığı (historiografi) ise bu geçmişi araştırma, anlama ve bilimsel yöntemlerle yazılı olarak sunma çabasıdır. Tarih yazıcılığı, tarihçiler tarafından oluşturulur ve onların yaklaşımı, yaşadıkları dönem ve çalıştıkları kültürel bağlama bağlıdır.

Tarih yalnızca bir dizi olay ve olgudan ibaret değildir. Tarih, olaylar arasındaki bağlantıları kurmayı, nedenlerini ve sonuçlarını ortaya çıkarmayı ve bir şeyin neden o şekilde gerçekleştiğini açıklamayı amaçlar. Bunu başarmak için tarihçiler çeşitli yöntemler uygular ve farklı kaynaklardan yararlanır; böylece geçmişi daha iyi anlamayı ve onun günümüzde hâlâ neden önemli olduğunu göstermeyi hedefler.

Zaman ve mekân, tarihin temel kavramlarından. Her olay belirli bir zamanda ve belirli bir yerde gerçekleşir. Kronoloji yardımıyla olaylar, hangi olayın önce, hangisinin sonra olduğunu daha kolay anlayabilmek için sıralanır. Ancak zamanı sadece bir tarih veya yıl olarak görmek yeterli değildir. Her zaman daha geniş bir bağlamı değerlendirmek önemlidir: koşullar nasıldı, kim iktidardaydı ve o dönemde hangi fikirler ve inançlar hâkimdi?

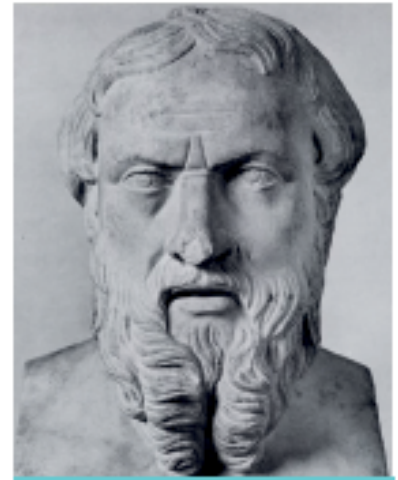
Mekân, bir olayın nerede gerçekleştiğini ifade eder; bu bir köy, şehir, bölge veya ülke olabilir. Mekân, olayların gerçekleştiği çevreyi daha iyi anlamamıza yardımcı olur ve bu, genellikle olayların nedenlerini ve sonuçlarını yorumlamak için çok önemlidir.

Tarihsel mesafe de önemli bir rol oynar; yani bir olayın gerçekleştiği zaman ile onu incelediğimiz zaman arasındaki uzaklık. Olay geçmişte ne kadar uzaksa, ne olduğunun belirlenmesi o kadar zorlaşır. Öte yandan, tarihsel mesafe, olayın veya sürecin sonuçlarını ve gerçek önemini daha iyi görmemizi sağlar.

Tarihçiler geçmişi özel dönemlere ayırır. Bu ayrım dönemleştirme (periodizasyon) olarak adlandırılır.

Dönemleştirme, geçmişin daha kolay incelenmesini sağlar çünkü benzer özelliklere sahip olayları bir bütün halinde gruplar.

Tarih Öncesi (Prehistorya), yazılı kaynakların ortaya çıkışından önceki dönemi kapsar; en erken insanlardan yaklaşık M.Ö. 3000

Herodot - Tarihin Babası

yılına kadar. Ardından Eski Çağ gelir ve Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkıldığı M.S. 476 yılına kadar sürer.

Orta Çağ, 476'da başlar. Ancak bitiş konusunda tarihçiler arasında farklı görüşler vardır. Kimileri Orta Çağ'ın 1492'de, Amerika'nın keşfiyle sona erdiğini kabul ederken, bazıları onu 17. yüzyılın ortalarına kadar devam ettirir.

Bundan sonraki dönem Yeni Çağ olarak adlandırılır ve 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sona erer. O tarihten günümüze kadar olan süreç ise Yakın Çağ olarak tanımlanır.

Bu sınırlar her zaman kesin olmasa da tarih biliminin geçmişi daha düzenli şekilde incelemesine ve insan toplumlarının gelişimini zaman içerisinde daha anlaşılır biçimde açıklamasına yardımcı olur.

1689 Yılı Dünya Haritası

Geçmiş Nasıl İncelenir?

Doğa bilimlerinin, deneyler yapıp aynı olguyu tekrar gözlemleyebilmesinin aksine, tarihçi geçmişe geri dönüp bir olayın tam olarak nasıl gerçekleştiğini doğrudan göremez. Bunun yerine tarih, çeşitli türdeki tarihî kaynaklar aracılığıyla incelenir. Başlıca tarihî kaynak türleri şunlardır: maddeî (fiziksel), yazılı, sözlü ve işitsel-görsel kaynaklar.

Maddeî kaynaklar, aletler, takılar, paralar, silahlar ve yapılar gibi nesneleri kapsar. Bu tür kaynakların incelenmesi büyük ölçüde arkeoloji ile bağlantılıdır. Arkeologlar, kazılar aracılığıyla eski yerleşim yerlerinin kalıntılarını, nesneleri ve objeleri keşfederler. Bu bulgulara dayanarak tarihçiler, özellikle yazılı kaynakların henüz bulunmadığı dönemlerde geçmişteki yaşamı yeniden yapılandırır (rekonstrüksiyon).

Yazılı kaynaklar, yasalar, mektuplar, kronikler ve yıllıklar gibi belgeleri kapsar. Bu kaynaklar olaylar hakkında daha ayrıntılı bilgiler sağlar, ancak bazen taraflı, eksik veya yorumlanması zor olabilir.

Sözlü kaynaklar, kuşaktan kuşağa aktarılan tanıklıklar ve geleneklerdir. Her ne kadar bazen doğrulanması güç olsa da, özellikle sıradan insanların yaşamı ve yerel tarih hakkında önemli bilgiler sunabilirler.

Klio: Tarih'in Müzesi - Tuval Üzerine Yağlı Boya

Daha yakın geçmişte ise işitsel-görsel kaynaklar giderek daha fazla önem kazanmaktadır; bunlar arasında fotoğraflar, videolar ve kaydedilmiş röportajlar yer alır. Tarihî kaynaklar birincil (primer) ve ikincil (sekonder) olarak ikiye ayrılabilir. Birincil kaynaklar, olayın gerçekleştiği dönemde üretilmiş kaynaklardır. İkincil kaynaklar ise daha sonra, önceki bilgiler ve veriler temel alınarak oluşturulmuş kaynaklardır. Tarihçi, kaynakları ayırt edebilmeli, dikkatle analiz etmeli ve ne kadar güvenilir olduklarını değerlendirebilmelidir. Sadece eleştirel bir yaklaşım ve farklı kaynakların titizlikle kullanımıyla, geçmiş hakkında daha net ve doğru bir tablo oluşturulabilir.

Tarihçiler, olayları sadece sıralamakla yetinmezler. Onlar şu soruları sorarlar: Ne oldu? Ne zaman? Nerede? Nasıl ve neden gerçekleşti? Bu sorular aracılığıyla olgular (gerçekte olanlar) belirlenir ve olayların anlamını açıklamaya yönelik bir yorum oluşturulur. Tarihçi, geçmişte yaşayan insanların mantığını ve düşünme biçimini anlamaya, amaçlarını keşfetmeye ve çevredeki değişimlere nasıl tepki verdiklerini ortaya çıkarmaya çalışır.

Farklı tarihçiler aynı olayları farklı şekillerde yorumlayabilir. Bu farklılıklar, tarihçinin yaklaşımı, kullandığı yöntemler ve içinde bulunduğu döneme bağlıdır. Bu nedenle, tarihî yorumların eleştirel bir şekilde analiz edilmesi önemlidir; kesin bir gerçek olarak kabul edilmemelidir.

Bağlam (Kontext), tarihî yorumlama için son derece önemlidir. Her olay, belirli politik, sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar içinde gerçekleşir; bu koşullar, olayın nasıl geliştiğini ve nasıl anlaşıldığını etkiler. Bağlam göz önünde bulundurulmadan, bir olayın neden gerçekleştiğini ve o dönemdeki insanlar için ne anlama geldiğini anlamak zordur.

Tarih araştırması, kaynak toplama ve seçme ile başlar. Daha sonra bu kaynaklar analiz edilir, karşılaştırılır ve doğrulukları kontrol edilir. Birden fazla bağımsız kaynak aynı bilgiyi doğruluyorsa, bu bilgi daha güvenilir kabul edilir.

Eğer kaynaklar çelişkili bilgiler içeriyorsa, tarihçi bunları eleştirel bir şekilde incelemeli ve hangi versiyonun en

Arkeolojik Kazılar

Tartışma Soruları:

Bazı cümleler tarihî metinlerde olay gibi görünür, ancak aslında yorum olabilir. Çiftler veya gruplar halinde, her ifadenin olay mı yoksa yorum mu olduğunu belirleyin ve nedenini açıklayın.

Kristof Kolomb 1492 yılında yeni bir kıta keşfetti.

Nazi Almanyası 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal etti.

Osmanlılar 1453'te Konstantinopolis'i fethetti.

Orta Çağ, Avrupa tarihinin en karanlık dönemi idi.

Aynı olay hem olay (fakt) hem de yorum (interpretasyon) olarak gösterilebilir mi?

Tüm yorumlar eşit derecede değerli ve doğru mudur?

olası olduğunu değerlendirmelidir. Son adım, **anlatı oluşturmaktır**, yani geçmişin bağlantılı ve mantıklı bir şekilde anlatılmasıdır. Bu yalnızca bir hikâye değil, aynı zamanda olayların yorumlanması, nedenlerin ve sonuçların açıklanması ve bunların önemi hakkında bir değerlendirmedir.

Tarih yazarken **önyargıdan kaçınmak** gerekir. Tarihçinin önceden bir görüşe sahip olması ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak yalnızca kendi düşüncesini doğrulayan kaynakları araması riski vardır. Bu yaklaşım, geçmişin çarpıtılmış bir görüntüsünü yaratır. Bu nedenle tarihçi, **eleştirel, dikkatli ve kendi varsayımlarının farkında** olmalıdır.

Aynı şekilde, **anakronizme** (modern değer, fikir veya kavramları ait olmadığı tarihsel döneme taşıma) dikkat edilmelidir. Örneğin, tarih öncesi dönemde demokrasi üzerine konuşmak anakronizmdir. Geçmişte insanlar farklı düşünmüş, farklı inanç ve bakış açılarına sahip olmuşlardır ve bunlar yaşadıkları dönemin bağlamında anlaşılmalıdır.

Tarih yazımında sık sık **stereotipler** ortaya çıkar; bunlar bireyler, halklar veya tarihî dönemler hakkında basitleştirilmiş ve bazen yanlış temsillerdir. Tarihçiler bu stereotipleri dikkatle tanımalı, çünkü bunlar yanlış sonuçlara ve geçmişin çarpıtılmış bir görüntüsüne yol açabilir.

Tarih, kimlik oluşumunda önemli bir rol oynar. İnsan, belirli bir toplumda doğar, bir dil konuşur ve değerler ile gelenekleri miras alır. Kendini anlamak için, yaşadığı halkın ve toplumun geçmişini bilmek gerekir.

Tarih aynı zamanda geleceği sorumlu bir şekilde inşa etmek için bir araçtır. Geçmişte yapılan hataları bilmek, bunların tekrarlanmamasına yardımcı olur. Savaşlar, övülmek için değil, şiddetin nereye yol açtığını ve kaybedilen insan yaşamının bedelinin ne kadar yüksek olduğunu anlamak için incelenir. Bu anlayış sayesinde, barışın, adaletin ve eşitliğin değerinin daha iyi farkına varırız.

Tarih sadece bir bilim değildir. Aynı zamanda **hatırlama ve sorumluluk** demektir. Geçmişin seslerini sabırla dinlemeyi gerektirir; üstelik acı ve rahatsız edici konular hakkında konuşsalar bile. Dürüstlük ister – hem iyi hem kötü yanları kabul etmeyi – ve cesaret ister – bazen kolay yanıtları olmayan soruları sormayı. İşte tarih bu değeri taşır: Kendimizi, atalarımızı ve inşa ettiğimiz toplumu daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Bu, eski Latince deyişin özüdür: *Historia est magistra vitae* – Tarih, hayatın öğretmenidir.

Eski El Yazması

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Tarih ve tarih yazıcılığı (historiografi) nedir?
2. Başlıca tarihî kaynak türleri nelerdir?
3. Tarih yazımında olaylar (fakt) ile yorumlar (interpretasyon) arasındaki fark nedir?

TARİH TEMELLERİ, MEDENİYETLER VE DEVLETLER

Konuya Giriş:

Tarih, insanlığın küçük avcı-toplayıcı topluluklardan karmaşık toplumlar ve medeniyetler kurmaya kadar uzun bir yol kat ettiğini gösterir. Bu konuda, nehir vadilerinin çevresinde ortaya çıkan ilk medeniyetlerle, antik çağda şehirlerin ve devletlerin gelişimini inceleyeceğiz. İnsanların neden ve nasıl organize yaşamaya başladığını, şehirler kurduğunu ve farklı yönetim biçimleri oluşturduğunu öğreneceğiz. Ayrıca Sümerler, Mısırlılar, Yunanlar, Romalılar ve diğer antik halkların toplumlarının nasıl görüldüğünü, en önemli başarılarını ve bunların insan toplumunun sonraki gelişimi üzerindeki etkilerini keşfedeceğiz.

İçerik:

- Medeniyetin Başlangıçları
- Kentsel Devrim ve İlk Devletlerde Yaşam
- Eski Yunan: Atina'da Demokrasi ve Sparta'da Askerî Toplum
- Roma Cumhuriyeti
- Antik Çağ İmparatorlukları
- Etkinlik: Antik Toplumlar

Konu Sonunda Kazanımlar:

- Geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantıyı açıklayabilmek ve tarihin incelenmesinin faydalarını vurgulamak.
- Tarihin geçmişi nasıl incelediğini açıklayabilmek.
- Tarih öncesi ve antik medeniyetlerde insanların günlük yaşamını tanımlayıcı bir şekilde yeniden oluşturabilmek.
- İlk insan topluluklarının yaşamını ve ilk devletlerin kuruluşunu açıklayabilmek.
- Antik medeniyetlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini tanımlayabilmek.
- Medeniyetlerin sürekliliğinin insanlık tarihindeki önemini anlayabilmek.
- İlk şehirlerin gelişiminde kentsel devrimin rolünü açıklayabilmek.
- Temel devlet yapılarının özelliklerini analiz edebilmek: monarşi ve cumhuriyet.
- Antik medeniyetlerin çöküş nedenlerini ve sonuçlarını açıklayabilmek ve ilişkilendirebilmek.
- Antik ve modern toplumlarda demokrasinin işleyişindeki önemini değerlendirebilmek.
- Tarihin, günümüzü anlamadaki ve geleceğe uyum sağlamadaki önemini değerlendirebilmek.
- Antik medeniyetlerin kültürel mirasının modern dünyadaki gelişime katkısını fark etmek ve ona saygı göstermek.

Medeniyetin Başlangıçları

İlk Medeniyetlerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Paleolitik dönemde insanlar, vahşi hayvanları avlayan ve bitkileri toplayan topluluklar olarak yaşamışlardır. Sürekli yiyecek arayışı içindeydiler ve doğayla yakından bağlantılıydılar. Ancak M.Ö. yaklaşık 10.000 yılında Neolitik Devrim ile yavaş ama derin bir değişim başlamıştır. Artık topluluklar doğanın rastgele sunduğu kaynaklara bağımlı olmak yerine bazı bitkileri yetiştirmeye ve hayvanları evcilleştirmeye başlamışlardır. Bu durum kalıcı yerleşim, tarımın gelişimi ve nüfus artışı ile sonuçlanmıştır.

Zamanla bu topluluklar giderek karmaşık hale gelmiştir. Kalıcı yerleşimler, zanaatlar, ürün değişimi, toplumsal sınıflar ve organize yönetim ortaya çıkmıştır. Böylece ilk medeniyetler oluşmuştur; bu toplumlar yazıya sahip, kuralları belirgin ve büyük topluluklarda düzeni sağlayabilme yeteneğine sahipti.

Medeniyetler her yerde ve aynı anda gelişmemiştir. En eski medeniyetler verimli nehir vadilerinde ortaya çıkmıştır: Mezopotamya, Dicle ve Fırat Nehirleri arasında gelişmiştir. Mısır, Nil Nehri boyunca oluşmuştur. Hint medeniyeti, İndus Nehri civarında doğmuştur. Çin medeniyeti, Sarı Nehir vadisinde gelişmiştir.

Nehirler, sürekli su akışı, verimli toprak ve tarım imkânları sağlamıştır. Zamanla insanlar, suyu kanallar ve setler aracılığıyla kontrol etmeyi öğrenmişlerdir. Böylece doğal taşkınlar olmasa bile tarlaları sulayabilmişlerdir.

Su kontrolü, hayatta kalmanın temelini oluşturmuş ve organize toplulukların ilk ifadesi olmuştur. Suyun dağıtımı, taşkınlardan korunma ve fazla gıdaların depolanması, sürekli işbirliği, görev paylaşımı ve kuralların oluşturulmasını gerektirmiştir. Bu ihtiyaçlar, ilk yönetim biçimlerinin ve toplumsal hiyerarşinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İlk medeniyetler dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Bazıları binlerce kilometre uzaklıkta olmalarına rağmen, bu topluluklar benzer sorunlarla karşılaşmıştır: nasıl yiyecek sağlanacağı, günlük

Neolitik Kadın - Rekonstrüksiyon

Sulama Sistemleri - İllüstrasyon

Tartışma Soruları:

Tarih boyunca insanlar büyük nehirlerin kenarına yerleşim kurmuşlardır. Bunun nedeni basittir: Nehirler, tarlaların sulanmasını, balık avlamayı, kolay ulaşımı ve ticaret imkânını sağlamaktaydı. Böylece nehirler, erken medeniyetlerin kalbi hâline gelmiştir.

- Sizce geçmişte bir nehir olmadan medeniyet kurmak mümkün müydü? Neden?
- Nehirler bugün hâlâ geçmişteki gibi aynı öneme sahip mi? Neden veya neden değil?

yaşamda düzenin sağlanması ve hayatın güvence altına alınması gibi. İlginç bir şekilde, birbirlerinden habersiz olmalarına rağmen birçok medeniyet benzer çözümler geliştirmiştir. Yönetim kurulmuş, yazı oluşturulmuş, ortak kurallar belirlenmiş ve dünyayı anlamlandıran inançlar geliştirilmiştir. Bu durum, insanların farklı bölgelerde ve dış etkiler olmadan bile ortak bir yaşamı, düzeni, anlayışı ve değerleri organize etme yeteneğini göstermektedir.

İlk Medeniyetlerin Özellikleri ve Önemi

Erken medeniyetler, ortaya çıktıkları yer fark etmeksizin birkaç ortak özelliğe sahipti: Birinci, istikrarlı yaşam koşulları: Doğal ve iklimsel değişiklikler olsa bile toplum düzenini koruyabilmişlerdir. İkinci, hiyerarşik toplum yapısı, roller, görevler ve ayrıcalıklar net bir şekilde belirlenmişti. Üçüncü, organize yönetim, düzeni sağlamak, vergileri toplamak ve savunmayı organize etmek için resmi otoriteler vardı. Dördüncü, toplumsal elit, kültürü yaratıp aktaran, dini ritüelleri yöneten ve yazıyı geliştiren bir elit grup mevcuttu. Sonuncu, anıtsal mimari ve altyapı; başlıca yerleşim yerlerinde büyük yapılar ve gelişmiş altyapı bulunuyordu.

Yazı, medeniyetin en önemli özelliklerinden biridir. Yazı sayesinde insanlar kayıt tutabilir, bilgiyi aktarabilir, vergi toplayabilir ve ticareti organize edebilirdi. **Mezopotamya**: M.Ö. 4. binyılın sonunda **çivi yazısı** gelişti. İşaretler, nemli kil tabletler üzerine tahta veya kâğıt ile kazınıyordu. **Mısır**: Aynı dönemde **hiyeroglifler** ortaya çıktı; bu işaretler insanları, nesneleri, kavramları ve sesleri temsil eden resim ve sembollerdi. **Fenikeliler**: M.Ö. 11. yüzyılda, fonetik ve geniş kabul görmüş bir yazı geliştirdiler. Bu yazı, bireysel sesleri temsil eden sembollerden oluşuyordu ve birçok sonraki alfabenin, örneğin Yunan, Latin ve Kiril alfabelerinin temelini oluşturdu.

Yazılar, anlamı temsil etme şekillerine göre farklılaşır: Piktografik yazı: Somut nesneleri gösteren semboller kullanır.

Hiyeroglifler

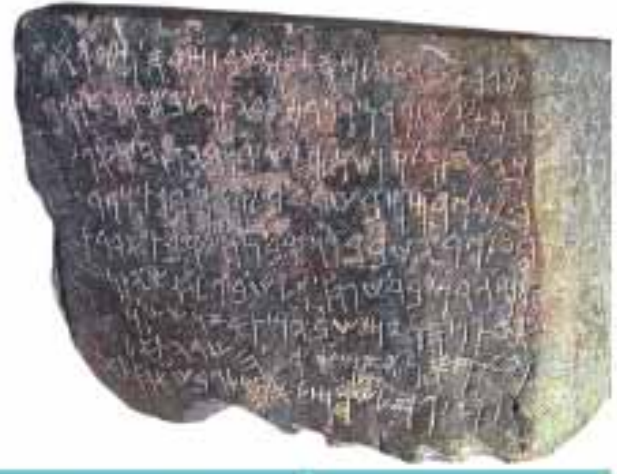
İdeogramik ve Fonetik Yazıldeogramik yazı: İşaretler kavramları veya fikirleri temsil eder; tek bir işaret "güneş", "ışık" veya "güç" anlamına gelebilir. **Fonetik yazı:** Bugünkü harfler gibi, bireysel sesleri temsil eden semboller kullanır.

En eski medeniyetlerde **okuryazarlık herkese açık değildi**. Sadece az sayıda çocuk, genellikle zengin ailelerin veya devlet görevlilerinin oğulları, yazı eğitimi alabiliyordu. Bu çocuklar **yıllarca kil tabletler veya papirüs üzerinde yazı çalışmaları** yaparlardı.

Medeniyetler yönetim biçimleri bakımından farklılık gösterse de, neredeyse hepsinde **bir tür toplumsal hiyerarşi** bulunmaktaydı. Zirvede genellikle hükümdarlar bulunurdu bunlar sıklıkla tanrıların elçileri veya yarı tanrılar olarak kabul edilirdi. Onların altında rahipler yüksek devlet görevlileri ve etkili askeri komutanlar yer alıyordu. Üçüncü katman genellikle zanaatkarlar tüccarlar ve çiftçilerden oluşurdu hakları ve yaşam koşulları toplumdan topluma farklılık gösterebilirdi. En alt katman kölelerdi durumları değışkendi bazıları hiçbir hakka sahip değilken bazıları mülk sahibi olabiliyordu. Bazı medeniyetlerde Asur ve Pers gibi servet kazanma veya ordu hizmeti yoluyla sosyal ilerleme mümkündü. Sosyal hareketlilik yerel yasalar ve geleneklere bağlı olarak değiyordu.

Zirve altındaki sınıflar dışında ilk **medeniyetlerin karakteristik** sembollerinden biri anıt yapılar vardı tapınaklar mezarlar ve kutsal alanlar. Mısırdaki Eski Krallık döneminde piramitler firavunların ilahi gücünü ve ölüm sonrası hayata olan inancı temsil ederdi. Cesetler mumyalama yöntemiyle korunur ve mezarlara yiyecek mücevher ve eşyalar bırakılırdı. Mezopotamya'da en etkileyici yapılar zigguratlardı tuğladan yapılmış büyük basamaklı tapınak kompleksleri.

İlk medeniyetler sadece ilk olmalarıyla değil kalıcı mirasları ile de önemlidir yazı devlet organizasyonu ve yasalar. Erken dönemin ünlü yasalarından biri **Hammurabi Kanunlarıdır**. M.Ö. 18. yüzyılda Babil'de hazırlanmış olan bu kanun yaklaşık 280 madde içeriyordu ve mülkiyet meseleleri, aile ilişkileri ile çeşitli suçlar için cezaları düzenliyordu. Günümüz açısın-

Byblos'tan Fenike Yazıtı - Fonetik Yazıya Örnek

Araştır:

1922 yılında İngiliz arkeolog Howard Carter, Mısır'daki Krallar Vadisi'nde neredeyse dokunulmamış bir mezar keşfetti. Mezar, M.Ö. 14. yüzyılda hüküm süren genç firavun Tutankhamun'a aitti. Bu keşif büyük ilgi çekti çünkü mezarda binlerce eşya bulundu.

- Tutankhamun'un mezarında hangi hazineler bulundu ve bu eşyalar bize eski Mısırlıların inançları, korkuları ve değerleri hakkında neler anlatıyor?

- Mısır'da keşfedilmiş diğer ünlü mezarlar hakkında bilgi bul. Bu mezarlarda neler keşfedildi?

Gize'deki piramitlerin panoraması

dan birçok kural çok sert görünse de Kanunlar, düzenin sağlanmasının ve net kuralların belirlenmesinin en eski medeniyetlerde bile devlet düzeninin temellerinden biri olduğunu gösteriyorç.

Kaynaklar Şunları Söylüyor:

Madde 2

"Eğer biri bir başkasını büyücülükle suçlarsa ama suçlamayı kanıtlayamazsa, suçlanan kişi Nehir'e götürölüp içine atılacaktır. Nehir onu yenerse, suçlayan kişinin mal varlığı suçlananın olacaktır. Ancak Nehir suçlunun masum olduğunu gösterip kişi canlı çıkarsa, büyücülükle suçlayan idam edilecek ve suçlanan kişi suçlayanın mal varlığını alacaktır."

Madde 25

"Eğer birinin evinde yangın çıkarsa ve yangını söndürmeye gelen kişi ev sahibinin eşyalarına göz dikip alırsa, o kişi aynı ateşe atılacaktır."

Hammurabi Kanunları (ehammurabi.org)

Öğrendiklerini Kontrol Et:

1. Neden nehir vadileri ilk medeniyetlerin ortaya çıkması için uygun yerlerdi?
2. Mezopotamya, Mısır ve Fenike'de hangi tür yazılar gelişti?
3. İlk medeniyetlerde toplumsal hiyerarşi sistemi nasıldı?
4. Mezopotamya ve Mısır'da hangi anıtsal yapılar inşa edildi?

Kentsel Devrim ve İlk Devletlerde Yaşam

İlk Şehirlerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İnsanlar kalıcı olarak yerleşip kendi yiyeceklerini üretmeye başladıktan sonra, bazı yerleşimler önemli ölçüde büyüyüp gelişti. Giderek gelişen sulama ve drenaj sistemleri sayesinde tarım ve hayvancılık fazla ürün vermeye başladı. İşte bu fazla yiyecek, daha önce yalnızca tarımla uğraşan bazı sakinlerin zanaat, ticaret ve kamu görevlerine yönelmesini sağladı. Böylece yaklaşık 5500-6000 yıl önce ilk şehirler ortaya çıktı. Yaşam tarzındaki bu büyük dönüşüme **kentsel devrim** denir.

Başlangıçta şehirler, büyüklük ve nüfus açısından köylerden çok farklı değildi. Gerçek fark, köylerde neredeyse tüm halkın gıda üretimiyle uğraşmasına karşın şehirlerde çeşitli mesleklerin gelişmesi ve iş bölümünün ortaya çıkmasıydı.

Her şehirde farklı görevlerde insanlar yaşıyordu. Hükümdar ve en yakın yardımcılar en yüksek siyasi ve askeri yetkiye sahipti ve düzen ile güvenliği sağlıyordu. Rahipler büyük bir güç sahibiydi çünkü dini hayatı yönetiyor ve halk ile tanrılar arasında aracılar olarak kabul ediliyordu. Yazıcılar özellikle saygı görüyordu; idari görevleri yürütüyor, yasaları, ticari anlaşmaları ve kutsal metinleri kaydediyor, vergileri hesaplıyor ve arazi ölçümleri yapıyordu. Zanaatkârlar seramik, metal eşyalar, silah ve giysi üretiyor, tüccarlar uzak bölgelerle bağlantılar kurarak mal ve fikir alışverişini sağlıyordu. Çiftçiler toprağı işlemeye devam ederek yiyecek sağlarken, en ağır ve zahmetli işler köleler tarafından yapılıyordu.

Böylece şehir, ekonomik, siyasi ve ruhani hayatın merkezi haline gelmişti. Her sakin toplumda bir role sahipti ve tüm topluluk karşılıklı bağımlılıkla ayakta kalıyordu. Ancak sosyal

Uruk Şehri - rekonstrüksiyon

Ur'daki Ziggurat

eşitsizlik tüm seviyelerde mevcuttu. Bazıları doğuştan ayrıcalıklı olurken, diğerleri yoksulluktan muzdaripti.

En erken kentsel merkezler, su, yiyecek ve kolay iletişim sağlayan büyük nehirlerin yakınında ortaya çıktı. Ayrıca, konumlar genellikle doğal koruma ve savunmanın kolaylığı açısından dikkatle seçiliyordu. En önemli erken kentsel merkezler Mezopotamya'da ortaya çıktı. Güney Mezopotamya'da Sümerler tarafından kurulan **Uruk** şehri, insanlık tarihindeki en eski şehirlerden biri olarak kabul edilir. Şehirde çok sayıda idari alan, zanaat atölyeleri, ambarlar ve tuğladan yapılmış evler bulunuyordu. Şehrin merkezinde, tanrıça İnanna'ya adanmış anıtsal bir ziggurat yükseliyordu.

Şehirler sadece yaşam alanları olmakla kalmayıp, aynı zamanda güç ve ilerlemenin sembelleri olarak da işlev görüyordu; burada kurumlar, kült, yazı ve kamusal yaşam geliyordu. Bu organizasyonu ve istikrarı korumak için şehirler surlarla çevrilmiş ve gelişmiş bir savunma sistemine sahipti.

İlk şehirlerde nüfus artışı, ticaretin gelişimi ve iş bölümünün yaygınlaşması, daha karmaşık yönetim biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırladı.

Devletin Ortaya Çıkışı ve İlk Devletler

Nüfus artışı ve farklı yerleşimler arasındaki bağlantıların güçlenmesiyle, yerel organizasyonların ötesine geçen daha yüksek bir otorite ihtiyacı doğdu. Böylece ilk **devletler** ortaya çıktı—belirli bir toprak, yasalar ve yönetim organlarına sahip siyasi topluluklar.

Devletin ortaya çıkışıyla ilgili birkaç açıklama vardır. Bir görüşe göre, devlet güç yoluyla ortaya çıkmış; bir kabile diğerini fethedip kendi otoritesini dayatmıştır. Bir başka görüşe

Tartışma Soruları:

İlk devletlerin ortaya çıkışı ve sosyal eşitsizliğin artmasıyla birlikte kölelik de yaygınlaştı. Köleler genellikle savaş esirleri, borçlarını ödeyemeyen kişiler veya köle olarak doğan insanlardı. Öldürülmek yerine, esirler ucuz ve sürekli bir iş gücü olarak kullanıldı. Tarlalarda, evlerde, büyük yapıların inşasında (örneğin piramitler) ve tapınaklarda çalıştırıldılar. Onların emeği, devlet ekonomisinin ve seçkinlerin gücünün temel taşlarından biriydi. Kölelerin çoğu hiçbir hakka sahip değildi; mülk sayılıyorlardı. Sahipleri onları satabilir, cezalandırabilir, ağır işlere zorlayabilir ve hatta öldürebilirdi. Nadiren bazı köleler özgürlük kazanabilse de çoğu toplumun en alt katmanında kalıyor, tamamen efendilerinin iradesine bağımlı oluyordu.

– Sence, neden antik toplumlarda bazı insanların mülk gibi muamele görmesi kabul edilebilirdi?

– Hiçbir hakkı olmayan bir toplum meşru olabilir mi? Neden?

göre, devlet, insanların kendi çıkarlarını koruyacak bir düzen oluşturmak amacıyla anlaşmaları sonucu gelişmiştir. Üçüncü teori ise ekonomik eşitsizliği vurgular. Mülk sahibi azınlık ile geniş yoksul nüfus arasındaki fark, ilişkileri düzenleyecek ve sosyal sınıflar arasındaki çatışmaları önleyecek bir devlet otoritesine olan ihtiyacı doğurmuştur.

İlk devletler, zaten kentsel merkezlerin bulunduğu yerlerde ortaya çıkmıştır, özellikle Eski Doğu'nun verimli nehir vadilerinde. Önce Mezopotamya ve Mısır'da, kısa süre sonra da Anadolu ve Akdeniz kıyılarında görülmüştür.

M.Ö. 4. binyılın sonlarına doğru, Mezopotamya'daki ilk şehirler ve çevresindeki alanlar, her biri yerel tanrılar adına yöneticilere sahip küçük devletler haline gelmiştir. Aynı dönemde, Nil'in kıyılarında Yukarı ve Aşağı Mısır devletleri gelişmiştir. M.Ö. yaklaşık 3200 yılında, Yukarı Mısır kuzey bölgeleri fethederek tüm ülkeyi birleştirmiş ve yeni krallığın başkenti olarak Memphis şehrini belirlemiştir. M.Ö. yaklaşık 2350 yılında ise Akad Kralı Sargon, Mezopotamya'yı ilk kez büyük bir devlet olarak birleştirmiş, daha sonra devletin sınırlarını genişleterek iddiaya göre Pers Körfezi'nden Akdeniz'e kadar hükmetmiş ve kendisini "dünyanın dört tarafının kralı" ilan etmiştir.

Bu devletlerde, kral en yüksek siyasi, askeri ve dini yetkiye sahipti. Genellikle saltanat erkek soyundan geçiyordu, ancak bazen krallar devlet darbeleriyle, Sargon'un yaptığı gibi veya kendi başarıları sayesinde, Mısır firavunu Horemheb örneğinde olduğu gibi tahta geçebiliyordu.

Devleti yönetmek için hükümdar, danışmanlara ve rahiplere güveniyordu. Kurumlar vergileri toplar, yasaları uygular, düzeni sağlar ve dini törenleri yürütürdü. Devletin gücünün bir kısmı, kanallar, barajlar, yollar ve tapınaklar gibi büyük kamu projelerini organize etme yeteneğine dayanıyordu. Bazı durumlarda, Mezopotamya'da olduğu gibi, devletler değişmiş olsa da medeniyet varlığını sürdürmüştür.

İlk devletlerde günlük yaşam

İlk devletlerde insanların günlük yaşamında en önemli endişe hayatta kalmaktı. Çoğu çiftçi veya hayvancıydı ve devletin tüm insanlarına yiyecek sağlamak için sabahtan akşama kadar çalışıyordu. Toprak çoğunlukla tapınakların veya kralın mülkiyetindeydi ve halk, kiralararak veya kendi görevleri kapsamında işliyordu. Şehirlerde yaşam farklıydı; çünkü orada zanaatkarlar, tüccarlar ve çeşitli memurlar yaşıyordu. Okuryazarlık sınırlıydı – sadece yazıcılar ve elitin küçük bir kısmı okuyup yazabiliyordu.

Bronzdan yapılmış bir Akad kralının portre başı

Biliyor musun...

"Kral" kelimesi Eski Slavca kökenlidir ve Orta Çağ hükümdarı Şarlman'ın (Karl der Große) adından türetilmiştir. İlk medeniyetlerde yöneticiler farklı adlarla anılırdı. Sümer'de "en" veya "lugal", Mısır'da "firavun", Akad'da "sar", Hindistan'da ise "raja" denirdi. Hepsi devletin en yüksek siyasi, askeri ve dini yetkisine sahipti.

En popüler içecek bira idi ve uzun pipetlerle içiliyordu. Uruk'ta işçiler bazen maaşlarının bir parçası olarak bira alırlardı. Mısır'da şarap, özellikle üst sınıflar ve tapınaklarda tüketiliyordu. Mezopotamya'da ise şarap ithal edilirdi ve yalnızca en zenginler içerdi.

Mezopotamya'da beslenme arpa, buğday ve çeşitli balık türleriyle sağlanır, et ise daha nadir tüketilirdi. Mısır'da temel gıda arpa veya buğday ekmeğiydi. Arpa ayrıca serbest vatandaşların maaşı olarak da kullanılırdı.

Din önemli bir rol oynuyordu; yalnızca manevi bir ihtiyaç değil, aynı zamanda toplumu birleştirme ve düzeni koruma aracıydı. Halk törenlere katılır, kurban sunar ve koruma, yağmur, verimlilik ve barış için dua ederdi. Bazı devletlerde, örneğin Asur veya Hitit Krallığı'nda, orduya katılmak statü kazanmak veya arazi edinmek için önemli bir yoldu.

Günlük yaşam işlerle dolu olsa da insanlar dinlenmeye, sosyalleşmeye ve eğlenceye ihtiyaç duyuyordu. Bu ihtiyaç bayram kutlamaları, müzik, oyunlar ve çeşitli ritüellerle ifade edilirdi. Mısır'dan arkeolojik buluntular, çocukların genellikle timsah figürleri şeklinde ahşap oyuncaklara sahip olduğunu göstermektedir. Yetişkinler ise otuz kareli bir tahta üzerinde oynanan "Senet" ve sarmal bir yılan şeklinde tahta üzerinde oynanan "Mehen" gibi sosyal oyunlara sahipti.

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Kült

Bir tanrıya ya da ilahi varlığa yönelik ritüeller ve inançlar aracılığıyla düzenli olarak yapılan ibadet.

Elit

Toplumdaki en zengin ve en güçlü tabaka.

Mehen – Eski Mısır'da en popüler sosyal oyunlardan biri

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. "Kentsel devrim" terimi ne anlama gelir?
2. İlk kentsel merkezler köylerden nasıl farklıydı?
3. Devletin ortaya çıkışı ile ilgili üç ana görüş nedir?
4. İlk şehirlerde ve devletlerde sıradan insanların günlük yaşamı nasıldı?

Eski Yunan: Atina'da Demokrasi ve Sparta'daki Askeri Toplum

Büyük Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarından sonra, devlet yapısı ve yazı Avrupa'da da gelişmeye başladı. Bunlar önce Ege havzasının güneyinde, özellikle Girit ve Peloponez'de ortaya çıktı; burada Girit ve Mikene kültürleri gelişti. Girit kültürü ikinci binyılın ortalarında sona ererken, Mikene Yunan kültürü yaklaşık M.Ö. 1100 yılına kadar devam etti. Ancak birçok öge sözlü gelenek ve görenekler yoluyla korunmuş ve antik Yunan uygarlığının temeli olmuştur.

Eski Yunan'da yüzlerce küçük devlet olan "polisler" vardı. Bunlar kendi yasalarına, geleneklerine ve kurallarına göre yaşayan şehir devletleriydi. Yunan polisleri ortak dil ve din aracılığıyla birbirine bağlıydı, ancak yönetim biçimleri farklıydı. En bilinenleri Atina ve Sparta idi. Atina'da vatandaşlar devleti yönetmede aktif rol oynarken, Sparta düzen ve disiplinin hakim olduğu sıkı organize edilmiş bir askeri toplumdur.

Atina ve Demokrasinin Gelişimi

Atina, doğrudan demokrasinin ilk tarihsel örneklerinden biridir. İlk biçimlerinde aristokratik monarşi şeklindeydi; kral ve aristokratlardan oluşan bir konsey (Areopag) vardı. M.Ö. 8. yüzyıla gelindiğinde krallık kaldırıldı ve yönetim en etkili ailelerin eline geçti. Kral yerine üç arkhont devleti yönetiyordu: biri genel yönetimden, biri dini işlerden, biri de askeri işlerden sorumluydu. Altı tezmotet de yargı işlevleri yürütüyordu. Bu güç paylaşımı, siyasi gücün az sayıda aristokratın elinde kalmasını sağladı. Ancak demos, köylüler, zanaatkarlar ve tüccarları kapsıyordu ve yönetime katılamıyordu; bu durum halkın hoşnutsuzluğuna ve reform taleplerine yol açtı.

M.Ö. 7. yüzyılda arkhont Drakon, hukuk sistemini kurmak için önemli bir adım attı. Sözlü olarak aktarılan ve keyfi uygulanan yasaları yazıya döktü. Drakon'un yasaları son derece katıydı; birçok suç için ölüm cezası öngörüyordu.

Atina'daki Parthenon

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Demokrasi / doğrudan demokrasi

Demokrasi (Eski Yunanca demos – halk ve kratos – güç) "halkın yönetimi" anlamına gelir. Kararların doğrudan vatandaşlar veya onların seçtiği temsilciler tarafından alındığı bir düzenlemedir. Doğrudan demokrasi, vatandaşların karar alma sürecine aracı olmadan doğrudan katıldığı bir demokrasi türüdür. Doğrudan demokrasiden farklı olarak temsili demokraside vatandaşlar, kendi adlarına karar veren temsilcileri seçerler. Günümüz demokratik toplumlarında demokrasi temsili demokrasidir.

Aristokratik monarşi

Kralın hükmettiği, ancak gerçek gücün birkaç zengin ve etkili aristokrat ailede olduğu bir yönetim biçimidir. Kral, onların desteğiyle yönetir ve sıradan insanlar neredeyse hiç etkisi yoktur.

Ancak yasaların halka açık olması, hukuki güvenlik sağlama ve keyfi yargıyı sınırlama çabasıydı.

Sonraki önemli reform Solon tarafından M.Ö. 6. yüzyıl başında gerçekleştirildi. Atinalıların çoğu borç nedeniyle kendilerini veya çocuklarını köleliğe satmak zorunda kalmıştı. Solon, borç köleliğini kaldırdı ve çoğunu özgürleştirdi. Ayrıca, vatandaşları soya göre değil, servete göre dört "phyle"ye böldü; sadece en zenginler en yüksek görevler için seçilebiliyordu. Bununla birlikte en yoksul vatandaşlar da yönetimde bir rol aldı. 400 üyeli bir konsey (Boule) kuruldu; her phyle'den 100 temsilci seçildi. Boule, günlük devlet işlerini yürütmek ve öneriler hazırlamakla sorumluydu.

Gerçek doğrudan demokrasi, M.Ö. 6. yüzyılın sonlarında Kleisthenes'in reformlarıyla pekişti. Artık vatandaşlar, köken veya servete göre değil, ikamet ettikleri yere göre gruplandırıldı. 10 phyle oluşturuldu ve her phyle, Atina ve çevresinin farklı bölgelerinden gelen vatandaşları içeriyordu. Her phyle'den 50 temsilci seçildi ve Boule'nin üye sayısı 500'e çıktı.

Merkezi kurum olan halk meclisi (Ekklesia), tüm yetişkin erkek vatandaşların oy kullanabildiği ve önemli konuların, yasa yapımı, savaş ve barış kararları gibi devlet işlerinin tartışıldığı yerdir.

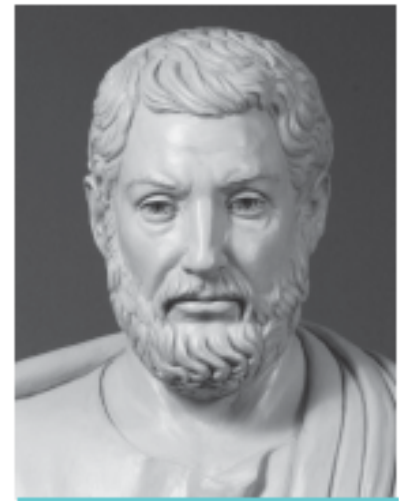
Ancak her özgür erkek Atinalı vatandaşlık hakkı kazanamıyordu. Vatandaş olabilmek için ebeveynlerden birinin Atinalı olması gerekiyordu; M.Ö. 5. yüzyılın ortalarından itibaren ise her iki ebeveynin de Atinalı olması şart koşuldu. Bu düzenleme, ayrıcalıklara sahip vatandaş sayısını sınırlamak için yapılmıştı. Kadınlar ve yabancılar siyasi haklara sahip değildi ve tamamen kamusal yaşamın dışında bırakılmıştı. Buna rağmen, Atina'daki Ekklesia aracılığıyla her vatandaşın devlet yönetimine katılma hakkı ve sorumluluğu olduğu prensibi belirlenmiş oldu.

Atina demokrasisinin özelliklerinden biri, birçok kamu görevine seçilecek kişilerde kura sistemi kullanılmasıydı. Bu yöntemle servetin ve kişisel gücün etkisi azaltılıyor ve vatandaşlar arasında eşitlik teşvik ediliyordu. Yargı yetkisi, günlük olarak rastgele seçilen vatandaşlardan oluşan büyük bir halk mahkemesi tarafından yürütülüyordu. Böylece halkın yargı sistemine daha geniş katılımı sağlanıyordu.

Atina demokrasisinin zirvesi, M.Ö. 5. yüzyılın ortalarında Perikles döneminde yaşandı. Perikles, kamu görevlerinde

Solon - İllüstrasyon

Kleisthenes - büst

bulunan vatandaşlara ödeme getirerek, yoksulların da devlet yönetimine katılmasını mümkün kıldı. Ayrıca Ekklesia ve halk mahkemesinin yetkilerini genişletti. Bu dönem, Atina'nın sanat, mimari ve felsefe alanında yükseliş yaşadığı Altın Çağ olarak bilinir ve Atina, Eski Yunanistan'ın ekonomik ve kültürel merkezi haline gelmiştir. Her ne kadar hâlâ bazı sınırlamalar mevcut olsa da, Atina demokrasisi antik dünyada halk yönetiminin en gelişmiş biçimi olarak kabul edilir.

Sparta'nın Devlet Düzeni

Atina'nın aksine, Sparta toplumu sıkı bir disiplin üzerine kuruluydu. Erkek çocuklar yedi yaşından itibaren askerî yatılı okullara gönderilir, burada devlete hizmet edecek disiplinli savaşçılar olarak yetiştirilirdi. Eğitim, dayanıklılık, koşulsuz sadakat ve topluma itaat üzerine odaklanmıştı ve günlük yaşam, askerî eğitimin bir uzantısı olarak organize edilirdi.

Sparta'da yönetici sınıf, tam siyasi haklara sahip profesyonel askerler olan **Spartiatlar**'dı ve devlet üzerinde tüm yetkiye sahiptiler. Onların altında, siyasi hakları olmayan, tarım, zanaatkârlık ve ticaretle uğraşan serbest insanlar yani **Perioikoî** bulunuyordu. En alt sosyal katmanı ise **Helotlar** oluşturuyordu; bu, sıkı kontrol ve sert muameleye tabi tutulmuş tarım nüfusuydu. **Helotlar**, Spartiatların topraklarını işler ve ürünlerinin büyük bir kısmını devlete vermek zorundaydı.

Sparta, iki farklı hanedanlıktan iki kralın bulunduğu **diarşi** (iki krallı monarşi) olarak örgütlenmişti. Bu kralların başlıca görevleri askerî seferler ve dini ritüellerle ilgiliydi; savaş sırasında en yüksek komutanlık yetkisine sahiptiler. İç işlerdeki siyasi güç ise **Gerusia** adı verilen yaşlılar konseyinde toplanmıştı. Bu konsey, iki kral ve 60 yaşından büyük 28 saygın Spartiat'tan oluşuyor ve devletin en önemli meselelerinde karar alıyordu. Sparta'da halk meclisine 30 yaşından büyük tüm Spartiatlar katılırdı. Bu meclis, yalnızca Gerusia'nın sunduğu önerileri kabul veya reddedebilirdi; tartışma veya öneri yapma hakkı yoktu.

Güç kontrolünde kilit rol, her yıl Spartiatlar arasından seçilen beş Eforlar kolejiyumu aitti. Eforlar çok geniş yetkilere sahipti: kralları hesap vermeye çağırabilir ve yargılayabilir,

Araştır:

Her ne kadar "halkın yönetimi" anlamına gelse de, Atina'daki demokrasi şehirde ve çevresinde yaşayan herkesi kapsamazdı.

– Hangi gruplar demokrasiye dışlanmıştı ve neden?

– Atina toplumunda kölelerin statüsü nasıldı? Herhangi bir hakları var mıydı ve nasıl görüyorlardı?

– Yabancılar Atina'da herhangi bir görev veya hak sahibi miydi? Şehirdeki rolleri neydi?

Spartalı bir savaşçı – heykel

Gerusia üzerinde denetim yapabilir, halk meclisini toplayabilir ve yönetebilir, yasaları uygular ve yargısal işlemleri yürütebilirlerdi. Pratikte Eforlar, Sparta'daki en etkili kurumdu.

Sparta'da kadınlar, Atina'dakilere kıyasla daha fazla özgürlüğe sahipti. Mülk sahibi olabilir ve özellikle geleceğin savaşçıları yetiştirerek askerî değerlerin korunmasında önemli bir rol oynayabilirlerdi. Atina'da kadınlar kamu hayatından tamamen dışlanmıştı ve rolleri ev ve aile ile sınırlıydı.

Atina ve Sparta, eski Yunan dünyasına aitti, ancak siyasi sistemleri farklı değerleri ve amaçları yansıtıyordu. Atina, vatandaşların siyasi katılımını ve ifade özgürlüğünü artırmayı amaçlarken, Sparta'da disiplin ve kontrol ön plandaydı. Bazı dönemlerde iş birliği yapmışlardı; örneğin Greko-Pers Savaşları sırasında (M.Ö. 499–449), birlikte Pers istilasına karşı durup Salamis ve Plataea savaşlarında zafer kazanmışlardı. Ancak çıkar çatışmaları da yaşandı; en ağır olanı Peloponez Savaşı (M.Ö. 431–404) oldu. Bu çatışmada Sparta, Perslerin desteğiyle zafer kazandı, fakat her iki taraf da yıpranmış ve zayıflamıştı. Böylece uzun süreli bir kriz başladı ve klasik Yunan şehir-devleti (polis) bağımsız bir siyasi form olarak giderek zayıflamaya başladı.

Biliyor musun...

Eski Yunan tarihçisi Plutark'a göre, Sparta anneleri oğullarını savaşa şu sözlerle uğurlarlarmış: "Kalkanınla dön ya da onun üstünde dön." Bu, ya zaferle dön ya da hayatta dönme anlamına geliyordu.

Salamina Savaşı - illüstrasyon

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Doğrudan demokrasi ne anlama gelir?
2. Solon ve Kleisthenes'in uyguladığı başlıca reformlar nelerdir?
3. Sparta'da hangi toplumsal sınıflar vardı?
4. Hangi savaşta Atina ve Sparta ortak düşmana karşı birleşti?

Roma Cumhuriyeti

Krallıktan Cumhuriyete

Orta İtalya'da, Tiber Nehri'nin kıyısında Roma şehri kurulmuştur. Konumu avantajlıydı: verimli topraklar tarım yapılmasını sağlıyor, nehir su temini ve ulaşım için kullanılıyor, kara yollarına yakınlık ise ticareti ve diğer yerleşimlerle bağlantıları teşvik ediyordu. Roma, çevresindeki gelişmiş kültürlerin etkisi altında gelişmiş, özellikle kuzeydeki Etrüskler ve Apennin Yanımadası'nın güneyindeki Yunan kolonilerinden etkilenmiştir. Bu etkiler, şehrin en erken dönemlerinde bile, özellikle mimari, yazı ve dini geleneklerde görülmektedir. M.Ö. 753 yılında Romulus ve Remus tarafından kuruldu. Tarihsel kaynaklara göre, şehrin temellerini bölgeyi yerleşimle dolduran Latin kabileleri atmış ve şehrin ilk biçimini oluşturmuşlardır. Roma'nın efsanevi geleneği, şehrin başından itibaren mülteciler, suçlular ve vatansız insanlar için açık olduğunu anlatır. Bu geleneğe göre, bu açıklık, şehrin hızlı bir şekilde büyümesini ve farklı kökenlerden insanların bir arada yaşadığı bir toplumun oluşmasını sağlamıştır.

İlk yıllarda Roma, bir krallık olarak yönetiliyordu. Başında en yüksek siyasi, askeri ve dini yetkiye sahip bir kral bulunuyordu. Kral, etkili ailelerden oluşan yaşlılar meclisi (Senato) ve sembolik bir rolü olan Halk Meclisi tarafından danışmanlık alıyordu.

Roma toplumu katı bir şekilde sınıflara ayrılmıştı. Patrisyenler, zengin ve saygın ailelerin üyeleri olup en önemli görevlere erişim hakkına sahipti ve Senato'yu oluşturuyordu. Plepler ise farklı kökenlerden gelen serbest vatandaşlardı. Patrisyenlerle aynı yükümlülükler sahip olmalarına rağmen, karar alma süreçlerine ve dini görevleri yerine getirmeye katılma hakları yoktu.

Roma geleneğine göre, son krallardan bazıları güçlerini Senato aleyhine artırmaya çalışmıştı. Bu durum gerilimlere yol açmış ve efsaneye göre son kral M.Ö. 509 yılında sürgün edilmiştir. Böylece Roma monarşiyi sona erdirmiş ve vatandaşların siyasi hayata katılımına dayalı Cumhuriyet yönetimini kurmuştur.

"Kapitolinen Kurt" Heykeli - Romulus ve Remus miti

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Cumhuriyet (antik Roma)

Yönetim şekli olup, iktidarın tek bir hükümdar yerine seçilmiş temsilcilerde olduğu sistemdir. Latince **res publica** ifadesinden gelir ve "kamu işi" anlamına gelir.

Roma Cumhuriyeti, kralıktan farklı olarak devlet yetkisinin birden fazla seçilmiş görevli, yani **magistrat** arasında paylaştırılmasıyla ayrılıyordu. Başlıca magistratlar, devlet ve ordunun ortak olarak yönetiminden sorumlu iki **konsül**dü. Yetkinin kötüye kullanılmasını önlemek için görev süreleri bir yıl ile sınırlıydı ve her konsül diğlerinin kararına veto hakkına sahipti.

Diğer önemli magistratlar, askeri yetkilere sahip ve adalet işlerinden sorumlu **praetorler**; devlet hazinesini yöneten **questorler** ve her beş yılda bir seçilen, nüfus sayımı yapan ve kamu ahlakını denetleyen **censorler**di.

Zamanla, özellikle M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren, Senato en etkili siyasi organ olarak öne çıktı; özellikle dış politika ve mali konularda yetkiliydi.

Plebler, çıkarlarını korumak için pleb tribünlerini seçme hakkını kazandılar. Tribünler veto yetkisine sahipti ve sıradan halkın zararına olabilecek yasa veya kararların kabul edilmesini engelleyebiliyordu. Böylece patrisyenler ile plebler arasında kademeli olarak bir denge sağlanmış oldu.

Cumhuriyet döneminde Roma **hukuku** gelişmeye başladı. En eski kodifikasyon, M.Ö. 5. yüzyılda kabul edilen **12 Levha Kanunları**dır. Bu kanunlarla yasalar ilk kez halka açık şekilde sergilendi ve vatandaşların hak ve görevleri net bir biçimde belirlendi. Her ne kadar cezalar sert olsa da, bu uygulama, geleneksel hukukun keyfi yorum ve uygulanmasının sınırlandırılması açısından önemli bir adımdı. Daha sonra praetorler, yargılamalarda uygulanacak kuralları belirten ediktleri yayınladılar. Böylece Roma hukuku, yeni koşullara ve devletin ihtiyaçlarına uyum sağlayacak şekilde kademeli olarak gelişti.

Roma Cumhuriyeti'nin Siyasi Tarihi

Roma Cumhuriyeti, başlangıçta bir şehir-devlet olarak kurulmuş, ancak zamanla et-

Tartışma Soruları:

Atina ve Roma, kralızsız bir yönetim kurmayı denemiş olsalar da sistemleri farklıydı. Atina, vatandaşların karar alma sürecine doğrudan katıldığı doğrudan demokrasiyi geliştirmişken, Roma seçilmiş temsilciler aracılığıyla yönetimi sağlayan bir cumhuriyeti kurmuştu.

- Vatandaşların her şeyi doğrudan mı yoksa seçilmiş temsilciler aracılığıyla mı karara bağlaması daha pratiktir?

M.Ö. 40 civarında Roma Cumhuriyeti'nin toprakları

kisini tüm İtalya'ya ve daha sonra sınırlarının ötesine yaymıştır. Bu süreç, çok sayıda savaşla birlikte gerçekleşmiştir.

Orduda, lejyon adı verilen birimlerde, silah taşıyabilecek ve yeterli mülkiyete sahip tüm vatandaşlar görev yapıyordu. Cumhuriyet döneminde Roma lejyonu, hem askeri hem de siyasi gücün temel dayanağı haline gelmiştir. Lejyonerlerin elde ettiği başarılar, Cumhuriyet'in şanını artırmakla kalmamış, aynı zamanda askeri komutanların etkisini de güçlendirmiştir.

Roma Cumhuriyeti döneminde Roma'nın en büyük zorluğu, Kuzey Afrika'dan zengin bir ticaret devleti olan Kartaca'ya karşı yürütülen Pön Savaşlarıydı. M.Ö. 264 ile 146 yılları arasında, Akdeniz'de üstünlük sağlamak için üç savaş yapılmıştır.

Özellikle İkinci Pön Savaşı (M.Ö. 218-201) büyük önem taşımaktadır. Kartacalı general Hannibal, ordusu ve savaş fillerini Alplerden geçerek Romalılara bir dizi ağır yenilgi yaşatmıştır. Bunların arasında Kanna Savaşı da vardır; bu savaşta yaklaşık 50.000 Romalı asker ölmüştür. Hannibal, Roma'yı ele geçirememiş olsa da,

Hannibal Alpleri aşıyor - tuval üzerine yağlı boya

Araştır:

Gladyatörler, antik Roma'da arenalarda halk için eğlence amacıyla düzenlenen dövüşlere katılan savaşçılardı. Çoğu köle, savaş esiri veya suçluydu, ancak bazen özgür erkekler de şöhret, para veya yeni bir başlangıç umuduyla gönüllü olarak gladyatör oluyordu. Dövüşler, ülke genelindeki amfiteatrolarda yapılırdı; en ünlüsü Roma'daki Kolezyum'dur. Gladyatör oyunları M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren düzenlenmiş ve yüzyıllar boyunca en popüler halk gösterilerinden biri olmuştur.

Çoğunlukla arenadaki kahramanlıklarıyla ün kazansalar da, bazı gladyatörler ayaklanmaların liderleri olarak da tanındı. Bunlardan biri, M.Ö. 1. yüzyılda Roma'ya karşı büyük bir isyanı yöneten köle ve gladyatör Spartak'tı. Binlerce köle onun özgürlük mücadelesine katıldı.

- Tipik bir gladyatör müsabakası nasıldı?
- Spartak'ın isyanında ne oldu?

İtalya topraklarında neredeyse on beş yıl kalmıştır. Sonunda Romalılar, ordularını Afrika'ya sevk etmiş ve Zama Savaşı'nda (M.Ö. 202) Romalı komutan Scipio, Hannibal'ı mağlup etmiştir. Üçüncü Pön Savaşı'nda (M.Ö. 149-146) Kartaca tamamen yok edildi. Şehir yakıldı, sakinleri köle olarak satıldı ve toprakları Roma'nın Afrika eyaleti haline getirildi.

Bu zaferlerin ardından Cumhuriyet, giderek artan sayıda eyaleti yönetmeye başladı. Bu durum iç sorunlara yol açtı: fethedilen topraklardan elde edilen zenginlik, az sayıda senatör ailesinin eline geçerken, özellikle askere hizmet eden köylüler topraklarını kaybetti. Bu durum büyük sosyal gerilimlere neden oldu.

M.Ö. 2. yüzyılda pleb belediye tribünleri olan Gracchus kardeşler, devlet topraklarının yeniden dağıtılması için reformlar yapmaya çalıştı, ancak bu öneriler şiddetle karşılandı ve öldürüldüler. O zamandan itibaren siyasi çatışmalar giderek daha fazla şiddetle çözülmeye başladı.

M.Ö. 1. yüzyılda Cumhuriyet derin iç krizler ve iç savaşlar dönemine girdi. Askeri komutanlar Gaius Marius ve Sulla, iktidar için çatıştı; Sulla zaferin ardından diktatörlük kurdu. Muhafızları devlet düşmanı ilan edildi, mülkleri el konuldu ve çoğu öldürüldü.

Sulla'nın diktatörlüğünden sonra Cumhuriyet resmi olarak kurumlarını geri getirdi, ancak gerçek güç giderek güçlü bir askeri destekle hırslı bireylerin elinde toplandı. Bu koşullarda, M.Ö. 60 civarında Birinci Triumvirlik kuruldu – Julius Caesar (başarılı general ve hırslı politikacı), Pompey (ünlü askeri komutan) ve Crassus (Roma'nın en zengin adamı) arasında gayri resmi bir ittifak. Bu ittifak, onların siyasi konumlarını güçlendirmelerine ve Senato'nun gücünü sınırlamalarına imkan verdi. Ancak Crassus'un ölümüyle ittifak bozuldu ve Caesar ile Pompey çatışmaya girdi.

Caesar, Galyayı fethetmesi sırasında büyük şöhret kazandı (M.Ö. 58-50), başarılı seferler yürüttü ve Kelt kabilelerini boyunduruk altına aldı. Senato, eski müttefiki Pompey'in etkisiyle, ona ordusuz olarak Roma'ya dönmesini emretti. Bunun yerine, M.Ö. 49'da Caesar Rubicon Nehri'ni geçti; bu adım Pompey ve senatör çoğunluğa karşı iç savaşın başlangıcını işaret etti. Birkaç yıl süren çatışmanın ardından rakiplerine karşı zafer kazandı ve gücünü pekiştirdi.

Savaş sırasında Caesar birkaç kez diktatör ilan edildi; önce sınırlı bir süre için, sonra süresiz olarak. Diktatörlük, ona Senato veya Halk Meclisi'nin onayı olmadan tek başına karar alma, yasalar önerme, memur atama ve orduları yönetme yetkisi sağladı. Bu durum, birçok etkili Romalı'nın, Caesar'ın gücünün Cumhuriyeti sona erdirip monarşi kuracağından korkmasına yol açtı.

Roma Forumu

M.Ö. 44'te Caesar, Cumhuriyet düzenini korumak isteyen bir grup suikastçı tarafından Senato'da öldürüldü.

Caesar'ın öldürülmesinin ardından iktidar mücadelesi devam etti. Destekçileri Octavian, Marcus Antonius ve Lepidus, Caesar'ı öldürenleri cezalandırmak için **İkinci Triumvirliği** kurdu. Onların ortadan kaldırılmasının ardından triumvirlikler birbirleriyle çatıştı. M.Ö. 31'de Octavian, Antonius ve müttefiki Mısır Kraliçesi Kleopatra'yı Akçium Deniz Savaşı'nda yenerek tüm iktidarı ele geçirdi.

Böylece Roma Cumhuriyeti sona erdi ve yeni bir dönem başladı – Prenslük Dönemi (Principatus). Octavian (daha sonra Augustus olarak bilinir) resmi olarak imparator ilan edilmese de neredeyse sınırsız güce sahipti. Cumhuriyet kurumları, Senato ve magistratlar varlığını sürdürdü, ancak gerçek güç tek bir kişinin eline geçti.

Caesar'ın öldürülmesi - tuval üzerine yağlı boya

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Erken Roma Cumhuriyeti'nde Senato'nun rolü:
2. İkinci Pön Savaşı nasıl gerçekleşti:
3. M.Ö. 1. yüzyılda Roma Cumhuriyeti'ndeki iç krizler ve iç savaşların nedenleri?

Antik Çağlarda İmparatorluklar

İmparatorluk, çoğunlukla askeri fetihler yoluyla çok çeşitli topraklar ve halklar üzerinde yetki genişleterek kurulan büyük bir devlettir. İmparatorlukta egemen olan bir monark bulunur ve bu monark en yüksek yetkiye sahiptir. Çoğu durumda monark, kutsal bir kişi veya tanrıların seçilmişisi olarak görülürdü; bu da ona özel bir itibar kazandırır ve hükümet yetkisini meşrulaştırır.

İmparatorlukların birkaç temel özelliği vardır: en önemli kararları alan bir hükümdar, yeni topraklar fethetmek ve düzeni sağlamakla görevli güçlü bir ordu, monarkın yetkisini imparatorluğun tüm bölgelerine uygulayan bir idare ve tüm teba için geçerli kanunlar ve kuralları.

Antik imparatorluklar bazı ortak unsurlara sahip olsalar da, fethedilen halklara bakış açıları, toprak yönetim yöntemleri ve uyguladıkları kültürel politikalar açısından farklılık gösteriyorlardı. İmparatorluk, devlet düzeninin yeni bir biçimi olarak M.Ö. 1. binyılda ortaya çıktı. Bu tür ilk devlet Asur İmparatorluğu oldu. Antik çağda en etkili ve büyük imparatorluklar arasında Ahameniş İmparatorluğu, Büyük İskender'in İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu bulunuyordu.

Ahameniş İmparatorluğu

Ahameniş İmparatorluğu, Persler olarak da bilinir ve antik çağın en güçlü devletlerinden biriydi. İmparatorluğu, M.Ö. 6. yüzyılda Büyük Kiros kurdu ve adını hüküm süren hanedanın efsanevi atası Ahamen'den aldı. M.Ö. 559 yılında Kiros, Persler'in bulunduğu küçük bir krallığın kralı oldu. Kısa sürede büyük bir toprak parçasını fethetti; Persler ve Medler'in topraklarından Ege Denizi kıyılarına kadar genişledi. M.Ö. 539 yılında Babil Krallığı'nı da fethederek etkisini Mezopotamya, Suriye ve Filistin üzerine yaydı.

Persler, Darius I (M.Ö. 522-486) döneminde zirveye ulaştı; imparatorluk, batıda Ege Denizi ve Mısır'dan doğuda İndus Nehri'ne kadar uzanıyordu ve o zamana kadar görülmuş en büyük imparatorluk oluyordu. Darius, devleti yönetmek için satraplar atadı; satraplar geniş bölgeleri yönetiyor ve hükümdarın çıkarlarını koruyordu. Bu sistem, geniş toprakların daha etkili yönetilmesini sağladı, ancak bazen satraplardan

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Monarşi / Monark

Monarşi, devletin tek bir kişi—monark—tarafından yönetildiği bir yönetim biçimidir. Monark genellikle ömür boyu hüküm sürer ve iktidarı miras yoluyla devralır. Monark farklı unvanlara sahip olabilir (kral, çar, prens, emir, şah) ve bu, zamana, yere ve geleneğe bağlıdır.

Monarşiler çoğunlukla krallıklar veya imparatorluklar şeklinde örgütlenmiştir.

Krallık: Monarkın "kral" unvanına sahip olduğu devlettir. İmparatorlukların aksine, krallıklarda genellikle tek bir halk veya yakın halklardan oluşur. Çarlık / İmparatorluk: Monarkın "çar" unvanına sahip olduğu devlettir. Çarlıklar genellikle daha geniş toprakları kapsar, birden fazla halkı yönetir ve daha geniş bir siyasi veya kültürel alan üzerinde üstünlük iddiasına sahiptir.

Makedonca dilinde "çarstvo" (çarlık) ve "imperija" (imparatorluk) terimleri sıklıkla eşanlamlı kullanılır; ancak tarihsel olarak her çarlık bir imparatorluk değildir ve her imparatorluk da bir çar tarafından yönetilmemiştir.

dirençle karşılaşıyordu. Bu düzenleme sayesinde Persler, çok uluslu bir imparatorluğu başarılı bir şekilde yönetmenin örneği olarak kabul edildi. Pers İmparatoru mutlak yetkiye sahipti ve yüksek tanrının seçilmişisi olarak kabul edilirdi. Tevalarının gözünde en yüksek otoriteyi temsil ederdi ve ona koşulsuz saygı gösterilmesi beklenirdi. Ona olan sadakat kutsal bir görev sayılır, her saygısızlık eylemi ise imparatorluktaki düzeni tehdit eden bir hareket olarak değerlendirilirdi.

Ahamenidler, çok çeşitli halklara karşı yüksek bir hoşgörü göstermişlerdi. Halkların kendi geleneklerini, dillerini ve dini uygulamalarını korumalarına izin verilmiş, bu durum merkezi otoriteye karşı direnci azaltarak istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunmuştu.

Persler ayrıca standart bir para ve ölçü sistemi getirmişti. Ortak para birimi ticaretin kolaylaşmasını ve vergilerin doğru bir şekilde toplanmasını sağlamıştı. Birleşik ölçü sistemi ise inşaatı, tedariki ve mal depolamayı kolaylaştırmış, ekonomik verimliliği artırmış ve kraliyet kontrolünü güçlendirmişti.

Zamanla, Ahameniş İmparatorluğu iç sorunlarla karşılaştı: yolsuzluk, satraplar arası çekişmeler, ekonomik zorluklar ve uzak bölgelerde isyanlar. Nihai darbe, M.Ö. 334-330 yıllarında Pers güçlerini yenip Ahameniş İmparatorluğu'nu yok eden Büyük İskender'in seferiyle geldi.

Darius I - rölyef

Büyük İskender'in İmparatorluğu

Büyük İskender (III. Aleksander), tarihin en başarılı askeri liderlerinden biriydi. M.Ö. 356'da Makedonya'nın başkenti Pella'da doğdu; ünlü filozof Aristoteles tarafından yetiştirildi ve babası II. Filip tarafından taht için hazırlandı. II. Filip'in M.Ö. 336'da öldürülmesinin ardından kral olan İskender, babasının başlattığı doğu seferini sürdürdü.

Seferleri onu Küçük Asya, Mısır, Mezopotamya, Pers toprakları ve İndus Nehri vadisine kadar götürdü. İlk büyük zaferini M.Ö. 334'te Granikos'ta kazandı; Pers satraplarını yendi ve Batı Küçük Asya üzerinde kontrol kurdu. Ertesi yıl İssos'ta Pers Kralı III. Darius'u mağlup etti ve Mısır'a giden yolu açtı. Mısır'da direnişle karşılaşmadan karşılandı, firavun ilan edildi ve "Tanrı Amon'un oğlu" unvanını aldı.

Karar niteliğindeki savaş M.Ö. 331'de Gaugamela'da gerçekleşti; burada III. Darius'un ordusunu yok eden İskender, Ahameniş İmparatorluğu'nun gücünü sona erdirdi. Zaferin ardından Babil'e zaferle girdi ve yeni hükümdar olarak kabul edildi, "Asya Kralı" unvanını aldı ve eski Pers devletindeki hakkını pekiştirdi.

İskender'in imparatorluğu üç kıtaya yayılmıştı ve çok sayıda farklı halk, dil ve geleneği kapsıyordu. Kontrolü sürdürmek için Pers yönetiminin bazı unsurlarını korudu, yerel görevliler atadı ve stratejik bölgelerde Makedon garnizonları konuşlandırdı. Susa'daki düğün, yaklaşık 10.000 Makedon'un yerel soylu ailelerden kadınlarla evlenmesiyle halkları birbirine bağlama çabasının en sembolik örneği oldu.

İskender doğu geleneklerini benimsedi: Pers kıyafetleri giydi ve hükümdara secde gelme geleneğini uygulamaya çalıştı; böylece fethedilen halkların desteğini kazanmayı hedefledi. Birçok yeni şehir kurdu, en ünlüsü **Mısır'daki İskenderiye** idi. Bu şehirler kültürel alışveriş, dini çeşitlilik ve ticaret merkezleri olarak gelişti, imparatorluk halkları arasındaki yakınlaşmayı sağladı.

M.Ö. 326'da Hindistan'da Puru ile yaptığı savaşta son büyük zaferini kazandı. Ardından ordusu daha ileri gitmeyi reddetti ve geri dönüş yoluna geçti. Kalan yıllarını yeni seferler planlayarak geçirdi, ancak M.Ö. 323'te **Babil'de aniden öldü** ve belirli bir varis atamadan hayata veda etti.

İmparatorluk, geniş olmasına rağmen kalıcı kurumlar oluşturmadı; hükümdarın kişisel otoritesi ve karizmasına dayanıyordu. Bu nedenle İskender'in ölümünden sonra imparatorluk, generalleri olan **diadochi'ler** arasında bölündü.

Roma İmparatorluğu

M.Ö. 27'de Prensipiyatın (Principate) kurulmasıyla Roma tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Cumhuriyetin kurumları, Senato ve magistralar gibi yapılar varlığını sürdürse de, rolleri önemli ölçüde sınırlanmıştır. Gerçek güç, ordunun komutasını elinde bulunduran, mali yönetimi sağlayan ve yasama ile dış politika üzerinde belirleyici etkiye sahip **prensipe** geçmiştir.

Roma İmparatorluğu son derece çeşitlilik göstermekteydi. Farklı dilleri, gelenekleri ve inançları olan birçok halk burada yaşamaktaydı. İmparatorluğun istikrarı birkaç temel faktöre dayanıyordu: iyi organize edilmiş bir yönetim, gelişmiş bir hukuk sistemi, profesyonel bir ordu ve imparatorluğun her bölgesini birbirine bağlayan geniş bir yol ağı. Eyaletler, prensip tarafından atanan yöneticiler veya lejatlar tarafından yönetiliyordu. Vergi toplama görevini ise procurator adı verilen özel mali görevliler yürütüyor, gelirler Roma'ya gönderiliyor ve tüm imparatorluğun ihtiyaçları için kullanılıyordu. Zamanla, eyaletlerin giderek daha fazla sakini Roma vatandaşlığına kavuşuyor, bu da onları devlete bağlıyor ve sadakatlerini artırıyordu.

İmparatorluk, en geniş toprak sınırına İmparator Trajan döneminde, M.S. 117 civarında ulaşmıştır; Atlantik Okyanusu kıyılarından Fırat Nehri ve Basra Körfezi'ne, kuzey Britanya'dan Kuzey Afrika çöllerine kadar uzanmaktaydı.

III. yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğu derin bir iç krizle karşılaşmıştır. İmparatorlar sık sık askeri darbelerle değişmiş, sınırlar sürekli barbar kabileler tarafından tehdit edilmiş ve ekonomi enflasyon ve istikrarsızlıktan zarar görmüştür. Krizi geçici olarak hafifleten reformlar yapılmış-

Büstu: Büyük İskender (III. Aleksander)

Tartışma Soruları:

Büyük İskender, farklı halklar ve kültürler arasında hoşgörü politikası uygulayarak bir dünya devleti yaratmak istemiştir. Bazı tarihçiler, onun fethedilen topraklarda ortak bir kültür yaratmak istediğini düşünürken, diğerleri bunun sadece boyun eğdirilen halkları kontrol etmenin bir aracı olduğunu savunmaktadır.

– Senin için bu iki teoriden hangisi daha inandırıcı görünüyor ve neden?

tır. İktidarı güçlendirmek ve imparatorluğu istikrara kavuşturmak amacıyla, imparator Diocletian (M.S. 284-305) "dominat" olarak bilinen yeni bir siyasi sistem kurmuştur. Prensipattan farklı olarak, burada imparator "devletin ilk vatandaşı" olarak değil, tüm teba üzerinde mutlak bir hâkim ve neredeyse ilahi sayılan bir yönetici olarak kabul edilmiştir.

Bazı reformlar geçici bir istikrar sağlasa da devletin derin sorunlarını kalıcı olarak çözmemiştir. Teodosius I'in ölümünden sonra (395) imparatorluk Doğu ve Batı olarak bölünmüştür. Batı Roma İmparatorluğu 476'da, Alman lider Odoakar son Batı imparatoru Romulus Augustulus'u tahttan indirdiğinde yıkılmış, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ise 1453 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

Ahamenişler, Büyük İskender'in imparatorluğu ve Roma imparatorluğu'nda askeri güç hızlı genişleme sağlamıştır, ancak başarıları farklı halkları yönetme becerilerine de bağlıydı. Persler görece bir hoşgörü ve sıkı idareyi benimserken bazı halklarda memnuniyetsizlik yaratmış- tır. Büyük İskender'in imparatorluğu hükümdarın otoritesine dayanmıştır. Roma ise yasalar, yollar ve devlet organizasyonu sayesinde geniş bir coğrafyayı birleştirmiş ve Avrupa ile Asya'da kalıcı bir miras bırakmıştır.

Biliyor musun....

Roma İmparatoru Caligula'nın, sevdiği atı Incitatus'u konsül ilan etmeyi planladığı söylenir.

Caligula, alışılmadık ve çoğu zaman provokatif davranışlarıyla tanınıyordu. Roma aristokrasisini küçümsemek için ya da bazı kaynaklara göre zihinsel bir bozukluğun sonucu olarak, Incitatus'a mermerle süslenmiş lüks bir ahır yaptırmış, ona değerli takılar hediye etmiş ve yemeklerini gümüş kaplarda sunmuştur.

Batı ve Doğu Roma İmparatorluğu haritası

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. İmparatorluk nedir ve hangi özelliklerle karakterizedir?
2. Ahameniş İmparatorluğu'nu kim kurdu ve farklı halklar üzerindeki kontrolü nasıl sağladı?
3. Büyük İskender'in imparatorluğu ölümünden sonra neden dağıldı?
4. Roma İmparatorluğu'nun istikrarını sağlayan üç faktörü belirtiniz?

ETKİNLİK

Antik Toplamlar

Hazırlık:

Öğrenciler beş gruba ayrılır. Her grup, en ünlü antik siyasi oluşumlardan birini temsil eder:

- Atina
- Sparta
- Ahameniş İmparatorluğu
- Büyük İskender'in İmparatorluğu
- Roma Cumhuriyeti

Grup Görevi – Tartışma

Göreviniz, kısa bir sunum hazırlamak ve aşağıdaki soruları yanıtlamaktır:

- Toplumunuzda yönetim nasıl bir yapıdaydı?
- Kararları kim alıyordu?
- Ana değerler veya idealler nelerdi? (Halkın yönetimi, disiplin, gelenek, güç, ticaret, yayılma veya başka bir şey?)
- Hangi sınıflar veya gruplar vardı? (Sınıf ayrımı var mıydı; kim haklara sahipti, kim değildi?)
- Devletinizi/İmparatorluğunuzu başarılı kılan unsurlar nelerdi? (En az iki özel özellik belirtin)

Sunum

Her grup kendi metnini yüksek sesle okur (2-3 dakika).

Tartışma

- Bu antik toplumların hangisinde yaşamak isterdiniz? Neden?
- Bu toplumların hangi değerlerinin bugün hâlâ önemli olduğunu düşünüyorsunuz?

DİN, FİKİRLER VE GÜÇ

Konuya Giriş:

İnançlar ve fikirler her zaman insanlığın itici gücü olmuştur. İnsanlar yüzyıllar boyunca yaşamın anlamını, ilahi olanı ve dünyadaki yerlerini sorgulamışlardır. Bu konuda tarih boyunca dinlerin toplulukları nasıl birleştirdiğini ve iktidarı nasıl meşrulaştırdığını, aynı zamanda fikirlerin değişimlere ve yeni başlangıçlara nasıl yol açtığını keşfedeceğiz. Eski inanç ve mitolojileri, Hristiyanlık ve İslam'ın ortaya çıkışı ve yayılışını, feodalizmin Orta Çağ toplumlarına etkisini ve mutlak monarşinin doğuşunu inceleyeceğiz. Hümanizm, Rönesans ve Aydınlanma'nın dünyaya yeni bakış açıları açarak tarihin akışını değiştiren devrimlere nasıl yol hazırladığını öğreneceğiz. Ayrıca sözün, düşüncenin, bilimin ve inancın Orta Çağ ve Yeni Çağ toplumlarının gelişimini nasıl şekillendirdiğini de göreceğiz.

İçerik:

- Tarih boyunca inançlar ve dinler
- Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)
- Orta Çağ'da Hristiyan kilisesinin rolü
- İslam ve Doğu'daki imparatorluklar
- Orta Çağ'da Avrupa'da feodalizm ve monarşiler
- Hümanizm ve Rönesans
- Reform ve Karşı Reform
- Bilim ve dünyaya yeni bakış açısı
- Yeni Çağ'daki imparatorluklar
- Mutlak monarşi ve Aydınlanma
- Amerikan Bağımsızlık Savaşı: fikirler ve yeni bir devletin kurulması
- Fransız Devrimi
- Etkinlik: Dünyayı değiştiren fikirler

Konu Sonunda Kazanımlar:

- Eski ve orta çağ toplumlarında inançların ve dinlerin iktidar kavramlarının oluşumundaki rolünü anlamak.
- Hristiyanlık ve İslam arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek.
- Kilisenin Avrupa halklarının tarihsel gelişimindeki rolünü açıklamak.
- Feodal toplumun işleyişini ve sosyal yapısını tanımlamak.
- Rönesans ve Aydınlanmanın orta ve yeni çağda yeni iktidar kavramlarının oluşumuna etkisini açıklamak.
- Reformun Avrupa siyasi tarihindeki rolünü ve kapitalist toplumsal düzenin gelişimini analiz etmek.
- Fransız Devrimi'nin feodalizmin kaldırılmasındaki ve ulusal devlet fikirlerinin gerçekleşmesindeki önemini değerlendirmek.
- Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın insanlığın sonraki gelişimi üzerindeki etkisini değerlendirmek.
- Teokratik, mutlakiyetçi ve ulusal devletlerin iktidar yapısını ve işleyişini karşılaştırmak.
- Ulusların ve ulusal devletlerin ortaya çıkış sürecini açıklamak ve onların modern dünyadaki önemini değerlendirmek.
- Özgürlük, insan hakları ve akıl hakkındaki modern fikirlerin oluşumunda dini ve bilimsel dünya görüşünün rolünü değerlendirmek.
- Orta ve yeni çağda insanlığın gelişiminde önemli fikirlerin öncüsü olmuş kişilere saygı geliştirmek.

İnançlar ve Dinler Tarih Boyunca

İnsan her zaman çevresindeki dünyayı ve kendi varoluşunun anlamını kavramaya çalışmıştır. En erken topluluklarda insanlar, gök gürültüsü, yağmur, gece, hastalıklar veya ölümü açıklayamıyorlardı ve bunların görünmez güçler tarafından meydana getirildiğine inanıyorlardı. Bu tür inançlardan, hastalıklardan, felaketlerden ve doğal afetlerden korunmak ve ruhların, tanrıların ve doğa güçlerinin desteğini sağlamak amacıyla yapılan ritüeller ve kurban törenleri ortaya çıkmıştır. Yeryüzü ve Güneş yaşamın kaynakları olarak saygı görürken, Ana Tanrıça canlı dünyanın atası kabul edilmiştir. Bazı topluluklarda ise her kabilenin bir hayvandan türediğine ve onun tarafından korunduğuna inanılır, bu inanç totemler aracılığıyla yaşatılırdı. Ölmüş atalar ruhani koruyucular olarak kabul edilirdi; zamanla ise insanlar ile tanrılar arasında aracılık yapan ilk rahipler ortaya çıkmıştır.

İlk uygarlıkların gelişmesiyle bu inançlar daha karmaşık bir biçim almış ve mitlere – tanrılar, kahramanlar, olağanüstü olaylar ve dünyanın yaratılışıyla ilgili efsanelere – dönüşmüştür. Mitler nesilden nesile aktarılmış ve ortak geleneğin bir parçası haline gelmiştir. Onlar aracılığıyla dünyanın ve insanın kökeni açıklanmış, aynı zamanda ahlaki dersler verilmiş ve iyi ile kötü hakkındaki anlayışlar şekillenmiştir.

Büyük Tufan Mitİ, Nuh'un Gemisi - tuval üzerine yağlı boya

Çoktanrılı Dinler

Çoğu antik kültürde çoktanrıcılık (polyteizm) hâkimdi; insanlar birden çok tanrıya inanırdı. Bu tanrılar genellikle insan özelliklerine sahip olarak tasavvur edilir, ancak doğaüstü güçleri bulunurdu. Her tanrının ayrı bir rolü vardı: kimisi yağmur ve nehirleri, kimisi bereketi, aşkı, ölümü veya savaşı yönetirdi. Eski Yunanlılar, tanrıların Olimpos Dağı'nda yaşadığına ve insan kaderlerini sürekli etkilediğine inanırlardı. Baş tanrı Zeus, ışık tanrısı Apollon, bilgelik tanrıçası Athena ve güzellik tanrıçası Afrodit en çok saygı görenler arasındaydı.

Daha sonra, güçlü Yunan kültürel etkisi altında, Romalılar kendi tanrılarını Yunan tanrılarıyla özdeşleştirmeye başladılar. Farklı isimler taşımalarına rağmen, çoğu kez benzer roller ve özellikler atfedildi. Böylece Zeus, Jüpiter ile, Athena Minerva ile, Afrodit ise Venüs ile eşitlenmiş oldu. Zamanla bu benzerlikler öyle arttı ki, Romalı ve Yunan tanrıları neredeyse sadece isimleriyle ayrılır hâle geldi. Ana tanrıların yanı sıra, Romalılar atalarının ruhlarına ve evin koruyucu ruhlarına da saygı gösteriyordu.

Politeist toplumlarda din adamları çok önemli bir role sahipti. Ritüelleri gerçekleştirir, ilahi düzeni yorumlar ve gelenekleri sürdürürlerdi. Tapınaklar ve kutsal alanlar inşa edilir, tanrılara adanmış kurbanlar ve bayram törenleri burada yapılırdı.

Romalılar, devletin başarısının tanrıların hoşnutluğuna bağlı olduğuna inanırdı; bu nedenle dini ritüeller kamusal yaşamla yakından bağlantılıydı. Roma İmparatorluğu döneminde hükümdar aynı zamanda baş rahipti ve ölümünden sonra iyi yöneticiler tanrı ilan edilirdi.

Romalılar arasında başka inançlar da yayılmıştı; özellikle Doğu kökenli kültürler, örneğin İsis, Kybele ve Mitra kültürleri, daha derin bir manevi deneyim ve ölüm sonrası daha iyi bir yaşam vaadi sunuyordu.

Tek Tanrılı Dinler ve Doğu Kültürlerindeki Dinler

Tek tanrılılığın, yani tek bir tanrıya inanmanın ortaya çıkmasıyla, insanın dünyayı algılama biçimi ve ilahi ile ilişkisi değişti. Tek tanrılı dinler, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve her yerde olan yüce bir Tanrı inancına dayanır. Bu Tanrı dünyayı yaratmış ve var olan her şeyi yönetir.

İlk tek tanrılı dinlerden biri, Yakın Doğu'daki Yahudi toplulukları arasında gelişen Yahudilikti. Yahudilik, tek bir Tanrı'ya (Yahve) inanmayı temel alır. Yahve, Yahudi halkıyla bir antlaşma yap-

Jüpiter – Heykel

Araştır:

Amerika'daki Maya ve Aztek medeniyetlerinde din hayatın merkezi bir parçasıydı. İnsanlar, Güneş, yağmur, toprak ve mısırı temsil eden birçok tanrıya inanıyorlardı. Dini ritüeller genellikle piramidal tapınakların tepelerinde gerçekleştiriliyordu ve insan kurbanlarının önemli bir rolü vardı.

– Maya veya Azteklerde en önemli tanrılar hangileriydi? Görevlerini açıklayın.

– Bu medeniyetlerde kurban ritüelleri neden bu kadar önemliydi?

miş ve kutsal metin olan Tevrat'ta yazılı olan yasaları ve ahlaki ilkeleri onlara vermiştir.

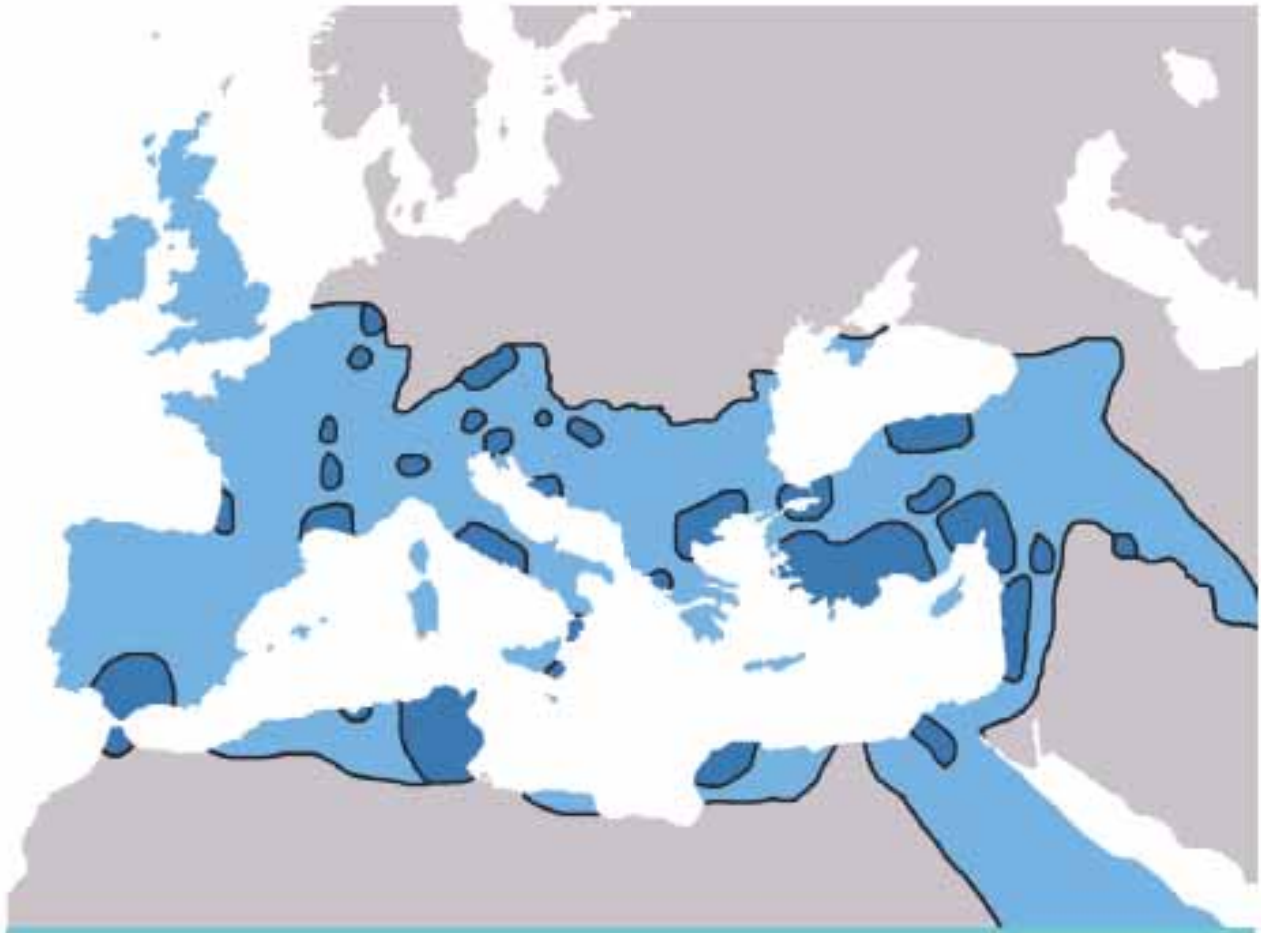
Yahudi halkının en kutsal yeri ve dini merkezi Kudüs'teki Tapınak idi. İlk olarak Babililer tarafından M.Ö. 586 yılında, daha sonra Romalılar tarafından M.S. 70 yılında yıkılmıştır. Tapınaktan geriye sadece Batı Duvarı kalmıştır; bu duvar "Ağlama Duvarı" olarak bilinir.

Yahudiliğe dayanan ve tarihin en etkili dinlerinden biri haline gelen Hristiyanlık daha sonra ortaya çıkmıştır. Hristiyan öğretilerine göre, İsa Mesih Tanrı'nın oğludur ve insanları kurtarmak için dünyaya gelmiştir. Onun yaşamı, öğretileri ve çektiği acılar kutsal kitap olan İncil'de anlatılmaktadır.

Başlangıçta Hristiyanlar, çoğu Romalı tarafından güvensizlik ve küçümseme ile karşılanmış ve zaman zaman otoriteler tarafından zulme uğramıştır. En şiddetli zulümler, 3. yüzyıl ve 4. yüzyılın başında meydana gelmiş, birçok inanan ölmüş ve daha

Biliyor musun....

M.Ö. 14. yüzyılda, Mısır firavunu Ehnaton, tek bir tanrı - Güneş diskisi olan Aton'un - tapılmasını zorla kabul ettirmeye çalıştı. Her ne kadar dini reformu uzun sürmemiş olsa da, tarihte bilinen ilk devlet temelli teizm denemesi olarak kabul edilir.

Hristiyanlığın Yayılması, 6. yüzyıl sonuna kadar (koyu mavi: M.S. 325'e kadar, açık mavi: M.S. 600'e kadar)

sonra şehit olarak anılmıştır. M.S. 313 yılında, imparatorlar I. Konstantin ve Licinius Milano Fermanı'nı ilan ederek Hristiyanlara dini özgürlük sağlamışlardır. M.S. 380 yılında ise İmparator I. Theodosius, Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak ilan etmiştir.

Yedinci yüzyılda Arap Yarımadası'nda İslam dini ortaya çıktı ve günümüzde dünyanın en yaygın dinlerinden biri haline geldi. Kurucusu, İslam inancına göre melek Cebrail aracılığıyla ilahi vahiyleri alan Peygamber Muhammed'dir. Bu vahiyler daha sonra Müslümanların kutsal kitabı Kur'an'da toplanmıştır. İnananların dini görevleri "beş şart"ta özetlenir: Allah'a iman etmek; günde beş vakit namaz kılmak; yoksullara zekât vermek; kutsal ay Ramazan'da oruç tutmak; hayatında en az bir kez Mekke'ye hac yapmak.

Din, Muhammed ve takipçilerinin 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etmesiyle hızla yayılmaya başladı; bu tarih Müslüman takviminin başlangıcı olarak kabul edilir. Yayılma, askeri fetihler, ticaret ve misyonerlik faaliyetleriyle gerçekleşti. Zamanla İslam, Yakın Doğu, İran ve Kuzey Afrika'da baskın din haline geldi, ardından Orta Asya ve Avrupa'nın bazı bölgelerine yayıldı.

Doğu kültürlerinde, maneviyata farklı yaklaşımlar geliştiren dinler ortaya çıktı. Bunlardan en eskilerinden biri Hindistan'da 3000 yıl öncesinde şekillenen Hinduizm'dir. Tek tanrılı dinlerin aksine Hinduizm, tek bir kurucudan değil, yüzyıllar boyunca gelişen inanç, gelenek ve felsefi fikirlerin toplamından oluşur. Hinduizmde reenkarnasyon ve çeşitli ilahi biçimlere inanılır.

Budizm ise M.Ö. 5. yüzyılda Hindistan'da ortaya çıkmıştır. Öğretilerine göre Buda, aydınlanmış kişi olarak nirvanaya – ruhsal huzur ve yeniden doğuşun sona erdiği bir duruma – giden yolu göstermiştir. Budizm, birçok başka dinden farklı olarak tek bir tanrı inancına değil, bireysel ruhsal dönüşüme dayanır.

Yaklaşık aynı dönemde Çin'de Konfüçyüsçülük gelişmiştir. Bazı dini unsurlar içerir, ancak klasik anlamda bir din değil, ebeveynlere saygı, eğitim, insanlık ve toplumsal uyumu vurgulayan ahlaki ve toplumsal bir sistemdir.

Toplumsal ve Siyasi Bir Güç Olarak Dinler

Dinler, dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı tarihi dönemlerde gelişmiş, ancak çoğu zaman birbirlerini etkilemişlerdir. Karşılıklı temaslar, fetihler, ticaret ve kültürel alışveriş aracılığıyla dini senkretizm ortaya çıkmıştır – yani farklı dinlerin unsurlarının birleştirilmesi.

Buda - heykel

Bu süreç özellikle imparatorlukların yayılmasıyla hızlandı; eski inançlar, yeniler üzerinde izler bırakıyordu. Bazı durumlarda, yeni dinler mevcut inançlardan semboller, adetler veya öğretiler benimseyerek halk tarafından kabul edilmelerini kolaylaştırdı. Örneğin, Hristiyan Avrupa'sında, yılın en kısa gününde kutlanan pagan bayramları Hristiyan Noel'ine dönüştü ve bazı eski gelenekler yeni dini bağlamda uygulanmaya devam etti.

Bu süreçler, siyasi güçten bağımsız ilerlemedi. Aksine, din ile devlet otoritesi arasındaki ilişki karmaşıktı ve zaman ile yere göre değişiyordu. Bazı toplumlarda teokrazi vardı — dini otoritenin siyasi rol üstlendiği bir yönetim biçimi. Bu tür düzenlemelerde, yöneticiler Tanrı tarafından seçilmiş veya tanrılaştırılmış kabul edilirdi. Din adamları, yönetimi meşrulaştırmak ve toplumsal düzeni korumak için hizmet ederdi. Öte yandan, din ile politika arasında çatışmalar da yaşanırdı; özellikle dini liderler yöneticilerin kararlarına karşı çıktığında.

Din günlük yaşamda da önemli bir rol oynadı. Dünyaya bakışı, değerleri ve davranışları şekillendirdi. Bazı toplumlarda yasaları, eğitimi, bayramları ve sanatı etkiledi. İnsanlar doğum, evlilik ve ölüm ritüellerini dini adetlere göre gerçekleştirdi. Kutsal kitaplar, nasıl yaşanması ve düşünülmesi gerektiğine dair rehberlik sağladı. Ayrıca tarihi anlatıları aktardı, aidiyet duygusunu güçlendirdi ve toplulukları sürdürdü.

Eski ve orta çağlarda dinler, halkların tarihsel gelişimi üzerinde güçlü etkiler yaptı. Kültürel ve medeniyet süreçlerinin itici güçleri oldu. Din aracılığıyla okuryazarlık, mimari, müzik ve edebiyat yayıldı. En büyük sanat eserlerinin çoğu dini fikirlerin etkisiyle ortaya çıktı. Öte yandan, dinler arasındaki farklılıklar çatışmalara, zulümlere ve savaşlara neden oldu. Yine de inançlar, insanlık tarihinin temel bir parçası olarak kaldı.

Mithra Tapınağı – Doğu kültürlerinden gelen bir kültürün Roma sembolleriyle birleşmesi, dini senkretizmin bir örneği.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Antik kültürlerde mit neyi temsil eder ve toplumda ne rol oynamıştır?
2. Politeist ve monoteist dinler arasındaki fark nedir?
3. Dini senkretizm nedir?
4. Teokratik toplumlarda din siyasi güçle nasıl bağlantılıydı?

Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)

395 yılında Roma İmparatorluğu bölündükten sonra, doğu kısmı bin yıldan daha uzun süre varlığını sürdürdü. Yapısı değişse de, yeni siyasi sorunlarla karşılaşsa da ve Hristiyanlıktan güçlü biçimde etkilense de, Roma mirasını korudu ve onun hukuki ve ruhani varisi sayıldı. Halk kendini Romalılar (Romai) diye adlandırıyor, imparator ise "vasilevs" yani Romalıların hükümdarı unvanını taşıyordu. Böylece Eski Roma ile bağ vurgulanıyor, iktidarın meşruiyeti güçlendiriliyordu. Devlet hiçbir zaman kendisini "Bizans" olarak adlandırmamıştı; fakat sonraki yüzyılların tarihçileri, 330 yılında Konstantinopolis'in kurulduğu eski Byzantion şehrinin adından dolayı bu ismi verdiler.

Konstantinopolis imparatorluğun siyasi, askeri, ekonomik ve dini merkezi oldu. Avrupa ile Asya arasındaki konumu, hem önemli ticaret yollarını kontrol etmeye hem de doğal bir savunma sağlamaya imkân tanıyordu. Şehirde imparatorluk sarayı, patrikhanenin merkezi, çok sayıda kilise ve pazar bulunuyordu. En başından beri Konstantinopolis büyük bir sembolik anlam taşıyordu: Bizanslıların gözünde "İkinci Roma" ve Hristiyanlığın ruhani başkentiydi.

Konstantinopolis – Rekonstrüksiyon (Yeniden canlandırma/yeniden tasarım)

Bizans'ta Devlet ile Kilise Arasındaki İlişki

Bizans imparatoru, devlette en yüksek otoriteye sahipti. Yasaları çıkarır, orduya komuta eder ve kilise işlerinde önemli bir rol oynardı. Onun Tanrı'nın iradesiyle hüküm sürdüğüne inanılıyor, bu yüzden konumu kutsal sayılıyordu. İmparator, inancın ve düzenin koruyucusu olarak görülüyor, yönetimi din aracılığıyla meşrulaştırılıyordu. Bu anlayış devlet ile kilise otoritesi arasında sıkı bir bağ kurulmasına yol açtı. Devlet ile kilisenin ilişkisi "symphonia" (uyum) düşüncesine dayanıyordu. Bu, düzeni ve imanı korumak için her iki tarafın kendi alanında, belirlenmiş rollerle birlikte hareket etmesi demekti. Ancak imparator baskın rolü elinde tutuyordu: resmi olarak kilisenin iç işlerine karışmasa da, patrik seçiminde ve konsil kararlarında etkiliydi.

İkonoklazm (ikonakırma) döneminde bu uyum sarsıldı. VIII. ve IX. yüzyıllarda bazı Bizans imparatorları, ikonların Hristiyan inancına aykırı olduğunu ve putperestliğe yol açtığını öne sürerek kiliselerde ikon kullanımını yasakladılar. Bu tutum, keşişler, rahipler ve bazı inananlar arasında güçlü bir direnişle karşılaştı. Tartışmalar dini, siyasi ve toplumsal bir boyut kazandı. İkonalara karşı olanlar ve onları savunanlar arasındaki ayrılıklar büyük gerilimler ve uzun süren çatışmalar doğurdu. Sonunda kilise ikonlara saygıyı yeniden kabul etti, fakat ikonoklazm devlet ile kilise ilişkilerinde derin izler bıraktı ve iş birliğinin dengesini sarstı.

Bizans'ta kilise devlete sıkı şekilde bağlıydı, ancak bazı durumlarda imparatorun isteğine karşı çıkarak bağımsız hareket edebiliyordu. Bunun en önemli örneği 1054 yılındaki Büyük Aynlıktır. Bu olayda Doğu ve Batı Hristiyan kiliseleri kesin olarak birbirinden ayrıldı. Roma ile Konstantinopolis arasında daha önce de anlaşmazlıklar vardı, fakat ayrılık, Patrik I. Mihail ile Papa IX. Leo döneminde doruğa ulaştı. Çatışmanın temelinde Hristiyan dünyasında üstünlük meselesi vardı, ama başka nedenler de bulunuyordu. İmparator IX. Konstantin ilişkilerin kopmasını önlemeye çalıştı, fakat başarılı olamadı. Aynılık kalıcı oldu: Papa'nın önderliğindeki Batılı Hristiyanlar Katolik, Konstantinopolis patrikhanesinin ruhani liderliğindeki Doğulular ise Ortodoks adını aldı. Bu olay, XI. yüzyılda imparatorluk otoritesinin kilise üzerinde tam bir kontrol sağlayamadığını açıkça göstermektedir.

Hukuk ve Reformlar

Antik Roma'dan kalan en önemli miraslardan biri hukuk idi. Bizans'ta hukuk yeni koşullara uyarlanarak gelişmeye devam etti.

İmparator Konstantin I - Heykel

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Konstantinopolis Patriği

Konstantinopolis Patrikhanesi'nin kilise başkanı.

İkonoklazm (ikonakırma)

Bizans'ta VIII ve IX. yüzyılda ortaya çıkan, ikonaların saygı görmesine ve tasvir edilmesine karşı çıkan dini-siyasi hareket.

Putperestlik

İnsanların resimlere veya nesnelere ilahi bir güçleri varmış gibi tapınmaları. Bizans'taki ikonoklastlar, ikonaların saygı görmesini putperestliğin bir biçimi olarak kabul ediyorlardı.

En kapsamlı hukuk reformu, İmparator Jüstinyen I (527–565) döneminde gerçekleştirildi. Onun emriyle eski Roma yasaları ve yeni düzenlemeler bir araya getirilerek, daha sonra Corpus Iuris Civilis (Medeni Hukuk Külliyesi) olarak adlandırılan derleme hazırlandı. Bu hukuk kodeksi, Bizans yasalarının temeli oldu ve pek çok Avrupa devletinin hukuk sistemine kalıcı bir etki bıraktı.

Mimarlık alanında da Jüstinyen dönemi büyük inşaat faaliyetleriyle dikkat çekti. Bunların en ünlüsü, imparatorluk gücünün ve Hristiyan inancının simgesi olarak Konstantinopolis'te inşa edilen Ayasofya'dır. Büyüklüğü ve iç ihtişamıyla Bizans mimarisinin en üstün örneği haline geldi ve Ortodoks dünyasındaki mimariye büyük etki yaptı.

Jüstinyen I ayrıca, eski Roma İmparatorluğu'nun batı toprakları üzerinde yeniden kontrol kurmaya yönelik iddialı bir dış politika izledi. Onun döneminde Bizans, İtalya, Kuzey Afrika ve İspanya'da fethedilen bölgeler sayesinde en geniş sınırlarına ulaştı. Ancak bu başarılar ciddi bir mali yük getirdi ve sürekli askeri varlık gerektirdi. Aynı zamanda doğu sınırlarının savunması Perslerin baskısı ve çeşitli göçebe kavimlerin saldırıları yüzünden zayıfladı.

VII. yüzyılda Bizans ciddi bir tehlike ile karşılaştı. 626 yılında Konstantinopolis, Avarlar ve Slavlar tarafından kuşatıldı, doğu toprakları ise Persler tarafından tehdit edildi. İmparatorluğun varlığı tehlikeye girdi. Güçlü surlar ve düzenli savunma sayesinde başkent kurtarıldı. O sırada tahta bulunan Herakleios I (610–641), devletin gücünü yenilemek için derin reformlar gerektiğini fark etti. Eski Roma eyaletlerini kaldırarak, imparatorluğu "tema" adı verilen yeni idari birimlere ayırdı. Her temanın başında, hem askeri hem sivil görevleri olan bir stratej bulunuyordu. Devletten toprak alan halkın orduya hizmet etme yükümlülüğü vardı. Böylece maaşlı profesyonel ordunun yanında, toprak sahibi köylülerden oluşan bir stratiot ordusu kuruldu. Bu sistem, pahalı paralı asker ordusuna duyulan ihtiyacı azalttı.

Tema sistemi, imparatorluğun savunmasını güçlendirdi. Özellikle Makedon hanedanı döneminde (IX–XI. yüzyıllar) içte ve dışta istikrar sağladı. Ancak zamanla, yerel stratejilerin gücünü ve siyasi hırslarını artıran bir yapıya dönüştü.

İmparatorlar yavaş yavaş güçlerinin bir kısmını kaybediyor, asilzadeler ise yönetmeleri için verilen giderek daha büyük toprak mülklerine, yani pronialara sahip oluyorlardı. Birçok stratiot

İmparatoriçe Theodora, Jüstinyen I'ın eşi - Mozaik

Bizans, Jüstinyen I Döneminde

toprağını kaybetti ve yerel beylerin bağımlısı haline geldi. Devlet otoritesi giderek zorlanıyor ve ordu üzerindeki kontrolünü kaybediyordu.

Bizans'ın Düşüşü

Bu koşullar altında Bizans, istikrarını korumakta giderek daha çok zorlanıyordu. VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar imparatorluk sürekli dış tehditlerle karşı karşıya kaldı. Araplar, Konstantinopolis'i iki kez kuşattılar ve Ortadoğu ile Mısır'da önemli toprakları ele geçirdiler. Bulgarlar, Balkanlarda Bizans'ın otoritesini tehdit ediyordu. Batıdan Normanlar saldırılar düzenliyordu. En ağır sonuçları ise Selçuklu Türklerinin saldırıları doğurdu. 1071'de Bizanslıların Malazgirt'te yenilgiye uğramasından sonra Selçuklular, imparatorluğun ekonomisi ve askeri gücü açısından hayati önem taşıyan Anadolu'ya girmeye başladılar. Dış saldırılar ve iç istikrarsızlık ciddi sarsıntılar yarattı, XIII. yüzyılda bu krizler daha da derinleşti.

Bu krizlerin doruk noktası, 1204 yılında IV. Haçlı Seferi sırasında Konstantinopolis'in düşüşü oldu. Şehir haçlılar tarafından ele geçirildi ve yağmalandı. Ardından yeni kurulan Latin İmparatorluğu'nun başkenti haline getirildi. Bizans sarayı ve soyluların bir kısmı geri çekilerek birkaç ardıl devlet kurdu.

En güçlüleri arasında Nikaia İmparatorluğu vardı. 1261 yılında Konstantinopolis'i geri almayı başardı. Ancak yeniden kurulan

Biliyor musun...

Bizanslılar savaşmadan da zafer kazanmayı biliyorlardı. Yalnızca güce dayanmak yerine, sık sık hediyeler, altın, unvanlar veya hanedan evlilikleriyle düşmanlarını kendi yanlarına çekiyorlardı. Kılıç yerine diplomasiyi tercih ediyorlardı. İmparatorluk, uzak ülkelere deneyimli elçiler gönderir, ittifaklar kurar, komşularında isyanları teşvik eder ya da Hristiyan inancını bir etki aracı olarak kullanırdı. Böylece Bizans, düşmanlarla çevrili olmasına rağmen sabırlı ve akıllı dış politikası sayesinde ayakta kalmayı başarıyordu.

Bizans İmparatorluğu eski gücüne hiçbir zaman ulaşamadı. Toprakları büyük ölçüde küçülmüş, iç çatışmalar ve dış tehditler ise devam etmişti.

On dördüncü yüzyılda Bizans, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi karşısında giderek geri çekilmeye başladı. On beşinci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, imparatorluğun hâkimiyeti yalnızca Konstantinopolis ve Mora Despotluğu ile sınırlıydı. 1453 yılında, haftalar süren kuşatmanın ardından şehir, Sultan İkinci Mehmed komutasındaki Osmanlılar tarafından fethedildi. Kroniklere göre son Bizans imparatoru Konstantin On Birinci, başkenti savunmaya çalışırken hayatını kaybetti, ancak bedeni hiçbir zaman bulunamadı. **Konstantinopolis'in düşmesiyle birlikte Doğu Roma İmparatorluğu'nun tarihi sona erdi.**

Haçlılar Konstantinopolis'i Ele Geçiriyor -
Tuval Üzerine Yağlıboya

Tartışma Soruları:

Bizans'ın 1453 yılında yıkılmasından sonra bile onun etkisi kaybolmadı. Aksine, Bizans kültürü, kilise örgütlenmesi, yazı dili ve sanatı diğer Ortodoks ülkelerde yaşamaya devam etti. Daha IX. yüzyıldan itibaren, Selanikli kardeşler Kiril ve Metodius'un misyonu aracılığıyla Bizans, Slavlar arasında Hristiyanlığı yaymış ve onların yazılı kültürünün, ayrıca edebi dil olarak Eski Slavca'nın temellerini atmıştı. Balkan'daki Ortaçağ devletlerinde olduğu gibi Rusya'da da Bizans geleneği devlet ve kilisenin örgütlenmesi için bir örnek olarak benimsendi. Konstantinopolis'in düşüşünden sonra bazı Rus din adamları, Moskova'nın üçüncü Roma ve Bizans'ın Ortodoks düşüncesi ile imparatorluk otoritesinin varisi olduğu fikrini geliştirdiler. Böylece Bizans'ın manevi mirası, imparatorluğun ortadan kalkmasından sonra bile yaşamaya devam etti.

– Neden Bizans, yıkılmasından sonra bile diğer halklar ve devletler üzerinde etkisini sürdürdü?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Neden Bizans'ın halkı kendilerini Romalı (Romai) olarak adlandırıyordu ve bu onların kimliği hakkında ne gösterir?
2. Bizans'ta devlet ile kilise arasındaki ilişkide "symphonia" neyi ifade ediyordu?
3. İmparator Jüstinyen I'ın en önemli reformları ve inşaat projeleri nelerdi ve bunların etkileri ne oldu?
4. VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar Bizans'ın karşılaştığı başlıca dış tehditler hangileriydi?

Orta Çağ'da Hristiyan Kilisesinin Rolü

Hristiyan kilisesi, Orta Çağ Avrupası'nın en güçlü kurumlarından biriydi. Onun etkisi kralların saraylarından en uzak köy kiliselerine kadar her yerde hissediliyordu. Ne zaman çalışılacağını, ne zaman dinlenileceğini, ne zaman bayram yapılacağını ve ne zaman oruç tutulacağını belirliyordu. Doğru ile yanlış ayırt ediyordu. İnsanların düşünme, yaratma ve öğrenme biçimini şekillendiriyor, düzen, anlam ve güzellik duygusunu inşa ediyordu. Sabahın erken saatlerinden geceye, doğumdan ölüme kadar insanların hayatı onun etkisi altında geçiyordu.

Aziz Petrus Bazilikası, Roma

Hristiyanlığın ortaya çıkışından sonraki ilk iki yüzyılda, onun takipçileri azınlık durumundaydı ve sık sık baskılara uğruyordu. Dini ayinler gizlice, çoğunlukla "ev kiliseleri" denilen yerlerde yapılıyordu. Her Hristiyan topluluğu bağımsızdı ve başında yerel bir piskopos bulunuyordu. Öğretiler başlangıçta sözlü olarak aktarılıyordu, ancak daha 1. yüzyılda ilk yazılı metinler ortaya çıkmaya başladı. Özellikle Aziz Pavlus'un mektupları ve İsa Mesih'in hayatını ve öğütlerini anlatan dört İncil büyük önem taşıyordu. Daha sonra bu metinler, Eski Ahit ile birlikte Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil'i (Kutsal Kitap) oluşturan Yeni Ahit'in bir parçası haline geldi.

Kilise Hiyerarşisi ve Örgütlenme

313 yılından sonra, Hristiyanlar inanç özgürlüğü elde ettiklerinde, Hristiyan kilisesi hızla gelişerek güçlü ve örgütlü bir kurum haline geldi. O dönemde en yüksek saygınlığa Roma, İskenderiye ve Antakya'daki piskoposlar sahipti.

Dördüncü ve beşinci yüzyıllarda beş büyük ruhani merkez ortaya çıktı: Roma, Konstantinopolis, İskenderiye, Antakya ve Kudüs. Bu merkezlerin başındaki din adamları daha yüksek bir rütbe ve özel bir otorite kazandı, onlara patrik denildi. Doğuda en büyük saygı Konstantinopolis patriğine gösterilirken, Batıda Roma piskoposu öne çıktı. Zamanla bu makam "papa" unvanıyla

İznik'teki İlk Ekümenik Konsil (325 yılı) - Fresk

tanınır oldu. Roma'nın Batı Hristiyan dünyasının en önemli ruhani merkezi olması, papalığın etkisini daha da güçlendirdi.

Kilisede belirgin bir hiyerarşi kurulmuştu. Patrikhanelerin başında patrik bulunuyordu. Onun altında başpiskoposlar ve piskoposlar vardı; bunlar ayrı ayrı piskoposluk bölgelerini yönetiyordu. Rahipler yerel kiliselerde hizmet ederken, manastırlar ise igumenlerin yönetimi altındaydı. Bu örgütlenme sayesinde kilise, toplumsal hayatın her alanında varlık gösteriyor ve dini ile ahlaki birliğin korunmasına katkıda bulunuyordu.

İnanç birliğini korumak için kilise, imparatorluk otoritesinin desteğiyle ekümenik konsiller topluyordu. Bu konsillerde en önemli dini konular görüşülüyordu. Burada dogmalar belirleniyor, Ariusçuluk ve ikonoklazm gibi sapkın akımlar kınanıyor ve kilisenin iç örgütlenmesi düzenleniyordu. Sekizinci yüzyılın sonuna kadar yedi ekümenik konsil yapılmıştı.

Kilise ile Dünyevi İktidar Arasındaki İlişkiler

Orta Çağ boyunca Hristiyan kilisesi ile dünyevi iktidar arasındaki ilişki karmaşık olup, çoğu zaman üstünlük mücadelesiyle doluydu. Bu çatışmaların temelinde iki otoritenin var olduğu düşüncesi yatıyordu: ruhani (kilise) ve dünyevi (devlet). Bu bağlamda "iki kılıç" sembolizmi ortaya çıktı; kılıçlardan biri kiliseye, diğeri devlete aitti. Ancak şu soru gündeme geldi: Hangi kılıç daha önemliydi? İmparator kiliseye mi boyun eğmeliydi, yoksa kilise imparatora mı?

Bu ikilem ilerleyen yüzyıllarda daha da derinleşti. Bazı kilise otoriteleri, her iki iktidar da Tanrı'dan geldiği halde, insanların ruhani kurtuluşuyla ilgilendiği için kilisenin otoritesinin daha yüksek olduğunu savunuyordu. Diğerleri ise iki otoritenin eşit ve birbirinden bağımsız olması gerektiğini ileri sürüyordu. Bu karşıt görüşler, papalar ile hükümdarlar arasında açık çatışmalara yol açtı.

Orta Çağ'da Hristiyan kilisesinin gücü sadece dini konularla sınırlı değildi. Kilise, Tanrı'nın iradesinin temsilcisi olarak, bir dünyevi iktidarın hükmetmeye layık olup olmadığını onaylama hakkına sahip olduğunu düşünüyordu. 751 yılında Papa Zekeriya, Frankların lideri Kısa Pepin'in, eski kraliyet hanedanına mensup olmamasına rağmen kral ilan edilmesini destekledi. Böylece papa, kimin hükümdar olabileceğine karar veren bir otorite olarak öne çıktı. Papa ile Kısa Pepin arasındaki işbirliği ve Pepin'in Lombardlara karşı kazandığı zafer sonucunda Roma çevresinde Papalık Devleti kuruldu.

Birkaç on yıl sonra, 800 yılında Papa III. Leo, Pepin'in oğlu Şarlman'ı "Romalıların imparatoru" olarak taçlandırdı. Bu olayın güçlü bir sembolik anlamı vardı: papa, imparatorluk unvanını veren kişi olarak gösterildi; bu da dönemin insanların gözünde ruhani otoritenin dünyevi otoritenin üzerinde olduğunu ifade ediyordu. Olay, Batı Roma İmparatorluğu'nun yeniden doğuşu ve Avrupa'daki siyasi düzen üzerinde kilisenin artan etkisinin bir teyidi olarak görüldü.

Çoğu durumda Hristiyan kilisesi, dünyevi hükümdarların yakın bir müttefiki olmuştur. Krallar, kilise görevlileri tarafından taçlandırılarak iktidarlarının onayını alıyor ve böylece kendilerini Tanrı'nın seçilmişleri olarak gösteriyorlardı. Buna karşılık hükümdarlar, kiliseye toprak, ayrıcalıklar ve siyasi

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Dogma

İnananların hiçbir eleştiri yapmadan mutlak doğru olarak kabul etmesi gereken dini ilke.

Heres (Sapıklık)

Kiliseye aykırı olan inanç veya öğreti.

Ariusçuluk (Arianizm)

Dördüncü yüzyılda ortaya çıkan bir öğretiyeye göre İsa Mesih Baba Tanrı ile eşit değildir; insanlardan üstün ama Tanrı'dan aşağı bir varlıktır. Kilise bu öğretiyi sapkınlık olarak reddetmiştir.

destek veriyorlardı. Zamanla kilise Avrupa'nın en büyük toprak sahiplerinden biri haline geldi.

Tüm inananlar kiliseye onda bir vergisi (gelirlerinin onda biri) ödemek zorundaydı. Bu durum, kilisenin zenginliğini ve etkisini önemli ölçüde artırdı. Böylece ekonomik güç, kiliseye bağımsızlığını pekiştirme imkânı sağladı ve giderek dünyevi iktidardan daha üstün bir otorite olarak öne çıkmasına yol açtı.

On birinci ve on ikinci yüzyılda, ruhani otoritenin dünyevi otoritenin üzerinde olduğu görüşü daha belirgin ve sert bir biçim kazandı. Papa VII. Gregorius, imparatorun piskoposları atama geleneğine açıkça karşı çıktı ve bunun yalnızca kilisenin hakkı olduğunu savundu. Bu durum, haktan vazgeçmek istemeyen Almanya Kralı IV. Heinrich ile ciddi bir çatışmaya yol açtı. Böylece "Investitür Mücadelesi" olarak bilinen uzun süren bir çatışma başladı.

Gregorius, Heinrich'i aforoz ettiğinde, Heinrich kuzey İtalya'daki Canossa kalesine giderek af dilemek zorunda kaldı. Rivayete göre, üç gün boyunca yalınayak şekilde kapıda bekledi ve bu davranış alçakgönüllülüğün bir işareti sayıldı. Olay, papa için sembolik bir zafer olarak görüldü. Ancak daha sonra Heinrich ordusuyla Roma'ya girdi ve Gregorius'u sürgüne gönderdi. Böylece üstünlük mücadelesinin hâlâ bitmediği anlaşıldı. 1122 yılında imzalanan Worms Konkordatosu ile kilise ile imparatorluk arasında bir uzlaşmaya varıldı. Fakat anlaşmaya rağmen ruhani ve dünyevi otorite arasındaki gerginlik devam etti.

On üçüncü ve on dördüncü yüzyıllarda, dünyevi hükümdarlar papalığın üstünlüğünü giderek daha açık bir şekilde sorgulamaya başladılar. Fransa Kralı IV. Filip, Papa VIII. Bonifatius ile sert bir çatışmaya girdi; papa esir alındı ve aşağılandı. Onun ölümünden sonra Filip, Fransa'ya sadık bir papanın seçilmesinde etkili oldu. Yeni papa, papalık sarayını Roma yerine Avignon'a taşıdı. 1309'dan

Şarلمان'ın Taç Giymesi - Fresk

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Investitür

Kilise görevlilerini atama hakkı.

Aforoz (Ekskomünikasyon)

İnananlar topluluğundan çıkarılma.

Endüljans

Katolik kilisesi tarafından verilen, günahların affedileceğini vaat eden yazılı belgeler; çoğu zaman para karşılığında satılıyordu.

Tartışma Soruları:

Orta Çağ boyunca Hristiyan kilisesi çok büyük bir ruhani ve siyasi güç kazandı. Batı'da özellikle papalık otoritesi önem taşıyordu ve çoğu zaman imparatorların ve kralların otoritesinden bile üstün gösteriliyordu. Papalığın dini, ahlaki ve siyasi konularda en yüksek otorite olma isteği, tarih yazımında genellikle papalık sistemi (papizm) terimiyle tanımlanır.

– Bir kurumun aynı anda hem dini hem de siyasi otoriteye sahip olması uygun mudur? Bunun avantajları neler olabilir, riskleri neler olabilir?

1377'ye kadar süren bu dönem, "Avignon Esareti" olarak bilinir ve kilisenin siyasi açıdan boyunduruk altına girmesinin bir simgesi haline geldi.

O dönemde ruhani ve dünyevi otoritenin ayrılması gerektiğine dair düşünceler de ortaya çıktı. İtalyan şair Dante Alighieri, "Monarşi Üzerine" adlı eserinde iki otoritenin de Tanrı'dan geldiğini, ancak ayrı olması gerektiğini yazdı: papa ruhani konularla ilgilenmeli, imparator ise dünyevi işlerle. Bu tür düşünceler, daha sonraki dönemlerde devlet ile dinin ayrılması yönündeki görüşlerin habercisi oldu.

On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda papalar büyük gelirler topladı, görkemli saraylar inşa ettirdi ve endüljans satışı gibi uygulamaları hayata geçirdi. Bu davranışlar, inananlar arasında giderek artan bir hoşnutsuzluk doğurdu. Durum, bin üç yüz yetmiş sekiz – bin dört yüz on yedi yılları arasındaki Papalık Bölünmesi ile daha da kötüleşti; bu dönemde aynı anda iki, hatta üç papa bulunuyordu. Kilise, itibarını ve otoritesini ciddi biçimde zedeleyen derin bir krizle karşılaştı.

Ruhani ve dünyevi otorite arasındaki çatışma, Orta Çağ siyasetinin temel meselelerinden biriydi. Açık bir ayrım yerine, ilişkiler sürekli gerilimler ve yetki mücadelesiyle şekillendi.

Orta Çağ'da Kültür ve Sanatın Koruyucusu Olarak Hristiyan Kilisesi

Hristiyan kilisesi, Orta Çağ'daki kültürel hayata derin bir iz bıraktı. Yüzyıllar boyunca anıtsal kiliselerin, katedrallerin ve manastırların inşasını destekledi; bugün bunlar mimarinin en önemli eserleri sayılmaktadır. Bu yapıların içi freskler, ikonalar, vitraylar, mozaikler ve sanatsal oymalarla süslendi; bunların amacı İncil'in mesajlarını inananlara daha yakın kılmaktı. Sanat, bu dönemde inancın hizmetinde bulunuyordu. Onun görevi gerçeği yansıtmak değil, ruhani hakikatleri ve sembolizmi ifade etmektir. Kilise müziği, özellikle gregoryen olarak bilinen tek sesli ilahi, litürjinin ayrılmaz bir parçasıydı ve güçlü bir ruhsal etki yaratıyordu.

Manastırlar ise bilgi ve eğitim açısından önemli merkezlerdi. Buralarda rahipler kitaplar kopyalıyor, eski el yazmalarını saklıyor ve sanatsal zanaatları geliştiriyorlardı. Bu çalışmalar sayesinde kilise, okuryazarlığın ve antik kültürel mirasın bir bölümünün korunmasına katkıda bulundu.

Paris'teki Notre Dame Kilisesi

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Orta Çağ'da Hristiyan kilisesindeki hiyerarşiyi açıkla.
2. Investitür Mücadelesi'ni neyi ifade ediyordu ve bu çatışmanın başlıca tarafları kimlerdi?
3. Orta Çağ'da kilise kültür ve sanat üzerinde hangi yollarla etkili oldu?

İslam ve Doğu'daki İmparatorluklar

İslam'ın Ortaya Çıkışı

İslam'ın doğuşundan önce Arap Yarımadası birçok kabileyle meskundu. Halk, başlıca ticaret, hayvancılık ve vahalardan elde edilen su sayesinde geçimini sağlıyordu; bu da çöl bölgelerinde yaşam için hayatiydi. Arap toplumu kabile esasına göre örgütlenmişti ve soy bağına güçlü bir bağlılık vardı. Gelişmiş yerleşim merkezleri bulunsa da, halkın önemli bir kısmını çölde sürülerıyla dolaşan göçebe bedeviler oluşturuyordu. Siyasal düzen, kabilenin mensubiyetine dayanıyordu. Her kabilenin kendi lideri (şeyhi), kendi gelenekleri vardı ve sık sık diğer kabilelerle çatışmaya giriyorlardı.

Başlıca inanç biçimi çoktanrıcılıktı. Farklı tanrıları, ruhları ve doğa güçlerini temsil eden putlara tapınılıyordu. Dinsel yaşamın merkezi Mekke'deki Kâbe idi; burada üç yüzden fazla put bulunuyordu. Her kabilenin kendi tanrıları olmasına rağmen, Kâbe hac yeri olarak birleştirici bir rol oynuyordu. Hac sırasında kabileler, kutsal barış ilan ederek insanların mabede güvenle ulaşmasını sağlıyordu.

İşte bu ortamda Muhammed ortaya çıktı ve yalnızca tek bir Tanrı – Allah – olduğunu tebliğ etmeye başladı. Onun mesajı, dönemin dini ve toplumsal düzeninin temelini reddediyordu. Putlara tapınmayı ortadan kaldırıyor, bütün insanların Tanrı karşısında eşit olduğunu vurguluyor ve kabileye değil, dini topluluğa (ümme) aidiyet sunuyordu.

Kabile reislerinin direnişi sert oldu. Muhammed ve takipçileri, daha sonra Medine olarak adlandırılacak Yesrib vahasına göç etmek zorunda kaldılar. Burada İslam, hem dini hem de siyasi bir boyut kazandı. Buradan, Arap kabilelerinin inanca dayalı merkezi bir otorite altında birleşmesi süreci başladı. 630 yılında Muhammed Mekke'ye döndü. Kâbe yalnızca Allah'a adanmış kutsal bir merkez haline getirildi. Böylece İslam, Arap kültürünün yerel karakterini aşarak kısa sürede Arap Yarımadası dışına taşan bir ideolojiye dönüştü.

Peygamber Muhammed'in 632 yılında vefatından sonra, onun halefi (halife) olarak Ebubekir seçildi. Böylece hem

Kâbe – Mekke'deki İslam mabedi

Biliyor musun...

Bazı dillerde cihat "kutsal savaş" olarak çevrilse de, bu ifade terimin tam anlamını yansıtmaz. Cihat her şeyden önce, bir müminin inancına uygun yaşamak, adaletli ve ahlaklı olmak için verdiği içsel mücadeledir. Belirli durumlarda Müslüman topluluğunu savunmayı ifade edebilir, ancak İslam öğretileri cihadı sürekli ya da saldırgan bir savaş çağrısı olarak tanımlamaz. Bu nedenle "kutsal savaş" doğru bir tanım değil, İslam dünyası dışında sıkça kullanılan bir basitleştirme.

siyasi hükümdar hem de dinin koruyucusu olan liderlerin yönetimiyle **halifelik dönemi** başladı. Halifelerin görevi İslam'ı yaymak, düzeni sağlamak, savaşlar yürütmek, vergi toplamak ve hukuku yorumlamaktır. İslam içinde gelişen hukuk sistemi, Müslümanların davranışlarını düzenleyen dinî ve hukuki kurallar bütünü olan **şeriat** olarak bilinir.

Muhammed'in halefinin seçimi, takipçileri arasında anlaşmazlıklara yol açtı. Kimileri halifenin Müslümanlar arasındaki en iyi ve en layık kişilerden seçilmesi gerektiğini savunurken, diğerleri halifenin mutlaka peygamberin soyundan gelmesi gerektiğini ileri sürdü. Böylece zamanla bir ayrılık doğdu: Ebubekir'in ilk halife olmasını kabul eden **Sünniler** ve Muhammed'in damadı ve kuzeni olan Ali'nin tek meşru halef olduğuna inanan **Şiiler** ortaya çıktı.

İlk halifelerin önderliğinde İslam, Arap Yarımadası dışına yayıldı. Müslüman orduları Suriye, Filistin, Mezopotamya ve Pers topraklarına girerek Sasani Pers İmparatorluğu'nun ve Bizans'ın geniş bölgelerini ele geçirdi. Fetihlerin sadece askerî değil, aynı zamanda dinî bir boyutu da vardı. Bu bölgelerde İslam kültürü ve Arap dili yavaş yavaş yayılmaya başladı. Sonraki on yıllarda Kuzey Afrika ve İber Yarımadası'nın büyük bölümü fethedildi. Böylece çok kısa sürede üç kıtaya yayılan bir inanç, düşünce ve değerler sistemi oluştu.

İslam İmparatorlukları

İlk büyük Müslüman imparatorluk, 661 yılında iktidara gelen **Emevîler hanedanı** tarafından kuruldu. Böylece halifelik tarihinde yeni bir dönem başladı: seçimle belirlenen dinî otorite yerine hanedan temelli monarşi.

Emevî Halifeliği'nin Toprakları

Emevîler imparatorluğu üç kıtaya yaymışlardı. Doğuda Sasanileri mağlup ederek Orta Asya'ya kadar ilerlediler. Batıda Bizanslıları Mısır'dan çıkardılar ve Fas ile Atlas Okyanusu'na kadar ulaştılar. 711 yılında Müslüman ordusu Cebelitanık'ı geçti, Vizigot kralını yendi ve İslam hâkimiyeti altındaki İber Yarımadası topraklarını ifade eden Endülüs'ü fethetti. Emevîler kuzeye ilerlemeyi denediler, ancak 732 yılında Poitiers yakınlarında Franklara yenildiler. Böylece Batı Avrupa'daki Müslüman genişlemesi durduruldu.

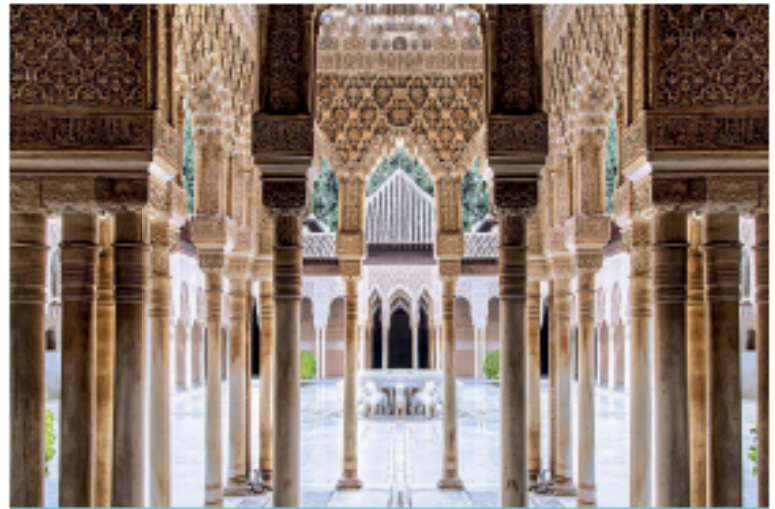
Abbâsîler Dönemi Mimarlığı - Bağdat'ta Medrese

Sekizinci yüzyılın ikinci yarısında, özellikle İranlılar ve Orta Asya halkları arasında artan hoşnutsuzluk geniş bir ayaklanmaya yol açtı. Emevîler, Arapları kayırıyor, diğer Müslümanların devlet görevleri ve ayrıcalıklara erişimini sınırlıyordu. 750 yılında Emevîler devrildi ve başkent Şam'dan Bağdat'a taşındı. Böylece Abbâsî Halifeliği dönemi başladı.

Abbâsîler döneminde İslam dünyası bilim ve kültürde olağanüstü bir gelişme yaşadı. Bağdat ticaretin, edebiyatın, tıbbın, matematiğin ve felsefenin önde gelen merkezi oldu. Ancak başlangıçta geniş bir imparatorluğu yöneten hanedanın siyasi gücü zamanla azaldı. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde bağımsız ve yarı bağımsız hanedanlıklar ortaya çıktı; halifenin rolü giderek yalnızca sembolik bir dinî otoriteye dönüştü. Son darbe 1258 yılında geldi: Moğol ordusu Bağdat'a saldırarak şehri yıktı. Kent harap oldu ve son Abbâsî halifesi öldürüldü; böylece hanedanın siyasi iktidarı sona erdi.

Abbâsîler Emevî hanedanını devirdiklerinde neredeyse tüm hanedan üyelerini öldürdüler. Ancak hayatta kalan tek kişi, I. Abdurrahman, Endülüs'e kaçarak Kurtuba'da bağımsız Emevî Emirliği'ni kurdu. Başlangıçta devlet bir emir tarafından yönetiliyordu, fakat 929 yılında III. Abdurrahman kendini halife ilan etti. Böylece Kurtuba Halifeliği dönemi başlamış oldu.

Coğrafi anlamda doğuda yer almamasına rağmen, Kurtuba Halifeliği Batı'daki İslam mede-

İslam Mimarisi Avrupa'da: Elhamra Sarayı

niyetinin bir devamıydı. Bu dönemde Kurtuba, Batı Avrupa'da önemli bir siyasi, ekonomik ve kültürel merkez haline geldi. Şehirde yetmişden fazla kütüphane bulunuyordu ve görece dini hoşgörü farklı inanç grupları arasında iş birliğini mümkün kıldı. Bu durum, bilim, sanat ve mimarinin gelişmesine katkı sağladı.

On birinci yüzyılın başlarında halifelik zayıflamaya başlamıştı. 1031 yılına gelindiğinde resmen sona erdi ve birçok bağımsız küçük emirliğe bölündü. Müslüman otoritesinin parçalanması, kuzeydeki Hristiyan krallıkların İber Yarımadası'nı yeniden ele geçirme sürecini (Reconquista) hızlandırdı. Bu süreç 1492 yılına kadar sürdü.

On dördüncü yüzyılda, Asya ve Avrupa sahnesine yeni bir güç çıktı – Osmanlı devleti. Kökenleri on üçüncü yüzyılın sonlarına, Anadolu'da Emir Osman'ın yönettiği bir beylikten geliyordu. Osmanlılar, komşu beyliklerin aleyhine topraklarını genişletmeye başladılar. Daha sonra güçlü bir imparatorluğa dönüşecek olan yeni devlet, kurucusunun adıyla anıldı.

Osman'ın halefleri döneminde Osmanlılar, Anadolu'nun kuzeybatısında hâkimiyet kurmayı başardılar. 1326 yılında Osman'ın oğlu Orhan, Bursa'yı fethetti. Bursa, devletin ilk başkenti oldu ve aşiret düzeninden örgütlü bir devlete geçişin sembolü sayıldı. 1354 yılında Osmanlılar Gelibolu'yu aldılar ve Balkanlar'a, dolayısıyla Avrupa'ya doğru genişlemeye başladılar. On beşinci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Balkan topraklarının büyük bir kısmı Osmanlıların eline geçmişti.

1453 yılında Sultan II. Mehmed (Fatih), Konstantinopolis'i fethetti. Şehir bundan sonra İstanbul adıyla anıldı ve imparatorluğun başkenti ilan edildi. On beşinci yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun temelleri atıldı; on altıncı yüzyılda ise siyasi ve askerî gücünün doruğuna ulaştı. Osmanlılar, Balkanların yanı sıra Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da geniş topraklar fethederek önemli bir Akdeniz gücü haline geldiler. Sultan Kanuni Süleyman'ın (1520–1566) döneminde, özellikle 1526'daki Mohaç Zaferi'nden sonra Osmanlı hâkimiyeti Macaristan'ın büyük bir kısmına yayıldı.

Sultan Kanuni Süleyman – Portre, Tuval Üzerine Yağlıboya

Doğu İmparatorluklarında Bilim ve Kültür

İslam imparatorlukları, bilimin, sanatın, mimarinin ve edebiyatın gelişimine büyük katkı sağladı. İslam'ın altın çağında, sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar bu topraklar, bilgi, çeviri faaliyetleri ve yeniliklerin merkezleri haline geldi.

Bilim alanında Müslüman düşünürler, Antik Yunan, Hint ve Pers bilgisini alıp geliştirdiler. Harezmi cebirin öncüsü oldu; çok yönlü bilim insanı Biruni, astronomi ve fizik başta olmak üzere birçok alana büyük katkılar yaptı. İbn Sina, tıbbın en önemli otoritelerinden biri haline geldi; bu alandaki tüm bilgileri toplayarak "El-Kanun fi't-Tıbb" adlı eserinde yayımladı. Bağdat'taki Bilgelik Evi ve Kurtuba'daki eğitim kurumları, entelektüel ilerlemenin yuvalarıydı.

Teorik bilimsel başarıların yanında, İslam dünyası teknolojik yenilikleriyle de tanınıyordu. Tıpta cerrahi aletler kullanılıyor, astronomlar ise yıldızları gözlemlemek ve zamanı ölçmek için usturlap geliştiriyorlardı. Ayrıca İslam coğrafyacılarının ayrıntılı seyahatnameleri sayesinde haritacılık da ilerledi.

Mimarlıkta İslam kendine özgü bir üslup yarattı. Edebiyat ise "Binbir Gece Masalları" gibi eserler ve Mevlânâ'nın şiirleriyle zenginleşti.

İslam imparatorlukları, Antik Çağ ile Rönesans dünyası arasında aracı bir rol oynadı. Avrupa'ya aktarılan ve korunan bilgi, hümanizm ve Rönesans'ın doğuşu için önemli bir zemin hazırladı. Ayrıca İslam dünyasının Çin ile sürdürdüğü ticari ve kültürel ilişkiler sayesinde kâğıt ve pusula Avrupa'ya ulaştı. Hindistan'dan ise bugün "Arap rakamları" olarak bilinen sayı sistemi alınarak geliştirildi. Böylece İslam uygarlığı, Doğu ile Batı arasında en önemli küresel kültürel alışveriş süreçlerinden birinde aracılık eden bir medeniyet oldu.

Tartışma Soruları:

Araştır: Orta Çağ'da İslam kültürü ve bilgisinin Avrupa üzerindeki etkisi nasıldı?

- Sence, bilgi ve kültür başka uygarlıklardan alınmalı mı, hatta bu uygarlıklar farklı ya da o dönemde düşman toplumlar olsa bile?

Öğrendiklerini Kontrol Et

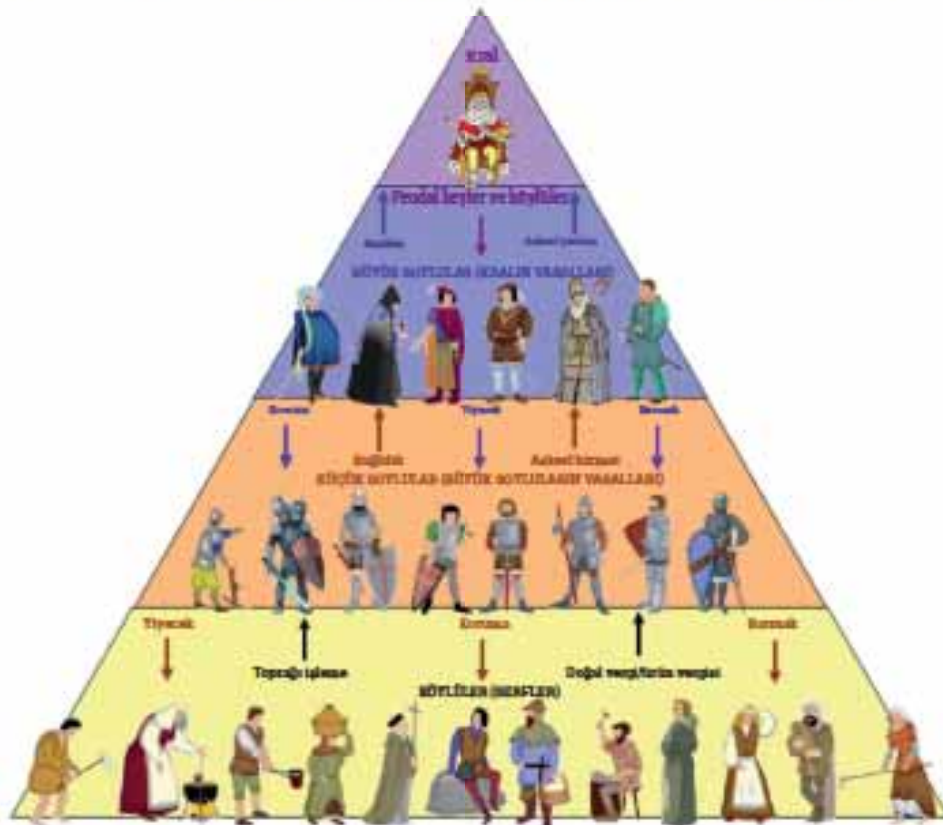
1. İslam'ın ortaya çıkışından önce Arap Yarımadasındaki toplum ve inançları açıkla.
2. İslam imparatorluğunun genişlemesinde Emevîlerin rolü neydi?
3. Orta Çağ'da İslam uygarlığının bilim ve kültüre katkıda bulunduğu birkaç yolu belirt.

Feodalizm ve Orta Çağ Avrupa'sındaki Monarşiler

Orta Çağ boyunca feodalizm, Avrupa'da toplumsal düzenin baskın biçimi olarak gelişti. Onun ortaya çıkışı, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşü, ekonomik istikrarsızlık ve sürekli dış saldırılar karşısında otoritelerin sıkı bir denetim kuramamasıyla bağlantılıydı.

Feodal düzenin temelinde feod bulunuyordu – kral ya da güçlü bir soylunun, belirli yükümlülükler karşılığında bir vassalına verdiği toprak mülkü. Kral resmen toprağın sahibi sayılırdı, fakat onun büyük bir kısmını feodal beyler denilen soylulara dağıtırdı. Feodal beyler de karşılığında krala sadakat ve askerî destek sunarlardı. Büyük toprak sahipleri yüksek soyluluğu temsil ediyordu. Onlar da topraklarının bir bölümünü küçük soylulara bırakır, bu küçük soylular ise efendilerinin ordusunda hizmet etmek zorundaydı. Böylece, büyük feodal beyler kralın vassalı olurken, küçük feodaller büyüklerin vassalı oluyordu. Bu sistemde her vassalın kendi vassalı olabiliyordu, fakat bu kişi doğrudan krala bağlı değildi. Bundan ötürü “Benim vassalımın vassalı benim vassalım değildir” sözü ortaya çıkmış, bu da kralın toprakların ve halkın büyük kısmı üzerinde zayıf bir kontrolü olduğunu göstermiştir.

Feodal hiyerarşi üç ana tabakadan oluşuyordu: kral, soylular ve toprağı işleyen köylüler. Köylüler kendi aralarında serfler (bağımlı köylüler) ve özgür köylüler olarak ayrılıyordu.

Feodal Hiyerarşi Şeması

Serfler (köylüler), kendi topraklarına sahip değillerdi; feodal beyin mülküne bağılıydılar ve onun izni olmadan başka yere taşınma hakları yoktu. Belirli günlerde lordun topraklarında çalışmak, vergiler ödemek ve üretimlerinin bir kısmını ona vermek zorundaydılar. Buna karşılık koruma sağlıyor ve kendi ihtiyaçları için toprağın bir bölümünü kullanma imkânı veriliyordu.

Bunun yanında, kendi mülkünü yönetme hakkına sahip özgür köylüler de vardı; fakat onların sayısı zamanla giderek azaldı.

Feodalizm güçlü ve birleşik bir otoriteye değil, kişisel ilişkiler ve sadakat bağlarından oluşan bir ağa dayanıyordu. Yönetim merkeziyetçi değildi: büyük feodal beyler kendi toprakları üzerinde çok geniş haklara sahipti. Kendi ordularına sahip olabiliyor, özel mahkemeler kurabiliyor, vergi toplayabiliyor, hatta bazı durumlarda para basma hakkını bile kullanabiliyorlardı. Bazen bağımsız olarak savaşlar da yapıyorlardı ve etkileri o kadar büyüktü ki, güç bakımından neredeyse kral ile eşit hale geliyorlardı. Lord ile vassal arasındaki ilişki karşılıklı çıkara dayanıyordu: biri toprak ve koruma sağlıyor, diğeri sadakat ve hizmet sunuyordu. Bu düzen belli bir istikrar yaratmış olsa da, güvenin bozulduğu ya da kralın otoritesini güçlendirmeye çalıştığı durumlarda çatışmalara yol açıyordu.

Feodalizmin meşrulaştırılmasında Hristiyanlığın da önemli bir rolü vardı. Kilise, yöneticilerin Tanrı'nın iradesiyle hükmettiğini ve itaatın bir erdem olduğunu öğretiyordu. Aslında din adamları da elitin bir parçasıydı ve çoğu zaman kilise çok büyük feodal topraklara sahipti. Piskoposlar ve manastırlar kendi serf köylülerine sahipti ve tıpkı dünyevi soylular gibi feodal sistemin bir parçasıydılar.

Zamanla bazı krallar, merkezi otoriteyi güçlendirmek ve feodal beylerin bağımsızlığını sınırlamak için önlemler almaya başladılar. Merkezileşme süreci uzun ve zorluydu; çoğu zaman savaşlarla ve kiliseyle yapılan ittifaklarla ilerliyordu. Buna karşılık, kral otoritesinin zayıf olduğu, iç savaşların yaşandığı veya dış tehditlerin arttığı dönemlerde yeniden adem-i merkeziyetçilik öne çıkıyordu. İşte merkezileşme ile adem-i merkeziyetçilik arasındaki bu dinamik, Avrupa'daki Orta Çağ monarşilerinin gelişimini belirlemiştir.

Orta Çağ'da Avrupa Monarşileri

Orta Çağ'da monarşilerin gelişimi, feodal düzenle yakından bağlantılıydı. Krallar, gücün kendi ordularına sahip çok sayıda feodal

Karl Martel – Heykel

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Centralizim / Pushtet i centralizuar

Kur menaxhimi i shtetit është i përqendruar në një qendër kryesore, zakonisht me sundimtarin dhe udhëheqjen shtetërore. Vendimet merren nga një person ose një grup i vogël njerëzish, relevante për të gjithë territorin, pavarësisht sa i madh ose i larmishëm është.

Decentralizim

Kur menaxhimi i shtetit shpërndahet midis qendrave dhe mbajtësve të shumtë të pushtetit. Vendimet merren në vende të ndryshme dhe sundimtari ka kontroll të kufizuar.

bey arasında bölündüğü bir ortamda hüküm sürüyorlardı. Bu nedenle sık sık direnişle karşılaşılıyor ve sürekli olarak otoritelerini güçlendirmeye çalışıyorlardı.

Bunun en bilinen örneklerinden biri Franklardı – Germen kökenli bir halk olup, erken Orta Çağ'da eski Roma eyaleti Galya topraklarında güçlü bir devlet kurmuşlardı.

Kral Klodvig, beşinci yüzyılın sonlarında Hristiyanlığı kabul etti. Bu durum ona kilisenin ve Hristiyan halkın desteğini sağladı; böylece iktidarını meşru ve Tann'nın iradesiyle verilmiş olarak gösterebildi.

Klodvig'in Merovenj hanedanına mensup halefleri iktidarı koruyamadılar. Zamanla gerçek güç, Frank sarayında yönetici konumunda bulunan majordomlara geçti. Bunların en ünlüsü Karl Martel'di. O, Poitiers Savaşı'nda Arapların kuzeye ilerlemesini durdurdu. Bu zafer, ailesinin saygınlığını pekiştirdi. Onun oğlu Kısa Pepin, son Merovenj kralını tahttan indirerek kral ilan edildi. Böylece Karolenj hanedanının yönetimi başlamış oldu.

Bu hanedanın en görkemli hükümdarı Şarlman'dı. Batı ve Orta Avrupa'da devletini önemli ölçüde genişletti ve gördüğümüz üzere, 800 yılında Romalıların imparatoru olarak taç giydi. Ancak bu unvan Bizans imparatorları tarafından sürekli reddedildi.

Şarlman, merkezî bir otorite kurmaya çalıştı. Aachen'deki sarayına dönemin en ünlü bilginlerini topladı, antik yazarların eserleri çevrildi ve böylece "Karolenj Rönesansı" olarak adlandırılan

Karolenj İmparatorluğu'nun Bölünmesi (843) – Minyatür

kültürel gelişmeyi başlattı. Ancak 814 yılındaki ölümünden sonra, imparatorluk iç bölünmeler ve zayıf halefler yüzünden çözülmeye başladı. 843 yılında yapılan **Verdun Antlaşması** ile Karolenj İmparatorluğu, torunları arasında paylaşıldı.

Karolenya İmparatorluğu'nun doğu bölgesi, Doğu Frankonya olarak bilinen, yeni bir ortaçağ devleti biçiminin temelini attı – **Kutsal Roma İmparatorluğu**. Onun yükselişi, 962 yılında Papa tarafından imparator taç giydirilen Kral Otto I döneminde başladı. İmparatorluk, evrensel bir Hristiyan krallığı olarak tasarlandı; burada imparator, kilise ile işbirliği içinde yönetiyordu. Ancak, özellikle XIII. yüzyıldan itibaren, merkezîyetçi bir devlet olarak daha az fonksiyonel hale geldi. Bunun yerine, otonom prenslikler, dükalıklar, kilise toprakları ve özgür şehirlerin gevşek bir ittifakı haline dönüştü. Bu güç dengesi, imparatorun gücünü sınırlıyordu; o, sözde imparatorluk devletinde birçok aktörden biriydi.

Yine de, unvanın taşıdığı imparatorluk unvanı büyük bir prestij getiriyordu. Hristiyan Avrupa'nın tek bir tac altında birleştirilmesi fikri, güçlü bir ideolojik sembol olarak kaldı ve bunun sayesinde imparatorluk, Orta Çağ boyunca, özellikle Almanya ve İtalya topraklarında, anlamını korudu.

Erken Orta Çağ boyunca, İngiliz toprakları birçok saldırıya maruz kaldı. Ada üzerinde, sürekli savaşlar yürüten birkaç krallık kuruldu. 927 yılında, Ethelstan kral, Anglo-Sakson krallıklarını birleştirmeyi başardı ve bölgedeki ilk birleşik İngiltere hükümdarı oldu.

1066 yılında, İngiltere yeni bir istilayla karşılaştı. Normanonlar, Normandiya Dükü William önderliğinde, Hastings savaşında İngiliz ordusunu yendi. William, İngiltere kralı olarak taç giydi ve **William I Fatih** olarak bilindi.

Yeni kral güçlü bir merkezîyetçi otorite kurdu. Diğer feodal devletlerden farklı olarak, soylular sıklıkla sadece kendi doğrudan efendilerine sadakat sözü verirken, İngiltere'de tüm feodal beyler doğrudan kralına yemin ederdi. Böylece, "Vazalının başka bir vazalına olan sadakati, benim vazalım değildir" kuralındaki feodal düzenin zayıflığı aşılmış oldu.

XIII. yüzyılın başlarında, İngiltere kralları, soyluların giderek artan direnişiyle karşılaştılar. Kral John Lackland, askeri yenilgiler, artırılan vergi yükleri ve kendi keyfine göre yönetimi nedeniyle baronlar nezdinde itibarını kaybetti.

Büyük Özgürlük Fermanı (Magna Carta) – kralın yetkilerine sınırlama getiren bir belge. 1295 yılında, kral Edward I, soy-

Araştır:

Vikingler, 8. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar uzak ve bilinmeyen topraklara ulaşan cesur denizciler, savaşçılar ve tüccarlar olarak tanınmaktaydı. İlk krallıklarını kurdıkları İskandinavya'dan gelmişlerdir. Onların hızlı ve hafif gemileri, bir korku ve dehşet kaynağı olarak Avrupa'nın kıyı yerleşimleri için – Britanya Adaları'ndan Fransa'ya, İspanya'ya ve hatta Bizans'ın kıyılarına kadar – etkili olmuştur. Vikingler yalnızca saldırıp yağmalamakla kalmamış, aynı zamanda ticaret yapmış, yerleşimler kurmuş ve sıklıkla yerel halkla da bütünleşmişlerdir.

Vikinglerin Britanya Adaları'ndaki saldırılarını ve yerleşimlerini daha ayrıntılı olarak inceleyiniz.

İlk defa ne zaman ve nerede geldiler? Orada ne yaşandı?

Sizce onlar için en önemli olan neydi: zenginlik, şöhret, toprak mı yoksa başka bir unsur mu?

1. William Fatih'in hayali portresi, tuval üzerine yağlı boya

lular ve din adamlarının yanı sıra şehirlerin ve çevrelerin temsilcilerinin de yer aldığı, sözde Model Parlamento'yu toplantıya çağırmıştır. Böylece İngiliz parlamentosu'nun temeli atılmış; kral ise belirli kararlar için onay almak zorunda kalmıştır.

X. yüzyıldan sonra, Fransa, kralın yetkisinin zayıf olduğu ve yalnızca Paris çevresindeki küçük bir bölgeyi kontrol ettiği feodal olarak bölünmüş bir ülkeydi. Asıl güç, büyük feodal beylerin ellerinde bulunmaktaydı. Merkezi kraliyet otoritesi, XIV. ve XV. yüzyıllarda, özellikle kralın ordu, vergiler ve idare üzerinde kontrolü ele geçirdiği Yüz Yıl Savaşı'ndan (1337-1453) sonra konsolide olmaya başlamıştır. Bu süreç, XV. yüzyılın ikinci yarısında, XI. Louis döneminde doruğa ulaşmıştır.

O, soyluluğu boyunduruk altına almayı başarmış ve mutlakliyetin temellerini atmıştır.

İspanya'da monarşi oluşturulma süreci Reconquista ile yakından ilişkiliydi. Hristiyan krallıkları Aragon, Kastilya ve Leon aşamalı olarak birleşmiş ve 1469 yılında Ferdinand ile Isabella'nın evliliğiyle bu süreç tamamlanmıştır. Bu evlilikle birleşik İspanya'nın temeli atılmıştır.

Ferdinand ve Isabella - portre, tuval üzerine yağlı boya

Orta Çağ'ın sonuna gelindiğinde, eski feodal düzen çözülmeye başlamıştır. Şehirler büyümekte, krallar güçlerini aşamalı olarak sağlamlaştırmakta ve toplum yavaş yavaş değişmeye başlamaktadır. İnsan ve dünya hakkında yeni FİKİRLER ile birlikte yeni insanlar ortaya çıkmıştır. Avrupa, bütünüyle yeni bir döneme girmeye hazırlanmaktaydı.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Avrupa'da feodal düzenin oluşmasına hangi koşullar yol açmıştır?
2. 'Vasalımın vasalı da benim vasalım değildir' ifadesi ne anlama gelir ve bu durum krallar için neden bir sorun teşkil etmiştir?
3. 1215 yılında Büyük Özgürlük Fermanı'nın imzalanmasının sonuçları nelerdi?

Hümanizm ve Rönesans

Rönesans'ın başlangıcı ve Hümanizm

Orta Çağ'ın sonlarına doğru, insanlar hem kendileri hem de çevrelerini farklı bir şekilde düşünmeye başladılar. Dünyayı yalnızca kilisenin ve geleneğin yorumları aracılığıyla kabul etmek yerine, giderek daha fazla kişisel araştırmaya, öğrenmeye ve gelişmeye yöneldiler.

XIV. ve XV. yüzyıllarda, özellikle Floransa, Venedik ve Milano olmak üzere bazı İtalyan şehirleri, ekonomik ve kültürel dönüşümlerin önemli merkezleri haline gelmiştir. Bu şehirler, bağımsız bir otoriteye, gelişmiş bir ticarete ve canlı bir şehir yaşamına sahip olup, bu özellikleriyle feodal Avrupa'nın geri kalanından ayrılmışlardır. Zengin tüccarlar, bankacı aileler ve nüfuzlu vatandaşlar, sanat, eğitim ve mimarlık alanlarına giderek daha fazla yatırım yapmıştır. Böyle bir ortamda, akla, öğrenime ve insan onuruna yönelen yeni bir düşünme biçimi – hümanizm – ortaya çıkmıştır.

Hümanizm, insanı ilgi odağına yerleştirmiştir. Her bireyin akla, duygulara ve özgür iradeye sahip olduğu; bağımsız şekilde öğrenebileceği, düşünebileceği ve ahlaki kararlar alabileceği düşünülmekteydi. Hümanistler, insanın yalnızca Tanrı'nın ya da kralın aşağı bir hizmetkârı olduğu görüşüne katılmamışlardır. Onlara göre, bilgi rahipler veya hükümdarlar tarafından söylendiği için, düşünmeden kabul edilmemelidir. Bunun yerine, herkes kendi duyularını ve aklını kullanarak dünyayı bizzat araştırmalıdır.

Hümanistler için eğitimin rolü özellikle önemliydi. Onlara göre, insan yalnızca öğrenip bilgi edinmemeli, aynı zamanda özgür, ahlaki ve akıl sahibi bir birey olarak da gelişmelidir. Bu nedenle *studia humanitatis* – gramer, retorik, tarih, şiir ve etik gibi derslerin incelenmesini desteklemişlerdir. Bu bilimler, erdemli bir insan ve iyi bir vatandaş oluşturmak için esas kabul edilmiştir. Bu alanlar, bireyin bilgisini genişletmesine, değerler geliştirmesine ve kendi düşüncesini oluşturmaya yardımcı olmuştur. Geleneksel Orta Çağ eğitimi esas olarak dine odaklanırken, hümanistler insan, yaşam ve toplumla ilgili bilgiyi savunmuşlardır.

Yeni değerler arayışında, hümanistler Cicero, Platon, Aristoteles ve Vergilius gibi antik düşünürlerin eserlerine yönelmişlerdir. Bu eserlerde, insanın nasıl yaşaması, düşünmesi ve gelişmesi gerektiğine dair fikirler bulmuşlardır.

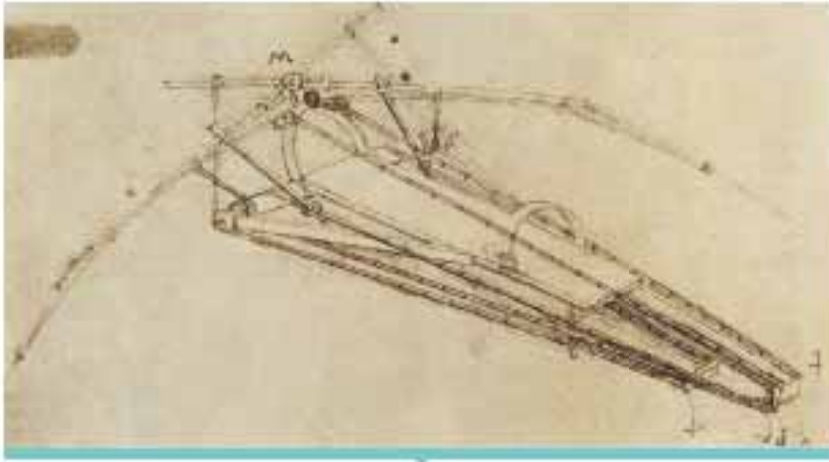

Francesco Petrarca –
hümanizmin babası

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Studia humanitatis

Rönesans döneminde insanın özgür, akıllı ve ahlaki bir varlık olarak gelişimine yönelik bireğitim türünü ifade eden Latince bir terim. Dini metinler öğrenmekle sınırlı kalmak yerine, bu çalışmalar dil, ifade, etik ve tarih üzerine odaklanmış, yani bir kişinin toplumda aktif ve sorumlu bir şekilde yer alabilmesi için gerekli olan her şeye yönelmiştir.

"Uçan makine" - Leonardo da Vinci'nin bir çizimi

Araştır:

Leonardo da Vinci'nin yaptığı gibi yaratıcılık ile bilgiyi birleştiren çağdaş bir bilim insanı, sanatçı veya kamuoyu önünde tanınan bir kişiyi seçiniz. Kısa bir tanım yazınız ve neden ona "Rönesans insanı" denilebileceğini açıklayınız.

Bu, antikçağ bilgisine geri dönüşün, Rönesans adı verilen kültürel yeniden doğuşun temelini oluşturmasına yol açtı. Bu, sanat, mimarlık, edebiyat ile toplum ve siyaset düşüncesi üzerinde derin bir etki yarattı.

Rönesans'ın en büyük dahilerinden biri, başyapıtları 'Mona Lisa' ve 'Son Akşam Yemeği' ile tanınan İtalyan sanatçı ve mucit **Leonardo da Vinci** idi. Sanatsal yeteneğini doğaya ve bilime olan merakıyla birleştirerek, anatomi, mühendislik ve doğa bilimlerinde önemli keşifler yapmıştır. Ayrıntılı anatomik çizimler üretmiş, makineler tasarlamış ve doğal olayları dikkatle incelemiştir. Bu şekilde, sanat ile bilimin birbirini tamamlayabileceğini ortaya koymuştur.

Sanat ve Edebiyatta Rönesans

Pek çok Rönesans sanatçısı, varlıklı hamilerin desteği olmadan eserlerini üretemezdi. Bu tür insanlar *mecen* olarak adlandırılmıştır. Sanatçılar, bilim insanları ve yazarları finanse etmiş, kültür aracılığıyla tarihte kalıcı bir iz bırakacaklarına inanmışlardır. Bunlar arasında en tanınmışları, servetleri ve etkileriyle Rönesans sanatının gelişimine büyük katkı sağlayan Floransa'lı Medici bankacı ailesi olmuştur. Ayrıca henüz genç yaşta saraylarında yaşaması ve eğitim alması için davet edilen **Michelangelo Buonarroti** gibi sanatçıları da desteklemişlerdir. Mikelanjelo, bir sanatçı olmuştur.

Rönesansın en tanınmış sanatçılarından biri olmuştur.

Atina Okulu - fresk

Heykelleri 'David', 'Pietà' ve Sistina Şapeli'ndeki freskleriyle insanı hem Tanrı'nın bir yaratısı hem de güçlü ve onurlu bir varlık olarak tasvir etmiştir. Eserleri, insan bedeninin güzelliğini ve ruhsal gücünü ön plana çıkarır. Mikelanjelo bu eserlerle, insanın kendi başına bir değere sahip olduğu şeklindeki hümanist mesajı iletmektedir. Raffaello ise, 'Atina Okulu' freskinde tanınmış antik filozofları kendi dönemine benzeyen bir ortamda resmederek, eski FİKİRLERin yeni dünyada hâlâ anlam taşıdığını göstermiştir.

Hümanist FİKİRLER, edebiyat üzerinde de güçlü bir etki yaratmıştır. Özellikle üç İtalyan yazar öne çıkmaktadır: Dante, Petrarca ve Boccaccio. Dante Alighieri, kendi eseri 'İlahi Komedyâ' ile Orta Çağ inançlarıyla yeni düşünme biçimini bir araya getirmiştir. Francesco Petrarca, sıklıkla hümanizmin babası olarak anılır; dikkati bireye ve insanın iç dünyasına yöneltmiştir. Giovanni Boccaccio, 'Decameron' adlı eserinde sıradan insanların günlük yaşamını betimlemiş ve bu yolla edebiyata yeni bir realizm kazandırmıştır. Bu yazarlar, yeni dönemin ruhunu yansıtmış ve Rönesans insanı ile toplumuna dair bakış açısının inşasına katkıda bulunmuşlardır.

Rönesansın etkisi hızla İtalya'nın ötesine yayılmıştır. Fransa, İspanya, Almanya ve İngiltere'de, hümanist fikirleri benimseyip kendi kültürel bağamlarına uyarlayan yazarlar, düşünürler ve sanatçılar ortaya çıkmıştır. İngiltere'de en önemli figür William Shakespeare olmuştur. Onun dramaları, "Hamlet", "Othello" ve "Macbeth", insan tutkularını, zayıflıklarını ve ahlaki ikilemleri tasvir etmektedir. Shakespeare, gerçek ve karmaşık kişiliklerle ilgilenmiştir; bu kişiliklerin insanî deneyimi günümüzde de bize yakın görünmektedir. İspanya'da, Miguel de Servantes, Don Kişot karakteri aracılığıyla şövalyelik geleneğinin bir parodisini yapmış, fakat aynı zamanda insanın idealleri, yanılsamaları ve onuru üzerine derin bir hümanist eser oluşturmuştur. Alman kültür sahasında hümanizmi Erazmo Rotterdamski temsil etmiştir; eserleri, özellikle 'Deliliğe Övgü', kilise dogmalarını eleştirel biçimde incelemekte ve akıl ile erdem vasıtasıyla ahlaki yenilenmeye çağrıda bulunmaktadır.

Rönesans Döneminde Bilim ve Siyaset

Rönesans yalnızca sanat ve edebiyatla sınırlı kalmamıştır. Bu dönem, insanların doğayı anlama biçimlerinde de derin değişimlere yol açmıştır.

Bunu yerine teolojik açıklamaların kabulü açıklamaların

Dante Alighieri - fresk

yerine, gözlem, ölçüm ve analize dayalı doğal yasaların aranması süreci başladı. Deney ve bilimsel kanıt, gerçek bilginin temeli olarak kabul edilmeye başlandı. Yeni bilime öncülük eden ilk kişilerden biri de **Nikola Kopernik** idi; heliosentrik teorisiyle evrenin merkezinin Toprak değil, Güneş olduğunu ileri sürdü. Her ne kadar onun FİKİRLERİ dirençle karşılanmış olsa da, bu FİKİRLER dünya görüşünü derinden değiştirmiş ve Avrupa'da 17. yüzyıldaki Bilimsel Devrim'in yolunu açmıştır.

Bilimdeki değişimlerle eş zamanlı olarak, insanların toplum ve iktidar hakkındaki görüşleri de değişmekteydi. İtalyan düşünürü **Niccolò Mak-yavel**, 'Hükümdar' adlı eserinde, hükümdarın her zaman ahlaki veya dini kurallara göre hareket etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yerine, devletin yararına olan kararlar alınmalıdır, hatta bu kararlar acımasız veya ahlaka aykırı görüldüğü durumlarda bile. Makyavel, siyasetin kendi kurallarına sahip olduğunu, bunların iyilik veya inanç kurallarından farklı olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşımıyla geleneksel görüşü sorgulamıştır geleneksel olarak iktidarın Tanrı'dan geldiği görüşünü sarsmış ve siyasetin dinden bağımsız bir beceri olarak anlaşılmasının önünü açmıştır.

Kopernik'in Güneş Sistemi çizimi – Güneş'in evrenin merkezinde olduğu (1543)

Ortaçağ düşünce tarzı ile hümanist/renesans düşünce tarzı arasındaki temel farklılıklar

Bakış açıları:	Ortaçağ dünya görüşü	Hümanist/renesans bakış açısı
İnsan	İnsan günahkardır, Tanrı katında küçüktür ve kaderle sınırlıdır.	İnsan, akla, özgürlüğe ve kendinde bir değere sahiptir.
Bilgi kaynakları	Kutsal Kitap ve Kilise ile otoritelerin öğretileri	Araştırma, deneyim, eleştirel düşünce ve gözlem
Sanat	Dine yönelik, simgesel ve stilize	Gerçekçi, doğadan, bedenden ve gündelik yaşamdan ilham alan
İktidar ve din	İktidar Tanrı tarafından verilmiştir, din ise başlıca otoritedir.	Politika bir beceri olarak değerlendirilirken, din sorgulanmaktadır.

16. yüzyılın sonuna gelindiğinde Rönesans, Avrupa'nın birçok bölgesine yayılmış ve kültürel gelişim için bir örnek teşkil etmiştir.

Tartışma Soruları:

Makyavel, hükümdarın iyi olmak zorunda değil, yalnızca başarılı olmak zorunda olduğunu ileri sürmüştür.

– Buna katılıyor musunuz? Nedenini açıklayınız.

– Bu tür FİKİRLER günümüzde de siyasette uygulanıyor mu?

Onun insan onuru, eğitim, akıl ve yaratıcılığa ilişkin fikirleri tarihte kalıcı bir iz bırakmış ve günümüzde de önemini sürdürmektedir. İnsanlar, insanı kadere boyun eğmiş pasif bir varlık olarak değil, akıl sahibi, etkin, öğrenen, üreten ve değişen bir varlık olarak görmeye başlamışlardır.

Rönesans, kör inancın ve korkunun egemen olduğu bir dönemden, merakın, araştırmanın ve sanat ile bilim yoluyla kendini ifade etmenin öne çıktığı yeni bir döneme geçişi simgelemiştir. Kopernik, heliosentrik teorisiyle Güneş'i evrenin merkezine yerleştirmiş, fakat Rönesans, insanı düşüncenin merkezine konumlandırmıştır. Bu değişiklik olmadan, modern bilimi veya insan haklarını tasavvur etmek güç olurdu.

Geçmişte bir arada yaşamak

Kendini Rönesans dönemi Floransa'sında bir öğrenci olarak düşün ve retorik öğretmenin sana şu görevi veriyor:

Şehir meydanında, eğitimin ve sanatın toplumun geleceği için neden önemli olduğuna dair kısa bir konuşma yap.

Konuşmanda derste geçen en az üç kavramı kullan, örneğin: akıl, onur, studia humanitatis, insan değeri, sanat, mecenas.

Tavsiye: Şöyle başlayın:

Değerli vatandaşlar, bugün yalnızca sanattan ve kitaplardan söz etmiyoruz, insan olmanın ne anlama geldiğinden bahsediyoruz...

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Hümanizm nedir ve onun temel FİKİRLERİ nelerdir?
2. Rönesans sanatıyla ilişkilendirilen kişiler kimlerdir ve bunun nedeni nedir?
3. Bu dönemde bilim anlayışı nasıl değişmiştir?
4. Kopernik'in teorisi neden bu kadar devrimciydi?

Reform ve Karşı-Reform

Reformun Nedenleri

16. yüzyılda, Hristiyan Avrupa derin bir ruhani, toplumsal ve siyasi krizle karşı karşıya kalmıştır. Katolik Kilisesi, yüzyıllar boyunca inanç ve ahlak alanında en yüksek otorite olarak kabul edilmiş olmasına rağmen, halk nezdinde giderek güven kaybı yaşamıştır. Özellikle üst düzeydeki din adamları, lüks içinde yaşamış, dünyevi siyasete müdahil olmuş ve sıklıkla yolsuzluk ile ahlaka aykırı davranışlarla suçlanmışlardır. Aynı zamanda, sıradan müminler çeşitli vergilerle yükümlü kılınmış, günahların affı için ise endüljans satın almak zorunda bırakılmıştır. Birçok kişi, Kilise'nin artık gerçek bir manevi yardım sunmadığını, insanların korkularını kullanarak günahların affı karşılığında ücret talep ettiğini fark etmeye başlamıştır.

Memnuniyetsizlik yalnızca Kilise'nin suistimallerinden değil, aynı zamanda düşünme biçimindeki daha geniş kapsamlı değişikliklerden de kaynaklanmıştır. Hümanizmin etkisiyle, giderek daha fazla bilgili insan Hristiyan inancının özünün ne olduğunu sorgulamaya başladı. Gerçeğin kilise kurallarında değil,

doğrudan Kutsal Kitap'ta aranması, her birey tarafından okunup, yorumlanıp anlaşılması gerektiğine inanıyorlardı. Bu dönemde, teknolojik ilerleme de çok önemli bir rol oynamıştır. Johann Gutenberg tarafından geliştirilen matbaa, bu yeni fikirler'in ve İncil'in çevirilerinin çoğaltılıp yayılmasını sağlamıştır. Böylece, ilk kez, sıradan insanlar inançla ilgili metinleri doğrudan kendileri okuyup, aracı olmaksızın üzerine düşünme imkânına sahip oldular.

Bu bağlamda, Almanya'da Martin Luther, bir keşiş ve ilahiyat profesörü olarak ortaya çıktı. Kilise'nin gerçek Hristiyan değerlerinden uzaklaştığı kanaatindeydi. 1517 yılında, Luther, Wittenberg'deki kilisenin kapısına endüljans satışını sorguladığı ve Kilise'deki sorunlara dikkat çektiği 95 tezden oluşan bir liste astı. Ona göre, insan kurtuluşu satın alamaz, Tanrı'ya iman, içten tövbe ve İncil'i okuma yoluyla yaklaşmalıdır. Her Hristiyan'ın İncil'i kendisinin okuma ve inancı üzerine Kilise'nin aracılığı olmadan düşünme hakkı olduğunu savunmuştur.

Johann Gutenberg Anıtı, Mainz (Almanya)

Martin Luther'ın, Wittenberg'deki kilisenin kapısına 95 Tezi asması (1517) - tuval üzerine yağlı boya

Onun fikirleri hızla yayıldı, çünkü bu fikirler, birçok insan arasında zaten var olan memnuniyetsizliğe karşılık gelmekteydi. Luther'in tezlerini ilan etmesi, Reform'un başlangıcı olarak kabul edilir – Hristiyan inancının yenilenmesini ve Katolik Kilisesi'nde değişiklikler talep eden bir dini hareket.

Kilise, Luther'i kınayarak karşılık verdi. Kendisi sapkınlıkla suçlandı ve papa tarafından Katolik Kilisesi'nden aforoz edildi. Ancak Luther'in güçlü bir desteği bulunmaktaydı; özellikle de papa ve imparatorun otoritesinden daha fazla bağımsızlık elde etmek isteyen bazı Alman prenslerinden. Onun öğretileri yayıldı ve yeni bir dini akım – **lüteryenlik** – ortaya çıktı. Luther'in taraftarlarına **protestanlar** denildi; çünkü bir kısmı, dini özgürlüğün kısıtlanmasına karşı kamuoyu önünde protestoda bulunmuşlardı.

Protestanlığın Yayılması

Luther'in yanı sıra, aynı dönemde Alman topraklarında farklı bakış açılara sahip başka reformcular da ortaya çıktı. Örneğin, Thomas Müntzer sadece inanç alanındaki değişiklikler için değil, aynı zamanda sosyal adalet için de mücadele etmiştir. O, Hristiyanlığın yoksullara yardımcı olması ve onların daha iyi yaşam taleplerini desteklemesi gerektiği görüşündeydi. Onun daha kararlı tutumları, otoritelerle çatışmasına ve infaz edilmesine yol açmıştır.

Reform, Avrupa'nın diğer bölgelerine de yayılmıştır. İsviçre'de ise, önemli bir rolü **Jean Calvin** üstlenmiştir. Tanrı'nın kimin kurtulacağını önceden belirlediğini, ahlaki yaşamın ise bir kişinin Tanrı tarafından seçilmiş olduğunun işareti sayıldığını öğrenmiştir. Calvin'in öğretileri katı ve sistemli olup, düzen, disiplin ve Roma'daki Kilise'den bağımsızlık arayışındaki çok sayıda kişiyi cezbetmiştir. **Calvinizm, Fransa, Hollanda ve İskoçya'da yayılmıştır.**

Fransız kralları Protestanlığı, devletin birliğine ve kendi otoritelerine yönelik bir tehdit olarak değerlendirmiş; bu nedenle sıklıkla şiddete başvurmuşlardır. Fransa'da protestanlar, bilinen adıyla **hugenotlar**, yoğun bir şekilde zulme uğratılmıştır. En trajik olay, 1572 yılında Paris'te yaklaşık 3000 kişinin öldürüldüğü Vartolomeos Gecesi olarak bilinmektedir.

İngiltere'de, dini dönüşüm kral VIII. Henry ile papa arasındaki anlaşmazlıkla başlamıştır. Henry, eşinden boşanmak istemiş, ancak papa bunu kabul etmemiştir. Buna karşılık olarak, kral Roma ile ilişkisini kesmiş ve yeni **Anglikan Kilisesi'nin** başkanı olduğunu ilan etmiştir. Bu adımla sadece papa ile olan bağı koparmamış, aynı zamanda kraliyet otoritesini kilisenin üzerine yerleştirmiştir. Böylece, İngiliz devleti dini meseleler üzerinde kontrolü ele almıştır.

Tartışma Soruları:

Martin Luther yeni bir din oluşturmak mı istedi, yoksa öncelikle mevcut Kilise'yi reforme etmeyi mi amaçladı?

Jean Calvin – portre, tuval üzerine yağlı boya

Araştır:

Günümüzde hangi Avrupa devletlerinde en fazla Protestan nüfus bulunmakta, hangilerinde ise hâlâ Katolik nüfus baskındır?

Benzer süreçler diğer ülkelerde de yaşanmıştır. Protestan hareketler yalnızca dini değil, aynı zamanda sıklıkla ayrıca siyasi ve ulusal amaçlarla da bağlantılıydı. Pek çok ortamda, Protestanlığa geçiş yabancı dini veya siyasi otoriteye karşı bir direnç göstermenin ve kendi kimliğini güçlendirmenin bir yolu olmuştur.

Karşı-Reform ve Dini Ayrılıkların Sonuçları

Karşı-Reform, Katolik Kilisesi'nin Reformun doğurduğu meydan okumaya verdiği yanıtı. Amaç, Kiliseyi içeriden yenilemek, konumunu güçlendirmek ve inananların güvenini yeniden kazanmaktır. Trent şehrinde, büyük bir kilise konsili 1545'ten 1563'e kadar aralıklı olarak toplandı. Orada temel Katolik öğretileri teyit edilmiş, ancak değişikliklere ilişkin bir karar da alınmıştır. Rahiplerin daha iyi eğitilmeleri, davranışlarının daha sıkı denetlenmesi ve endüljansların kötüye kullanımının sona erdirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Amaç, Kilise'nin daha sorumlu ve halka daha yakın bir kurum haline gelmesiydi. Kilise, bu yayılmayı önlemek amacıyla daha katı önlemler almıştır. yeni öğretilerin. Engizisyon, sapkınlıkla suçlananları sorgulayan ve cezalandıran kilise mahkemesi, daha fazla GÜÇ elde etti. Yasaklanmış kitapların bir listesi de hazırlanmış, bu listede İncil'in bazı halk dillerine yapılan tercüme de yer almıştır. Bu dönemde yeni bir manastır tarikatı kuruldu – jezuitler. Kurucusu İgnatius Loyola, bu tarikatı tamamen papaya adanmış; skromluk, eğitim ve misyonerlik faaliyetleri yoluyla Katolik inancını güçlendirmeyi amaçlayan bir topluluk olarak tasarlamıştır. Jezuitler, Avrupa genelinde okullar ve kolejler açmış, bilim ve teolojik düşünceye önemli katkılar sağlamış ve Katolik Kilisesi'nin yeniden yapılanmasında önemli bir rol oynamışlardır. Onların misyonu Asya, Afrika ve Amerika'ya da yayılmıştır.

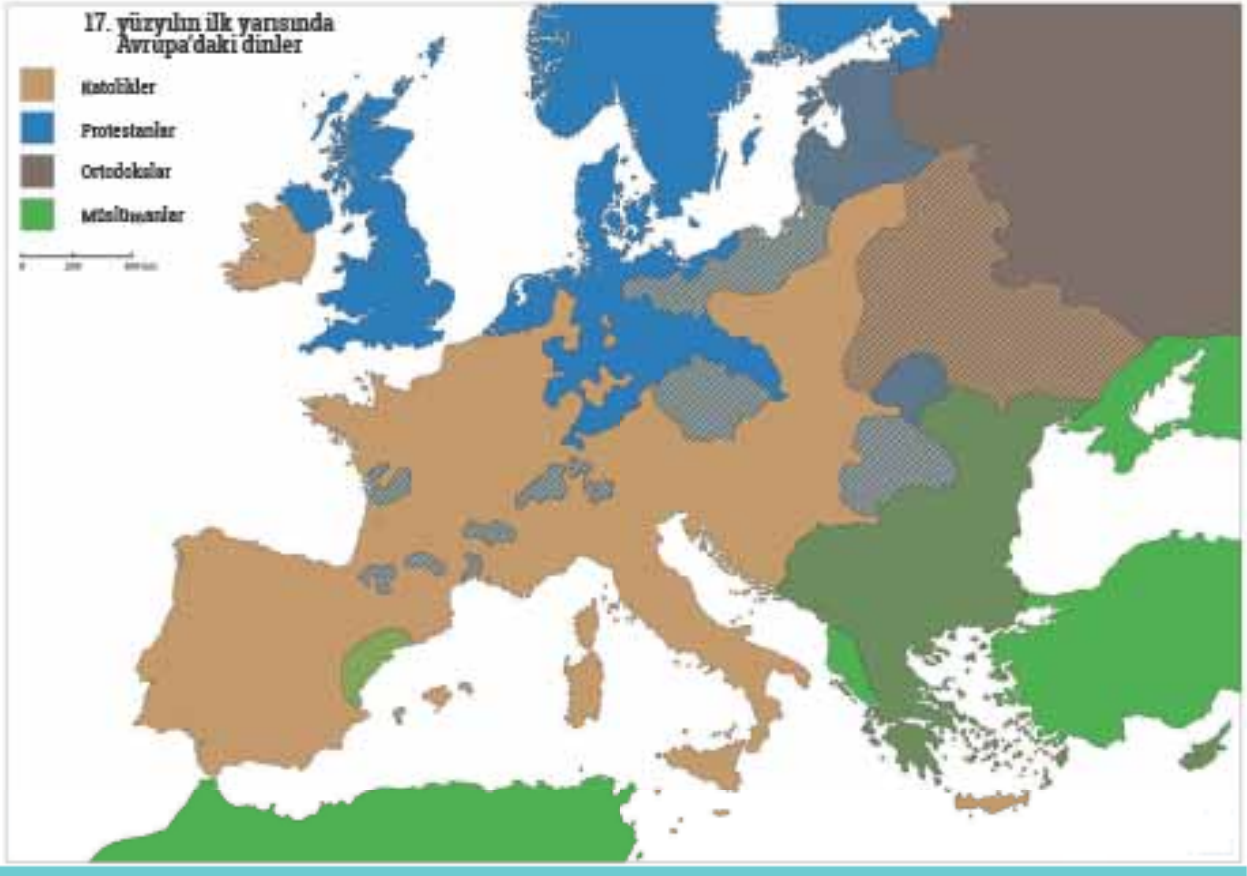

VIII. Henry – portre, tuval üzerine yağlı boya

Reform sonrası ortaya çıkan dini farklılıklar, Avrupa genelinde birçok çatışma ve savaşa yol açmıştır. Alman topraklarında, V. Karl, Kutsal Roma İmparatoru ve İspanya kralı, tüm halkı zorla Katolik otoritesine geri döndürmeye çalışmıştır. Ancak bunun imkânsız olduğunu fark ettiğinde, bir uzlaşmayı kabul etmiştir: Her hükümdar, kendi ülkesinde hangi dinin uygulanacağına kendisi karar verebilecektir. „Toprak kiminse, dini de onundur“ şeklinde bilinen bu ilke, geçici bir barış sağlamıştır. Benzer çatışmalar Fransa'da da yaşanmıştır. Orada kral IV. Henri, Nantes Fermanı ile Huguenotlara sınırlı bir dinsel özgürlük tanımıştır. Neredeyse tüm Avrupa'yı sarsan en uzun ve en kanlı çatışma, Otuz Yıl Savaşları 1618 yılında başlamıştır. Bu savaş, 1648 yılında Vestfalya Barış Antlaşması ile sona ermiş ve her devletin kendi dini konusunda bağımsız karar verme hakkı teyit edilmiştir.

Reform ve Karşı-reform, Batı ve Orta Avrupa'da din, toplum ve kültür üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakmıştır. Bazı Protestan çevrelerde, özellikle Calvinistler arasında, emeğe, sorumluluğa ve bireysel inisiyatifte yönelik yeni bir tutum ortaya çıkmıştır. Zamanla, bu fikirler ticaretin ve demokrasinin gelişimini etkilemiştir. İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde, bu gelişmeler parlamenter otoritenin ve yurttaşlık haklarının ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Dini ayrılıklar sanat ve mimariye de yansımıştır. Protestan kiliseleri sade olup gösteriş veya süslemelerden yoksundur. Bunlar, dua etmek ve İncil okumak için mütevazı mekânlardı. Buna karşılık, Katolik ibadethaneleri etkileyici olmaları amacıyla tasarlanmıştır.

17. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'daki dini bölünmeler

Tarz olarak sanat akımı barok ile, duvarlar ve tavanlar canlı sahneler ve altınla, yüksek kubbeler, heykeller ve görkemli sunaklarla süslenmiştir. Her şey, bir inananın içeri girdiğinde Tanrı'nın yüceliğini ve Kilise'nin gücünü derhal hissetmesini sağlayacak biçimde oluşturulmuştur.

Reform, yalnızca dinsel yaşamda bir değişim anlamına gelmiyordu. Bu süreç, hümanizmle başlayan düşünsel faaliyetleri sürdürmüş ve insanları giderek daha fazla bağımsız düşünmeye ve kendi vicdanlarına uygun şekilde karar almaya yöneltmiştir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Endüljanslar neden 16. yüzyılda bu denli güçlü bir tepkiye yol açmıştır?
2. Matbaanın Reform fikirlerinin yayılmasındaki rolü neydi?
3. Farklı hükümdarlar Reform'a nasıl tepki gösterdi ve neden bazıları onu desteklerken, bazıları onu kınadı?
4. Katolik Kilisesi, Protestanlığın yayılmasına karşı nasıl bir yanıt vermeye çalıştı?

Bilim ve Dünyanın Yeni Yorumu

Bilimsel Devrimin Başlangıçları

16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyılda, Avrupa'da birçok insan dünyaya farklı bir şekilde bakmaya başladı. Araştırmacılar, İncil'e veya eski Yunan ve Roma yazarlarına dayanmak yerine, giderek daha fazla gözlem, ölçüm ve deney yoluyla yanıtlar aramışlardır. Bu yeni düşünme biçimi, inanç, gelenek ve otoriteye dayalı olan önceki yaklaşımdan farklıdır. Akıl, deneyim ve bilginin doğrulanabilir olması gerekliliği giderek daha fazla vurgulanmıştır. Bu şekilde bilgi tarihinde, Bilimsel Devrim olarak bilinen yeni bir bölüm başlamıştır.

Böylesi bir dönüşüm ani şekilde gerçekleşmemiştir. 16. yüzyıla kadar, doğanın açıklanışı din ve Kilise'nin öğretileriyle sıkı biçimde bağlantılıydı. Dünya, ilahi plana göre mükemmel ve düzenli kabul edilir ve nadiren sorgulanırdı. Ancak Bilimsel Devrim ile birlikte, mantık, kanıt ve gözleme dayalı farklı bir bakış açısı gelişmeye başlamıştır. Doğal olaylar giderek daha sık bir şekilde, ilahi iradeye başvurmaksızın, insanın kendi başına anlayabileceği olgular olarak açıklanmaktaydı.

Bilimsel Devrim'in başında, bazı düşünürler bilginin tam olarak nasıl inşa edilmesi gerektiğini açıklamaya çalıştılar. Onlardan biri Frensis Bacon idi; Bacon, bilimin deneyime dayanması ve insanlar için yararlı olması gerektiğini düşünüyordu. Ona göre bilgi güçtür, ancak yalnızca uygulanabildiğinde anlam taşır. Bacon, belirli örneklerden başlayarak genel sonuçlara ulaşmayı öneren ve **endüksiyon** olarak bilinen bir düşünme yöntemi ortaya koymuştur. Bacon, bilimin faydalı keşiflere yol açması ve insanların başkalarının söylediklerini pasif biçimde kabul etmek yerine bağımsız düşünmeye teşvik edilmesi gerektiğine inanıyordu.

Tam da bu yaklaşımdan daha sonra, sözde bilimsel yöntem – çağdaş bilimin temeli haline gelen yeni bir çalışma biçimi.

Bilimsel yöntem, bilginin inançlara değil, doğrulanmış olgulara dayanması gerektiği anlamına geliyordu. Başka insanların iddialarını kabul etmek yerine, bilim insanları öncelikle sorular sorar, gözlem yapar ve deneyler gerçekleştirir, ancak bunlardan sonra sonuçlara ulaşırdı. Her iddia doğrulanmalı ve kanıtlanmalıydı; yalnızca gerçek olarak kabul edilmemeliydi. O dönemde iki düşünce biçimi ortaya çıktı: empirizm, bilgiye deneyim ve deneyler yoluyla ulaşıldığını savunurken; rasyonalizm ise akıl ve mantığın en önemli unsurlar olduğunu öne sürer.

Bacon – portre, tuval üzerine yağlı boya

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Endüksiyon (Latince inductio kelimesinden gelmektedir, anlamı „giriş“dür) birçok somut örnekten genel bir gerçeğin türetildiği bir düşünme biçimidir. Bir kuralın önceden kabul edilmesi yerine, Bacon'a göre, olgular dikkatlice gözlemlenmeli ve buradan Deneyim yoluyla sonuca varma.

Endüksiyon örneği:

Bir parça mumu sıcak bir yere koyarsanız, erir.

Farklı bir tür mumu koyarsanız – o da erir.

İster beyaz, ister sarı ya da kırmızı mum olsun, mum her zaman ısıtıldığında erir.

Bu örneklerden şu sonuç çıkarılabilir: Tüm mum türleri ısıtıldığında erir.

Her ikisi de yaklaşımlar birbirini tamamlamış ve dünyanın eski dini açıklamalarından farklı, yeni bir düşünce kültürünün gelişimine katkıda bulunmuştur.

Kavram:	Empirizm	Rasyonalizm
Açıklama:	Bilgi; deneyim, gözlem ve deney yoluyla elde edilir.	Bilgi, önceden deneyim olmaksızın bile akıl ve mantıksal düşünce yoluyla elde edilir.
Örnek:	Eğer bitkiler, ışıktaki gölgede olduğundan daha hızlı büyüyorsa, bu durumda ışık büyümeyi hızlandırır.	Eğer bütün kuşların kanatları varsa ve güvercin bir kuşsa, o zaman güvercinin de kanatları vardır.

Bilim İnsanları ve Onların Keşifleri

Bilimsel Devrim büyük ölçüde hümanizmin FİKİRLERİNE ve Rönesans döneminde gelişen merakla dayanmıştır. Hümanistler insanın ve onun düşünme yetisinin önemini vurgularken, bilim insanları yeni bir adım atmışlardır. Dünyayı, doğrulanabilir ve kanıtlanabilir bilgiler aracılığıyla anlamak istemişlerdir. Antik filozof Protagoras'ın ünlü düşüncesi olan "İnsan, her şeyin ölçüsüdür" ifadesi, Rönesans döneminde yeni bir anlam kazanmış; doğadaki her olgunun ölçülebilir, incelenebilir ve öngörülebilir olduğu kabul edilmiştir.

Yeni bilimsel yöntemi uygulayan ilk bilim insanlarından biri Galileo Galilei idi. Her ne kadar teleskopu icat etmemiş olsa da, onu geliştirmiş ve gökyüzünü gözlemlemek için kullanan ilk bilim insanlarından biri olmuştur. Onun yardımıyla Jüpiter'in uydularını, Güneş'teki lekeleri ve Ay'daki dağları keşfetmiştir. Bu keşifler, gökyüzünün o zamana kadar inanıldığı gibi kusursuz ve değişmez olmadığını göstermiştir. Galilei, Kopernik'in Güneş'in, Toprak'ın değil, evrenin merkezinde olduğu düşüncesini kamuoyuna açıkça desteklemiştir. Kilise onu kınamış ve görüşlerinden kamuoyu önünde vazgeçmeye zorlamıştır. Ondaki birkaç on yıl önce, Giordano Bruno evrenin sonsuz olduğunu ileri sürdüğü ve kilisenin öğretilerini sorguladığı için idam edilmişti.

Fransa'da, Descartes farklı bir düşünme biçimini savunuyordu. Ona göre, insan bir şeye hemen inanmamalı, önce onun gerçekten doğru olup olmadığını sorgulamalıdır. Ona göre, gerçek bilgi akıl ve mantık aracılığıyla inşa edilir. Onun 'Düşünüyorum, öyleyse varım' düşüncesi, giderek daha fazla bağımsız düşüncenin değer kazandığı yeni çağın bir sembolü haline gelmiştir. Descartes, doğanın sayılar yoluyla açıklanabileceğine inanıyordu, formüller ve açık kurallar aracılığıyla.

Galileo Galilei, teleskobunu Venedik yetkililerine sunuyor - litografi

Geometri gelişimine de katkı sağlamış, ancak daha da önemlisi, şüphenin gerçeğe ulaşmada ilk adım olduğu düşüncesini öne sürmüştür.

O dönemin en etkili bilim insanlarından biri İngiliz Isaac Newton idi. Mekanik ve astronomi alanlarındaki bilgileri birleştirerek cisimlerin hareketine dair genel bir teori oluşturdu. Galilei'nin çalışmalarına ve gezegenlerin mükemmel daireler yerine elipsler üzerinde hareket ettiğini keşfeden Johannes Kepler'in bulgularına dayandı. 1687 yılında, modern fiziğin temelini oluşturan *Principia Mathematica* adlı kitabını yayımladı. Newton, doğanın her yerde aynı kurallara göre işleyen büyük bir mekanizma olduğunu düşünüyordu. Ona göre, matematik ve akıl yoluyla; bir elmanın düşüşünden gezegenlerin hareketine kadar her şey açıklanabilir.

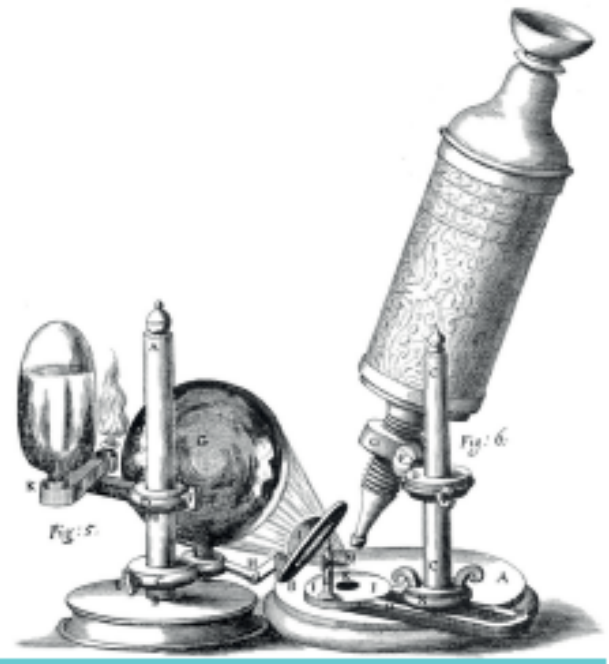
Isaac Newton - portre, tuval üzerine yağlı boya

Bilimsel Keşiflerin Yayılması

Bilimsel Devrim, teknolojideki ilerleme olmadan gerçekleşemezdi. 17. yüzyılın başında geliştirilen teleskop, bilim insanlarının uzak gök cisimlerini gözlemlemelerine olanak tanıdı. Daha sonra, mikroskop daha önce görülmeyen, bütünüyle yeni bir dünyanın ortaya çıkmasını sağladı. Hollandalı araştırmacı Antonie van Leeuwenhoek bakterileri ilk kez gözlemlemiş, bu buluş o dönemde gerçek bir sansasyon yaratmıştı.

Ancak en dahiyane fikirler bile paylaşma imkânı olmadan etkili olamazdı. Matbaanın sayesinde, yeni bilimsel bilgiler hızla Avrupa'ya yayıldı. Bilim insanları, araştırmalarını yayımlamaya ve fikir alışverişinde bulunmaya başladılar. 1665 yılında, dünyadaki ilk bilimsel dergi 'Felsefi Çalışmalar' adıyla yayımlandı. Bu, bilgilerin, yeni keşiflerin ve görüşlerin düzenli olarak paylaşılmasına olanak sağladı. Böylece, verileri paylaşan ve birbirlerinden öğrenen kişilerden oluşan ilk bilimsel topluluk, yani bir grup oluştu. Bu, günümüzde böyle adlandırığımızın başlangıcıydı.

Bilimsel bilginin yayılmasında üniversiteler de önemli bir rol oynamıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda, giderek daha fazla Avrupa üniversitesi yeni FİKİRLER'i benimsemeye ve doğa bilimleri alanında dersler vermeye başlamıştır. Klasik derslerin yanı sıra, genç öğrenciler fizikteki, astronomideki ve biyolojideki en yeni keşifleri öğreniyorlardı. Zamanla ayrıca bilim için akademiler de kuruldu. Üniversiteler ve akademiler, bilim insanlarının iş birliği yaptığı ve kendi araştırmalarının sonuçlarını karşılaştırdıkları merkezler hâline geldi. Bilgi; kitaplar, mektuplar ve kişisel temaslar aracılığıyla, devlet sınırlarından bağımsız olarak yayıldı. Böylece, Avrupa bilimde önde gelen bir merkez konumuna geldi ve yeni fikirler aşamalı olarak tüm dünyaya yayıldı.

17. yüzyıldan bir mikroskop - illüstrasyon

Isaac Newton'un öğrenim gördüğü ve ders verdiği Cambridge Üniversitesi Trinity Koleji

Ancak ilerleme herkez için eşit düzeyde olmamıştır. Kadınlar üniversitelerden dışlanmıştı ve bilimsel çevrelerde. Buna rağmen, bazıları tıp ve astronomi gibi alanlarda katkıda bulunmayı başarmıştır. Çoğunlukla ev ortamında, destekten ve resmî olarak tanınmadan çalışmışlardır.

Bilimsel Devrim, fikirleri ve keşifleriyle, insanların dünyayı anlama biçimini derinlemesine değiştirmiştir. Bunun sonucunda, bilim, eğitim ve teknolojinin gelişimi başlamıştır. Zamanla, bilimsel düşünce sanayiye, siyasi fikirler'e ve insan haklarına da etkide bulunmaya başlamıştır. Günümüzde onun etkisi hastanelerde, okullarda, fabrikalarda ve her yeni teknolojiye görülmektedir.

Tartışma Soruları:

Maria Kirch, 18. yüzyılın başlarında Alman bir astronomdu. O, eşi Gottfried Kirch ile birlikte çalıştı ve 1702 yılında yeni bir kuyruklu yıldız gözlemledi. Ancak keşfi duyurulduğunda, bu başarı eşi adına kaydedildi ve kendi adı anılmadı.

– Sence, neden onun keşfi tanınmadı?

– Bu örnek, o dönemde bilimde kadınların konumu hakkında bize ne söylüyor?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Endüksiyon nedir ve Bacon bu yaklaşımı nasıl kullanmıştır?
2. Empirizm ve rasyonalizm nedir? Bunları bir örnekle açıklayınız.
3. Doğanın eski dini açıklamaları ile 17. yüzyıldaki yeni bilimsel yaklaşımlar arasındaki farklar nelerdir?
4. Galilei, Descartes ve Newton bilimsel düşünceye ne şekilde katkıda bulunmuşlardır?
5. Kadınlar bilimsel çalışmalara katılmada neden zorluk yaşamışlardır? Bunu Maria Kirch örneği üzerinden açıklayınız.

Yeni Çağda İmparatorluklar

Yeni Çağ İmparatorluklarının Oluşumu ve Özellikleri

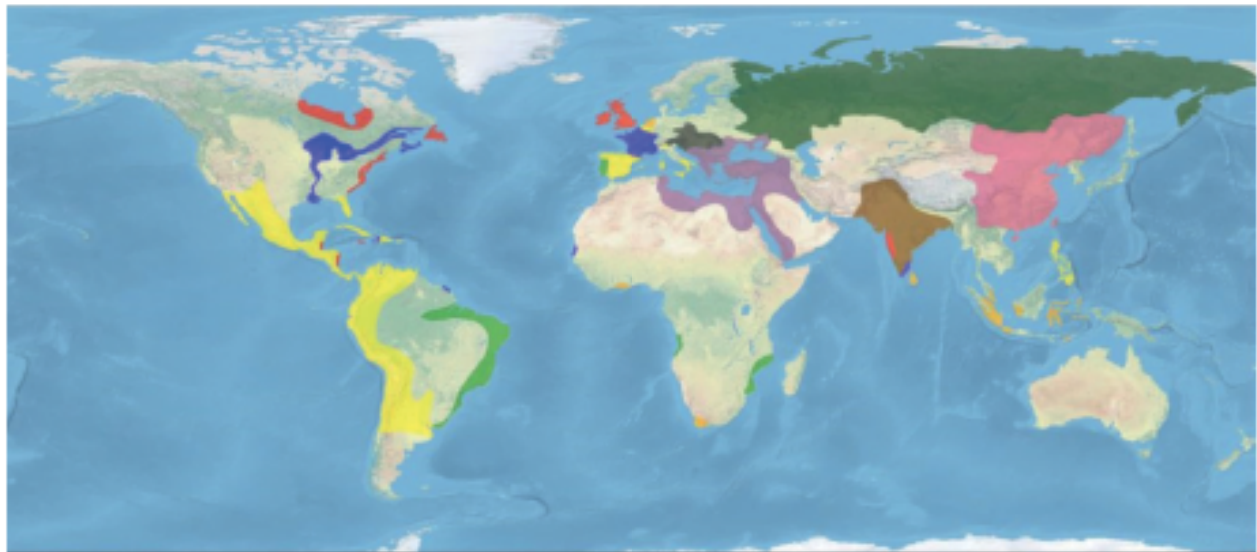
16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar bazı Avrupa devletleri önemli ölçüde genişlemiş ve büyük imparatorluklara dönüşmüştür. Bu imparatorluklar, ilk sınırlarının ötesinde geniş topraklarda, farklı dilleri konuşan ve farklı dini topluluklara mensup halklar üzerinde egemenlik kurmuştur. Böylesi bir yönetimi sürdürebilmek amacıyla karmaşık iktidar ve idare sistemleri tesis edilmiştir.

Yeni çağda ortaya çıkan İmparatorluklar, antikçağdakilerden ve Orta Çağ krallıklarından farklılık gösteriyordu. Orta Çağ'da egemen olan feodal düzenden farklı olarak, yeni çağ imparatorlukları merkezileşmiş bir otoriteye ve iyi örgütlenmiş bir devlet yönetimine dayanıyordu. Antikçağ imparatorluklarından farklı olarak ise, yeni çağda kurulanlar ateşli silahlar, güçlü bir donanma ve daha gelişmiş idare biçimleri sayesinde daha uzun süreli ve daha etkili bir otorite kurmuşlardır. Her ne kadar antikçağda da büyük fetihler olmuş olsa da, yeni çağ devletleri deniz aşırı topraklar üzerinde kontrol sağlamış ve tüm dünyayı birbirine bağlayan ticaret ağları kurmuştur.

Avrupa Güçleri ve Onların Genişlemesi

Yeni çağda imparatorluklar, güç ve zenginliğin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bunlar, hükümdarların gücünü, devletin büyüklüğünü ve uzak bölgelerdeki insanlarla kaynaklar üzerindeki kontrolünü ortaya koymuştur. Ancak, onların yayılması sıklıkla savaşlara, baskıya ve boyunduruk altındaki halkların direnişine yol açmıştır.

Yeni çağ boyunca, birkaç devlet, önemli siyasi, askeri ve ekonomik etkiye sahip güçlü yapılara dönüşmüştür. En öne çıkanlar İspanya, İngiltere, Fransa, Rusya, Habsburg İmparatorluğu ve Osmanlı İm-

İspanya, Büyük Britanya, Hollanda, Osmanlı İmparatorluğu, Çin, Portekiz, Fransa, Habsburg İmparatorluğu, Rusya, Babür İmparatorluğu

1710 yılı civarındaki yeniçağ imparatorlukları

paratorluğu olmuştur. Her ne kadar hepsi resmi olarak imparatorluk şeklinde adlandırılmasa da, Geniş toprakları, çeşitlilik arz eden nüfus yapısı ve yönetim biçimleriyle, gerçek anlamda birer imparatorluk olarak işlev görmüşlerdir. İspanya, İngiltere ve Fransa, farklı kıtalarda sömürgeleri bulunan deniz aşırı imparatorluklar kurmuşlardır. Rusya, Habsburg ve Osmanlı imparatorlukları ise kara yoluyla genişlemişlerdir.

Bu güçlerin yanı sıra, Portekiz ve Hollanda da özellikle ticaret şirketleri ve donanmaları aracılığıyla Afrika, Asya ve Güney Amerika'da önemli topraklara sahip olmuş ve denizaşırı genişlemede önemli bir rol üstlenmiştir.

İspanya, ilk büyük sömürgeci güçlerden biriydi.

16. yüzyılda İspanyollar, Amerika'nın büyük bir bölümünü fethetmiş ve Asya ile Afrika'da küçük mülklere sahip olmuşlardır. Sömürgeler ona İspanya'ya altın, gümüş ve iş gücü sağlamış, bu sayede İspanya o dönemde Avrupa'nın en zengin devleti olmuştur.

İngiltere ve Fransa, 17. yüzyılda yeni denizaşırı güçler olarak yükselmiştir. Her iki devlet de güçlü donanmalar inşa etmiş, Kuzey Amerika ve Karayipler'de sömürgeler kurmuş ve Hindistan ile Afrika'da ticaret istasyonları oluşturmuştur. İngiltere özellikle ticaret, donanma ve yerleşik sömürgeler kurma yoluyla ilerlemiş, bu da daha sonra Britanya imparatorluğu'nun temelini oluşturmuştur.

Rusya karadan genişlemiş, en çok Sibirya, Kafkasya ve Doğu Avrupa'ya doğru yayılmıştır. Bu topraklarda devlet yeni şehirler kurmuş, yöneticiler atamış ve askeri gamizonlar konuşlandırmıştır. Bunun yanı sıra, Rusların aktif şekilde iskân edilmesiyle imparatorluk yetkisi pekiştirilmiş, yeni bölgeler merkezi devlete entegre edilmiş ve Ortodoks Hristiyanlık yayılmıştır. 18. yüzyılda, İsveç ve Osmanlı'ya karşı elde edilen zaferler sonucunda, Rusya'nın GÜÇ'ü önemli ölçüde artmış ve böylece Doğu Avrupa'nın önde gelen gücü olmuştur.

Habsburg imparatorluğu, Orta Avrupa'da farklı halklar üzerinde hüküm sürmüştür. Katolik inancı, soylularla ittifak ve organize bir orduya dayanan imparatorluk, bu ordunun imparatorluk yetkisinin savunulması ve genişletilmesindeki kilit rolüyle öne çıkmıştır. İmparatorluğun toprak çıkarları Avrupa'ya yönelmiş, denizaşırı fetihlerle ilgilenilmemiştir.

Osmanlı imparatorluğu, Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'nın bazı bölgelerine yayılmıştır. Merkezîyetçi bir otoriteye, eyaletlere bölünmüş bir toprak düzenine ve sultanın başkanlığında karmaşık bir yönetim sistemine sahipti. İmparatorluk, farklı milletleri ve dinleri tek bir

Toledo'daki (İspanya) katedraldeki altın sunak – Amerika'daki sömürgelerden getirilen altınla süslenmiştir.

Biliyor musun...

„Biliyor muydun ki...“1707 yılına kadar İngiltere ayrı bir krallıktı. İskoçya ile birleşme sonucu Büyük Britanya devleti ortaya çıkmıştır. İngiltere, sömürgeleri fethetmeye 16. yüzyılda başlamış olup, bu toprakların tamamı daha sonra tarihin en büyük imparatorluğu olan Britanya imparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir.

Habsburg İmparatoriçesi Maria Theresa – portre, tuval üzerine yağlı boya

devlet düzeni içerisinde birleştiriyordu. Bununla birlikte, 18. yüzyıl- da özellikle Rusya ve Habsburg İmparatorluğu karşısında yaşanan yenilgiler sonrasında toprak ve etki kaybetmeye başladı; bu durum zayıflamanın ilk işaretlerini gösterdi.

Yönetim biçimi ve iktidar yapısı bakımından farklılık gösterebilir de, tüm imparatorluklar üç temel sütuna dayanmıştır: ordu, idare ve düzen ile itaat düşüncesi. Ancak güçlü kalabilmek için yalnızca fethetmek yeterli değildi. Farklı dilleri konuşan, kendi geleneklerine sahip ve uzak bölgelerde yaşayan halkları nasıl yöneteceklerine dair bir yöntem bulmak zorundaydılar.

Bunu sağlamak için imparatorluk devletleri, iktidarın nasıl sürdürüleceğini planlamışlardı. Hükümdarlar, yönetici, yargıç, vergi toplayıcı ve askeri komutan olarak güvenilir kişileri seçer, bunlar vasıtasıyla otoritelerini uygularlardı. Bu kişiler düzeni sağlamakta, vergiler toplamakta ve kurallara uyulmasını temin etmekteydiler.

Nüfus ve mülk kayıtları tutulur, yasalar tüm bireyler için geçerli olurdu. Fransa ve Rusya'da, varlıklı soylular genellikle önemli mevkiler üstlenirdi. İngiltere'de ise tüccarların parlamentoda temsilcileri bulunur ve yasa yapımında yer alırlardı. Bu sayede, imparatorluklar aynı anda birçok yeri yönetebiliyordu.

İmparatorluk Yönetiminin Sonuçları

Bu dönemde, merkantilizm olarak adlandırılan yeni bir ekonomik düşünce ortaya çıktı. Buna göre, devletin mümkün olduğunca fazla kendi ürününü ihraç etmesi, mümkün olduğunca az ithalat yapması ve altın ile gümüş biriktirmesi gerekiyordu. Hükümdarlar yerli zanaatkarları destekliyor, gümrük vergileri uyguluyor ve yalnızca belirli tüccarların bazı ürünleri satmasına izin veriyorlardı. Sömürgeci, hammaddelerin temin edildiği yerler ve Avrupa mallarının satıldığı pazarlar olarak hizmet etmiştir. Bu şekilde zanaatkarlık, ticaret ve bankacılık gelişmiştir.

Bu ekonomik politika çerçevesinde büyük ticaret şirketleri de ortaya çıkmıştır. **Britanya Doğu Hint Şirketi** ve **Fransız Doğu Hint Şirketi**, ticaret yapma ve yönetme iznini kraldan almaktaydılar. Belirli topraklara sahip olup, hatta kendi ordularını kurarak anlaşmalar yapabiliyorlardı. Bazen o kadar güçlü hale geliyorlardı ki, ayrı birer devlet gibi görünerek bağımsız bir şekilde askeri seferler düzenliyorlardı.

Sömürgecilik evrupalı imparatorlukların yönetim biçiminin önemli bir

Araştır:

Günümüzde Avrupa dışında hangi ülkelerde İngilizce, Fransızca ve İspanyolca konuşulmaktadır?

Bunun Avrupa'nın yeni çağ imparatorluklarıyla bir ilişkisi olup olmadığını düşününüz.

"Sömürgeci İktidarın Alegorisi" – tuval üzerine yağlı boya

parçası haline gelmiştir. Asya, Afrika ve Amerika'da sömürgeler kurmuş, buralarda kaleler, yollar ve limanlar inşa etmişlerdir. Yerel nüfus neredeyse hiçbir zaman karar alma süreçlerine katılmamıştır. İktidar, Avrupa'dan gönderilen kişiler tarafından yürütülmüş ve tüm ekonomi İmparatorluk'un çıkarlarına uygun şekilde şekillendirilmiştir. Sömürgeler hammadde sağlamış, Avrupa'dan mal satın almışlardır. Bazı sömürgelere ise, Hristiyanlığı nüfus arasında yaymak amacıyla misyonerler gönderilmiştir.

Bazı imparatorluklar kölelik uygulamıştır. Milyonlarca Afrikalı zorla esir alınarak Amerika'ya götürülmüştür. Orada, genellikle çok ağır ve zor şartlarda, büyük şeker, pamuk ve tütün plantasyonlarında çalışmaya zorlanmışlardır. Özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olsalar da, birçoğu yeni bir kültür oluşturmuş, bazı geleneklerini sürdürmüş ve daha iyi bir yaşam için mücadele etmiştir.

İmparatorluk	Kölelik (evet/hayır)	Nerede uygulanmıştır?
İspanya	evet	sömürgelerde
İngiltere	evet	sömürgelerde
Fransa	evet	sömürgelerde
Rusya	hayır	/
Habsburg İmparatorluğu	hayır	/
Osmanlı İmparatorluğu	evet	İmparatorluk içinde (saray, ordu, harem ve diğerleri)

Brezilya'da köle pazarı - gravür

Tüm imparatorluklarda bazı topluluklar, diğerlerine kıyasla daha fazla hak ve özgürlüklere sahipti. Bazı durumlarda, hükümdarlar tek bir dini, dili veya yaşam biçimini dayatmaya çalışmışlardır. Bazı durumlarda belirli bir özgürlük tanınıyordu; ancak bu, halkların imparatora, krala ya da sultana sadakat göstermeleri koşuluyla mümkündü. Bununla birlikte, herkes yabancı bir otoriteyi kabul etmeye istekli değildi. Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'nın farklı bölgelerinde, boyunduruk altındaki toplulukların daha fazla özgürlük elde etme çabası olarak isyanlar patlak veriyordu. Yetkililer çoğunlukla güç kullanarak karşılık veriyordu, ancak zaman zaman barışı müzakere yoluyla veya yerel liderlere ayrıcalıklar tanıyarak sağlamaya çalışıyorlardı.

İmparatorluklar yalnızca fethettikleri halklarla değil, aynı zamanda sıklıkla birbirleriyle de savaşlar yürütmüşlerdir. Toprak, zenginlik ve nüfuz için rekabet etmişlerdir. Bu çatışmalar dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelmiştir. İspanya ve İngiltere Atlantik Okyanusu'nda savaşmışlardır. Fransa ve Britanya, Hindistan, Kanada ve Afrika'da çatışmışlardır. Osmanlılar ile Habsburglar Balkanlar'da üstünlük için mücadele etmiş, Rusya ise Osmanlı İmparatorluğu ile sıcak denizlere erişim ve kendi gücünü artırmak amacıyla uzun savaşlar yapmıştır. Bu çatışmalar büyük kayıplara yol açmış ve tüm dünyada derin izler bırakmıştır.

İmparatorluklar yeni çağda dünyayı önemli ölçüde değiştirmiştir. Yeni sınırlar oluşturmuş, yeni bir düzen kurmuş ve yeni sorunlar ortaya çıkarmışlardır. Ticaret, din, yasalar ve savaşlar aracılığıyla milyonlarca insanın yaşamında kalıcı bir iz bırakmışlardır. Kimi için bunlar düzen, ilerleme ve fırsat anlamına gelmiştir. Bazıları için ise baskı, özgürlüğün kaybı ve acı getirmiştir. Bu tarihsel olguyu kavramak, günümüz dünyasının nasıl şekillendiğini ve neden pek çok eşitsizliğin, bölünmenin ve çatışmanın hâlâ devam ettiğini anlamamıza yardımcı olur.

Tartışma Soruları:

İmparatorluk – düzen mi, adaletsizlik mi?

Dersinizde bazı kişiler için imparatorlukların düzen, ilerleme ve fırsatlar; diğerleri için ise baskı ve acı anlamına geldiğini okudunuz. Düşünün ve grup içinde tartışın:

– Bir imparatorluğun hikâyesini anlatma hakkı daha çok kime aittir – hükümdara mı yoksa boyun eğen halklara mı? Neden?

– Aynı yönetim hem başarılı hem de adaletsiz olabilir mi?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. 'İmparatorluk' kavramı ne anlama gelir ve yeni çağdaki imparatorluklar, Orta Çağ ve antikçağdaki devletler ve imparatorluklardan hangi açılardan farklılık göstermiştir?
2. Avrupa imparatorlukları, birbirinden uzak ve kültürel bakımdan farklı topraklar üzerinde nasıl egemenlik kurabilmişlerdir?
3. Hangi imparatorluklar sömürgelerinde kölelik uygulamıştır ve bunun amacı ne olmuştur? Bu durum nüfus ve ekonomi üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır?
4. İmparatorlukların yeni çağda günümüz dünyasına bıraktığı etkiler nelerdir (dil, kültür, eşitsizlik)?

Mutlakiyet ve Aydınlanma

Avrupa'da Mutlakiyet

17. ve 18. yüzyıllarda birçok Avrupa devleti, sınırsız yetkilere sahip ve kimseye karşı sorumlu olmayan hükümdarlar tarafından yönetilmiştir. Bu yönetim biçimi mutlakiyet olarak adlandırılır. Hükümdar, devletin yasaları, vergileri, savaşı ve yargısı gibi tüm önemli meselelerinde tek başına karar verirdi. Devletteki tüm görevliler onun iradesine göre hareket ederdi.

Mutlakiyet, hükümdarın ilahi hakkı düşüncesine dayanıyordu; monarkın Tanrı'nın iradesiyle hüküm sürdüğü ve yetkisinin kutsal ve dokunulmaz olduğu inancı esas alınır. Hükümdar eleştirilemezdi, eylemleri sorgulanmazdı ve kimse ona hüküm veremezdi; çünkü onun üzerinde yalnızca Tanrı vardı. Halk ona itaat etmekle yükümlüydü. Bu nedenle mutlakiyet sıklıkla güçlü bir merkezileşmeyle ilişkilendirilir; bu bağlamda, hükümdar devletin her biriminde denetim sahibidir.

Mutlakiyetin en bilinen temsilcisi Fransa'dan XIV. Louis idi, aynı zamanda Güneş Kralı olarak da anılır. 1643'ten 1715'e kadar hüküm sürmüş ve mutlak monarşinin bir sembolü olarak kabul edilmiştir.

Kendisine 'Devlet benim!' sözü, onun iktidar anlayışını yansıtmaktadır. XIV. Louis, Versailles'da görkemli bir saray inşa etmiş ve kraliyet sarayını oraya taşımıştır. Yeni kraliyet merkezinde kral, soyluları sürekli gözetim altında tutmuş, onları kendi topraklarından uzak tutmuş ve gerçek bir siyasi etki sahibi olmalarını engellemiştir. Böylece kral, onların gücünü zayıflatmayı ve kendi denetimini güçlendirmeyi başarmıştır.

Mutlakiyet yalnızca Fransa'da var olmamıştır. Benzer bir yönetim biçimi, Rusya, Habsburg İmparatorluğu ve Prusya gibi diğer Avrupa devletlerinde de ortaya çıkmıştır. Rusya'da, bu türden en tanınmış hükümdar I. Petro olup, 1682'den 1725 yılına kadar hüküm sürmüştür. Devleti güçlendirmek amacıyla çok sayıda reform gerçekleştirmiştir. Soylulara Batı tarzında giyinmelerini emretmiştir.

XIV. Louis, Güneş Kralı – portre, tuval üzerine yağlı boya

Kaynaklar Konuşuyor:

"Her türlü iktidar Tanrı'dan gelir. Kral, havari Petrus'un dediği gibi, Tanrı'nın hizmetkârıdır. Bu nedenle krallar Tanrı'nın hizmetkârları ve O'nun yeryüzündeki temsilcileri olarak hareket ederler. Tanrı, kendi otoritesini onların aracılığıyla yürütür. İşte bu yüzden kraliyet tahtı insana ait bir taht değil, Tanrı'nın tahtıdır. Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Kralın şahsiyeti kutsaldır ve dolayısıyla ona karşı yapılacak her türlü komplolarla saygısızlık (sacrilege) anlamına gelir. Krala dini bağlılık ve vicdanla itaat etmeliyiz."

Jacques-Bénigne Bossuet ("Kutsal Kitab'ın Kendi Sözlerinden Çıkarılan Politika", 1709)

- Bu kaynakta iktidar hakkında hangi fikir ifade edilmektedir?
- Tanrı adına hükmettiğini iddia eden bir hükümdara inanır mıydın? Açıkla.

ve sakallarını tıraş etmelerini zorunlu kılmış; böylece Rus toplumunu Avrupa geleneklerine yaklaştırmaya çalışmıştır. Yeni bir başkent olan Sankt Petersburg'u inşa etmiş, ayrıca daimi bir ordu ile subay eğitimi için askeri okullar tesis etmiştir. Ayrıca, Rus Ortodoks Kilisesi'ni devlet otoritesine tabi kılmıştır. Mutlakiyet, ona tüm önemli meselelerde tek başına karar verme ve Rusya'yı kimsenin onayına ihtiyaç duymadan kendi iradesine göre şekillendirme imkânı tanımıştır.

Aydınlanma Fikirleri

Aynı dönemde, Avrupa genelinde yeni fikirler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu fikirler, hükümdarların sınırsız gücünü eleştirerek, insanlar için daha fazla hak talep etmiş ve aklın önemini vurgulamıştır. Bu düşünce biçimi Aydınlanma olarak adlandırılır.

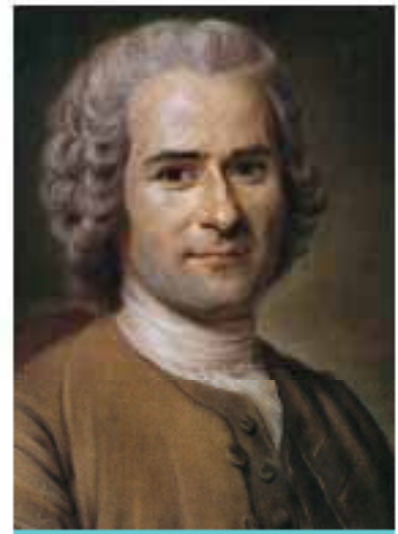
Aydınlanma, Avrupa tarihindeki en önemli entelektüel hareketlerden biri olmuştur. Bu hareket, mutlakiyet, dogma ve eşitsizliğe bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Aydınlanma düşünürleri, aklın en önemli insan yetisi olduğuna ve onun aracılığıyla gerçek bilgiye, adil yönetime ve daha adaletli bir topluma ulaşabileceğine inanıyorlardı. Cehalete, dini hoşgörüsüzlüğe ve iktidarın keyfiliğine karşı çıkmışlardır.

Aydınlanma Çağı'nın en etkili düşünürlerinden biri, fikirleri siyasi düşünce üzerinde önemli etki yaratan İngiliz filozof John Locke idi.

Locke'a göre, her insan yaşam, özgürlük ve mülkiyet gibi doğal haklara sahiptir ve hiçbir hükümdar bunları gerekçesiz olarak elinden alamaz. Ona göre, devlet yalnızca bu hakları korumak için var olmalıdır. Eğer bunu yapmazsa, halk onu değiştirme hakkına sahiptir. Bu, toplum sözleşmesi düşüncesinin temelidir; buna göre iktidar, bir anlaşma olarak vatandaşlar ile hükümdarlar arasında var olur.

Jean-Jacques Rousseau, diğer Aydınlanmacılardan bir adım daha ileri gitmiştir. Ona göre, gerçek iktidar halktan gelmeli ve toplumun tamamı için neyin en iyi olduğuna ortak şekilde karar verilmelidir. Bu düşünce, halk egemenliği olarak bilinir ve sonradan modern demokrasinin temel taşlarından biri haline gelmiştir. Rousseau, mutlakiyeti sert şekilde eleştirmiş ve vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katıldığı bir düzenin kurulmasını savunmuştur.

Bir diğer önemli Aydınlanmacı ise Montesquieu'dur; farklı iktidar biçimlerini analiz etmiş ve en adil sistemin iktidarın bölündüğü bir

Jean-Jacques Rousseau – portre, pastel

"Madam Geoffrin'in salonunda", tuval üzerine yağlı boya – Aydınlanma Çağı düşünürlerinin düşünce alışverişinde bulunduğu Paris salonundan bir sahne

sistem olduğu sonucuna varmıştır yasama, yürütme ve yargı. Ona göre, bu şekilde suistimalin önüne geçilir ve denge korunur. Bu fikir, modern hukuk devletlerinin temel dayanaklarından biri olmuştur.

François Volter ise ifade özgürlüğü, dini hoşgörü ve bireysel haklar için mücadele etmiştir. Dini veya güç adına gerçekleştirilen adaletsizlikleri ve otoritelere körü körüne itaati sert biçimde eleştirmiştir. Bir devrim çağrısında bulunmamış, bunun yerine toplumda akılcı ve aşamalı değişiklikleri savunmuştur. **Denis Diderot**, çağının neredeyse tüm bilgisini bir araya getiren ve her eğitimli vatandaşa erişilebilir kılan **ansiklopediyi** dev bir proje olarak düzenlemiştir. Ansiklopedi, bilginin az sayıda kişinin elinde tutulmak yerine paylaşılması gereken bir güç olarak kabul edildiği Aydınlanma ruhunun bir sembolü haline gelmiştir.

Aydınlanmacı Mutlakiyetçiler ve Onların Reformları

Bu fikirler yalnızca eğitimli bireyler üzerinde değil, aynı zamanda hükümdarların bizzat kendileri üzerinde de güçlü bir etki oluşturmuştur. Bazı hükümdarlar, devletlerinin ilerlemesini istiyorlarsa, en azından **Aydınlanmacı düşüncelerin** bir kısmını kabul etmeleri gerektiğini fark etmişlerdir. Böylece, kral veya imparatorun sınırsız yetkisini koruduğu, ancak bu yetkiyi devletin çıkarları doğrultusunda reformlar gerçekleştirmek amacıyla kullandığı özel bir yönetim biçimi olan aydınlanmış mutlakiyetçilik ortaya çıkmıştır.

Prusya'da **II. Friedrich (1740–1786)**, kendisini 'devletin ilk hizmetkârı' olarak adlandırmış ve böylece yönetimini halkın yararına olduğunu göstermek istemiştir. Dini inanç özgürlüğüne izin vermiş, daha adil bir yargı sistemi getirmiş ve bilim ile eğitime yatırım yapmıştır. Aydınlanma'dan ilham almış, ancak mutlak otoriteden vazgeçmemiştir.

Habsburg İmparatorluğu'nda, **II. Joseph (1765–1790)** aydınlanmış mutlakiyetçiler arasında en kararlısı olarak öne çıkmıştır. Çok sayıda feodal yükümlülüğü kaldırmış, Katolik Kilisesi'nin etkisini azaltmış ve zorunlu ilköğretimi getirmiştir. Ancak imparatorluğun tamamında Almancayı resmi dil olarak kabul ettirme girişimi güçlü bir dirençle karşılaşmıştır. Onun ölümünden sonra, reformlarının önemli bir bölümü soyluluk ve kilise otoritelerinin muhalefeti nedeniyle kaldırılmıştır.

Rusya'da çariçe **II. Katerina (1762–1796)** kendisini aydınlanmış bir hükümdar olarak göstermekteydi. Volter ve Montesquieu'nün eserlerini hayranlıkla okumuş ve bazı aydınlarla mektuplaşmıştır. Okullar kurmuş, kütüphaneler açmış ve o dönemde nadir görülen kız çocuklarının eğitimi için çaba göstermiştir. Bununla birlikte, iktidar ile halk arasındaki ilişkide gerçek anlamda bir değişiklik yap-

Tartışma Soruları:

"Söylediklerinize katılmıyorum, ancak bunu söyleme hakkınızı ölümüne savunacağım." ifadesi sıklıkla Volter'e atfedilmekle birlikte, gerçekte bu ifadeyi 1906 yılında onun görüşlerini özetlemek amacıyla Britanyalı yazar Evelyn Hall kaleme almıştır.

– Bu ifade, hangi temel insan hakkına ilişkindir?

– Günümüzde bu hak her zaman gözetiliyor mu?

II. Friedrich – portre, gravür

mamıştır. Mutlakiyetçi bir şekilde yönetmeye devam etmiş ve köylü isyanlarını zor kullanarak bastırmıştır.

Aydınlanmış mutlakiyetçilik büyük ölçüde hükümdarın şahsına bağlıydı. Bu, devleti demokratikleştirmeden modernleştirmenin bir yöntemi idi. Hükümdar, fikirler'i işine geldiğinde kullanırken, güç'ünün sınırlandırılması talep edildiğinde ise bundan kaçınmıştır.

Mutlakiyet, Aydınlanma ve aydınlanmış mutlakiyet, yeni çağda iktidar tarihinin üç birbiriyle ilişkili ancak farklı evresidir. Mutlakiyet, iktidarın monarkın elinde sınırsız olması anlamına gelmiştir. Aydınlanma, bu tarz bir yönetimi sorgulamış ve daha akılcı ve daha adil bir toplum tasavvuru sunmuştur. Aydınlanmış mutlakiyet, iktidarın muhafaza edildiği ancak akıl ve bilgiyle ilham alan reformların uygulandığı bir denge arayışı olmuştur.

Her ne kadar demokrasiye yol açmasa da, Aydınlanma Çağı daha sonra anahtar hale gelecek bazı fikirlerin temelini atmıştır: İnsan hakları, iktidarın paylaşılması, hukuk devleti ve bilgi ile akla dayalı bir toplum. Onun etkisi, sonraki tarihi dönemde, devrimler, hükümdarın gücünü sınırlayan anayasalar ve yurttaş eşitliği için verilen mücadele ile daha da belirginleşecektir.

II. Katerina – portre, tuval üzerine yağlı boya

Biliyor musun...

II. Katerina Alman kökenliydi ve gerçek adı Sofya idi. O, gelecekteki Rus çarı III. Petro ile evlendi; daha sonra, ordunun desteğiyle onu tahttan indirerek Rusya'nın çariçesi oldu.

II. Katerina, 1764 yılında Smolny Enstitüsü'nün kurulmasına katkı sağlamıştır. Bu enstitü, Avrupa'da devlet tarafından finanse edilen ilk kız okulu olmuştur.

II. Katerina, sanatın büyük bir hamisi olmuştur. Onun sanat koleksiyonu, Sankt Petersburg'daki Kış Sarayı'nda bulunan Ermitaj Müzesi'nin temelini oluşturmuştur.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Mutlakiyetçilik kavramı ne anlama gelmektedir? Bu yönetim biçimiyle en çok hangi hükümdar ilişkilendirilmektedir?
2. Aydınlanma neyi temsil etmektedir ve Aydınlanmacılar mutlakiyetçiliğe karşı hangi fikirlerle ortaya çıkmışlardır?
3. Aydınlanmış mutlakiyetçilik klasik mutlakiyetçilikten nasıl farklılaşmaktadır?

Amerikan Bağımsızlık Savaşı: Fikirler ve Yeni Bir Devletin Oluşumu

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın Nedenleri

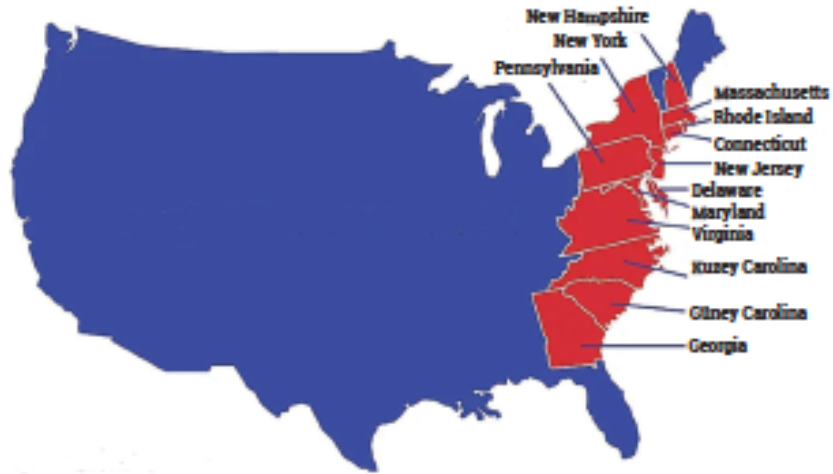
18. yüzyılın ikinci yarısında, Kuzey Amerika'nın doğu kıyısındaki on üç Britanya sömürgesi hızla geliyordu. Nüfus artıyordu; çünkü birçok Avrupalı, iş ve daha iyi bir yaşam arayışıyla buraya geliyordu. Massachusetts, New York ve Pennsylvania gibi kuzey sömürgelerinde, insanlar genellikle gelişmiş şehirlerde yaşıyor ve ticaret ile zanaatkarlık yapıyorlardı.

Güney sömürgelerinde, örneğin Virginia ve Georgia'da, yaşam tanıma dayanıyordu. Orada, çoğunlukla büyük plantasyonlarda tütün, pamuk ve pirinç yetiştiriliyordu. İş gücünü, zor koşullarda yaşayan ve hiçbir hakka sahip olmayan Afrikalı köleler oluşturuyordu. Kuzey ve güneyde yaşam farklılık gösterse de, sömürgeciler arasında giderek artan bir birliktelik duygusu ve kendi gelecekleri hakkında karar verme gerekliliğine dair bir inanç gelişmekteydi.

Sömürgeler Britanya İmparatorluğu'nun bir parçasıydı; ancak Londra'daki parlamentoda kendi temsilcileri yoktu ve kendilerini ilgilendiren kararların alınmasına katılamıyorlardı. Bu özellikle, Britanya'nın onlara yeni vergiler dayatmaya başladığı dönemde geçerliydi. Birçok sömürgeci, bizzat seçtikleri temsilciler tarafından İngiliz Parlamentosu'nda temsil edilmeden vergi ödemeyi adaletsiz olarak görüyordu. Direnişlerini, "temsilsiz vergiler olmaz" sloganıyla ifade ettiler ve bu slogan siyasi haklar mücadelesinin simgesi haline geldi. Memnuniyetsizlik arttıkça, İngiliz otoritesine karşı direniş hazırlığı da büyüdü.

Bu direniş, gizli 'Özgürlük Oğulları' hareketinden bir grup sömürgecinin yerli halklar gibi giyinerek İngiliz gemilerindeki çay yükünü Boston limanında denize attıkları, tarihe Boston Çay Partisi olarak geçen olaya yol açtı. Büyük Britanya, karşılık olarak, sözde Dayanılmaz Yasaları çıkararak Boston limanını kapatmış ve Massachusetts'in özyönetimini kaldırmıştır.

1774 yılında sömürgeler, Philadelphia'da Birinci Kıta Kongresi'ni toplayarak temsilcilerinin haklarının iadesini talep etmiş, ancak Britanya'dan tamamen ayrılmayı istememişlerdir. Bununla birlikte, ertesi yıl, Nisan 1775'te Lexington ve Concord'da sömürgeciler ile Britanya ordusu arasında ilk silahlı çatışmalar patlak verdi ve böylece Amerikan Bağımsızlık Savaşı başladı.

Günümüz Amerika Birleşik Devletleri'nin doğu kıyısındaki on üç Britanya sömürgesi

Bağımsızlık Bildirgesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuruluşu

Mayıs 1775'te, Britanya ordusu ile ilk çatışmaların hemen ardından, İkinci Kıtta Kongresi toplandı. Kongre, geçici hükümet görevini üstlendi ve George Washington'u ordunun başkomutanı olarak atadı. Temmuz 1776'da Kongre, Bağımsızlık Bildirgesi'ni kabul ederek Sömürgelerin İngiliz kralının artık onları yönetme hakkına sahip olmadığını resmen ilan etti. Belgenin başlıca yazarı Thomas Jefferson idi. Bu belgede, Aydınlanma fikirleri, özellikle John Locke'un her insanın yaşama ve özgürlük hakkına ilişkin düşünceleri yer almıştır. Beyanname, tüm insanların eşit doğduğu ve yaşam, özgürlük ile mutluluğa ulaşma hakkına sahip oldukları ifade edilmektedir. İktidar bu hakları korumalıdır; aksi takdirde, halkın onu değiştirme hakkı vardır. Bu belge, insanların kendilerini yönetecek kişiyi kendilerinin seçmesi gerektiğini ve herkesin yasa önünde eşit olması gerektiğini bildirmektedir.

Bağımsızlık Savaşı sekiz yıl sürmüş ve değişken bir başarıyla yürütülmüştür. Sömürgeciler, halkın seferber edilmesi, savaşçıların yüksek morali ve coğrafyayı iyi bilmeleri sayesinde mücadelede tutunmayı başarmışlardır. 1777'de Saratoga'da elde edilen zafer, dönüm noktası olmuş ve bu zafer Fransızları, sömürgelerin yanında savaşa katılmaya ikna etmiştir. Bu bağlamda önemli bir rol oynayan Benjamin Franklin, Amerika temsilcisi olarak Paris'te Fransız desteğini sağlamayı başarmıştır. Nihayet, 1781 yılında Britanya ordusu Britanya ordusu Yorktown'da teslim olmuş;

Boston Çay Partisi - İltograf

Benjamin Franklin - portre, tuval üzerine yağlı boya

Kaynaklar Konuşuyor:

Izvorite zboruvaa- Kaynaklar konuşuyor: "Aşağıdaki gerçekler apaçık kabul edilir: Tüm insanlar eşit yaratılmıştır; Yaratıcıları tarafından devredilemez bazı haklarla donatılmışlardır; bunlar arasında yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama hakkı vardır. Bu hakları korumak için insanlar arasında hükümetler kurulmuştur ve onların meşru yetkilerini yönetilenlerin rızasından alırlar. Herhangi bir hükümet biçimi bu amaçlara zarar verir hale geldiğinde, halkın onu değiştirme veya kaldırma ve güvenlik ve mutluluğu için en uygun olduğunu düşündüğü ilkelere dayalı yeni bir hükümet kurma hakkı vardır."

Bağımsızlık Bildirgesi, 1776

- Bildirge'nin yazarları neden hükümetin gücünü halktan alması gerektiğini düşünmüşlerdir?
- Bu fikir bugün de önemli midir? Nedenini açıkla.

1783'te Paris Antlaşması ile Büyük Britanya, Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığını tanımıştır.

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası ve Yeni Devletin Teşkili

Bağımsızlık elde edildikten sonra, sömürgelerin gerçek bir devlete dönüşmesi gerekiyordu. Şu soru gündeme geldi: Bu kadar farklı nüfus, kral olmadan, aristokrasi olmadan ve özgürlük ile iktidara ilişkin yeni fikirlerle nasıl birleştirilebilir? Bu sorunun yanıtını bulmak için Amerika'nın kurucuları, yeni düzeni düzenleyecek ortak bir belge oluşturma kararı aldı. 1787 yılında, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası kabul edildi – egemen bir ülkede iktidarın açık biçimde ayrıldığı cumhuriyetçi bir devlet düzeni getiren ilk modern anayasadır.

Anayasaya göre, iktidar üç bağımsız kola ayrılmıştır: yasama (Kongre), yürütme (başkan) ve yargı (Yüksek Mahkeme). Bu sistem, Montesquieu'nun gücün tek bir kişi veya kurumda toplanmaması gerektiği düşüncesine dayanıyordu. Dengenin sağlanabilmesi için her bir iktidarın diğerini denetlemesi ve sınırlandırması gerekiyordu.

Anayasa, vatandaşları koruyan açık kurallar içermektedir. Yetkililer yasalara uygun olarak hareket etmek zorundaydı ve keyfi davranma hakkına sahip değillerdi. Her bireyin, hükümdarın iradesine bağlı olmayan kendi hak ve özgürlükleri vardı. Artık iktidarın bir kişiye ait olduğu inancı yerine, iktidarın halktan kaynaklandığı kabul edilmeye başlandı. Vatandaşlar, seçimler yoluyla yönetime katılmışlardır.

1789 yılında, George Washington Amerika'nın ilk başkanı olarak seçildi. 1791 yılında Anayasa'ya, Haklar Bildirgesi olarak bilinen ilk on değişiklik eklendi. Haklar Bildirgesi. Bu değişikliklerle birlikte, ifade özgürlüğü, dini inanç özgürlüğü, basın özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı güvence altına alındı.

Amerikan Anayasası, seçimlere, iktidarın ayrılığına ve vatandaşın açıkça belirlenmiş hak ve yükümlülüklerine dayalı yeni bir devlet yapısı getirerek diğer milletler için örnek teşkil etti. Böylece fikirlerin aydınlanma Çağı'nda gerçek dünyada uygulanabilirler. Bu sistemde özgürlük, mülkiyet sahibi

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Serbest piyasa

Serbest piyasa, bireylerin, tüccarların ve zanaatkarların ürün ve hizmetleri özgürce alıp sattıkları bir ekonomik sistemdir. Fiyatlar, bir ürünün piyasadaki miktarına ve kaç kişinin onu satın almak istediğine bağlı olarak değişir. Serbest piyasada, devlet çok fazla kural koymaz ve ticarete aşırı derecede müdahale etmez.

'Merkantilizm' teriminin ne ifade ettiğini ve serbest piyasadan nasıl ayrıştığını hatırlayınız.

"Washington Delaware Nehri'ni Geçiyor", Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndan bir sahne – tuval üzerine yağlı boya

olma, oy kullanma ve serbest piyasaya katılma hakkı anlamına geliyordu.

Amerika'nın bağımsızlık mücadelesi büyük tarihsel öneme sahip olmuştur. Bu durum, devletin kral ya da kalıtsal otoriteye değil, halkın iradesine dayanabileceğini göstermiştir. İçerisine özgürlük, eşitlik ve halk egemenliği fikirleri dâhil edilmişti. Ancak bu ilkeler herkes için geçerli değildi. Kölelik sürdü ve yüz binlerce insan köle olarak kaldı. Kadınların ne oy kullanma ne de siyasi yaşama katılma hakkı vardı. Uygulamada, haklardan yalnızca mülk sahibi beyaz erkekler yararlanıyordu. Ancak, bu fikirler yayılmaya başladı. Yayılmaya başlamış ve zamanla daha fazla eşitlik için verilen mücadelelere temel oluşturmuşlardır. Birçoğu bugün modern demokrasilerin temelini oluşturmaktadır.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda kadınlar. Monmouth Muharebesi'nde Molly Pitcher – gravür

Geçmişe bir arada yaşamak

1773 yılında Boston'da bir tüccar olduğunu hayal et. Britanya'dan, satmak ve kâr elde etmek amacıyla büyük bir çay yükü satın aldın. Fakat bir gece, yerli halklar kılığında girmiş bir grup sömürgeci, Britanya İmparatorluğu'nun sömürgelerine uyguladığı vergilere direnmek amacıyla çayı denize döküyor.

– Paranı kaybettiğin için öfkelenir miydin yoksa daha yüce bir amaç – özgürlük – için mücadele edenleri destekler miydin?

– Bazen daha önemli bir şey elde etmek için, önemli bir şeyi kaybetmek anlamına gelse dahi, kişisel bir fedakârlık yapmanın gerekli olduğunu düşünüyor musun? Açıkla.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na yol açan başlıca nedenler nelerdi?
2. "Temsil olmadan vergi olmaz" sloganı ne anlama gelmektedir?
3. Aydınlanma Fikirleri Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı nasıl etkiledi?
4. Bağımsızlık Bildirgesi'nin başlıca yazarı kimdir ve hangi fikirleri ona dahil etmiştir?
5. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası neden önemliydi ve iktidarın yürütme, yasama ve yargı olarak ayrılması ne anlama geliyordu?

Fransız Devrimi

Devrimin Nedenleri ve Başlangıcı

18. yüzyılın ikinci yarısında Fransa, büyük bir toplumsal eşitsizliğe sahip bir toplumdur. Nüfus üç sınıfa ayrılmıştı. Birinci sınıfı din adamları, ikinci sınıfı soylular oluştururken, üçüncü sınıf ise nüfusun yaklaşık yüzde 98'ini kapsıyor ve tüm diğer sakinleri içeriyordu. Bu gruba hem yoksul köylüler hem de zengin tüccarlar dahildi. Aralarında büyük farklılıklar bulunsay da, hepsi siyasal güçten tamamen dışlanmıştı ve diğer iki sınıfın ödemediği vergileri ödemek zorundaydı. Köylüler işlerinden ancak geçimlerini sağlayabiliyorlardı; parası ve eğitimi olan şehirli vatandaşlar ise karar alma süreçlerine katılamıyorlardı. Her iki kesim de sistemin adaletsiz olduğunu düşünüyordu.

Ancak sorunlar, adaletsizlik ve eşitsizlikle sınırlı değildi. Fransa, kralın ve soyluların lüks yaşantısı nedeniyle neredeyse iflas etmişti ve özellikle Amerikan Bağımsızlık Savaşı başta olmak üzere, pahalı dış savaşlara katılımı da bu durumu pekiştirmişti. Aynı dönemde, art arda gelen birkaç zayıf hasat ve iklimsel afetler nedeniyle ekmek fiyatları ani şekilde yükselmiş, bu da ciddi bir gıda kıtlığına yol açmıştır. Zaten ancak hayatta kalabilen pek çok kişi için bu durum, açlık ve umutsuzluk anlamına geliyordu. "devrim midede başladı" ifadesi bu dönemi iyi tanımlar ve açlığın, adaletsizlik kadar devrimin başlamasında etkili bir neden olduğunu gösterir.

Tüm bunlara ek olarak, Aydınlanma Çağı'nın fikirleri de insanların düşünce dünyasını derinden etkilemiştir. Giderek artan şekilde, bazı insanların ayrıcalıklarla, bazıların ise yükümlülüklerle doğmasının nedenleri sorgulanmaya başlanmıştır. Her insanın, iktidarın koruması gereken ve ihlal etmemesi gereken doğal haklara sahip olduğu düşüncesi yayılmıştır. Artık haksızlığın kaçınılmaz bir durum olarak kabul edilmesi yerine, birçok kişi toplumun akıl, eşitlik ve özgürlük. Bu fikirler yalnızca sözde kalmamış, devrimci bir dönüşüme de zemin hazırlamıştır.

Fransa'da Üç sınıf - karikatür

Biliyor musun....

1783 yılında, İzlanda'da Laki Yanardağı patladı. Patlama birkaç ay sürdü ve atmosfere büyük miktarda kül ve gaz yayıldı. Bunun sonucunda, Kuzey ve Batı Avrupa'da hava daha soğuk hale geldi. Fransa'da zayıf hasatlar gerçekleşti, yiyecekler pahalıya ve birçok kişi açlıkla karşı karşıya kaldı. Yalnızca birkaç yıl sonra Fransız Devrimi başladı.

Tarihte, çoğu zaman volkanik patlamalar, kuraklıklar veya aşırı soğuk kışlar gibi doğal afetler kıtlık ve acıya yol açmıştır. İnsanlar aç ve umutsuz olduklarında ise, genellikle isyan etmeye hazır hale gelirler. Bu nedenle, bazı tarihçiler 'boş mide'nin Fransız Devrimi'nin en önemli nedenlerinden biri olduğunu ifade etmektedir.

Tenis Salonu Yemini', Üçüncü sınıfın temsilcileri yeni bir anayasa hazırlayacaklarına yemin ediyor - çizim

1789 yılında, ağır bir mali krizle karşı karşıya kalan kral XVI. Louis, yaklaşık iki yüzyıldır toplanmamış olan Sınıflar Meclisi'ni toplamıştır. Uzlaşma yerine bir çatışma ortaya çıkmıştır. Üçüncü sınıf temsilcileri, her milletvekilinin bir oy hakkına sahip olmasını talep etmiş, sınıflara göre oylama yapılmasına karşı çıkmışlardır; zira bu yöntem daima ayrıcalıklılar lehine sonuçlanıyordu. Talep reddedildiğinde, kendilerini Ulusal Meclis olarak ilan ettiler ve kralın gücünü sınırlayacak yeni bir anayasa hazırlamaya yemin ettiler. Bu, önemli bir dönüm noktasıydı. Takip eden haftalarda, gerilim sürekli arttı. Kral, direnişi durdurmak amacıyla Paris'e ordu gönderdiğinde, halk Bastille'e saldırarak mutlakliyetin simgesi olan bu kaleyi hedef aldı.

14 Temmuz 1789'da, vatandaşlar ve isyan eden askerler Bastille'i saldırıya uğratarak ele geçirdi. Bu olay, mutlakliyeteye karşı direnişin bir simgesi olarak yayılmış ve tüm Fransa'da devrimci enerjiyi alevlendirmiştir. Kısa süre sonra, eyaletlerde Büyük Korku olarak bilinen isyanlar başladı. Bu isyanlar, soyluların Paris'teki olaylardan intikam almak amacıyla paralı askerler göndererek hasatları ve köyleri yok edeceğine dair söylentilerle harekete geçirilmiştir. Korkmuş ve aç olan köylüler, soyluların mülklerini ateşe veriyor ve feodal yükümlülüklerin sona ermesini talep ediyordu.

Anayasal Monarşiden Cumhuriyete

Fransa toplumsal huzursuzluklar ve devrimci değişimlerle karşı karşıyayken, Ulusal Meclis kendisini Kurucu Meclis olarak ilan etmiş ve yeni bir anayasa hazırlamaya kararlıydı. Baskı altında halkın, özellikle feodal vergilerin kaldırılmasını talep eden köylülerin baskısıyla, Meclis feodal ayrıcalıkları kal-

dırdı. Birkaç gün sonra, 26 Ağustos 1789 tarihinde, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir.

Bu belgede, tüm insanların özgür ve eşit olarak doğduğu vurgulanmaktadır. bazı, yaşam ve mülkiyet hakkına sahip olduklarına, özgürlük ve baskıya karşı direnç. Ayrıca, iktidarın ulustan, yani halk iradesinin bir ifadesi olarak, kaynaklanması gerektiği de vurgulanmaktadır. Bildiri, toplumsal yapıya dair yeni fikirleri ortaya koymuş ve devrimci bir slogan haline gelecek olan ideali ilan etmiştir: özgürlük, eşitlik, kardeşlik.

1789 yılı Ekim ayında, Paris'ten birkaç bin kadın örgütlenerek yaya olarak Versailles'a yürümüşler. Gıda kıtlığı ve yüksek fiyatlar nedeniyle öfkelenen kadınlar, XVI. Louis'den Paris'e dönmesini ve halkla yüzleşmesini talep etmiştir. Bu olay, Kadınlar Yürüyüşü olarak bilinir. Silahlı adamların eşliğinde, onlar kral ile kraliçe Marie Antoinette'in başkente taşınmasını sağladılar. Daha önce kral, soyluları kontrol altında tutmak amacıyla Versailles'da topluyordu; ancak artık kendisi halk tarafından gözetim altına alınmıştı.

1791 yılında ilk Anayasa kabul edildi ve Fransa anayasal monarşi oldu. Kral, devletin başında kalmaya devam etti ancak yetkisi yasalarla sınırlandı ve iktidarı meclis ile paylaştı. Yalnızca 25 yaşın üzerindeki ve yüksek vergiler ödeyen erkekler oy kullanma hakkına sahipti; bu nedenle nüfusun çoğunluğu siyasi haklardan yoksun kalmıştır. İktidarı burjuvazi, özellikle en zengin vatandaşlar ele geçirmiştir. Onlar, yoksullarla birlikte eski rejime karşı mücadele etmiş, ancak iktidara geldiklerinde onları unutmuşlardır. Birçok kişi için yeni yönetim, eski adaletsizliklerin yalnızca bir devamı olmuştur.

1792 yılında, kralın kaçma girişiminin ardından monarşi kaldırılmış ve Fransa cumhuriyet olmuştur.

Kadınların Versailles'a Yürüyüşü - gravür

Terör Yönetimi ve Napolyon Bonaparte'ın Yükselişi

Yeni siyasi mücadelede en etkili güç Jakobenler olmuştur. Onlar, devrimin düşmanlarına karşı sert önlemler alınmasını ve vatandaşlar arasında daha fazla eşitlik sağlanmasını savunmuşlardır. Liderleri Maximilien Robespierre olup, Paris'te halkın desteğiyle iktidarı ele geçirerek terör yönetimi olarak bilinen dönemi başlatmıştır. Bu dönemde devrimci iktidar, vatana ihanetle suçlanan kişileri kitlesel olarak idam etmiştir. XVI. Louis ve Marie Antoinette idam edilmiş, din adamlarından eski devrimcilere kadar binlerce kişi giyotine gönderilmiştir.

Devrim, özgürlük, eşitlik ve adalet için bir mücadele olarak başlamış, ancak zamanla iç ve dış düşmanlara karşı bir savaşa dönüşmüştür. Demokrasi yerine korku, şiddet ve farklı düşüncelere tahammülsüzlük egemen olmuştur. Robespierre başlatmıştır eski müttefikleriyle de

1793'te XVI. Louis'in idamı – gravür

hesaplaşarak, kendisiyle aynı fikirde olmayanları dışlar ve iktidarı kendi elinde toplar. Desteğini kaybettiğinde, 1794 yılında en yakın çalışma arkadaşlarıyla birlikte idam edildi. Böylece devrimin en kanlı evresi sona erdi.

Robespierre'nin düşüşünü takiben, beş üyeden oluşan yeni bir yönetim biçimi olan **Direktoryum** kuruldu. Düzen ve güvenliği tesis etmekle görevlendirilen bu yönetim, bunun yerine istikrarsızlık ve yolsuzluğun hakim olduğu bir döneme yol açtı. Yönetim kurulu geniş bir destekten yoksundu. Onu, daha derin değişiklikler talep eden eski devrimciler ile devrimin karşısında yer alarak monarşinin yeniden tesisini savunan muhalifler eleştirmiştir. Aynı dönemde Fransa, devrimin kendi topraklarına yayılmasını engellemek isteyen birkaç Avrupa monarşisiyle savaş hâlindeydi. Devlet, ekonomik kriz, gıda kıtlığı ve derin siyasi bölünmelerle karşı karşıyaydı.

Bu tür koşullarda, halk düzeni ve güvenliği sağlayacak herhangi birini kabul etmeye hazırды. 1799 yılında, gerçekleştirdiği bir darbe ile genç general **Napolyon Bonapart**, iktidarı ele geçirdi ve yeni hükümetin **Konsulat** olarak adlandırılan ilk konsülü oldu. O, devrimin ilkelere atıfta bulunmaya devam etti; ancak fiiliyatta bütün

Az Bilinen Kelimeler ve Terimler

burjuvazi

Burjuvazi, şehirlerde yaşayan ve soylu ya da ruhban sınıfına ait olmayan toplumsal bir grup idi. Üyeleri doğuştan ayrıcalık elde etmiyor, mülk, itibar ve etkiyi ise çalışmaları, ticaretleri veya eğitimleri yoluyla kazanıyorlardı. Burjuvazi; büyük (en zengin tüccarlar, bankacılar, sanayiciler), orta (doktorlar, avukatlar, profesörler, mühendisler) ve küçük (zanaatkârlar, dükkân sahipleri) olmak üzere ayrılıyordu.

Giyotin

Giyotin, başın kesilmesi yoluyla idam için kullanılan bir aygıttı. Fransız Devrimi sırasında 'daha insancıl' bir idam yöntemi olarak uygulanmaya başlandı; zira ölüm anlıktı. Bu yöntem, özellikle Robespierre döneminde devrimci terörün simgesi haline geldi.

iktidar kendi elindeydi. Böylece devrim sona erdi, fakat sonuçları sona ermedi.

Fransız Devrimi, Fransa'da mutlakiyeti ortadan kaldırmış ve yüzyıllar boyunca eşitsizliği sürdüren feodal ayrıcalıkları sona erdirmiştir. Katılımcılarının öngördüğü demokrasiyi tesis etmemiş olsa da, derin ve kalıcı etkiler bırakmıştır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın fikirlerinden farklı olarak, etkisi esasen Amerika'da hissedilirken, Fransız Devrimi'nin idealleri Avrupa'ya yayılmış ve birçok ülkede değişime öncülük etmiştir. Günümüzde normal olarak kabul ettiğimiz pek çok unsur, örneğin ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı ve hiç kimsenin sonsuza dek iktidarda kalamayacağı inancı, doğrudan Fransız Devrimi'nin tecrübelerine dayanmaktadır.

Maximilien Robespierre – portre, tuval üzerine yağlı boya

Tartışma Soruları:

Fransız Devrimi yalnızca tek bir grup tarafından yürütülmemiştir. Olaylar sırasında farklı toplumsal kesimlerden insanlar, her biri kendi talepleri ve beklentileriyle sürece katılmıştır. Köylüler feodalizmin kaldırılmasını talep etmişlerdi. Yoksul vatandaşlar yiyecek ve adalet istemişlerdi. Burjuvazi, siyasi haklar ve siyasi karar alma süreçlerine katılım konusunda çaba göstermişti. Tüm bunlar devrime kendi katkılarını sunmuşlardı. Köylüler ve yoksul vatandaşlar devrimi isyanlar ve protestolar yoluyla desteklerken, burjuvazinin zengin kesimleri onu fikirler, finansman, silah ve örgütlenme ile desteklemişti.

- Bir devrim, yalnızca bir toplumsal grubun katılımıyla başarılı olabilir mi? Nedenini açıklayınız.
- Günümüzde farklı insan gruplarının ortak bir amaç doğrultusunda birleştiği durumlar mevcut mudur?
- Günümüzde tüm insanlar, devrimcilerin uğruna mücadele ettiği haklardan yararlanmakta mıdır?
- Devrim gerçekten eşitlik sağlamış mıdır, yoksa sadece iktidar sahiplerinde bir değişiklik mi olmuştur?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Fransız Devrimi'nin ortaya çıkmasının başlıca nedenleri nelerdir?
2. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi neyi temsil etmektedir ve neden önemlidir?
3. Toplumun farklı grupları devrime nasıl katılmış ve ne talep etmiştir?
4. Devrimden ortaya çıkan hangi fikirler ve değerler günümüzde hâlâ önemlidir?

ETKİNLİK

Fikir dünyayı değiştirir

Hazırlık

Öğrenciler dört gruba ayrılır. Her grup bir entelektüel, kültürel, dinsel veya toplumsal hareketi temsil eder:

- Hümanizm
- Rönesans
- Reform
- Aydınlanma

Grup görevi

Kısa bir sunum hazırlayın ve şu soruları yanıtlayın:

- Hareketinizde hangi yeni fikirler ve anlayışlar ortaya çıktı?
- Bunları kim ve nasıl yaydı?
- Bu fikirler toplum ya da iktidara bakış üzerinde nasıl etkili oldu?
- Kimler karşı çıktı ve neden?

Sunum

Her grup metnini okur (2-3 dakika).

Tartışma

- Sizce hangi hareket dönemin toplumunu en çok değiştirdi ve neden?
- O dönemde yaşasaydınız, yeni fikirleri benimser miydiniz yoksa geleneklere mi bağlı kalırdınız?
- Bugün hâlâ bu fikirlerden bazıları önemli midir?

TARİH BOYUNCA DÜNYANIN KÜRESEL BAĞLANTILARI

Konuya Giriş:

Dünya hiçbir zaman tamamen izole olmamıştır. Bu konuda, ticaretin, kavim göçlerinin, kara ve deniz yollarının farklı kültürleri zaman içinde nasıl yakınlaştırdığını inceleyeceğiz. Hint-Avrupa göçlerinden ve Büyük Kavimler Göçü'nden başlayarak, İpek Yolu ve Avrasya'yı birbirine bağlayan ortaçağ yolları üzerinden, Büyük Coğrafi Keşifler ve Yeni Dünya'nın kolonizasyonuna kadar küresel bağlantıların tarihini takip edeceğiz. Sanayi Devrimi ve küreselleşmenin yeni fikirler, teknolojiler ve kültürler yarattığını, ancak bu temasların bazen çatışmalara ve eşitsizliklere yol açtığını öğreneceğiz.

İçerik:

- Hint-Avrupa Göçleri ve Büyük Kavimler Göçü
- Eski ve Orta Çağ'da Avrasya'nın Bağlantısı
- Büyük Coğrafi Keşifler ve Yeni Dünya'nın Kolonileştirilmesi
- Sanayi Devrimi ve Teknolojik Yenilikler
- XIX. yüzyıldan dijital çağa göçler ve küreselleşme
- Etkinlik: İki dünyanın buluşması

Konu Sonunda Kazanımlar:

- Konunun sonunda şunları yapabileceksiniz:
- Tarih boyunca göçlerin nedenlerini ve sonuçlarını tanımlayabileceksiniz.
- Dünyanın bağlanma sürecinde fikir alışverişi ve ticaretin rolünü açıklayabileceksiniz.
- Belirli bir tarihî dönemde Büyük Coğrafi Keşiflerin ortaya çıkış nedenlerini belirleyebileceksiniz.
- Teknik keşifler, coğrafi keşifler ve göçler arasındaki bağlantıyı açıklamak.
- Bölgelerin bağlanması ile bölgelerin keşfi kavramlarını karşılaştırmak.
- Farklı toplumların gelişiminde 'başkasının keşfi'nin rolünü ve kültürel bakış açılarındaki farklılıkları değerlendirmek.
- Dünya tarihinde kolonileşme ve Sanayi Devrimi'nin kilit olaylar olarak rolünü analiz etmek.
- Teknik keşiflerin dünyanın bağlanma sürecindeki rolüne bir kanıt olarak küreselleşmeyi değerlendirmek.
- İnsanlığın gelişiminde halkların dünya üzerindeki bağlantısının rolünü değerlendirmek.
- Tarihi ve küresel toplumları şekillendiren olumlu değerler olarak farklılıkların kabulü ve fikir alışverişinin önemine yönelik bilinç geliştirmek.

Hint-Avrupa Göçleri ve Büyük Kavimler Göçü

Tarih boyunca insan, daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göç etmiştir. Bu yer değiştirmeler, göçler olarak bilinen süreçler, bireysel veya kitlesel; geçici veya kalıcı; gönüllü ya da zorunlu olabilir. Zamanla, bu hareketler geniş bölgelerin görünümünü değiştirmiş ve pek çok toplumun gelişimi üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

İlk tarih öncesi dönemde, insanlar kalıcı olarak tek bir yerde yaşamamışlardır. Yiyecek, su ve barınak olan bölgelere doğru hareket etmişlerdir. İnsanlığın Afrika'dan dünyanın diğer bölgelerine kademeli olarak yayılması böyle başladı. Yeni bölgelerin yerleşimi, iklim, doğal koşullar ve hayvan sürülerinin hareketlerine bağlıydı.

Sürekli yerleşimlerin ortaya çıkmasıyla göçler farklı bir biçim aldı. Bazı gruplar, doğal afetler, verimsiz topraklar, hastalıklar veya düşmanca saldırılar nedeniyle yer değiştirdi. Diğerleri ise aşırı nüfus ya da iç çatışmalar nedeniyle göç etti. Geçmişe kıyasla, bu göçler daha organizeydi ve çoğunlukla tüm toplulukları kapsıyordu.

Göçmenler yeni bölgelere ulaştıklarında, genellikle orada zaten başka bir yerleşim bulunmaktaydı. Bu durum çeşitli sonuçlara yol açtı: çatışmalardan mücadelelere, karşılıklı kabul, deneyim alışverişi ve yeni kültürlerin oluşumuna kadar.

Avrupa ve Asya'nın bazı bölgelerinde nüfus, diller ve siyasi harita üzerinde derin etkiler bırakmış iki temel göç süreci Hint-Avrupa göçleri ve Büyük Kavimler Göçü olmuştur.

Hint-Avrupa Göçleri

Hint-Avrupa göçleri, geç tarih öncesi ve erken antik çağda dil manzarası ve Avrasya'nın medeniyet gelişimi üzerinde uzun vadeli etkileri olan en önemli demografik ve kültürel süreçlerden birini temsil etmektedir. Göçler,

Hint-Avrupa ana vatanı (koyu yeşil) ve Hint-Avrupa'nın yayılım alanı Avrasya'daki Avrupa dilleri (açık yeşil)

birbirleriyle bağlantılı birçok nedenden kaynaklanmıştır. MÖ IV binyıldan itibaren Avrasya bozkırlarında hareketli hayvancılıkla uğraşan toplulukların yayılması başlamıştı ve onların hareketi doğal çevredeki değişimlere bağlıydı. Yaklaşık MÖ 2200–1900 yılları arasında bölgede meydana gelen iklim değişiklikleri – uzun kuraklık dönemleri ve soğuma – kaynakların azalmasına yol açtı ve oradaki toplulukları daha elverişli yaşam koşulları aramaya zorladı. Ek bir baskı da nüfus artışı ve özellikle doğal kaynakların sınırlı olduğu bölgelerdeki aşırı kalabalık oluşturdu.

Hint-Avrupalılar, atları ehlileştiren ilk topluluklar arasındaydı.

Hint-Avrupalı topluluklar kabileler halinde örgütlenmişti. Önderlikte liderler ve askerî elit bulunuyordu; üyeler arasında ise güçlü soy bağları vardı. Göçebe ya da yarı göçebe yaşam sürmüşlerdir, bu nedenle hayat tarzları daha sık hareket etmeye uygun hale gelmiştir. Bu tür bir organizasyon, onların yeni çevrelerde daha kolay yayılmalarını ve etkili olmalarını sağlamıştır. Şeref, prestij ve zenginlik savaş, fetih ve toprak genişletme yoluyla elde edilirdi; bu durum göçleri daha da teşvik etmiştir. Öte yandan, Hint-Avrupalılar atı mobilite aracı ve savaş amaçlı kullanan ilk topluluklar arasında yer almıştır. Avrupa, Yakın ve Orta Doğu'daki sürekli yerleşik tarım topluluklarına kıyasla bu taktiksel avantaj, göçlere ek bir ivme kazandırmıştır.

En yaygın teoriye göre, Hint-Avrupa dillerini konuşanların kökeni, Karadeniz ve Hazar Denizi'nin kuzeyindeki bozkır bölgeleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu başlangıç bölgesinden hareketle MÖ 4., 3. ve 2. binyıllar boyunca farklı yönlerde birçok göç dalgası gerçekleşmiştir. Bazı gruplar nehirlerin akışını takip ederek Balkan Yarımadası ve Orta Avrupa'ya yönelirken, diğerleri Küçük Asya ve Yakın Doğu'ya, bazıları ise Hindistan Alt Kıtası'na yönelmiştir. Bu hareketler ne koordineli ne de eşzamanlı olmuş, aksine daha uzun bir zaman diliminde kademeli olarak gerçekleşmiştir. Bu süreçte yerleşik nüfusla çeşitli temas biçimleri yaşanmış; barışçıl bir arada yaşama ve kademeli asimilasyondan açık çatışmalara kadar farklı etkileşimler görülmüştür.

Daha az bilinen kelimeler ve terimler:

Yarı göçebe yaşam tarzı

Toplulukların genellikle sürüleriyle birlikte yılın belirli dönemlerinde sadece belirli bölgelerde göç etmeleri. Mevsimsel olarak geri döndükleri birkaç bilinen yerde konaklardı. Göçebelerden farklı olarak sürekli hareket halinde olmamış, yerleşik toplulukların aksine ise bir yerde kalıcı olarak yaşamamışlardır.

Göçlerden önce, Hint-Avrupalılar daha sonra tanıdığımız milletler olarak şekillenmemiş, ortak bazı özellikler paylaşan ve yavaş yavaş çeşitli lehçelere ayrılan aynı ya da benzer bir dili konuşan gruplardı. Kimlikleri, diğer kültürlerle temas kurarak ve yeni coğrafyalara uyum sağlayarak kademeli olarak şekillendi. Zamanla, bu topluluklardan yeni milletler ve diller ortaya çıktı. Böylece, günümüz Hindistan topraklarında Hint-Avrupa kabileleri yerleşmiştir. Bu kabileler, yazılı en eski dillerden biri olan Sanskritçe'nin erken biçimini beraberlerinde getirmişlerdir. İran'da yerleşen Hint-Avrupa kollarından daha sonra Medler ve Persler gibi halklar ortaya çıkmıştır. Avrupa'da, aynı Proto-Hint-Avrupa kökünden farklı topluluklar oluşmuştur. **Almanlar, Slavlar, illirler, Helenler, Keltler ve diğerleri.** Tüm bunlar, daha sonra Avrupa ve Asya'nın bazı bölgelerinde gelişecek birçok dil ve kültür için temel oluşturmuştur.

Araştır:

Günümüzde hangi Avrupa dilleri Hint-Avrupa dil ailesinden gelir ve hangileri bu aileye ait değildir?

Büyük Kavimler Göçü

IV. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Büyük Kavimler Göçü, Eski Dünya'nın demografik ve siyasi haritasını değiştiren en önemli süreçlerden biridir. Çok sayıda kabile Avrupa boyunca hareket etmiş, bazıları ise Kuzey Afrika'nın bazı bölgelerine ulaşmıştır. Bu hareketlerin nedenleri karmaşıktı. Bu hareketler on yıllarca birikmiş ve doğal çevredeki değişiklikler, nüfus artışı, diğer kabilelerin baskıları ile Roma İmparatorluğu'ndaki iç istikrarsızlıkla bağlantılıydı.

III. ve IV. yüzyıllar boyunca, bozkır bölgelerinde Avrasya'da iklim değişiklikleri meydana gelmiş ve bu durum birçok göçebe topluluğun yaşamını etkilemiştir. Kışlar daha soğuk ve uzun sürmüştü, kuraklıklar ise giderek sıklaşmıştır. Bu durum su kaynaklarının ve otlakların azalmasına yol açmıştır. Bu koşullar, açık bozkırlardaki geleneksel yaşam biçimini bozmuş ve bazı kabilelerin daha elverişli koşullar arayışıyla batı ve güneye göç etmesine yol açmıştır.

Aynı zamanda, kuzey ve doğu Avrupa'nın bazı bölgelerinde, özellikle Alman ve Sarmat kabilelerinde yerleşim artışı yaşanmıştır. Bu durum, işlenebilir toprak eksikliğine ve doğal kaynaklar için rekabete sebep olmuştur. Aşırı nüfus, bu topluluklar üzerindeki iç baskıyı artırmıştır. Kuzey Afrika'da bir devlet kurdular, ve onları yeni topraklar aramaya yönlendirmiş, bu da çoğunlukla diğer kabilelerle çatışmalara yol açmıştır.

Almanlar ve Romalılar

Bu dönemde, Roma İmparatorluğu zaten ciddi iç sorunlarla karşı karşıyaydı. Ekonomik istikrarsızlık, siyasi mücadeleler, sık sık yaşanan savaş çatışmaları ve barbar müttefik birlikler ile paralı askerlerin artan bağımlılığı, devletin dış baskılara karşı kendini savunma gücünü önemli ölçüde azaltmıştı. Sınırları güvence altına almakta yetersiz kalan İmparatorluk, giderek daha sık barbar kabilelerle anlaşmalar yapıyor veya onların kendi topraklarına yerleşmelerine izin veriyordu.

Büyük Kavimler Göçü'ne doğrudan sebep olan, Orta Asya bozkırlarının göçebe halkı olan Hunların hareketlenmesidir. Daha güçlü kabilelerin baskısı altında ve yeni topraklar arayışında olan Hunlar, IV. yüzyılın ikinci yarısında batıya doğru hızlı bir şekilde yayılmaya başlamışlardır. Onlar, 'Halkların Kapısı' olarak adlandırılan Ural ile Hazar Gölü arasındaki bozkır kuşağını geçerek Avrupa'ya girmişlerdir ve burada gelişleri kitlesel göçlerin zincirini tetiklemiştir.

Bir domino etkisi başlamış; bu etkinin sonucunda bir kabile diğerini yerinden ederek kıta genelinde büyük çaplı yer değişikliklerine yol açmıştır.

Çok sayıda Germen kabilesi, Roma eyaletleri yönünde güneye ve batıya doğru hareket etmeye başlamıştır.

V. yüzyılın ilk yarısında, Hunlar Attila liderliğinde Orta Avrupa'nın en güçlü gücü haline gelmiştir. Güçlü bir kabile ittifakı kurmuşlar ve Kuzey İtalya ile Galyaya kadar askerî seferler düzenlemişlerdir. 451 yılında Katalaun Tarlaları Savaşı'nda durdurulmuşlar; burada birleşik Roma ve Cermen kuvvetleri tarafından mağlup edilmişlerdir. Kısa süre sonra gerçekleşen Attila'nın ölümü, Hun ittifakının hızla dağılmasına neden olmuştur.

Hunların baskısı Avrupa üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu baskı, Cermen kabilelerini Roma topraklarına derinlemesine girmeye teşvik etmiş; bu süreçte Batı Roma İmparatorluğu kademeli olarak kontrolünü kaybetmiş ve sona ermiştir.

Onun enkazı üzerinde barbar kabileleri kendi devletlerini kurmuşlardır. Vizigotlar, günümüzde İspanya ve güneybatı Fransa topraklarında bir krallık kurmuşlardır. Ostrogotlar, Theodorik Büyük önderliğinde İtalya'da bir krallık kurdular. Franklar, Orta Çağ Fransasının temelini oluşturacak bir devlet kurdular. Vandallar Başkent Kartaca'daydı. Aynı zamanda, Angliler ve Saksonlar Britanya adalarına yerleşerek birkaç küçük krallık kurdular.

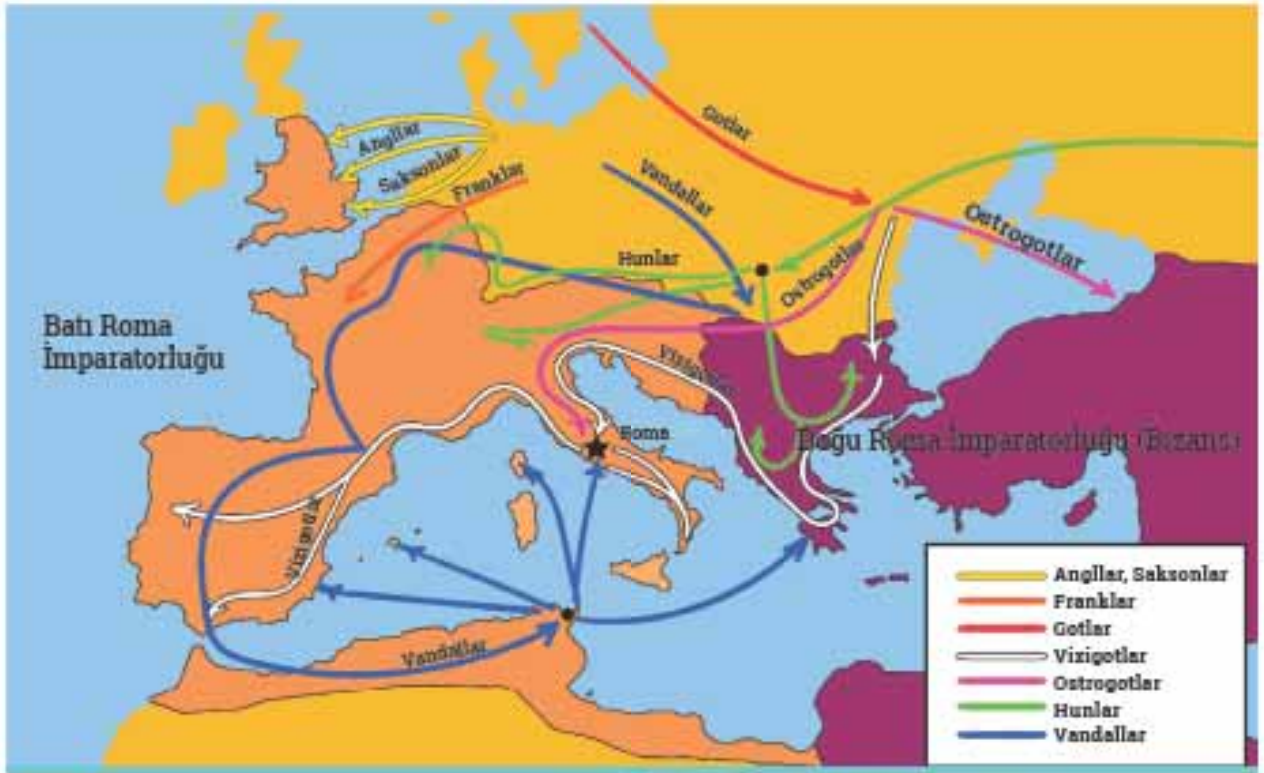
Biliyor musun...

Barbar kelimesi, antik Yunanlıların tüm yabancılar için, Romalılar da dahil olmak üzere kullandığı barbaros adlı Yunanca kelimeden gelir. Kökeni muhtemelen yankı taklidine dayanmaktadır. – "bar-bar" – ve Yunanlıların anlamadıkları dillerle ilgili algısını yansıtır. Zamanla kelime, kabalık, cehalet ve vahşi doğayla ilişkilendirilen olumsuz bir anlam kazanmıştır.

Romalılar bu kavramı benimseyerek Greko-Romen kültür alanı ve egemenliği dışındaki tüm halkları ifade etmek için kullandılar.

Attila – rekonstrüksiyon

Harita: Büyük Kavimler Göçü

Büyük Kavimler Göçü'nün ilk evrelerinden sonra, VI. yüzyılda Avrupa'da başka kabileler de yerleşmeye başlamıştır. Asya'dan gelen Avarlar Panonya'ya yerleşmiş ve Avar Kağanlığı'nı kurmuşlardır. Avarların genişlemesi bağlamında, Langobardlar ve Slavlar gibi diğer kabilelerde kitlesel hareketlilik başlamıştır.

Büyük Kavimler Göçü, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne ve Avrupa'da önemli demografik, siyasi ve kültürel değişimlere yol açmıştır. Ancak yıkımlar ve istikrarsızlığa rağmen, bu süreç yeni bir tarihsel düzenin temeli oluşturdu. Göç eden kabileler ile yerli topluluklar arasında uzun ve karmaşık bir kültürel entegrasyon ve simbiyoz süreci başladı; böylece Orta Çağ Avrupası'nın temelleri kademeli olarak şekillendi.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. İklim değişiklikleri Hint-Avrupa göçlerini nasıl etkiledi?
2. Büyük Kavimler Göçü'nün nedenleri nelerdi?
3. Büyük Kavimler Göçü'nün doğrudan tetikleyicisi neydi ve nasıl bir domino etkisi yarattı?

Eski ve Orta Çağ'da Avrasya'nın Bağlantısı

İpek Yolu

Eski ve Orta Çağlarda, Avrupa ile Asya arasındaki bölge; malların, bilgilerin ve kültürel etkilerin aktığı yollarla birbirine bağlıydı. Bunların en bilineni İpek Yolu— Çin, Orta Asya, Pers, Yakın Doğu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan dallanmış bir kara yolu ağıydı. Kara yollarının yanı sıra, özellikle Güneydoğu Asya ve Hint Okyanusu'ndan Arabistan üzerinden Yakın Doğu ve Avrupa'ya uzanan Baharat Yolu gibi deniz yolları da önemli bir rol oynamıştır.

İpek Yolu, batı pazarlarında en çok değer verilen mal olan Çin ipeği nedeniyle adını almıştır; bu ipek, zenginlik ve zarafetin simgesi olarak kabul edilmiştir. Ancak ticaret yalnızca ipekle sınırlı değildi. Doğudan Batıya kağıt, porselen, değerli taşlar, aromatik ve şifalı ürünler taşınmaktaydı; Avrupa'da bunlar nadir ve seçkin olarak kabul edilirdi. Aksine, Avrupa'dan Asya'ya gümüş, kehribar, keten, tekstil, zanaat ürünleri, metal aletler ve ince işlenmiş cam eşyalar ihraç edilmekteydi. Avrupalılar genellikle doğu lükslerini elde etmek için değerli metallerle ödeme yapmışlardır. Tüccarlar, çöllerden ve steplerden yüksek dağlara kadar çeşitli doğal alanlardan geçerken dinlenme istasyonlarına, mal depolarına, rehberlere ve yerel otoritelerle anlaşmalara ihtiyaç duymuşlardır.

İpek Yolu boyunca sadece mallar değil, aynı zamanda fikirler, inançlar, sanat stilleri ve bilimsel buluşlar da taşınmıştır. Budizm, Hindistan'dan Çin'e tam olarak bu ağ vasıtasıyla yayılmış ve Çin'den Orta Asya üzerinden kağıt ve barut gibi önemli buluşlar da yayılmıştır. Kültürel aktarımın bir kısmı doğrudan İpek Yolu üzerinden gerçekleşmemiş olsa da, Doğu ile Batı arasındaki daha geniş alışverişin bir parçası olmuştur. Böylece, Arap dünyası aracılığıyla Antik Yunanlıların matematik ve tıp bilgileri Avrupa'ya ulaşmış; bu bilgiler İslam bilim insanları tarafından korunmuş, tercüme edilmiş ve geliştirilmiştir.

Yolun işlevselliği büyük ölçüde, üzerinden geçtiği devletlerin istikrarına bağlıydı. Kontrol eden imparatorluklar güçlü olduğunda, yollar güvenli ve yoğun kullanımlıydı. Savaşlar, yağmalar ve zayıf merkezi otorite dönemlerinde ticaret kesintiye uğrar veya daha güvenli rotalara yönlendirilirdi.

İpek Yolu

Tartışma Soruları:

Günümüzde, dünyanın farklı bölgelerinden gelen mallar her gün deniz yolu hatları, uçuşlar, demiryolları ve karayolları ağı aracılığıyla teslim edilmektedir. Onlar limanlar, depolar ve gümrük geçiş noktalarından geçer; kısa sürede dükkanlara, pazar yerlerine veya evlere ulaşırlar. Bu değişimin giderek daha büyük bir bölümü dijital ticaret yoluyla gerçekleşmekte, siparişler çevrimiçi verilip gönderiler dijital olarak takip edilmektedir. Aynı zamanda, tüm sistem Süveyş gibi önemli ulaşım kanallarındaki tıkanmalara karşı son derece hassastır.

- Günümüz küresel teslimat ve ulaşım ağı, modern bir İpek Yolu olarak kabul edilebilir mi?
- O dönemde ve günümüzde kültürlerin bağlantısı, bağımlılığı, riskleri ve etkileri açısından hangi benzerlikler ve farklılıklar vardır, açıklayınız.

Haçlı Seferleri ve Moğol İmparatorluğu

Orta Çağ boyunca, Doğu ile Batı arasındaki bağlantı, **haçlı seferleri** etkisiyle yeni bir biçim aldı. Bu kavram, kutsal yerlerin, özellikle Kudüs'ün Müslüman egemenliğinden kurtarılması amacıyla, papa tarafından genellikle himaye edilen Hristiyan Avrupa'nın düzenlediği bir dizi askeri seferi ifade etmektedir. **Birinci Haçlı Seferi** 1096 yılında başlamış ve 1270 yılına kadar yedi büyük sefer daha düzenlenmiştir. Ana amaçları dini olmakla birlikte, bu seferler siyasi ve ekonomik çıkarlarla da desteklenmiştir. Birçok soylu ve tüccar, zenginlikler, yeni topraklar ya da ticaret yolları üzerindeki denetimde avantaj elde etmeyi umut ediyordu.

Bu hedeflerin paralelinde, Haçlı Seferleri genellikle Müslüman nüfusun yanı sıra Yahudi ve Ortodoks topluluklara karşı da şiddet, yağma ve katliamlarla sonuçlanmıştır.

Haçlılar Müslüman topraklarına derinlemesine girdiler, burada birkaç Hristiyan devlet kurdular; en uzun süre varlığını sürdüren **Kudüs Krallığı (1099-1291)** oldu ve İslam medeniyetiyle yeni temaslar kurdular. Orada gelişmiş şehirlerle karşılaştılar ve gelişmiş zanaatkarlık becerileri, geliştirilmiş sulama sistemleri, çeşitli yiyecekler, sanat, mimari ve gelenekler hakkında doğrudan bilgi edinme olanağı buldular. Avrupa'ya döndükten sonra, bu etkiler günlük yaşama yayılmaya ve kabul edilmeye başladı.

Zamanla, bu etkiler Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerin daha belirgin bir ticari ve kültürel nitelik kazanmasına katkı sağladı. Avrupa pazarları doğu ürünlerine açıldı ve Venedik ile Ceneviz gibi Avrupa'daki birkaç liman kenti, ticaretin yapıldığı, ticaret için borçların verildiği ve malların depolandığı başlıca merkezlere dönüştü. Aynı zamanda, Avrupa ürünleri Müslüman dünyasının pazarlarında giderek daha sık dolaşmaktaydı.

13. ve 14. yüzyıllar boyunca, İpek Yolu Moğol İmparatorluğu'nun kurulması sayesinde en parlak dönemine ulaşmıştır. Güçlü askeri-idari yapının temelleri Cengiz Han (1206-1227) döneminde

Tapınakçı Şövalyeleri

atılmış olup, imparatorluk onun halefleri yönetiminde önemli ölçüde genişlemiştir. 1259 yılına kadar, Çin'deki Sarı Nehir kıyısından Orta Asya ve Yakın Doğu'nun bir kısmı üzerinden Doğu Avrupa'ya kadar uzanıyordu. Moğol İmparatorluğu döneminde ticaret yolları daha güvenli hale gelmiş; kervanlar özel izinlerle ve Moğol garnizonlarının koruması altında Avrasya boyunca hareket ediyordu.

Venedik - tuval üzerine yağlıboya

Pax Mongolica olarak bilinen bu dönem, istikrar, düzen ve insanların, malların ve bilgilerin serbest dolaşımını ifade ediyordu. Moğol yönetimi, ticareti teşvik etmiş ve farklı halklar ile devletler arasında sürekli bağlantıların sürdürülmesini sağlamıştır. Posta istasyonları, depolar, yol nöbetçileri ve yerel yönetimlerden oluşan bir ağ geliştirmiş ve böylece uzun mesafelerde iletişimi önemli ölçüde kolaylaştırmıştır.

İpek Yolu hakkında tanıklık bırakan en ünlü seyyah Venedikli Marco Polo'dur. XIII. yüzyılın sonunda Kubilay Han'ın sarayında bulunmuş ve kendi ifadelerine göre Asya ülkelerinde yaklaşık on yedi yıl geçirmiştir, bunların bir kısmını Moğol yönetimi altında geçirmiştir. Venedik'e dönüşünde yaşadıklarını anlatmış ve bunlar yazılıp yayımlanmıştır. Seyahatleriyle ilgili kitabı, Avrupa kamuoyunda büyük ilgi uyandırmış ve Uzak Doğu'nun kültürü, idari düzeni ile günlük yaşamına dair bilgi edinilmesini sağlamıştır.

XIV ve XV yüzyılda Ticaret ve Ekonomik Değişimler

Doğu ile Batı arasındaki ticaretin gelişmesiyle birlikte, güvenli ve istikrarlı bir alışverişi sağlayan yeni ekonomik mekanizmalar kullanılmaya başlandı. 13. yüzyılın sonu ve özellikle 14. yüzyılda, Floransa, Venedik ve Cenova gibi İtalyan ticaret şehirlerinde senetler kullanılmaya başlandı. Bunlar, uzun mesafelerde daha güvenli ticaret yapılmasını sağlayan yeni bir ödeme yöntemi idi. Altın ya da gümüş taşımak yerine, tüccarlar başka bir limanda veya ticaret şehrinde kararlaştırılan miktarın ödenmesini garanti eden bir belgeyle seyahat ediyorlardı. Bu durum, hırsızlık ve soygun riskini azaltıyor ve uluslararası ticarete güveni artırıyordu.

Marco Polo - mozaik

XIV. yüzyılda ticari krediler ve bireylerin kazanç umuduyla ticaret seferlerini finanse ettiği anlaşmalar gibi diğer finansal değişim biçimleri de gelişmiştir. Bu yeni finansman yöntemleri, ticaret hacminin artmasını sağlamış ve farklı bölgelerden pek çok pazarı birbirine bağlamıştır. Pazarlar arz-talep prensibine göre işlev görmektedir; fiyatlar bazen otoritelerce düzenlense de ürün miktarı ve alıcıların ilgisine bağlıdır. Böyle koşullar altında, daha çok tüccar kar elde etmek ve yeni pazarlara erişmek amacıyla Avrasya boyunca uzun yolculuklara çıktı.

XIV. yüzyılın sonları ve özellikle XV. yüzyılın ilk yarısında, Moğol İmparatorluğu'nun dağılması ve kara yollarındaki artan istikrarsızlık nedeniyle İpek Yolu daha güvensiz hale geldi. Osmanlıların Konstantinopolis'i fethetmesinden sonra, Avrupalı tüccarların erişimi

Kesin pazarlar daha sınırlıydı ve ticaret giderek yeni yönetimin koyduğu izinlere ve şartlara bağlı hale geliyordu. Bu değişiklikler, Avrupa devletlerini Asya'ya yeni deniz yolları aramaya yöneltti. Bu ihtiyaç, Büyük Coğrafi Keşiflerin başlıca nedenlerinden biri oldu.

Araştır:

XI. yüzyılda Çin'de kağıt para kullanımı başladı. Marco Polo, XIII. yüzyılın sonlarında Asya'yı gezerken bu uygulamadan çok etkilenmişti; çünkü Avrupa'da hâlâ yalnızca metal paralar kullanılıyordu.

Deneyimlerini anlatırken şunları söylemiştir:

"Daha önce anlattığım biçimde yapılmış bu kağıt parçalarıyla, o (Kublai Han) tüm ödemelerini gerçekleştirir... Ve bunları kendi kralıkları, eyaletleri ve toprakları boyunca, yani hüküm sürdüğü her yerde genel kabul görmüş bir değişim aracı haline getirir. Ve kimse, ne kadar önemli olursa olsun, ölüm tehdidi altında bunları reddetmeye cesaret edemez. Ve gerçekten, herkes bunları kolayca kabul ediyor; çünkü Büyük Han'ın topraklarında insan nereye giderse gitsin, bu kağıt paraları bulacak ve bunlarla saf altından yapılmış madeni paralar kadar güvenle alım-satım yapabilecek. Ayrıca, bunlar çok hafif...

– Gutenberg'in matbaa makinesi olmadan önce Çin'de kağıt paralar nasıl üretiliyordu?

– Avrupa'da ilk kağıt paralar ne zaman ve hangi ülkede ortaya çıktı?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. İpek Yolu boyunca Doğu'dan Batı'ya ve Batı'dan Doğu'ya taşınan başlıca mallar hangileriydi?
2. Haçlı Seferleri, Doğu ile Batı arasındaki ticaret ve temaslar üzerinde nasıl bir etki yaptı?
3. Moğol İmparatorluğu XIII. ve XIV. yüzyıllarda İpek Yolu'nun güvenliği ve gelişimi üzerinde nasıl bir etki yapmıştır?
4. Senetler neyi ifade ediyordu ve kullanımları uzun mesafeli ticareti nasıl kolaylaştırdı?

Büyük Coğrafi Keşifler ve Yeni Dünya'nın Kolonileştirilmesi

Geç XV. yüzyılda dünya, daha önce hiç olmadığı şekilde birbirine bağlanmaya başladı. Yeni ticaret yollarının keşfi, önemli coğrafi keşiflere ve farklı halkların, kültürlerin ve kıtaların yakınlaşmasına yol açtı. Bu süreç, günümüz globalleşmesinin temelini oluşturmuş, ancak hâlâ hissedilen adaletsizlikler ve sonuçlarla birlikte sürmüştür.

Coğrafi Keşiflerin Nedenleri

Bu keşiflerin nedenleri farklıydı. Bazı devletler ticari kazanç sağlamak istiyordu. Diğerleri yeni baharat ve altın kaynakları arıyordu. Üçüncüler ise daha fazla güç ve etki için rekabet ediyordu. Hristiyanlığın yayılması için güçlü bir istek vardı ve özellikle eğitilmiş insanlar arasında bilinmeyen dünyaya yönelik giderek artan bir merak söz konusuydu. Teknolojideki ilerleme de önemli bir rol oynamıştır. Pusula ve astrolab gibi yeni teknik buluşlar, geliştirilmiş haritalar ve daha hızlı gemiler, Avrupalı denizcilerin daha uzun ve daha güvenli keşiflere çıkmasını mümkün kılmıştır.

Aynı zamanda, Doğu ile ticari bağlantılar ciddi şekilde zarar görmüştür. Osmanlıların Konstantinopolis'i fethetmesinden sonra, Hindistan ve Çin'e kara yolları güvensiz ve pahalı hale gelmiştir. Osmanlılar yüksek vergiler dayatıyordu, Batı Avrupa ise kısmen izole kalmıştı. Bu durum, özellikle Avrupa'daki ticaret ve zanaatkarlık için önemli olan mallar bakımından doğu zenginliklerine yeni bir yol bulma ihtiyacını doğurdu.

Keşifçiler ve Keşifler

Portekiz, yeni deniz yollarını keşfetmeye başlayan ilk Avrupa devletiydi. 1488 yılında, Bartolomeu Dias Afrika kıyısı boyunca seyahat etti ve kıtanın güney ucuna ulaştı. Böylece Afrika'nın deniz yoluyla dolaşılabilirliğini keşfetti. 1498 yılında, Vasco da Gama bunu takip ederek

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Globalleşme

[Latince *globus* kelimesinden, anlamı 'küre' veya 'top']. Dünyanın bağlanma süreci olup, bu süreçte insanlar, mallar, bilgiler ve fikirler bir yerden diğerine daha hızlı ve daha kolay hareket eder.

Kolomb'un Yeni Dünya'yı İspanya mülkü olarak sembolik şekilde ilan etmesini gösteren litografi

Hindistan'a ulaştı. Böylece Avrupa, Asya ile yeni bir deniz bağlantısı kurmuş oldu.

İspanya ise batıya yöneldi. 1492 yılında, **Kristof Kolomb** Asya'ya yeni bir yol bulmak amacıyla Atlantik Okyanusu'nu geçti. Asya'ya ulaşmak yerine, Karayipler'deki bir adaya varmıştır. Hindistan'a yakın olduğuna inanarak, karşılaştığı halkı 'Kızılderililer' olarak adlandırmıştır; bu terim daha sonra Amerika'daki tüm yerli halklar için kullanılacaktır. Yeni bir kıta keşfettiğini bilmemesine rağmen, Kolomb'un seyahati Eski ve Yeni Dünya arasındaki bağlantıların başlangıcını oluşturmuştur. Daha sonra, denizci **Amerigo Vespucci** burada bulunan toprakların Asya'nın bir parçası değil, şimdiye kadar bilinmeyen yeni bir kıta olduğunu ilk olarak iddia eden kişi olacaktır. Onun adından sonra, o kıta **Amerika** olarak adlandırıldı.

Seferler, daha uzun ve daha karmaşık yolculuklarla devam etti. 1519 yılında, **Fernando Magellan** dünyanın çevresini deniz yoluyla dolaşan ilk yolculuğa başladı. Yolculuk sırasında öldürülmesine rağmen, görevi Dünya'nın deniz yoluyla dolaşılabilirliğini kanıtladı. Sonraki on yıllar ve yüzyıllarda, Avrupa devletleri gemiler göndererek dünyanın diğer bölgelerini de keşfettiler. İngiliz, Fransız ve Hollandalı denizciler Kuzey Amerika kıyılarını araştırdı ve daha sonra yeni topraklar keşfedildi. Avustralya ve Yeni Zelanda gibi. Bu keşiflerle dünyanın hiçbir bölümü artık tamamen izole değildi.

Sömürgecilik, Kolomb Değişimi ve Kölelik

Yeni coğrafi keşifler sömürgeci genişlemenin önünü açtı. İspanya ve Portekiz, Amerika ve Afrika'da ilk kolonileri kurdu. Daha sonra İngiltere, Fransa ve Hollanda özellikle Kuzey Amerika, Karayipler, Hindistan ve Güneydoğu Asya'da toprakları ele geçirmeye başladı. Kolonyalizm yalnızca yeni toprakların fethi anlamına gelmiyordu. Avrupalı devletlerin fethedilen bölgelerde ticaret, politika ve yaşam üzerinde kontrol sağladıkları bir yönetim biçimiydi. Koloniler Avrupa tarafından yönetiliyor ve halkları bağımlı ve tabi bir konumdaydı.

Amerika'da, Hernán Cortés ve Francisco Pizarro gibi konkistadorlar, Aztek ve İnka imparatorluklarını yıktılar. Daha sonra Mayaların toprakları da fethedildi. Yerli halk mağlup edilip boyun eğdirildi. Şiddetin yanı sıra, Avrupalıların getirdiği çiçek hastalığı, kızamık ve grip gibi hastalıklar da ağır sonuçlara yol açtı. Yerli halkın bu salgınlara karşı direnci olmadığı için kısa sürede milyonlarca kişi öldü. Böylece dünyanın bağlantısı, trajik sonuçlara yol açan biyolojik değişikliklere neden oldu.

Büyük Coğrafi Keşifler, dünyadaki farklı bölgelerde yaşayan insanların hayatını iyileştiren değişiklikler de beraberinde getirmiştir. Bu süreçten, yani Eski Dünya ile Yeni Dünya arasında bitkilerin, hayvanların ve fikirlerin aktarılması olan **Kolomb Değişimi** ortaya çıkmıştır. Bu değişim, tüm kıtaların yaşam tarzını

Araştır:

Dersinizde okuduğunuz gibi, Kolomb yeni bir kıta keşfettiğinin farkında değildi.

Araştır ve düşün:

- Kolomb, Amerika'ya ulaşan ilk Avrupalı mıydı? Vikinglerin Kuzey Amerika kıyılarına yaptıkları yolculuklar hakkında tarihî kaynaklar ne diyor?
- Orada zaten milyonlarca insan yaşıyorken Kolomb'un kıtayı keşfettiğini söyleyebilir miyiz?

değiştirmiş ve dünyanın ekonomik ve kültürel bağlantılarının ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Kolomb Değişimi – Kıtalararası neler taşındı?

Kategori	Eski Dünya'dan (Avrupa, Asya, Afrika)	Yeni Dünya'dan (Amerika)
Bitkiler ve gıdalar	Buğday, pirinç, arpa, şeker kamışı, kahve, muz, zeytin, elma, lahana, badem, kavun, şeftali, soğan, armut, soya, portakal, limon	Patates, mısır, domates, kakao, fasulye, ananas, kabak, yer fıstığı, avokado, acı biber, yaban mersini, pamuk, ayçiçeği, tütün
Hayvanlar	İnek, at, domuz, koyun, tavuk, eşek	Hindi
Hastalıklar	Su çiçeği, kızamık, grip, tifüs, kolera, difteri, sıtma, kabakulak, sarı humma	/
Teknoloji	Ateşli silahlar, çelik, tekerlek, gemiler	/
Fikirler ve kültür	Hristiyanlık, Latin alfabesi, Avrupa dilleri, özel mülkiyet	/

Ancak yeni küresel bağlantılar herkese eşit faydalar sağlamadı. Avrupalılar, kolonilerden faydalanmak amacıyla kitlesel ve ucuz iş gücüne dayanan bir ekonomik sistem kurdular. Böylece köle ticareti başladı. Milyonlarca Afrikalı esir alındı, Atlantik Okyanusu üzerinden taşındı ve Amerika'da satıldı. Bu şekilde sözde bir sistem oluştu—Karanlıkt-ransatlantik ticaret üçge-ni: Avrupa'dan Afrika'ya tekstil, ateşli silahlar ve alkollü içki gönderilirken, Afrika'dan Amerika'ya köleler, Amerika'dan ise Avrupa'ya ham maddeler ve gıda gönderiliyordu.

Küreselleşmenin Başlangıçları

Fetihlerle birlikte, Avrupalılar kendi fikirlerini de taşıdılar. Sömürgeciler, kültürlerinin, dinlerinin ve yaşam tarzlarının diğer tüm kültürlerden üstün olduğuna inanıyorlardı. Bu bakış açısına Avruramerkezcilik denir.

Tartışma Soruları:

- Senin en sevdiğin yemek nedir? Hangi malzemeler Eski Dünya'dan, hangileri Yeni Dünya'dan gelmiştir?
- Kolomb değişimi insanların lehine mi yoksa aleyhine mi olmuştur? Örneklerle açıklayınız.

Transatlantik ticaret üçgeni

Bu, Avrupa'nın dünyanın merkezi olduğu ve diğer halkların medeniyetsiz ve daha az değerli sayıldığı inancıydı. Bu düşünce üzerine sömürgecilik inşa edildi – fethedilen toprakların ana devlete hizmet etmek için var olduğu bir sistem. Böyle koşullarda yerel kültürler baskı altına alındı ya da tamamen yok edildi.

Fethedilen topraklarda kültürel asimilasyon başladı; yani Avrupalı halkların kendi kültürlerini yerli nüfusa dayatma girişimi. Katolik Kilisesi, Hristiyanlığı yaymak için Yeni Dünya'ya misyonerler gönderdi.

Yerel dinler yasaklandı, yerli diller yavaş yavaş İspanyolca, Portekizce, Fransızca veya İngilizce ile değiştirildi. Birçok gelenek kayboldu, fakat bazı kültürler karışım yoluyla hayatta kaldı. Böylece yerli, Afrika ve Avrupa unsurlarının birleştiği **kreol kültürleri** oluştu.

Zamanla, dünyanın bağlantıları o kadar derinleşti ki neredeyse hiçbir ekonomi, halk veya kültür izole kalmadı. Dünyanın bir ucundaki ürünler, diğer uçtaki pazarlarda ortaya çıkmaktaydı. Fikirler, kitaplar, dinler, moda ve hastalıklar hızla ve geniş mesafelere yayıldı. Küreselleşme dönemi başlamış, ancak bu süreç Avrupa'daki güç merkezleri ile bağımlı konumdaki koloniler arasında önemli bir dengesizlikle ilerlemiştir.

Büyük Coğrafi Keşifler, dünyanın algısını kalıcı olarak değiştirmiştir. Onlar kıtaları ve halkları birbirine bağlamış, insanların iletişim, ticaret ve yaşam biçimlerini değiştirmiştir. Bazıları için bu, ilerleme, zenginlik ve yeni fırsatlar anlamına gelmiştir. Diğerleri için ise hastalıklar, şiddet ve kölelik demektir. Bu yolculuklardan, günümüzde bildiğimiz dünya doğmuştur; tüm tatları, karışımları ve aynı zamanda haksızlıklarıyla. Hiçbir şeyin tamamen izole kalmadığı ve dünyanın bir parçasının tarihinin, diğerlerinin tarihi olmadan anlatılamayacağı bir dünya.

XVI. yüzyıl sonundan, Hristiyanlığı ve Avrupa kıyafetlerini benimseyen Güney Amerika'daki Afrika kökenli insanlara ait bir görüntü – İspanyol kolonilerindeki kültürel asimilasyonun simgesi – tuval üzerine yağlı boya

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. XV ve XVI. yüzyıllarda Büyük Coğrafi Keşiflerin başlıca nedenleri nelerdir?
2. Fernando Magellan'ın seferi neyi kanıtlamıştır ve tarihte neden önemlidir?
3. Kolomb Değişimi nedir, açıklayınız. Her iki yönde taşınan en az iki şeyi belirtiniz.
4. Kolonilerde kültürel asimilasyon ne anlama gelir ve kreol kültürleri nasıl ortaya çıkmıştır?

Sanayi Devrimi ve Teknolojik Yenilikler

18. yüzyılın ikinci yarısında insanlık tarihindeki en büyük dönüm noktalarından biri başladı. Bu, Sanayi Devrimi idi. Sanayi Devrimi, çalışma ve üretim biçiminden yaşam tarzına, dünyanın farklı bölgeleri arasındaki bağlantılara kadar hayatın tüm alanlarında önemli değişikliklere yol açtı. Sanayi Devrimi, kelimenin tam anlamıyla bir devrim değildi. O dönemde savaşlar, ayaklanmalar veya herhangi bir hükümdara karşı mücadele yaşanmadı; ayrıca bu süreç ani bir şekilde gerçekleşmedi. Dönüşümler onlarca yıl boyunca kademeli olarak gerçekleşti. Ancak büyük önemi ve kalıcı sonuçları nedeniyle, tarihçiler buna yine de 'devrim' adını vermektedir.

Bundan önce tarımda önemli değişiklikler meydana gelmişti. Toprağın işlenmesinde yeni yöntemlerin ve tarım makinelerinin kullanılmasıyla üretim daha verimli hale geldi. Bu süreç, agrar devrimi olarak bilinir ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde gıda üretiminin artmasına ve açlığın azalmasına yol açmıştır. Büyük toprak mülklerinin oluşmasıyla birçok köylü topraksız kalmış ve şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Orada, yeni fabrikalar ucuz iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Böylece, sanayileşmenin başlaması için koşullar oluşturulmuştur.

Birinci Sanayi Devrimi

Birinci Sanayi Devrimi, yaklaşık 1760 yılında Büyük Britanya'da başladı. En önemli yenilik, James Watt tarafından geliştirilen buhar makinesiydi. Bu makine, fabrikalarda, madenlerde, deniz taşımacılığında ve daha sonra demiryollarında hızla kullanılmaya başlandı. Kömür, başlıca enerji kaynağı olarak kullanılırken, demir sanayinin gelişimi için temel malzeme olarak değerlendirildi. Üretim daha

Fabrikada çalışan kadınlar ve çocuklar

hızlı, daha ucuz ve daha büyük miktarlarda gerçekleşti. Fabrikalar zanaatkâr emeğinin yerini aldı ve makineler insanların o zamana kadar yaptığı işleri üstlendi.

Şehirlerdeki nüfus artışıyla birlikte toplumsal ilişkiler de değişmeye başladı. Daha sonra **proleterya** olarak adlandırılan yeni bir toplumsal grup, işçi sınıfı ortaya çıktı. İşçi aileleri küçük ve aşırı kalabalık dairelerde yaşıyordu. Çalışma saatleri genellikle günde 12 ila 16 saat arasında değişiyordu, ücretler düşüktü ve çalışma koşulları zorluydu. Fabrikalarda sık sık kadınlar ve çocuklar da çalışıyordu; onlar daha ucuz iş gücüydü. Bu durum nedeniyle bazı işçiler isyan etmeye başladı. XIX. yüzyılın başlarında, **Ludistler** olarak bilinen bazı işçiler, işlerini ellerinden aldığını düşündükleri makineleri yok ediyordu.

XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın başlarında başka teknolojik yenilikler ortaya çıktı: yeni dokuma makineleri, metal işleme makineleri, modern matbaalar ve ilk buhar gemileri. Bu buluşlar üretimi ve ticareti hızlandırmış, günlük yaşamı değiştirmiştir. Bunlarla paralel olarak ekonomik sistem olarak adlandırılan **kapitalizm** de gelişmiştir. Buna göre, fabrikalar ve makineler, kâr elde etmek amacıyla yatırım yapan bireylerin veya şirketlerin özel mülkiyetindeydi.

Yelkenliden buharlı gemiye: seyahat süresi ne kadar kısalıdı?

Güzergâh	Yelkenli gemiler	Buhar gemileri	Fark
Londra-New York	6-8 hafta	10-14 gün	3-5 kat daha hızlı
İstanbul-Selanik	5-7 gün	1,5-2 gün	3-4 kat daha hızlı
Çin-İngiltere	3 ay	1 ay	3 kat daha hızlı
İspanya-Meksika	8-10 hafta	3-4 hafta	2,5 kat daha hızlı

İkinci Sanayi Devrimi

XIX. yüzyıl boyunca, Büyük Britanya'da başlayan endüstriyel gelişim diğer Avrupa ülkelerine, ayrıca ABD ve Japonya'ya da yayılmıştır. Yüzyılın son on yıllarında, bu gelişim yeni bir yön kazanmıştır. **İkinci Sanayi Devrimi** başlamıştır. Bu devrim, farklı enerji kaynaklarıyla karakterizedir. Para yerine giderek daha fazla elektrik enerjisi ve petrol kullanılmaya başlandı. Yeni endüstriler aynı zamanda gelişmekteydi; bunlar arasında kimya, çelik ve otomotiv endüstrileri bulunmaktaydı. Bilim, özellikle kimya, ilaç, plastik, gübre ve patlayıcı üretimini mümkün kılarak giderek daha önemli bir rol oynamaya başladı. **Elektrik enerjisinin** uygulamasında da kayda değer ilerlemeler kaydedildi. Bu alanda gelişimi özellikle **Nikola Tesla** ve **Thomas Edison** ön plana çıkarmıştır. Tesla, alternatif akımın iletimi ve kullanımı sistemini geliştirmiş; böylece elektrik enerjisinin uzun

Araştır:

Ludistler sık sık 'Ned Lud' adıyla imzalanan mesajlar bırakırlardı. 'Ned Lud'. Gerçek bir kişilik mi yoksa hayali bir figür mü olduğunu araştır.

– Günümüzde yeni teknolojilere (yapay zeka, robotlar veya otonom araçlar gibi) karşı çıkan kişi veya gruplar var mı? Buna 'eşzamanlı ludizm' denilebilir mi? Nedenini açıkla ya da neden olmadığını belirt.

Tartışma Soruları:

1807 yılında Amerikalı mucit Robert Fulton, ticari açıdan başarılı ilk buhar gemisini tasarlamıştır. Yelkenli gemilerin rüzgar ve hava koşullarına bağlı olmasının aksine, buhar gemisi buhar makinesiyle hareket eder ve hızlı, kararlı ve önceden planlanmış programa göre yol alabilirdi. Bu yenilik seyahat süresini önemli ölçüde kısaltmıştır.

– Daha hızlı seyahat, farklı bölgelerden insanların ticareti ve etkileşimlerini nasıl etkilemiştir?

– Buhar gemisi, mal, insan ve fikirlerin hareketini hızlandırmıştır. Günümüzde benzer etkiye sahip çağdaş bir teknoloji örneği verebilir misin?

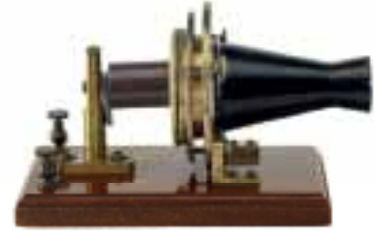
„Rocket“, dünyanın ilk buharlı lokomotiflerinden biri (1829 yılı) – illüstrasyon

mesafelere ve sanayiye sağlanması mümkün olmuştur. Edison ise doğru akımı savunmuş ve elektrikli aydınlatmanın günlük yaşamın bir parçası haline gelmesine katkı sağlamıştır. Bu düşünce çatışması „Akımlar Savaşı“ olarak bilinir.

XIX. yüzyılda ulaşım ve iletişimde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 1825 yılında İngiliz mühendis George Stephenson, ilk kamu demiryolu hatını buğulu lokomotif ile hizmete açmıştır. Trenler, uzun mesafelerde daha hızlı, daha ucuz ve daha güvenli seyahat imkânı sağlamıştır.

Yüzyılın sonunda, demiryolu hatlarından bağımsız daha geniş hareket özgürlüğü sağlayan benzinli motorlu otomobil ortaya çıktı. Bazı şehirlerde elektrikli tramvaylar ve ilk metro hatları hizmete girdi. Aynı zamanda yeni iletişim araçları da kullanılmaktaydı. Telgraf (1837’de patentlendi) ve telefon (1876) uzak mesafelerde bilgi alışverişini hızlandırarak günlük ve ticari yaşamı önemli ölçüde değiştirdi.

Sanayideki değişiklikler, işin organizasyonunda yeni bir yöntemin ortaya çıkmasına yol açtı. Bunu uygulayan ilk kişilerden biri Henry Ford oldu. Üretim hareketli bant üzerinde gerçekleştiriliyor ve her işçi, ürün onun önünden geçerken aynı görevi sıralı olarak yapıyordu. Bu yöntem, otomobillerin daha hızlı ve

İlk telefon modellerinden biri (1876 yılı)

Ford aracı – Model T, 1908 yılından itibaren üretilen ilk sıradan insanların da satın alabileceği otomobildi.

daha düşük maliyetle üretilmesini sağlamıştır. **Kitlesel üretim**, önceden yalnızca en zenginlerin erişebildiği ürünlerin sıradan insanlar tarafından da karşılanabilmesini mümkün kılmıştır. Baskıcılıkta da benzer değişiklikler meydana gelmiştir. Daha hızlı makineler ve daha ucuz kâğıt sayesinde kitaplar ve gazeteler daha düşük bir fiyata basılmıştır. Bu durum, özellikle şehirlerde, onların daha erişilebilir olmasına ve okuryazarlığın artmasına katkı sağlamıştır.

Ancak, sanayi ve ticaretin gelişimi herkes için aynı kazanımları sağlamamıştır. Sanayileşmiş ülkeler giderek daha zenginleşirken, dünyanın büyük bir bölümü yoksul ve ekonomik olarak bağımlı kalmıştır. Bu durum, sadece devletler arasında değil, aynı zamanda sanayi toplumlarının içinde de yeni eşitsizlikler oluşturmuştur.

Böyle şartlar altında, giderek daha fazla işçi daha iyi bir yaşam için örgütlenmeye başlamıştır. **Sendikalar** ortaya çıkmıştır- çıkarlarını savunan ve daha iyi ücretler, daha kısa çalışma saatleri, çocuk işçiliğinin yasaklanması ve daha fazla iş güvenliği talep eden dernekler. Grevlere ve protestolara daha sık rastlanmıştır. Bu hareketlerin baskısıyla, bazı devletler işçilerin durumunu iyileştiren yasalar çıkarmıştır. Eşzamanlı olarak, Alman düşünür Karl Marx gibi bazı entelektüeller, sanayileşmenin yol açtığı adaletsizliği sert biçimde eleştirmiştir. O, işçi sınıfının birleşmesi ve daha adil bir toplum kurması gerektiğini savunuyordu. Fikirleri, pek çok ülkedeki işçi hareketleri üzerinde güçlü bir etki yarattı.

Sanayinin gelişimi, çevre üzerinde de derin etkiler bıraktı. Fabrikalar havayı, suyu ve toprağı kirletti. Kömür, petrol ve diğer ham maddeleri temin etmek için doğal alanların büyük kısmı yok edildi. Şehirler aşırı kalabalık ve kirli hale gelmiş, atıklar, gürültü ve kirlilik yaşam kalitesini önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir. Birçok aile temel sağlık hizmetleri ve yeterli kamu sağlığı bakımı olmaksızın kötü ve sağlıksız koşullarda yaşamaktadır.

Sanayi Devrimi, yaşam, çalışma, seyahat ve düşünce biçimlerini değiştirmiştir. Dünya daha hızlı ve daha aydınlık bir yer haline gelmiş, şehirler daha gürültülü ve yüksek yapılarla dolmuş, günlük yaşam doğadan giderek uzaklaşmıştır. Onun anlayışı olmadan modern yaşam biçimini kavramak zordur. Teknoloji ve hızlı iletişim dünyasının nasıl şekillenmeye başladığını açıklar ve modern ekonomik ile ekolojik sorunların temelini gösterir.

Karl Marx

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Birinci Sanayi Devrimi'nin başlamasının başlıca nedenleri nelerdir?
2. Fabrikadaki işçilerin çalışma koşulları nasıldı ve Ludistler neden ortaya çıktı?
3. İki sanayi devrimi sırasında en önemli teknolojik yenilikler nelerdir ve bu yeniliklerin ulaşım ile günlük hayat üzerindeki etkileri nasıl olmuştur?
4. Sanayi devrimi çevre kirliliğine nasıl neden olmuştur?

XIX. Yüzyıldan Dijital Çağa Göçler ve Küreselleşme

XIX. ve XX. Yüzyıllardaki Göçler

XIX. ve XX. yüzyıllarda dünya hızla değişmeye başlamıştır. İnsanlar giderek daha sık bir yerden başka bir yere taşınmıştır. Bazıları komşu ülkelere göç ederken, bazıları yeni bir hayata başlamak için okyanusları geçmiştir. Farklı halklar, diller ve gelenekler kaynaşmaya başladı. Devletler ve kıtalar giderek daha fazla bağlantılı hale geldi.

İnsanların göç etme sebepleri farklıydı. Bazıları açlık, savaş veya yoksulluktan kaçıyorlardı. Diğerleri, inançları, dilleri veya etnik kimlikleri nedeniyle zulüm gördükleri için ayrılıyorlardı. Daha iyi iş ve yaşam arayanlar da vardı. Bu kişiler için göçmen, mülteci veya yer değiştiren terimleri kullanılır. Uzaklara gitmiş olmalarına rağmen, birçok kişi kendi vatanını unutmamıştır. Yurtdışında dilini, geleneklerini ve evden gelen anılarını korudukları gruplar oluşturmuşlardır. Böyle gruplara diaspora denir.

Göçler, yöntemleri ve süreleri bakımından farklılık göstermiştir. Bazıları kısa sürmüş, bazıları ise kalıcı olarak evden ayrılmak anlamına gelmiştir. Birçok kişi ABD, Kanada, Arjantin veya Avustralya gibi uzak ülkelere gitmiştir.

Çoğunlukla zorlu koşullar altında gemilerle seyahat ediyorlardı. Vardıklarında yeni zorluklarla karşılaşılıyorlardı: yeni bir dil öğrenmek, iş bulmak ve farklı bir yaşam biçimine uyum sağlamak.

Zorunlu göçler de mevcuttu. İnsanlar şiddet ve adaletsizlikten kaçmak için sürgün edilmekte ya da kaçmaktaydı. Dünya genelinde kitlesel göçler ve zorunlu nüfus yer değiştirmeleri yaşanmıştır.

Aynı zamanda, Avrupalı sömürgeci güçler ucuz iş gücü olarak insanları bir kıtadan

Avrupalı göçmenler ABD'ye geliyor - illüstrasyon.

Kaynaklar Konuşuyor:

"En çok neyden hoşlanmadığımı söyleyeyim - insanların ne söylediğini anlayamamaktan. Birisinin sana söylediği hiçbir kelimeyi anlayamamanın ne anlama geldiğini kavramak çok zordur. Ve sana söyleyeyim, eğer o zaman biri bana 'Sana para vereceğim, sadece gemiye bin ve Danimarka'ya geri dön' deseydi, haftanın her günü hemen kabul ederdim. Bunu aşmam neredeyse bir yılını aldı diyebilirim, çünkü etrafındaki insanların ne söylediğini anlayamamak çok zor bir şey. Sabah kalkıyorsun, onları anlamıyorsun, işe gidiyorsun. Bir şey söylediğinde seninle alay ediyorlar, sanırım onlara komik geliyordu, ve sen de böyle devam ediyorsun."

Knud Larsen, 1923 yılında ABD'ye göç eden Danimarkalı bir göçmen

Kaynak: Ellis Island Sözlü Tarih Koleksiyonu, EI-267

diğerine taşıyorlardı. Hintliler Karayipler'e gönderiliyor, Çinliler Güneydoğu Asya'ya götürülüyor, Afrikalılar ise madenlerde ve plantasyonlarda çalıştırılıyordu. Bazı hangi ortamlarda ksenofobi vardı – yabancılara karşı korku ve nefret.

Ayrıca şovenizm vardı; yani, kendi milletin diğerlerinden üstün olduğu ve diğerlerinin daha az değerli olduğu inancı. Bu tür tutumlar ayrımcılığa ve bölünmelere yol açtı. Ancak başarılı hikayeler de vardı.

Bazı göçmenler yeni bir hayat kurmayı, işletmeler açmayı, kendi dillerini ve geleneklerini korumayı ve aynı zamanda yeni topluluğun bir parçası olmayı başardılar.

Hintliler Karayipler'de ucuz iş gücüydü.

Fikirlerin, Kültürlerin ve Stillerin Göçü

İnsanların yanı sıra, dünyada fikirler de seyahat etmiştir. Matbaanın, okulların gelişimi ve giderek daha erişilebilir hale gelen yolculuklar, yeni düşüncelerin ve değerlerin daha kolay yayılmasını sağlamıştır. Haklar, özgürlük ve adaletle ilgili fikirler aktarılmıştır. Aynı zamanda yeni sanat biçimleri, dini gelenekler ve giyinme, yemek pişirme ve kutlama yöntemleri yayılmıştır.

Farklı kültürler temas ettiğinde, inançların, stillerin ve geleneklerin sıklıkla karışması meydana gelmiştir. Din alanında, örneğin bir bayram birden fazla dini gelenekten unsurlar içerdiğinde, buna senkretizm denir.

Dil, yiyecek, kutlamalar, müzik veya moda gibi diğer alanlarda ise, bu karışım kültürel hibritlik olarak adlandırılır. Bu, farklı etkilerden yeni bir şey yaratmayı ifade eder. Afrikan ritmi, Avrupa enstrümanları ve Amerikan deneyimleri caz müziğinde birleşmiştir – bu müzik tarzı daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Moda alanında ise doğuya özgü kumaşlar batılı kesimlerle birleştirilmiştir.

"Ölümler Günü" (Día de los Muertos), Meksika'da ulusal bir bayramdır – Azteklerin Kolomb öncesi inançları ile İspanya'dan gelen Katolik geleneğinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır.

Kreol dilleri, örneğin Haiti'de konuşulan dil, Fransızca ile Afrika dillerinin karışımıyla ortaya çıkmıştır. Brezilya'da, Rio de Janeiro karnavalı, Avrupa Katolik geleneğini Afrikan müzik ve dansla birleştirir. Farklı kültürler arasında yaşayan insanlar – göçmenler, yerleşimciler ya da melez kökenli çocuklar gibi – sıklıkla yeni, farklı ve özgün bir şey yaratmışlardır.

Kültürler dini aracılığıyla da aktarılmıştır. XIX. ve XX. yüzyıllarda, Hristiyan misyonerler Afrika, Asya ve Güney Amerika'da aktif olarak çalışmış, inançlarını ve Avrupa değerlerini yaymışlardır. Aynı dönemde, İslam özellikle Afrika ve Asya bölgelerinde göçler aracılığıyla yayılmış, Budizm ise Doğu ve Güneydoğu Asya'da kök salmaya devam etmiştir. Dinlerin yanı sıra, sosyalizm, milliyetçilik ve komünizm gibi siyasi düşünceler de yayılmış ve giderek daha fazla takipçi kazanmıştır. Daha sonraları, XX. yüzyıl boyunca demokrasi ve insan hakları fikirleri de yayılmıştır.

Dijital Çağa Kadarki Küreselleşme

Bu değişiklikler, iletişim biçiminin değiştiği dönemde gerçekleşmiştir. Yeni ulaşım araçları sayesinde posta daha hızlı hale gelmiştir. Telgraf, mesajların birkaç dakika içinde, hatta farklı kıtalar arasında bile gönderilmesini sağlamıştır. Radyo, haberleri doğrudan insanların evlerine taşımaya başlamış; televizyon ise dünyadan görüntülerin izlenmesini mümkün kılmıştır. Bu yeni medya türleri, dünyayı tamamen yeni bir şekilde bağlamış ve nerede yaşarlarsa yaşasınlar tüm insanların aynı küresel alanın parçası olduğu hissini yaratmıştır.

O dönemde, farklı ülkeler arasında ticari alışveriş de artmaktaydı. Bir ülkede üretilen ürünler giderek dünyanın diğer bölgelerinde de satılmaya başlandı. Korporasyonlar olarak bilinen büyük şirketler, aynı anda birden çok ülkede faaliyet göstermeye başladı. Bu durum yeni ürünler ve iş olanakları getirdi, ancak aynı zamanda sorunlar da yarattı. Daha yoksul ülkeler zengin ülkelere bağımlı hale gelerek bağımsız gelişmekte zorlandılar.

Barışın korunması ve halklar arasındaki iş birliğinin teşvik edilmesi amacıyla, dünya genelinde uluslararası örgütler kurulmaya başlanmıştır. Bazılarını devletler kurmuş, bazıları ise bireylerin girişimiyle ortaya çıkmıştır. Kızılhaç, savaş zamanlarında ve doğal afetler sırasında yardım

Tartışma Soruları:

Farklı çevrelerden gelen insanlar bir araya geldiğinde, yeni gelenekler, diller ve müzik ortaya çıkar. Ancak herkes bu değişimlerle kendini rahat hissetmez. Bazıları kültürlerinin yok olmasından korkarken, bazıları karışmanın yeni ve güzel bir şey yarattığını söyler.

– Kültürlerin karışımı hoş karşılanmalı mı yoksa kendi değerlerimizin kaybolma tehlikesi var mıdır?

– Yaşadığın yerde bazı insanların geleneksel olmayan şekillerde bayram kutladığını gördün mü (örneğin Aziz Valentin)? Bu konuda ne düşünüyorsun?

Louis Armstrong - Satchmo – Amerikalı caz müzisyeni

sağlamıştır. Birleşmiş Milletler, barışı, iş birliğini ve insan haklarını savunmuştur. Olimpiyat Oyunları, halkları spor, dostluk ve karşılıklı saygı yoluyla bir araya getirmiştir.

Dünyayı birbirine bağlayan organizasyonlar

Organizasyon	Kuruluş yılı	Ana amaç
Uluslararası Kızılhaç	1863	Savaş ve doğal afetlerde yardım sağlama
Olimpiyat Oyunları (modern)	1896	Halkları spor yoluyla bağlamak
Birleşmiş Milletler (BM)	1945	Barış, iş birliği ve insan haklarının korunması
UNESCO	1945	Eğitim, bilim ve kültür alanlarında iş birliği
UNICEF	1946	Dünyadaki çocuklara yardım ve koruma sağlama
Dünya Ticaret Örgütü	1995	Devletler arasında adil ve serbest ticaret

1920 Anvers Olimpiyatları resmi posteri - Oyunlar bağlantıyı simgelemiştir. Halklar arasında spor aracılığıyla

Ancak, dünyanın bağlantısı herkese eşit yararlar sağlamamıştır. Güçlü devletlerin kültürleri yaygınlaşmış ve baskın hâle gelirken, diğerleri ihmal edilmiş veya dışlanmıştır. Çok sayıda insan ve ulus, kimliklerini kaybediyormuş gibi hissetmiş; bu da kendi kültürünü, dilini, geleneklerini ve yaşam tarzını koruma ihtiyacını artırmıştır. Bağlantı yeni fırsatlar sunmuş, ancak aynı zamanda belirsizliklere, bölünmelere ve kültürel özgünlüğün kaybedilmesi korkusuna yol açmıştır.

XX. yüzyılın sonuna kadar dünya derin şekilde değişmiştir. İnsanlar, kültürler, bilgi ve ürünler daha hızlı ve daha uzak mesafelere hareket etmiştir. Farklı toplumlar birbirleriyle iletişim kurmuştur. Bir ulusun tarihi giderek diğerlerinin tarihleriyle daha fazla iç içe geçmiştir. Dünya birbirine bağlı hale gelmiştir, ancak eşit değildir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. XIX. ve XX. yüzyıllarda göçlerin başlıca nedenleri nelerdir?
2. Başka bir ülkede yaşamasına rağmen kendi dilini, geleneklerini ve anılarını koruyan insan gruplarına ne ad verilir?
3. Kültürel hibritlik ne anlama gelir? Dersten bir örnek veriniz.
4. XIX. ve XX. yüzyıllarda ortaya çıkan yeni iletişim yöntemleri nelerdir ve bunlar dünyayı nasıl bağlamıştır?

ETKİNLİK

İki Dünya Arasında Karşılaşma

Grup Çalışması

Grup A: Avrupalı gelenler (denizciler, misyoner rahipler, askerler, tüccarlar)

Grup B: Yerli halk (kabile reisi, genç kız, savaşçı, avcı)

Hazırlık:

- Düşünün: "Diğerleri" hakkında ne biliyorsunuz?
Onlarla karşılaşmada ne olmasını istersiniz?
Nelerden korkuyorsunuz?
- Görüşmede söyleyeceğiniz 2-3 şeyi kararlaştırın.

Takimi:

- Sahne: İki grubun kısa ilk karşılaşması
- Herkes, oynadığı rol üzerinden konuşur.

Karşılaşma Sonrası Tartışma:

- Diğer taraf hakkında ne öğrendiniz? "Diğerlerini" anlamakta en zorlandığınız şey neydi?
- Sizce iyi bir iş birliği mümkün mü, yoksa çatışma kaçınılmaz mı?
- Günümüzde de farklı halklar ve kültürler arasında benzer anlaşmazlıklar veya çatışmalar yaşanıyor mu?

SAVAŞLAR, ÇATIŞMALAR VE ÖZGÜRLÜK MÜCADELELERİ

Konuya Giriş:

Tarih, halklar, devletler ve fikirler arasındaki çatışmalarla doludur. Bu bölümde, devletlerin kuruluşu ve yıkılışı, toplumların değişimine etki eden savaşların ve çatışmaların nedenlerini, gidişatını ve sonuçlarını inceleyeceğiz. Ulusal devrimlerin, bağımsızlık mücadelelerinin ve iki Dünya Savaşı'nın dünya siyasi haritasını nasıl değiştirdiğini öğreneceğiz. Halkların özgürlük ve bağımsızlık için nasıl savaştıklarını, çoğu zaman büyük bedeller ödediklerini göreceğiz. Ayrıca, bu çatışmalardan sonra yapılan anlaşmaları, barışın nasıl sağlandığını ve uluslararası iş birliğinin yeni biçimlerinin nasıl ortaya çıktığını öğreneceğiz.

İçerik:

- Napolyon Savaşları ve Avrupa'daki yeni düzen
- 19. yüzyıldaki devrimler ve savaşlar
- 19. yüzyılda Balkanlar'daki ulusal kurtuluş hareketleri
- Amerika, Afrika ve Asya'da sömürgecilik
- Birinci Dünya Savaşı
- Rusya'daki devrimler ve komünizm
- İki savaş arası dünya
- İkinci Dünya Savaşı
- Soğuk Savaş
- 20. yüzyılda sömürgeci kurtuluş ve bağımsızlık mücadeleleri
- Komünizmin çöküşü ve Avrupa'daki yeni demokrasiler
- Etkinlik: Holokost

Konu Sonunda Kazanımlar:

- Napolyon'un Avrupa tarihindeki rolünü açıklamak.
- 19. yüzyıldaki devrimlerin ve reformların toplumsal değişimler üzerindeki etkilerini karşılaştırmak.
- Sömürgeciliğin ideolojik gerekçelerini ve sömürgeci kurtuluş sürecini tanımlamak.
- Dünya savaşlarının nedenlerini, gidişatını ve sonuçlarını betimlemek.
- 20. yüzyıl savaşlarında ideolojilerin ve teknolojinin önemini açıklamak.
- Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın özelliklerini karşılaştırmak.
- Ekim Devrimi'nin önemini ve sınıf mücadelesinin gelişimindeki rolünü anlamak.
- Nazizm ve faşizmin insanlığın gelişimi açısından suç ideolojileri olarak rolünü belirlemek.
- Barış örgütlerinin ve barışçıl direniş biçimlerinin katkılarını değerlendirmek.
- Çağdaş askeri çatışmaların nedenlerini analiz etmek ve sonuçlarının günümüz toplumuna etkilerini değerlendirmek.
- 20. yüzyıl tarihinin, önceki tarihi anlamak ve insanlığın geleceğine bakış açısı geliştirmek açısından önemini değerlendirmek.
- Tarihi kişiliklere saygı göstermek ve çağdaş toplumların gelişimine katkıda bulunanların rolünü fark etmek.

Napolyon Savaşları ve Avrupa'daki Yeni Düzen

Napolyon'un Yükselişi

1789'daki devrimden sonra Fransa, istikrarsızlık, yoksulluk ve savaşlarla karşı karşıya kalmıştır. Böyle koşullarda general **Napolyon Bonapart** ön plana çıktı. O, İtalya'daki zaferleriyle, Avusturya ordusunu mağlup ettiği yerde ve Mısır seferinde, Büyük Britanya'nın Hindistan yolunu kesmeyi denediği yerde askeri bir deha olarak tanındı. Mısır seferi başarılı olmasa da Napolyon, Fransız halkından büyük bir şöhret ve destek kazandı. Bu, ona 1799 yılında Fransız hükümetinin birinci konsülü olma olanağını sağlamıştır. Birkaç yıl sonra, 1804 yılında, Fransa'nın İmparatoru olarak kendini ilan etmiştir. Taç giyme töreni papazın huzurunda yapılmış, ancak Napolyon tacı kendi başına takmıştır. Bu davranışıyla, yetkisinin kiliseden değil, halkın desteği ve kendi iradesinden kaynaklandığını göstermek istemiştir.

Napolyon Savaşları

Napolyon'un şöhreti, Fransız otoritesinin Avrupa genelinde yayılmasıyla birlikte artıyordu. 1803'ten 1815'e kadar neredeyse kesintisiz olarak yürütülen savaşlara, **Napolyon Savaşları** denilmektedir. Fransa, Avrupa devletlerinden oluşan birkaç koalisyonla çatışma halindeydi; bunların arasında en önemlileri Birleşik Krallık, Avusturya, Prusya ve Rusya idi. Bu devletler, Fransız etkisinin ve devrim fikirlerinin yayılmasını engellemek amacıyla birleşmiştir.

Napolyon, güçlü ve iyi eğitilmiş bir ordu kurmuş ve bu orduyla birçok zafer elde etmiştir. 1805 yılında, **Austerlitz Savaşı**'nda Rus ve Avusturya kuvvetlerini yenmiştir. Bu, onun en büyük zaferlerinden biri olarak kabul edilir; bu nedenle aynı yıl Avusturya barış antlaşması imzalamıştır. 1806 yılında, Fransız ordusu Jena ve Auerstadt savaşlarında

Araştır:

1799 yılında, Napolyon'un Mısır seferi sırasında, bir subayı farklı üç yazı sisteminde yazıtlar taşıyan olağanüstü bir taş keşfetmiştir. Daha sonra, bu taş geçmişin incelenmesinde çok önemli bir araç haline gelmiştir.

Araştır ve cevapla:

- Rosetta Taşı nedir ve bilim insanları için neden bu kadar önemli olmuştur?
- Bu taş, eski ve uzun süre anlaşılamayan bir yazının okunmasına nasıl yardımcı olmuştur?
- O yazı neydi ve kim tarafından çözümlenmiştir?

Napolyon'un taç giyme töreni, tuval üzerine yağlıboya

Kaynaklar Konuşuyor:

"Böyle önemli bir gün geçip sonsuzluk okyanusunda kaybolmadan önce, İmparatorunuz size sesleniyor ve bu unutulmaz savaşta mücadele etme şansına sahip olan herkesle ne kadar gurur duyduğunu ifade ediyor." Askerler! Siz dünyanın en iyi savaşçılarısınız. Bu günün ve yaptıklarınızın anısı sonsuza dek sürecektir! Binlerce yıl sonra, evrenin olayları anlatılırken, İngiltere'nin altınıyla maaşlanan 76.000 kişilik Rus ordusunun Austerlitz ovalarında sizin tarafınızdan yok edildiği söylenecektir.

Napolyon Bonapart, 3 Aralık 1805.

Napolyon olağanüstü bir motivasyon kaynağıydı. Konuşmaları yalnızca bilgilendirmek için değil, aynı zamanda askerlerde özgüven oluşturmak ve ilham vermek amacıyla da kullanılmıştır. Yüce ve güçlü duygusal bir anlatım tarzıyla, savaşları sonsuz şanla taçlandırılmaya layık olaylara dönüştürmüştür.

Biliyor musun...

Resmî bir isim olmamasına rağmen, „Habsburg İmparatorluğu“ ifadesi, Habsburg hanedanının egemenliği altındaki tüm ülkeleri ve halkları tanımlamak için sıklıkla kullanılmaktadır. 1804 yılında, bu topraklar Avusturya İmparatorluğu olarak yeniden adlandırıldı ve 1867'den itibaren Avusturya-Macaristan adıyla anıldı. Tarih boyunca sıkça daha sade bir terim olarak 'Avusturya' kullanılmıştır.

Prusya'yı mağlup etti ve hemen ertesi yıl Rusya Friedland'da mağlup oldu. Böylece Napolyon, kıta Avrupası'nın büyük bir bölümünün hakimi oldu.

Ancak, Birleşik Krallık, Napolyon'un en büyük muhalifi olarak kaldı. İngiliz ordusu nadiren Fransa ile kara savaşlarına katıldı; zira Fransız ordusu kıtanın en güçlü ordusu olarak kabul edilmekteydi. Bunun yerine, Büyük Britanya denizlerde hüküm süren güçlü donanmasını kullanmıştır. 1805 yılında, İngiliz donanması amiral Nelson'un liderliğinde Trafalgar Savaşı'nda Fransız-İspanyol donanmasını yenmiştir. Bu zafer, İngilizlere deniz yolları üzerinde kontrol sağlamış ve Fransızların topraklarına yapılacak bir istilayı engellemiştir.

Bu yenilginin ardından, Napolyon Büyük Britanya'yı deniz yoluyla saldırma planından vazgeçti. Bunun yerine, 1806 yılında bir yasaklama getirdi tüm Avrupa genelinde Büyük Britanya ürünlerinin ticaretine yönelik, kıtasal abluka olarak bilinen. Böylece, Britanya ekonomisini zayıflatmayı ve etkisini azaltmayı amaçladı. Ancak abluka güçlükle uygulanıyordu. Birçok devlet gizlice Britanya ile ticaret yapmaya devam etti ve bazıları Fransız politikalarına açıkça karşı çıktı. En büyük rakibini zayıflatmak yerine, ablukalar hem Fransa'da hem de kontrolündeki diğer ülkelerde ekonomik zararlar yaratmıştır. Bu durum yeni çatışmalara yol açtı ve Napolyon sistemini aşamalı olarak sarstı.

Britanya Başbakanı William Pitt Genç (solda) ve Napolyon Bonapart (sağda) dünyayı paylaşıyor - karikatür

Napolyon, sadece askeri bir komutan değil, aynı zamanda devlette derin değişiklikler getiren bir hükümdardı. En önemli iz, 1804 yılında kabul edilen ve Napolyon Kanunu olarak bilinen Medeni Kanun'dur. Bu kanunda mülkiyet hakkı, kanun önünde eşitlik ve kişisel özgürlük gibi önemli ilkeler belirtilmiştir. Aynı zamanda, kadınların haklarının sınırlı olduğu geleneksel aile rolleri de teyit edilmiştir. Kanun yalnızca Fransa'da değil, onun etkisi altındaki ülkelerde de uygulanmış ve daha sonra dünya çapındaki hukuk sistemlerini etkilemiştir.

Napolyon, egemenliğini askeri fetihler yoluyla; kendi akrabalarını ve yakın işbirlikçilerini yöneticiler olarak atamak suretiyle; ayrıca yeni devletler kurarak genişletti. Onun kardeşleri, İspanya, Napoli, Vestfalya ve Hollanda kralları olarak atanmıştır. Aynı zamanda, Polonya'daki Varşova Dükalığı ve İtalya Krallığı gibi yeni devletler kurulmuş ve buralar, onun müttetikleri veya kendisi tarafından yönetilmiştir. Böyle bir politika, yabancı otoritenin dayatılması anlamına gelmiş ve memnuniyetsizliğe yol açmıştır. Başlangıçta değişim umudu ve feodal ilişkilerin kaldırılması isteğiyle Napolyon'u destekleyen birçok halk, kısa süre içinde onun ve Fransa'nın işgalci olarak hareket ettiğini anlamıştır. Bazı ülkelerde, özellikle İspanya'da, gerillalar Fransız ordusuna karşı şiddetli ve uzun süren bir direniş göstermiştir.

Rusya Seferi ve Avrupa'da Yeni Düzen

Napolyon'un düşüşü üzerinde belirleyici anlardan biri, 1812 yılında Rusya'ya gerçekleştirilen istila olmuştur. Amaç, Rusya ile Birleşik Krallık arasındaki bir ittifakı engellemektir. Sefer için Napolyon, farklı milletlerden yaklaşık 600.000 askeri, Büyük Ordu olarak bilinen bir ordu halinde toplamıştır. Bu, o zamana kadar Avrupa'da sefere çıkan en büyük orduydü.

Ancak beklenen savaşa karşın, Napolyon tamamen farklı bir taktikle karşılaştı. Ruslar sürekli geri çekilerek yiyecekleri, köprüleri ve köyleri yok ediyor, Fransız ordusunu erzaksız bırakıyordu. Hatta Borodino Savaşı'nda, en kanlı savaşlardan biri olan Yüzyılın sonunda belirgin bir galip yoktu. Moskova'ya geldiğinde, görüşmeler yerine şehri terk edilmiş ve yakılmış halde buldu. Yiyeceksiz ve sert Rus kışıyla karşı karşıya kalarak geri çekilmek zorunda kaldı. Soğuk, açlık, hastalıklar ve Rus saldırıları geri çekilmeyi bir felakete dönüştürdü. 600.000 askerden 100.000'den azı hayatta kaldı. Yenilgi, karıştırlarını cesaretlendirdi ve düşüşünün başlangıcını işaret etti.

Napolyon Bonapart - tuval üzerine yağlı boya portre

Daha az bilinen kelimeler ve terimler:

Gerilla

Küçük grupların pusularla saldırıdığı, yolları, köprüleri veya depoları yok ettiği ve hızla geri çekildiği savaş yöntemi. Daha büyük ve daha güçlü bir orduya karşı böyle savaşılır.

Napolyon ve ordusunun Rusya'dan çekilişi - yağlı boya tablo

Takip eden yıllarda Avrupa güçlerinin koalisyonu Napolyon'a karşı yeniden harekete geçti. Ekim 1813'te Leipzig'de **Milletlerin Savaşı** gerçekleşti; bu savaşta Rusya, Prusya ve Avusturya'nın birleşik orduları Napolyon'a ağır bir yenilgi yaşattı. Fransa her yönden saldırıya uğradı ve 1814 yılında Napolyon tahtı bırakmak zorunda kaldı. Sürgüne gönderildi. Sürgün sırasında kendisine şahsi prenslik olarak verilen Elba Adası'nda.

Ertesi yıl Fransa'ya dönmeyi başardı ve iktidarı tekrar ele geçirdi. Bu dönem „Napolyon'un Yüz Günleri" olarak bilinir. Ancak, Haziran 1815'te birleşik İngiliz-Prusya kuvvetleri onu Waterloo'da yendi. Daha sonra ömür boyu sürgün edilmek üzere, Atlantik Okyanusu'ndaki uzak Saint Helena Adası'na gönderildi ve 1821 yılında burada öldü.

Öncelikle (Eylül 1814 - Haziran 1815 arasında), çoğu Avrupalı devletin delegeleri kalıcı bir barış tesis etmek ve yeni devrimlerin önüne geçmek amacıyla Viyana Kongresi'nde toplandılar. Başlıca rolü Büyük Güçler oynadı: Birleşik Krallık, Rusya, Avusturya, Prusya ve daha sonra Fransa. Tahttan indirilmiş hanedanlar, restorasyon olarak bilinen süreçte yeni-

Viyana Kongresi sonrası Avrupa

den iktidara getirildi. Yeni düzen, hiçbir devletin diğerlerini tehdit edecek kadar güçlü olmaması amacıyla güç dengesi ilkesine dayanıyordu; tıpkı Fransa'nın Napolyon döneminde yaptığı gibi. Yeni devlet sınırları belirlenmişti ancak bazı milletlerin ulusal çıkarlarına dikkat edilmemişti. Bu durum, 19. yüzyılda gelecekteki çatışmalar ve milli hareketler için bir zemin oluşturd.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Napolyon'un taç giymesi, otoritesini anlama biçimi hakkında neyi gösterir?
2. Trafalgar Savaşı Birleşik Krallık için neden önemliydi?
3. Napolyon'un Rusya Seferi nasıl sona erdi ve sonuçları neler olmuştur?
4. Napolyon'un fetihleri Avrupa'da milliyetçiliğin gelişimini nasıl etkilemiştir?

Tartışma Soruları:

Napolyon kurtarıcı mı yoksa işgalci miydi?

İki farklı görüşü açıklayın ve sınıf arkadaşlarınızla tartışın. Fikrinizi dersin somut örnekleriyle destekleyin.

19. Yüzyıldaki Devrimler ve Savaşlar

19. yüzyılda özgürlük, millet ve bağımsızlık fikirleri yeni siyasi taleplerin temelini oluşturdu. Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları sonrasında birçok hükümdar eski gücünü geri getirmeye çalıştı; ancak insanlar giderek daha fazla vatandaş olarak haklara sahip olduklarını gördüler, tebaalar olarak değil. Kanun önünde eşitlik ve oy kullanma hakkı talep ettiler. Bu değişimlerin merkezinde millet ve milliyetçilik kavramları yer almaktaydı.

Dünyanın farklı bölgelerinde millet farklı şekillerde algılanıyordu. Bir anlayışa göre, millet etnik kökenine bakılmaksızın herkesin aynı kanunları, hakları ve siyasi değerleri paylaştığında oluşur. Bu görüş medenî millet olarak adlandırılır ve Fransa ile ABD için tipiktir. Başka bir görüşe göre, millet aynı dili konuşan, ortak bir kültüre sahip ve aynı halktan gelen insanların oluşturduğu bir topluluktur. Buna etnik ulus denir. Bu görüşü Almanlar, Polonyalılar ve diğerleri benimsemiştir. Her iki görüş de milliyetçiliğin gelişimini etkilemiştir. O, bir devlet içinde özgürlük veya birleşme mücadelesini teşvik etmiş, ancak bazen azınlıkların baskı altına alınmasına da yol açmıştır. Milliyetçilik, 19. yüzyılda dünya siyasi haritasını derinden değiştirmiştir.

Latin Amerika'daki Devrimler ve Avrupa'daki Ulusların Baharı

19. yüzyılda, Latin Amerika özgürlük ve bağımsızlık fikirlerinin hayata geçirilmeye başlandığı ilk bölge olmuştur. Haiti, 1804 yılında Fransa'ya karşı kölelerin ayaklanmasıyla ardından bağımsızlığını kazanmış ve eski kölelerin gerçekleştirdiği ilk başarılı devrimle kurulan ilk devlet olmuştur.

Amerikan ve Fransız Devrimlerinden ilham alarak diğer koloniler de İspanya ve Portekiz'e karşı mücadeleye başlamışlardır. 1819 yılında, Simón Bolívar liderliğinde Büyük Kolombiya kurulmuştur. Arjantin ve Şili, Peru'nun kurtuluşunda da yer alan José de San Martín önderliğinde bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Meksika'da mücadele 1810 yılında başlamış, Brezilya'da ise Portekiz'den bağımsızlık 1822 yılında ilan edilmiştir.

Bazı liderler birleşik bir Latin Amerika hayal etmiş olsalar da, sonunda birden fazla ayrı devlet kurulmuştur. Birçoğu istikrarsızdı ancak kendi politikalarını bağımsız olarak yönetme hakkı olan egemenlik kazanmayı başarmışlardır.

1823 yılında, ABD Başkanı James Monroe, Avrupa güçlerini Amerikan kıtasına müdahale etmemeleri konusunda uyararak Monroe Doktrini'ni ilan etti. Bu adımla ABD, Latin Amerika'daki yeni devletlerin ba-

Biliyor musun...

19. yüzyılda Fransa'da, özellikle 1870 yılından sonra, devlet tüm vatandaşların Fransızca konuşmasını ve Fransız milletiyle aidiyet hissinin benimsenmesini sağlamaya çalıştı. Bretonyalılar ve Oksitanlar gibi azınlıklar baskı altındaydı: okullar onların dillerinin kullanılmasına izin vermiyor ve çocuklar bu dillerde konuştuklarında cezalandırılıyor veya aşağılanıyordu. Amaç, ulusal birlik adına kültürel asimilasyondur.

Simón Bolívar – portre, tuval üzerine yağlı boya

ğimsızlığını dolaylı yoldan desteklemiş oldu.

Değişiklikler burada sona ermedi. 1848 yılında, Avrupa'nın birçok yerinde Ulusların Baharı yayıldı – kıtanın büyük bir bölümünü etkileyen devrimci bir hareket. Farklı ülkelerde hareketlerin farklı amaçları olmuştur: bazıları anayasa, seçimler ve ifade özgürlüğü için mücadele etti; diğerleri feodal yükümlülüklerin kaldırılmasını ve kanun önünde eşitliği talep etti; başkaları ise kültürel özerklik ya da ulusal birleşme için çaba gösterdi.

Devrimler Fransa'da,

Avusturya İmparatorluğu'nda ve Almanya'da patlak. Alman ve İtalyan devletleri. Her ne kadar sonunda bastırıldılar, mutlak monarşiyi sarstılar ve halkın siyasi bir güç olabileceğini gösterdiler. Sonuç olarak, feodalizm Avrupa'nın büyük bir bölümünde kaldırıldı; Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu dışında varlığını sürdürdü.

İtalya ve Almanya'nın Birleşmesi

Milliyetçilik en güçlü şekilde İtalya ve Almanya'nın birleşmesiyle kendini gösterdi; bu iki süreç, Avrupa'nın siyasi haritasını önemli ölçüde değiştirdi. İtalya, birçok devlete bölünmüştü: krallıklar, dükalıklar ve yabancı yönetim altındaki topraklar. Kuzey, Avusturya İmparatorluğu'nun hakimiyeti altındaydı; güney ise Bourbon Hanedanı'nın kontrolündeydi. Birleşme hareketinin başında, Savoia Hanedanı tarafından yönetilen Piyemonte-Sardinya Krallığı bulunuyordu.

Risorgimento olarak bilinen bu hareketi birkaç önemli şahsiyet yönetti: Giuseppe Mazzini ulusal fikirleri yaydı, Giuseppe Garibaldi kırmızı gömlekleriyle Güney İtalya'yı kurtardı ve Piyemonte-Sardinya Başbakanı Camillo Cavour ustaca bir diplomasi yürüttü.

1859'da Piedmont, Fransa'nın desteğiyle Avusturya'ya karşı başarılı bir şekilde savaşmıştır. 1861 yılında, Savoie Hanedanı'ndan Kral Viktor Emanuel II'nin liderliğinde İtalya Krallığı ilan edilmiştir. Ancak yeni devlet henüz Venedik ve Roma'yı kapsamamaktaydı. 1866'da İtalya, Prusya ile birlikte Avusturya'ya karşı savaşmış ve Venedik'i kazanmıştır. 1870 yılında, Fransız ordusunun Papalık Devleti'nden çekilmesinin ardından, İtalyan birlikleri Roma'ya girmiş ve burası ulusal birliğin başkenti ve simgesi olmuştur.

Benzer bir birleşme süreci Alman topraklarında da yaşanmış, ancak devlet otoritesinin çok daha güçlü bir rolü olmuştur. Birleşme sürecinin öncülüğünü, başbakan Otto von Bismarck liderliğindeki en

Tartışma Soruları:

1862 yılında Otto von Bismarck, Prusya Parlamentosu'nda şöyle demiştir:

"Zamanımızın büyük meseleleri konuşmalar ve çoğunluğun kararlarıyla değil... demir ve kan yoluyla çözülür."

Ders kitabında, Bismarck'ın çıkarların ve gücün ideallerden, ahlaktan ve etikadan daha önemli olduğu realpolitik stratejisini izlediği belirtilmiştir.

- 16. yüzyıldan hangi yazar benzer şekilde düşünmüş ve hükümdarın her zaman ahlaki kurallara göre hareket etmemesi gerektiğini yazmıştır?
- Bismarck'ın çoğunluğun kararlarını reddetmesi demokrasinin ilkelerini ihlal ettiği anlamına gelir mi? Görüşünü açıklayınız.
- Sence realpolitik yönetim biçimi haklı bir yöntem olabilir mi? Bismarck'ın önerdiği gibi devletin çıkarları söz konusu olduğunda ahlak ve etik göz ardı edilmeli midir? Görüşünü açıkla.

güçlü Alman devleti Prusya üstlenmiştir. Sözleşmeler ve liberal fikirler yerine, birleşmeyi savaşlar ve siyasi hesaplaşmalar yoluyla gerçekleştirdi. Bismarck, çıkarların ve gücün ideallerden, ahlaktan ve etikadan daha önemli olduğu bir yaklaşım olan *realpolitik* stratejisini takip etti.

1866 yılında Avusturya İmparatorluğu'na karşı kazanılan zaferin ardından Prusya, Alman topraklarındaki üstünlüğünü pekiştirdi. Ertesi yıl, onun liderliğinde Kuzey Almanya Birliği kuruldu. 1870 yılında, Bismarck, Fransa-Prusya savaşındaki zaferi kullanarak güney Alman devletlerini birleştirdi. Zafer, büyük bir ulusal coşku yarattı. 1871 yılının başında, Versailles Sarayı'nın Aynalar Salonu'nda, Prusya Kralı Wilhelm I Alman İmparatoru (Kaiser) ilan edildi. Böylece Avrupa'nın kalbinde yeni ve güçlü bir devlet olan Alman İmparatorluğu kuruldu.

Almanya'nın Birleşmesi: Wilhelm I'ın Versailles'ta Taç Giyme Töreni – Tuval Üzerinde Yağlıboya

ABD İç Savaşı

Atlantik'in diğer tarafında, ABD İç Savaşı (1861-1865), Amerikan tarihinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Kuzey ile Güney arasındaki çatışma, devletin geleceğine dair iki karşıt vizyonun mücadelesidir. Ekonomisi plantasyonlara ve köle emeğine dayanan güney eyaletleri köleliği korumak istemiş ve her

Kaynaklar Konuşuyor:

"Eğer Birliği tek bir köleyi bile özgürleştirmeden kurtarabilseydim, bunu yapardım. Eğer tüm köleleri özgürleştirerek kurtarabilseydim, yine yapardım. Eğer bazıları özgürleştirip diğerlerini özgürleştirmeden kurtarabilseydim – bunu da yapardım. Bu mücadeledeki başlıca amacım Birliği kurtarmaktır, köleliği kurtarmak ya da yok etmek değil."

Abraham Lincoln'un gazeteci Horace Greeley'e mektubu
Kaynak: New York Tribune, 22.8.1862

- Ç'na tregon ky burim për qëllimin fillestar të Linkolnit në Luftën Civile?
- Si dallohet kjo deklaratë nga Proklamata për Emancipim të vitit 1863? Ç'mendon, çfarë ka ndryshuar?

devletin kendi kaderini tayin etme hakkını savunmuştur. 1860 yılında, köleliğin yayılmasına karşı olan **Abraham Lincoln'un** başkan seçilmesi üzerine, on bir güney devleti ayrılarak Amerika Konfedere Devletleri adında yeni bir devlet oluşturdu.

Endüstriyel olarak daha gelişmiş ve güçlü bir ulusal birlik fikrine sahip olan Kuzey, Birliğin dağılmasına karşı çıktı. Başlangıçta Lincoln, devleti korumak için mücadele etti; ancak savaş ilerledikçe kölelik meselesi giderek daha önemli hale geldi. 1863 yılında, isyancı devletlerdeki bütün kölelerin özgürlüğünü ilan eden "Kurtuluş Bildirisi"ni yayımladı. Böylece savaş, özgürlük ve eşitlik mücadelesi olarak ahlaki bir boyut kazandı.

Dört yıl süren zor ve kanlı savaşların sonunda Kuzey zafer kazandı. Kölelik kaldırıldı ve devlet birleşik kaldı. Savaş 600.000'den fazla can aldı.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, milliyetçilik artık sadece bir isyan veya direniş aracı olmaktan çıkmıştı. Milliyetçilik, devlet politikalarına entegre olmaya ve yeni devletlerin şekillenmesinde etkili olmaya başladı. Yeni ulusal devletler ortaya çıkarırken, eski imparatorluklar iç karışıklıklar ve milli hareketlerin baskısı altında zayıflamaya başladı. Her milletin kendi devleti ve geleceği olma hakkı olduğu düşüncesi giderek yaygınlaşmaktaydı. Ancak milliyetçiliğin başka bir yönü daha vardı: birçok devlet, birlik adına farklı etnik ve dilsel grupları baskı altına almaya başlamıştı. Bu durum, gelecekteki çatışmaların kaynağı haline geldi.

Kuzey'e karşı Güney: ABD İç Savaşı'ndan bir sahne – litografi

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Sivil millet ile etnik millet arasındaki fark nedir?
2. Latin Amerika'daki devrimlerin en tanınmış liderleri kimlerdir?
3. İtalya'nın ve Almanya'nın birleşmesi nasıl gerçekleşti?
4. ABD İç Savaşı neden çıktı ve sonuçları ne oldu?

19. yüzyılda Balkanlardaki Milli Kurtuluş Hareketleri

19. yüzyılda Balkanlar, Avrupa'nın en huzursuz bölgelerinden biriydi. Osmanlı İmparatorluğu hâlâ bölgenin büyük kısmında hüküm sürüyordu, ancak gücü azalmaya başlamıştı. Aydınlanma fikirleri ve Fransız Devrimi, eğitilmiş insanlar üzerinde güçlü bir etki bırakmıştır. Aynı zamanda, dünyanın diğer bölgelerindeki özgürlük mücadeleleri, özellikle Sırlar ve Yunanlılar olmak üzere Balkan halklarını cesaretlendirmiştir. Onlar kültürel özerklik ve siyasi haklar talep etmeye başlamış, ayrıca kendi devletlerini kurma planları yapmışlardır. Bu süreçler Osmanlı İmparatorluğu'nun istikrarını sarsmış ve Büyük Güçlerin dikkatini çekmiş; bu güçler, kendi çıkarları doğrultusunda Balkan meselelerine giderek daha fazla müdahil olmuştur.

Sırp Ayaklanmaları ve Yunan Bağımsızlık Savaşı

Balkanlar'daki ilk örgütlü kurtuluş girişimleri Sırbistan'da başladı. 1804 yılında, Birinci Sırp Ayaklanması, Karacorce Petroviç'in yönetiminde başladı. Ayaklanmanın nedeni, isyancı yeniçerilerin yerel halka uyguladığı şiddetti. Ayaklanma kısa sürede Osmanlı yönetiminden kurtulma ve kendi kurumlarını oluşturma hedefiyle daha geniş bir siyasi mücadeleye dönüştü. İsyancılar ilk yıllarda önemli başarılar elde etmiş ve Sırbistan'ın geniş alanlarını kurtarmışlardır; ancak 1813 yılında ayaklanma bastırılmıştır.

1815 yılında, bu kez İkinci Sırp Ayaklanması başlamış ve liderliğini Miloş Obrenoviç üstlenmiştir. Askeri mücadeleler ve müzakereler sonucunda Sırbistan, 1830 yılında padişah tarafından tanınan özerk bir statü kazanmıştır. Ülke kendi prensi ve özerklik hakkını kazandı. Böylece Balkanlar'da bir halk, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ilk kez siyasi özerklik elde etti. Bu durum bölgedeki diğer halklar için de örnek teşkil etti.

Yunanistan'da benzer bir kurtuluş hareketi başladı, ancak çok daha geniş bir Avrupa kamuoyu desteğiyle. 1821 yılında, gizli devrimci örgüt Filiki Eteria (Arkadaşlar Cemiyeti) tarafından organize edilen bir isyan başladı. Ayaklanma neredeyse eş zamanlı olarak birçok yerde patlak verdi ve içinde farklı gruplardan insanlar yer aldı: köylüler, din adamları,

İkinci Sırp Ayaklanması'nın (1815) İlanı - Yağlı Boya Üzerine Tuval

tüccarlar ve entelektüeller. Başlangıçta ayaklanmacılar önemli başarılar elde etti. Ancak iç bölünmeler ve Osmanlı Ordusu'nun güçlü karşılığı büyük kayıplara yol açtı.

Yunan Mücadelesi, Batı Avrupa ve Rusya'da büyük sempati görmüştür. Ünlü İngiliz şair Lord Byron gelmiştir Yunanistan da

mücadeleyi destekledi. Baskı altında Halkın baskısı ve kendi çıkarları nedeniyle, Birleşik Krallık, Fransa ve Rusya 1827 yılında ortak müdahalede bulunarak Osmanlı-Mısır filosunu Navarino'da yok etmiştir.

Bu müdahale, Osmanlı İmparatorluğu'nu müzakereleri kabul etmeye zorlamış ve 1830 yılında bağımsız bir Yunan devletinin tanınmasına yol açmıştır. İki yıl sonra, Yunanistan uluslararası alanda tanınmış sınırlarıyla krallık olmuştur. 19. yüzyılda Balkanlar'daki ilk tamamen bağımsız Hristiyan devletti.

Bulgaristan ve Arnavutluk'taki Milli Kurtuluş Hareketleri

19. yüzyılın ikinci yarısında, Balkanlardaki kurtuluş hareketleri yeni siyasi koşullar nedeniyle daha yavaş gelişti. O zamana kadar Ortodoks halkları destekleyen Rusya, Kırım Savaşı'ndaki (1853-1856) yenilgisinin ardından Balkan meselelerinden çekildi. O savaşta, Batılı güçler, özellikle Birleşik Krallık ve Fransa, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldılar. Amaçları, İmparatorluğu korumak ve Avrupa'daki güç dengesinde büyük değişikliklerin önüne geçmektir. Yenilgi nedeniyle Rusya, etkisinin bir bölümünü kaybetti ve bir süre Balkan çatışmalarına aktif olarak katılmadı.

1870'lerin ortalarına kadar durum yeniden tırmandı. 1875'ten 1878'e kadar bölge, Doğu Krizi olarak bilinen bir dizi krizden etkilenmiştir. Bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nu derinden sarsan ve Balkanları Avrupa siyasetinin odağı haline getiren isyanlar, uluslararası baskılar ve askeri çatışmaların yaşandığı bir süreçtir.

Bu bağlamda, o güne kadar eğitim ve dini mücadele yoluyla yürütülen Bulgar ulusal hareketi, silahlı direniş için hazırlık yapmaya başlamıştır. 1876 yılında Nisan Ayaklanması patlak verdi ve bu ayaklanma Osmanlı Ordusu tarafından acımasızca bastırıldı.

Navarino Savaşı - yağlı boya tablo

Tartışma Soruları:

19. yüzyılda bazı Balkan halklarının özerklik, bazılarının ise bağımsızlık kazandığını belirtir.

- „Özerklik“ ne anlama gelir ve „bağımsızlıktan“ nasıl farklıdır?

- Bazı Balkan halkları önce özerklik talep etmiş, bağımsızlık talepleri ise daha sonra ortaya çıkmıştır. Sence neden bu yaklaşımı benimsemişlerdir?

Raporlar özellikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere sivillere yönelik katliamlar Avrupa kamuoyunu derinden sarstı. Yabancı müdahale çağrılarını güçlendirdi.

Rusya, Balkanlar'da tekrar müdahil olmak için bu durumu kullandı. İnsani nedenleri öne sürerek, Nisan 1877'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Rusya'nın savaşta elde ettiği zaferin ardından, Mart 1878'de Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu San Stefano Barış Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ön anlaşma yani geçici bir antlaşma olup, yeni sınırlar için öneriler içermekteydi ancak diğer Büyük Güçlerden daha bağlayıcı olması hedefleniyordu. Antlaşma, büyük bir Bulgar devletinin kurulmasını öngörmekteydi ve bu durum Avusturya-Macaristan ile Birleşik Krallık'ta endişeye neden olmuştur. Bu nedenle, 1878 yılının Haziran ayında Berlin Kongresi başlamış ve burada San Stefano kararlarının bazıları önemli ölçüde değiştirilmiştir. Sırbistan, Karadağ ve Romanya uluslararası alanda tanınan bağımsızlıklarını kazanmış; Bulgaristan'ın toprakları ise üçe bölünmüştür: Bulgaristan Prensliği, özerk yönetimi olan ancak Osmanlı egemenliği altında kalan Doğu Rumeli adlı özerk bölge ve diğer bölümler.

1878 yılında Berlin Kongresi kararlarına göre, Arnavutların yaşadığı bazı toprakların komşu devletlere bırakılması öngörülmüştür. Bu durum, Arnavut liderler arasında büyük kaygı yaratmış ve onların siyasi olarak örgütlenmelerini teşvik etmiştir.

Aynı yılın Haziran ayında Prizren Ligi kurulmuştur. Daha geniş bir

Nisan Ayaklanması sırasında Batak Katliamı – tuval üzerine yağlı boya

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Tribütör (Bulgaristan Prensliği)

Latince *tributum* kelimesinden gelmekte olup, anlamı „vergi”dir. Tribütör Bulgaristan Prensliği'nde bir prens ve geniş özerklik bulunmaktaydı; ancak resmi olarak padişahın yüce egemenliği altında kalmış ve ona vergi ödeme yükümlülüğü vardı.

Berlin Kongresi (1878) Sonrası Balkanlar

Arnavut birliği için ilk girişimi temsil ediyordu. Başlıca hedefleri, Arnavutların yaşadığı toprakların bölünmesini önlemek ve Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kademeli olarak kültürel ve siyasi özerklik talep etmektir.

Başlangıçta, Liga Osmanlı yetkililerinden destek aldı. Ancak, özerklik talep etmeye kamuoyunda başlaması üzerine 1881 yılında zorla dağıtıldı. Buna rağmen, 1912 yılında bağımsız bir Arnavutluk devletinin ilanına yol açan Arnavut milli hareketinin başlangıcının simgesi olarak kaldı.

Tüm bu süreçlerin ortak özelliği, Büyük Güçlerin sürekli müdahalesiydi. Sözde **Doğu Meselesi** çerçevesinde, Balkanlar'ı kendi geleceklerini bağımsızca belirleyecek bir bölge olarak değil, çıkarları açısından stratejik bir alan olarak görüyorlardı. Bir halkın özgürleşmesini sıklıkla desteklerken, diğerini engellemişlerdir; bu durum, o anda kendi çıkarlarına uygun olana göre şekillenmiştir.

Balkan halklarının Milli Kurtuluş Hareketleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisini zayıflatmış ve bu, imparatorluğun sonraki çözülüşüne katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, bu hareketler yeni emelleri canlandırmış ve çözümsüz kalan meseleler bırakmış, bu da Balkan Savaşları'na (1912-1913) yol açmış ve I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine zemin hazırlamıştır.

Araştır:

– Hangi Balkan halkları 19. yüzyılda özgürleşememiş ve kendi devletlerini kuramamıştır? Bu halklar ne zaman kendi devletlerini kurmayı başardılar?

Abdül Frashëri – Arnavutluk ulusal özgürlük hareketinin önde gelen figürlerinden biri

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Doğu Sorunu

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında zayıflamasından kaynaklanan sorunları tanımlamak için kullanılan bir terim. Ana soru şuydu: İmparatorluğun Balkan topraklarında ne olacak ve bunları kim kontrol edecek?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Birinci Sırp Ayaklanması'nın nedenleri nelerdi ve nasıl sonuçlandı?
2. 19. yüzyılda hangi Balkan ayaklanmaları bir Büyük Güç tarafından desteklendi?
3. Prizren Ligi'nin amaçları nelerdi?
4. Berlin Kongresi'nin Balkan halkları üzerindeki sonuçları ne oldu?

Amerika, Afrika ve Asya'daki Sömürgecilik

19. Yüzyılda Sömürgecilik ve Avrupa Emperyalizmi

Yeni yüzyılda, Avrupa güçleri etkilerini neredeyse bütün kıtalara yaydılar. Sömürgecilik, diğer milletler üzerinde siyasi, ekonomik ve kültürel hakimiyet biçimi olarak, dönemin en önemli özelliklerinden biri haline gelmiştir. Kökenleri büyük coğrafi keşifler dönemine kadar uzanır; İspanya ve Portekiz, Amerika ve Asya'da toprakları ilk fethedenlerdir. Ancak özellikle 19. yüzyılda, endüstri devriminden sonra Avrupa'nın genişlemesi yeni bir biçim kazanmıştır. Artık sadece yeni topraklar değil, aynı zamanda Avrupa ürünleri için pazarlar ve ucuz hammadde ile iş gücü kaynakları da aranıyordu. Endüstriyel gelişimle tetiklenen bu yeni sömürgecilik aşamasına emperyalizm denir.

Emperyalizm, Büyük Güçlerin askeri güç, ekonomik baskı veya siyasi kontrol yoluyla diğer toprakları ve halkları ele geçirip yönetme politikasıdır. Bu süreç, önde gelen Avrupa devletleri arasındaki rekabetle de tetikleniyordu: hangisi daha büyük bir sömürge imparatorluğuna sahip olursa daha güçlü ve daha gelişmiş. Emperyalizm, güçlü ideolojik mesajlarla destekleniyordu: Avrupalılar, kültürlerinin, dinlerinin ve yaşam tarzlarının üstün olduğuna sıkça inanıyor ve diğer halkları aydınlatmakla yükümlü olduklarını düşünüyorlardı. Bu tür görüşler, yerel halkın sömürülmesini meşrulaştırmak için bir gerekçe olarak kullanılıyordu.

Cecil Rhodes, Britanyalı siyasetçi ve işadamı, Afrika'daki emperyalizmin simgesi olarak - gravür

Latin Amerika ve Afrika'daki sömürgecilik

Amerika'da sömürge yönetimi önceden var olsa da, 19. yüzyılda zayıflamaya başlamıştır. Güney ve Orta Amerika'daki çoğu koloni bağımsız devletler haline gelmiştir. Ancak Avrupa etkisi tamamen ortadan kalkmamıştır. Avrupa güçleri, doğrudan kontrol yerine ticaret ve ekonomik ilişkiler yoluyla egemenlik kurmuştur. Yerel nüfus, hastalıklar, ağır yaşam koşulları ve şiddet nedeniyle önemli ölçüde azalmış veya asimile olmuştur. Yeni devletler sık sık yoksulluk, eşitsizlik ve daha güçlü yabancı devletlere bağımlılıkla karşılaşmıştır.

19. yüzyılda Afrika, Avrupa emperyalizminin başlıca hedefi olmuştur. Yüzyılın ortalarına kadar Avrupalıların varlığı ağırlıklı olarak kıyı bölgeleriyle sınırlıydı. Ticaret noktaları mevcuttu ve Batı Afri-

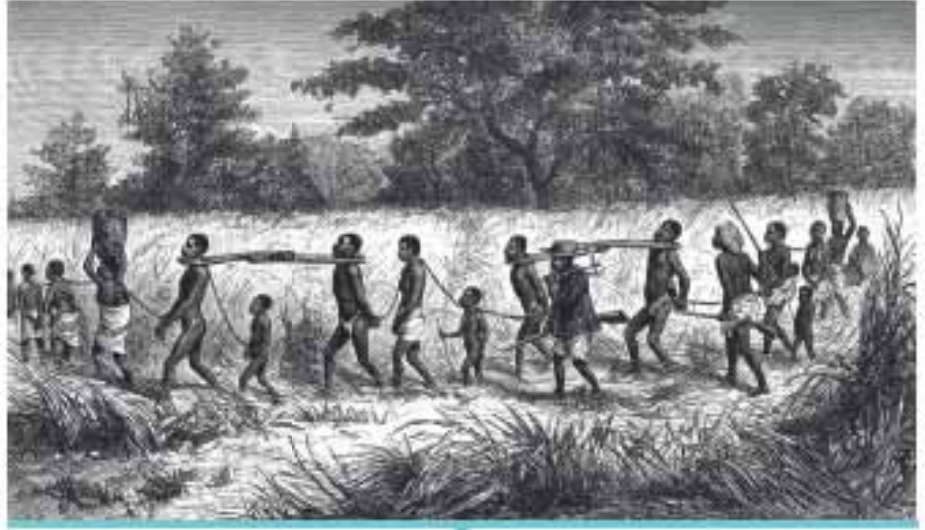
ka'daki limanlar; Ceza-
yir 1830 yılında Fransa
tarafından fethedilmiş,
kıtanın en güney kes-
mi ise Büyük Britanya
tarafından yönetilmiş-
tir. Daha sonra, iç böl-
gelerin ele geçirilmesi
için yoğun bir yarış
başladı; bu, daha çok
„Afrika yarışı“ olarak
bilinmektedir.

Bu süreçteki kritik an
şuydu: **Berlin Kon-
feransı** (1884-1885),
Almanya tarafından
toplanmış tüm bü-
yük Avrupa devletlerinin katılımıyla gerçekleşti. Afrikalı halklar
sorulmadan, neredeyse tüm Afrika paylaşıldı. Doğal ve istikrarlı
devletler oluşturulmak yerine, etnik, kültürel ve tarihi özellikler göz
ardı edilerek yapay sınırlar çizildi. Bu durum daha sonra birçok
çatışmaya yol açtı.

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde, neredeyse tüm Afrika kıtası
Avrupa kontrolü altındaydı. Kolonilere sahip olan ülkeler Fransa,
Büyük Britanya, Belçika, Almanya, Portekiz, İtalya ve İspanya idi.
Özellikle sert koşullar Kongo'da mevcuttu; burası Belçika Kralı II.
Leopold'un şahsi mülkü haline gelmişti. Orada sistematik şiddet,
zorla çalışma ve acımasız sömür uygulanmış; milyonlarca insan
öldürülmüş, sakatlanmış veya insanlık dışı koşullarda çalışmaya
zorlanmıştır. 19. yüzyılın sonuna kadar yalnızca iki Afrika devleti
bağımsız kaldı: İtalya'ya başarıyla direnen Etiyopya ve ABD'den
eski köleler tarafından kurulan Liberya.

Batılı şirketler, altın, elmas, kauçuk ve kakao gibi başlıca doğal
kaynakları kontrol ediyordu. Yerel halk zorla çalıştırıldı, ancak
emeklerinin gerçek karşılığını alamadı. Üretilen her şey kolonyal
ekonominin ihtiyaçlarına yönelikti ve neredeyse tüm kazançları
yabancılar ele geçiriyordu.

Bağımsızlıklarını koruma çabasıyla ya da siyasi ve ekonomik ba-
ğımlılığın bir sonucu olarak, Afrika'nın birçok bölgesinde **isyanlar**
ve **çeşitli direniş biçimleri** patlak verdi. Bazı halklar silahla karşı
koyarken, diğerleri gelenekleri koruyarak ve Avrupalı kıyafet, din
ve dil.

Afrika'da Köleler – gravür

Tartışma Soruları:

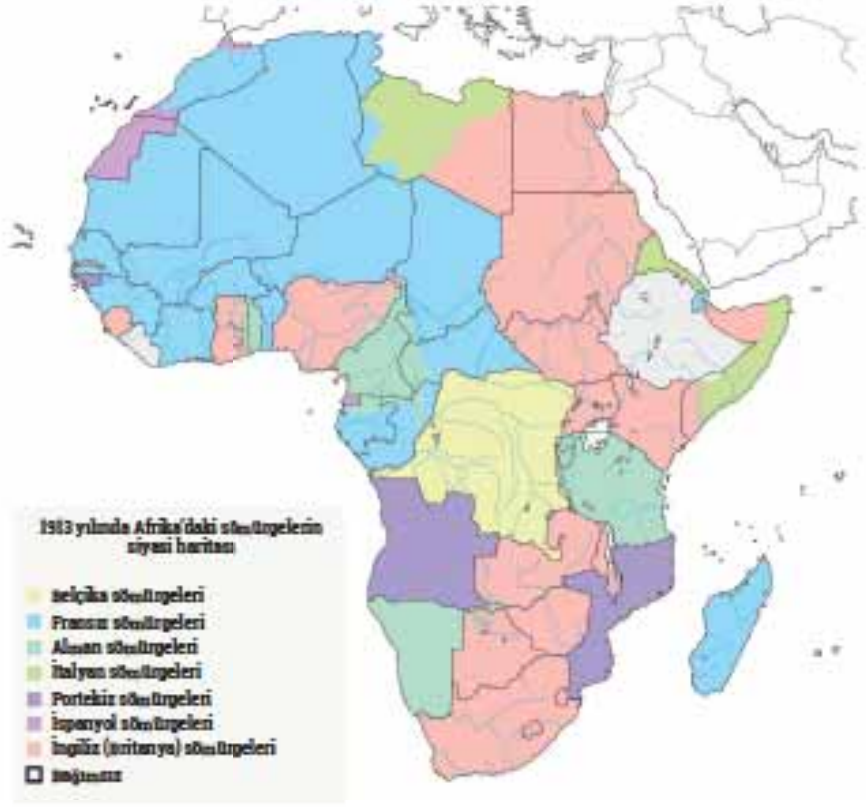
Berlin Konferansı'nda, Avrupalı
güçler Afrika'yı hiçbir Afrikalıya
danışmadan paylaştılar. Harita
üzerinde kurşun kalem ve cet-
velle sınırlar çizerek, doğada
hiçbir zaman var olmamış dev-
letler oluşturdular.

– Afrika'nın 19. yüzyılda Av-
rupalılar için neden bu kadar
önemli hale geldiğini düşünü-
yor musun?

– Orada yaşayan insanlara da-
nışılmadan sınırların çizilmesi
haklı mıdır? Sence bunun ne
gibi sonuçları olabilir?

– 1885 yılında bir Afrikalı
olsaydın, ülkenin yabancı bir
devlete verildiği haberine nasıl
tepki verirdin?

Zulu İmparatorluğu, İngilizlere karşı şiddetli bir savaş yürüttü ve Sudan'daki Mahdist İsyanı, on yılı aşkın süre varlığını sürdüren bağımsız bir devletin kurulmasına yol açtı. En trajik örnek, Alman Güneybatı Afrika'sındaki Herero ve Nama halklarının durumudur. 1904-1908 yılları arasında sistematik olarak Almanlar tarafından yok edildiler ve bu, 20. yüzyılın ilk soykırımı olarak kabul edilmektedir. Direniş cesur ve kararlı olmasına rağmen, Afrika halkları Avrupa güçlerinin askeri ve teknolojik üstünlüğü nedeniyle büyük zorluklarla karşılaşmıştır.

1913 yılında Afrika'daki kolonilerin siyasi haritası

Asya'da Sömürgecilik ve Sömürge Yönetiminin Sonuçları

Asya'da Hindistan, İngiliz emperyalizminin temel örneği olmuştur. Doğu Hindistan Şirketi aracılığıyla İngilizler, ülkenin büyük bölgelerinde yönetimi ve kontrolü ele geçirmiştir. Köylüler kendi yiyeceklerini yetiştirmiyor, bunun yerine Britanya pazarına yönelik pamuk ve çivit ekmek zorundaydılar. Birçok yerel zanaat yok olmuş, yoksulluk ve açlık artmıştır. Halk yüksek vergiler ödüyor ve sık sık Britanya Ordusu'nda hizmet etmeye zorlanıyordu.

Zamanla yerel halkın memnuniyetsizliği sürekli artıyordu. 1857 yılında Sepoy İsyanı – 19. yüzyılda Hindistan'da İngiliz egemenliğine karşı gerçekleşen en büyük direniş patlak verdi. Nedenler farklıydı: ekonomik sömür, kültürel aşağılanma ve Müslümanlar ile Hinduistlere yönelik dini hakaretler. İsyan, Hindistan'ın kuzey ve orta bölgelerinde geniş çapta yayıldı ve neredeyse bir yıl sürdü. Birkaç yüz bin kişi hayatını kaybetti; bu durum, isyanı sömürge yönetimine karşı en kanlı başkaldırmalardan biri haline getirmektedir.

Ayaklanmanın bastırılmasından sonra, Londra yönetimi Şirketi lağvetti. O andan itibaren Hindistan, İngiliz Tacı'nın doğrudan yö-

Biliyor musun...

Sepoylar (Farsça kelime *sipāhī*'den, anlamı asker) Britanya Doğu Hindistan Şirketi hizmetinde olan Hint askerleriydi. Kasıtlı olarak farklı dini topluluklardan – Hindu ve Müslüman – askerler toplanmıştı; amaçlarının birleşmelerini engellemekti. Ancak 1857 yılında, bir kurşun her şeyi değiştirdi. Yeni tüfeklerin mermilerinin domuz ve sığır yağı ile sıvandığı haberi yayıldı; bu, her iki grup için de hakaret sayılıyordu. Ortak hakaret onları birleştirdi. Böylece Sepoy İsyanı başladı.

netimi altına geçti. Her ne kadar sömürgeleşmemiş olsa da, Çin Avrupa emperyalizminin derin sonuçlarına maruz kaldı. Büyük Britanya, Çin'den büyük miktarlarda çay ithal ediyordu, ancak Çinliler İngiliz ürünleri satın almak istemiyordu. Bunun yerine, İngilizlerin yeterince gümüşü olmadığı için ödeme talep ettiler. Bunu telafi etmek için, Britanya Doğu Hindistan Şirketi geniş çapta üretime başladı- eroin bağımlısıdır. Bu tehlikeli uyuşturucu hızla yayılmış ve milyonlarca Çinli bağımlı hale gelerek ciddi bir krize yol açmıştır. Çin makamları eroin ticaretini durdurmaya çalışınca, İngiltere ile Eroin Savaşları olarak bilinen çatışma ortaya çıktı. İlk savaş 1839 yılında, ikinci savaş ise 1856 yılında patlak verdi. Çin, her iki kez de mağlup olarak eşitsiz antlaşmalar imzalamaya zorlandı.

Çin'de eroin bağımlıları – gravür

Böyle bir baskı, ülkede derin bir siyasi istikrarsızlığa yol açtı. 1850 yılında Taiping Ayaklanması çıktı – Çin'de hüküm süren hanedana karşı kitlesel bir isyan. Bu ayaklanmayı, kendisini İsa Mesih'in küçük kardeşi olarak ilan eden ve yeni, adil bir toplum çağrısında bulunan bir adam yönetti. Çok sayıda yoksul köylü, açlıktan, yüksek vergilerden ve yolsuzluktan memnuniyetsiz olarak katılmıştır. Ayaklanma on yıldan fazla sürmüş ve 19. yüzyılın en ölümcül çatışması olarak 20 milyondan fazla cana mal olmuştur.

Daha sonra, 1900 yılında, yabancı etkilere doğrudan karşı olan Boksör Ayaklanması başlamıştır. Ve bu da ortak bir askeri kuvvetle bastırılmıştır. Büyük Avrupa güçleri ile birlikte ABD ve Japonya'nın müdahalesi.

Kaynaklar Konuşuyor:

"Bir mal vardır – afyon – ki halka zarar verir ve Gökyüzü önünde ağır bir günahıdır. Ülkeniz bununla ticaret yapar ve kazanç sağlar... ama bununla birlikte Çin'e sonsuz bir zarar verirsiniz...

Afyonun dumanı denizlerimize yayılıyor. Gerçekten başkalarına zarar vermek istiyor musunuz, yalnızca kendi çıkarınız için mi?

Bunun yanında, ülkenizde afyon kullanımı kesinlikle yasaklanmış ve cezalandırılmaktadır, diye duyduk. O halde kendi vatandaşlarınıza yasakladığınız şeyi başka halklara satıp, onların sizin yerinize zehirlenmesine nasıl izin verirsiniz?"

Komiser Lin Zexu'nun Britanya Kraliçesi Victoria'ya mektubu (1839)
Kaynak: Arthur Waley, The Opium War Through Chinese Eyes, London 1958.

Hindistan ve Çin dışında, Asya'nın diğer bölgeleri de sömürge yönetimi altına girmiştir. Fransa, Vietnam ile Indokin'in geri kalan bölümünü ele geçirmiştir. Hollanda Endonezya üzerindeki kontrolünü güçlendirmiş, Filipinler ise İspanyol yönetiminden Amerikan yönetimine geçmiştir. Bu bölgelerde de emperyalizm, sömürü, direniş ve bağımsızlığın kaybı anlamına gelmiştir.

Avrupalaşma süreci, kolonilerde günlük yaşamı da etkilemiştir. Birçok bölgede Avrupa dilleri, giysiler, kurallar, gelenekler ve dinler benimsenmiştir. Yerel kültür sıklıkla küçümsenmiş ve daha az değerli sayılmıştır.

Bazı sömürgeciler yollar, demiryolları inşa etmiş veya yeni teknolojiler getirmiş olsa da, bunlar esas olarak kontrolün kolaylaşması ve doğal kaynakların ihracatı için kullanılmıştır. Bölgeler, yerel topluluklara saygı gösterilmeden bölünmüş, bu durum çatışmalara, parçalara ve eşitsizliklere yol açmıştır. Afrika, Latin Amerika ve Asya'da birçok bölgede etkiler hâlâ hissedilmektedir. Dünyanın en yoksul devletleri sömürge geçmişine sahip olup, milyonlarca insan eski metropollere göç etmektedir.

Hollanda, Endonezya'yı 'medenileştiriyor' – sömürgeci gerçekliği hicveden bir karikatür

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Emperyalizm nedir?
2. Berlin Konferansı'nda neler oldu ve neden Afrika tarihi için önemlidir?
3. Sepoy İsyanı'nın nedenleri nelerdir ve bu isyan neyle tetiklendi?
4. Avrupalaşma, Amerika, Afrika ve Asya'daki kolonilerde günlük yaşamı nasıl değiştirdi?

I. Dünya Savaşı

I. Dünya Savaşı'nın Çıkış Nedenleri ve Tetikleyicileri

I. Dünya Savaşı (1914-1918), Büyük Savaş olarak da adlandırılmıştır ve dünyayı sarsan ilk küresel silahlı çatışmadır. Onun patlak vermesinin arkasında uzun süreli siyasi gerilimler, Büyük Güçler arasındaki rekabetler ve hızlanan teknolojik gelişmeler bulunuyordu. Bu faktörler, savaşın total, uzun süreli ve yıkıcı bir mücadeleye dönüşmesine sebep oldu; kitlesel seferberlik, modern silahlar ve insanlığın o zamana kadar tanımadığı endüstriyel güçle gerçekleşti.

XIX. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Avrupa güçleri, ekonomik hakimiyet, koloniler, askeri güç ve uluslararası prestij için rekabet halindeydi. Almanya, yeni bir sanayi gücü olarak, dünya siyasetinde ve kolonilerin paylaşımında daha büyük bir rol talep ediyordu. Fransa, 1871 yılında Almanya'ya kaybedilen topraklar için intikam arzu ediyordu. Birleşik Krallık, Avrupa'daki dengeyi korumaya çalışıyor ve Alman donanmasının yükselişini endişeyle takip ediyordu. Avusturya-Macaristan, giderek güçlenen Slav milli hareketleri nedeniyle parçalanmaktan korkuyordu; Rusya ise Balkanlar'daki Ortodoks halkların koruyucusu olarak kendini gösteriyordu. İtalya, Adriyatik ve Kuzey Afrika'da kendi bölgesel emellerine sahipti.

Bu rekabetler, iki karşıt bloğun oluşmasına yol açtı. 1882 yılında Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya, herhangi birine saldırı durumunda karşılıklı yardım yükümlülüğü içeren Üçlü İttifak'ı kurdular. Buna karşılık, Fransa önce Rusya ile (1894), ardından Birleşik Krallık ile (1904) bir ittifak içine girdi. 1907 yılında, İngiliz-Rus anlaşmasının imzalanmasıyla, üç güç arasındaki ittifak – Üçlü İtilaf – tamamlanmış oldu. İki blok, istikrar sağlamak yerine çatışma riskini artırdı. Oluşumlarından sonra, özellikle Fas krizleri sırasında, Bosna-Hersek'in ilhakında ve Balkan Savaşları'nda İtalya-Osmanlı savaşında da döneminde aralarındaki gerilimler giderek arttı.

Böyle gergin bir ortamda, yöneticilerin ve devlet adamlarının kararları ile hırsları devletler arasındaki ilişkilerde belirleyici rol oynadı. Almanya'yı İmparator Wilhelm II, Rusya'yı Çar II. Nikolay, Fransa'yı Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré, Birleşik Krallık'ı Kral V. George, Avusturya-Macaristan'ı İmparator Franz Joseph, İtalya'yı ise Kral III. Victor Emmanuel yönetiyordu.

Yöneten ailelerden birinin mensubuna yapılan suikast, dünya çapındaki çatışmayı ateşleyen kıvılcım oldu. Savaşa sebep olan olay, Avusturya-Macaristan taht varisi Franz'a yapılan suikasttı. 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da gerçekleş-

Üçlü İttifak. Almanya (sol), Avusturya-Macaristan (orta), İtalya (sağ) – Karikatür

tirilen Ferdinand suikasti. Saldırgan, gizli örgüt „Genç Bosna“ üyesi Gavrilo Princip'ti. Avusturya-Macaristan durumu kullanarak Sırbistan'ı suikastla suçladı ve ona son derece sert talepler içeren bir ültimatö gönderdi. Sırbistan bunların bir kısmını reddedince, 28 Temmuz 1914'te savaşı ilan etti.

Takip eden günlerde ittifaklar sistemi harekete geçti: Rusya Sırbistan'ı destekledi, Almanya ise Avusturya-Macaristan'ın arkasında durdu. Daha sonra Almanya, Rusya ve Fransa'ya savaş ilan etti; Almanya'nın Belçika'ya saldırmasının ardından Birleşik Krallık da Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece, Balkanlar'da başlayan diplomatik ve askeri tırmanış hızla genel bir Avrupa ve dünya çatışmasına dönüştü.

Cephelerin Gelişimi

Avrupa topraklarında yoğun ve uzun süren çatışmaların yaşandığı birkaç cephe açıldı mücadeleler. Savaşın ilk aşamasında, Almanya Batı Cephesi'nde hızlı bir zafer elde etmeye çalıştı. Sözde Şliflen Planı'na göre ordusu Lüksemburg'u işgal etti, Belçika'dan geçti ve Fransa'nın derinliklerine ilerledi. Ancak Fransız ve Britanya Orduları Marne Nehri'nde onları durdurdu. Hızlı bir zafer yerine, yıpratıcı bir tsiper savaşı başladı. Cephe Kuzey Denizi'nden İsviçre sınırına kadar uzanmış ve yıllarca neredeyse değişmeden kalmıştır. Bu tür mevzilenme savaşı özellikle kanlıydı; büyük insan kayıpları ve minimal toprak kazanımları yaşanmıştır. Ağır makineli tüfekler, uzun menzilli topçular, zehirli gazlar, alev atıcılar, tanklar ve uçakların kullanımı çatışmayı daha da vahşileştirmiştir. Bu cephede en bilinen savaşlar Verdun, Somme ve Ypres savaşlarıdır.

Doğu Cephesi, Baltık Denizi'nden Karadeniz ve Kafkaslara kadar uzanan daha hareketli bir cepheydi. Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşlar yürüttü. Başlangıçta başarılar elde etmesine rağmen, özellikle imparatorlukta iç kriz nedeniyle Rus ordusu daha sonra ciddi yenilgiler aldı.

1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesi ve 1915 yılında Bulgaristan'ın katılmasıyla Merkezi Güçler – Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan oluşmuştur. 1915 yılında İtalya, İtilaf Devletleri tarafına geçerek Avusturya-Macaristan'a karşı yeni bir cephe açmıştır. 1916 yılında Romanya da katılmıştır.

Franz Ferdinand suikasti – bir örnek

Batı Cephesinde zehirli gaz saldırısında yaralanan İngiliz askerleri

I. Dünya Savaşı'nda Avrupa'daki askeri ittifaklar

İtilaf Devletleri, ancak kısa süre içinde Merkezi Güçler orduları tarafından mağlup edildi. Daha önce 1915 yılında İtilaf Devletleri, Çanakkale'ye yaptıkları çıkarma ile Osmanlı İmparatorluğu'nu yenmeye çalışmış; ancak taarruz başarısızlıkla sonuçlanmış ve büyük insan kayıpları yaşanmıştır. Güneyde Balkanlar, Makedon Cephesi olarak bilinen bölgede açılmıştır; burada müttefik kuvvetler (Fransız, İngiliz, Sırp ve Yunan askerleri) Merkezi Güçler ordularıyla karşılaşmıştır.

Yakın Doğu'da, İngiliz birlikleri Arap ayaklanmacılarla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmıştır. Savaşın sonunda Bağdat, Kudüs ve Şam'ı ele geçirmiş ve böylece bölgedeki Osmanlı yönetimine son verilmiştir. Afrika'da, Kamerun, Togo ve Alman Doğu Afrika'sında İngiliz, Fransız ve Alman sömürge orduları arasında çatışmalar yaşanmıştır. Asya'da, Japonya İtilaf Devletleri'nin müttefiki olarak Çin ve Pasifik'teki Alman kolonilerine saldırmıştır.

Biliyor musun...

I. Dünya Savaşı'na 30'dan fazla devlet katılmış, ancak hepsi Avrupa'dan değildir. ABD, Japonya, Çin, Brezilya, Siyam (günümüzde Tayland), Panama, Küba ve Guatemala gibi devletler Almanya'ya savaş ilan etmiş ve İtilaf Devletleri saflarına katılmıştır; bazıları askeri kuvvetle, bazıları ise sadece siyasi destekle. Eş zamanlı olarak, milyonlarca asker Birleşik Krallık ve Fransa kontrolündeki topraklardan gelmiştir. Bunlar Hindistan, Mısır, Cezayir, Senegal, Avustralya, Kanada ve diğerleridir. Hatta birkaç Alman kolonisi, Alman Doğu Afrika, Kamerun ve Togo gibi, savaşın başından itibaren çatışma alanı olmuştur.

Dünyanın bir bölümü için bu bir özgürlük mücadelesi, diğerleri için ise katılmak zorunda kalınan yabancı bir savaştır.

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Cephe – askeri terim

Savaşan tarafların karşılaştığı ön hat. Sürekli askeri faaliyetlerin ve mücadelelerin yürütüldüğü alan.

Siper – askeri terim

Askerler için sığınak ve savunma hattı olarak kullanılan, toprağa kazılan derin ve dar çukur.

Zehirli gaz

Zehirli gazların solunmasıyla yaralanma, boğulma veya ölüme yol açan kimyasal silah. Genellikle I. Dünya Savaşı sırasında düşman siperlerine veya mevzilerine saldırılar için kullanılmıştır.

Askeri hareketler hem denizde hem de havada yürütülmüştür. Alman ve İngiliz donanmaları, savaşın en büyük deniz muharebesi olan Jutland (1916) muharebesinde karşı karşıya gelmiş, kesin bir galip elde edilmemiştir. Alman denizaltı savaşı, müttefik ve tarafsız deniz taşımacılığına ciddi zararlar vermiştir; özellikle 1915'te Amerikan yolcu gemisi „Lusitania“nın batırılması, ABD'de büyük öfkeye yol açmıştır.

Hava yeni bir savaş alanı haline geldi: keşif ve savaş uçakları kullanıldı ve Manfred von Richthofen (Kızıl Baron) gibi pilotlar, savaşmanın yeni çağının efsaneleri haline geldi.

1917 yılında ABD, İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girdi. Nedenler arasında Alman denizaltı tehdidi, ekonomik çıkarlar ve Almanya'nın ABD'ye karşı Meksika ile ittifak kurma girişimi yer alıyordu. Onların girişi, tükenmiş müttefiklere taze askeri ve ekonomik destek sağladı. 1918 yazı ve sonbaharında, İtilaf Devletleri Batı Cephesi'nde büyük bir taarruza başladı. Şiddetli baskı altındayken Merkezi Güçler ateşkes imzalamaya başladı: Bulgaristan Eylül'de, Osmanlı İmparatorluğu Ekim'de, Avusturya-Macaristan Kasım'da. 11 Kasım 1918 tarihinde, Almanya ateşkes imzalamış ve I. Dünya Savaşı sona ermiştir.

Batı Cephesi'nde Alman savaş uçakları

Savaşın Sonuçları

I. Dünya Savaşı yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. 10 milyondan fazla asker ve yaklaşık 7 milyon sivil hayatını kaybetmiş; birçok kişi ise ağır yaralar ve psikolojik travmalarla geri dönmüştür. Bütün şehirler ve köyler harap olmuş; çoğu devletin ekonomileri tükenmiştir. Savaş, modern ve endüstriyel savaşa giden yolu açmıştır: yeni silahlar, kitlesel seferberlik ve propaganda sayesinde savaş yürütme biçimini kalıcı olarak değiştirmiştir.

Paris Barış Konferansı'nda (1919–1920) galipler, yeni bir uluslararası düzen kurmaya çalışmışlardır. Almanya ile Versailles Antlaşması imzalanmıştır. Almanya, ana suçlu ilan edilmiş; savaş tazminatı ödemeye, ordusunu sınırlandırmaya ve kolonilerinden ile topraklarının bazı kısımlarından vazgeçmeye zorlanmıştır. Benzer anlaşmalar Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu ile de yapılmıştır.

Savaşın sona dört büyük imparatorluk yıkılmıştır: Alman, Avusturya-Macar, Rus ve Osmanlı İmparatorlukları. Yerlerine yeni devletler ortaya çıkmıştır: Polonya, Çekoslovakya, Finlandiya, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Baltık devletleri ve diğerleri.

Tartışma Soruları:

I. Dünya Savaşı'nın ardından milyonlarca hayatta kalan derin psikolojik etkilerle karşılaşmıştır: korku, travma ve anlamsızlık hissi. Birçok kişi, savaş öncesinde inandıkları devlet, din ve değerlere olan inancını kaybetti. En çok acı çeken gençlerde, geleceğinin çalındığı duygusu ortaya çıktı. Edebiyat, resim ve müzikte acı, kötümserlik ve toplum eleştirisi temaları egemen olmaya başladı. Hayatta kalmış ancak canlı hissetmeyen bu nesil sıklıkla "kayıp nesil" olarak adlandırılır.

- Sence I. Dünya Savaşı sonrası gençler neden "normal" hayata geri dönmekte zorlandılar?
- Sence I. Dünya Savaşı sonrası gençlerin yaşadıkları dünyaya karşı kızgın ve hayal kırıklığına uğramaları haklı mıydı? Neden?

Anlaşmalardan duyulan memnuniyetsizlik özellikle Almanya'da çok güçlüydü; Versailles Antlaşması aşağılayıcı bir metin olarak görülüyordu. Ancak yeni sınırlar, çoğu zaman yerel halkın etnik kökeni ve iradesi dikkate alınmaksızın kazananlar tarafından belirlendi. Birçok halk kendi devletlerinin sınırları dışında kalmış ve bu durum yeni gerilimlere yol açmıştır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında Avrupa devletleri arasındaki gerilimlerin artmasına hangi faktörler neden olmuştur?
2. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine vesile olan olay nedir?
3. Hangi devletler Üçlü İtilaf'a, hangileri Üçlü İttifak'a aitti ve Merkezi Güçler hangileriydi?
4. I. Dünya Savaşı, Avrupa'nın siyasi haritası üzerinde ne gibi sonuçlar doğurmuştur?

Rusya'daki Devrimler ve Komünizm

Şubat ve Ekim Devrimleri

20. yüzyılın başında, Rus İmparatorluğu harita üzerinde güçlü görünüyordu ancak ciddi iç ve dış sorunlarla karşı karşıyaydı. Mutlak monarşi olarak, en yüksek yetki Çar **Nikolay II Romanov**'nın elindeydi. Baltık Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan geniş topraklara sahip olmasına rağmen, devlet zayıf bağlantılı ve yeterince modernize edilmemişti. Ekonomi tarıma dayanıyordu, sanayi gelişmemiştir ve altyapı Avrupa standartlarının gerisindeydi. Teknolojik ilerleme Batı Avrupa'ya kıyasla daha yavaştı. Siyasi güç, hükümdarın yanı sıra aristokratlar ve büyük toprak sahiplerindeydi; bu durum reform girişimlerini engelliyordu.

Rus devrimi, imparatorluğun dağılmasına yol açan bir dizi olayı içerir. Hükümdar ve aristokrasinin yönetiminden duyulan memnuniyetsizlik sürekli artmış, protestolar, grevler ve ayaklanmalara yol açmış ve bu da 1905 yılında bir devrime sebep olmuştur. Ek bir faktör de Rus-Japon Savaşı'ndaki (1904-1905) yenilgiydi. Devrim, anayasanın kabulü ve meclis (Devlet Duması) kurulmasıyla sonuçlanmış, ancak hükümdar iktidarda kalmaya devam etmiştir. Bu değişiklikler, 1917 yılındaki çok daha derin çalkantıların yalnızca girişimi olmuştur.

Son darbe, I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşti. Rusya, İtilaf Devletleri'nin bir parçası olarak Doğu Cephesi'nde ağır kayıplar verdi. Tannenberg ve Mazur Gölleri'ndeki yenilgilerden sonra ordu doğuya çekildi. Kafkasya'daki bazı başarılarına rağmen, hiçbir taarruz belirleyici üstünlük sağlamadı. Çatışmalar büyük insan kayıplarıyla devam etti ve bu durum devleti daha da istikrarsızlaştırdı.

Rus Çarı II. Nikolay Romanov'un ailesi

Biriken hoşnutsuzluğun doruğa ulaşması olarak, 8 Mart 1917'de (Rusya'da hâlâ kullanılan eski takvime göre 23 Şubat), Petrograd'daki tekstil işçileri Petrograd'daki tekstil endüstrisi işçileri 'ekmek ve barış' talepleriyle bir protesto düzenlemişlerdir. Gösteri hızla yayılmış ve geniş çaplı bir greve dönüşerek şehir tamamen felç olmuştur. Tam da bu olay, kadınların önemli bir rol oynadığı Şubat Devrimi'nin başlangıcını işaret etmiştir.

8 Mart 1917'de Petrograd'daki kadın işçilerin protestosu

Devrimin sonucu olarak Çar Nikolay II. tahttan çekilmiş ve resmi olarak tahttan feragat etmiştir, böylece Romanov hanedanının asırlardır süren hükümlanlığı sona erdi. Öncelikle Georgi Lvov, daha sonra Aleksandr Kerenski tarafından yönetilen Geçici Hükümet kuruldu. Ancak birçok işçi ve asker yeni yönetime güvenmedi ve Petrograd'da Sovyet adlı, paralel bir halk meclisi kurdular. Çift egemenlik dönemi başladı ve bu durum ek bir istikrarsızlığa yol açtı.

Bu durum Ekim Devrimi ile zirveye ulaştı. O sırada derin değişiklikler ve işçi ile köylülerin iktidarını savunan bir grup sosyalist olan Bolşevikler inisiyatifi ele aldı. Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde, Geçici Hükümete karşı silahlı bir ayaklanma organize ettiler. Çar ordusundan çok sayıda işçi, köylü ve asker onların safında yer aldı. Bunlar, Rusya'nın savaştan çekilmesi, köylülere toprak verilmesi, işçilere fabrikalar ve halka yiyecek sağlanması vaatlerinden etkilendiler.

7 Kasım (25 Ekim eski takvimle) ayaklanmacılar Petrograd'daki Kışlık Saray'ı ele geçirerek Geçici Hükümeti devirdiler. Yeni bir yönetim kurulmuştu – Lenin liderliğindeki Halk Komiserleri Sovyeti. Çarlık devrilmiş, Çar II. Nikolay ve ailesi tutuklanmış ve daha sonra öldürülmüştü. Yeni hükümet, Barış Bildirisi ve Toprak Bildirisi de dahil olmak üzere birkaç önemli kararname çıkarmıştı. Monarşi kaldırılmış ve Sovyet Rusyası tarihteki ilk sosyalist devlet haline gelmişti.

Biliyor musun...

8 Mart 1917 tarihinde kadın işçilerin gerçekleştirdiği protesto, daha sonra kadın hakları mücadelesinin simgesi haline geldi. Bu nedenle, bu gün Kadınların Uluslararası Günü olarak anılmak üzere seçilmiştir.

Vladimir İlyiç Lenin

Yeni iktidarın kurulmasıyla birlikte, Bolşevikler siyasi muhaliflere yönelik baskılar uygulamaya başladılar. Birçok monarşist, ılımlı sosyalist ve diğer muhalif güç tutuklandı ya da idam edildi. Hapishane ve toplama kamplarından oluşan bir ağ kuruldu (daha sonra GULAG olarak bilinen) ve sıkı bir sansür uygulandı. Bu önlemler devrimin savunması için gerekli olarak sunuldu, ancak sonuçta özgürlükler ciddi şekilde kısıtlandı ve halk arasında korku duygusu oluştu.

Ekim Devrimi'nin etkisi diğer devletlerde de hissedildi, özellikle Almanya ve Macaristan'da devrim girişimleri oldu, ancak bunlar kısa sürdü ve hızla bastırıldı.

Rus İç Savaşı ve SSCB'nin Kuruluşu

Aralık 1917'de yeni Bolşevik yönetimi, Merkezi Güçler ile ateşkes imzaladı. Birkaç ay sonra, Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması ile Sovyet Rusya'sı resmen I. Dünya Savaşı'ndan çıktı. Böylece Almanya, Batı Cephesi'ne asker kaydırma imkanı elde etti. Anlaşmanın bir parçası olarak Rusya, geniş topraklardan, nüfusun bir kesiminden, sanayi merkezlerinden ve kömür kaynaklarından vazgeçmiş ve savaş tazminatı ödemeyi taahhüt etmiştir. Savaş sona erdiği için anlaşma tam olarak uygulanmamış olsa da, bu durum ülkede sert tepkilere ve direnişe yol açmıştır.

Ekim Devrimi, Bolşeviklerin taraftarları olan "kırmızılar" ile monarşistler, liberaller ve devrime karşı diğer muhaliflerden oluşan "beyazlar" arasında 1917-1922 yılları arasında süren İç Savaşın patlak vermesine sebep olmuştur. İç düşmanlardan ve yabancı müdahaleden korunmak için Bolşevikler Kızıl ordu'yukurdu. İtilaf Devletleri Beyazları desteklemiş, Fransa, Büyük Britanya, ABD ve Japonya ise Rus topraklarına asker göndermiştir.

İç Savaş, birden fazla cephe gerçekleştirildi. Sonunda Kızıl Ordu galip geldi. Beyazlar yenildi ve birçok taraftarları göç etti. Böyle-

Araştır:

Monarşinin kaldırılmasının ardından, Çar II. Nikolay, Çariçe Aleksandra, beş çocukları ve birkaç yakın hizmetçisi yeni yönetim tarafından ev hapsine alındı. 16 Temmuz 1918'de daha güvenli bir konuma nakledilecekleri kendilerine bildirildi.

Çarlık ailesi yolculuğa hazırlanmaya başlamıştı...

– Son Romanovlara tam olarak ne oldu? Araştır ve onların kaderini ortaya çıkarmaya çalış.

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Bolşevizm

Lenin liderliğindeki küçük, örgütlü bir grubun (partinin) işçiler ve köylüler adına iktidarı ele geçirip eski düzeni ortadan kaldırarak özel mülkiyetsiz yeni bir toplumsal düzen kurması gerektiği fikridir.

Sosyalizm

Zenginlik ve fabrikaların bireylerin elinde değil, halkın ya da devletin mülkiyetinde olması gerektiği; böylece herkesin eşit fırsatlara ve yaşam koşullarına sahip olması hedeflenir.

Çarlık

Çar'ın anayasa veya parlamento olmadan ve sınırsız yetkiyle hükmettiği, Rusya'ya özgü mutlak monarşi biçimi.

Monarşi

Devletin bir çar veya kral tarafından yönetilmesi gerektiğine dair inanç ve monarşiyi destekleme.

1922 yılında SSCB toprakları

ce Rusya İmparatorluğu'nun kesin sonu ilan edildi ve yeni devrimci yönetim kuruldu. Bolşeviklerin başarısı, sağlam organizasyonlarına, net ideolojilerine ve derin Rusya devletinin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve toplumsal kriz.

İç Savaş'taki zaferin ardından ve iktidarın pekiştirilmesiyle Bolşevikler, eski çarlık imparatorluğunu yeniden yapılandırmaya başladılar. Aralık 1922'de Sovyetler Birliği – Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Rus, Beyaz Rus, Ukrayna ve Transkafkasya olmak üzere dört cumhuriyetten oluşan bir federasyon olarak ilan edildi. Daha sonra sayıları 15'e yükselecektir. Yeni devlet, açlık, yoksulluk ve yüksek ölüm oranı gibi ağır ekonomik sonuçlarla karşılaşmıştır. Savaşlar arası dönemde, sanayileşme ve büyük sanayi tesislerinin inşasına yönelik planlı bir ekonomi kurulmuştur.

Lenin'in 1924'te ölümünden sonra liderliği Josif Stalin üstlenmiştir. SSCB'nin dış politikası, eski Rus İmparatorluğu'nun topraklarının geri alınması ve pekiştirilmesine yöneliktir. Aynı zamanda SSCB, uluslararası kabul görme ve diğer devletlerle ilişkilerin normalleşmesi için çaba göstermiştir.

Josif Stalin

Ekim Devrimi, 20. yüzyıl boyunca devrimci mücadelenin simgesi haline gelmiştir. Onun mesajları ve sembolleri – kırmızı yıldız, orak ve çekice, ile parolalar Eşitlik – sanatçılara, film yapımcılarına, müzisyenlere ve dünya genelindeki siyasi hareketlere ilham vermiştir. Böylece, Rusya komünizmin resmi devlet ideolojisi olarak benimsendiği ilk ülke olmuştur.

Komünizm: İdeoloji ve Siyasi Düzen

Komünizm (Latince communis – ortak anlamına gelir), üretim araçlarının toplumsal veya devlet mülkiyetine dayanan bir ideolojidir. Onun nihai amacı, sınıf farklılıklarının olmadığı, sömürünün bulunmadığı ve herkesin yetenekleri ölçüsünde katkıda bulunup ihtiyaçları doğrultusunda faydalandığı bir toplum oluşturmaktır.

Komünizmin başlıca ideolojik karşıtı kapitalizmdir – üretim araçlarının özel mülkiyette olduğu bir sistem. Kapitalizmde iki ana sınıf vardır: sermayeye sahip olan ve kâr elde eden kapitalist sınıf ile emeğiyle geçinen işçi sınıfı. Komünist fikir, devrim yoluyla işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesini ve devlet ile kolektif mülkiyete dayalı bir sistem kurmasını öngörüyordu.

1917 yılında Bolşeviklerin zaferinden sonra komünizm siyasi bir düzen olarak yayılmaya başladı. Ekim Devrimi, dünya çapındaki devrimci ve işçi hareketlerinin sembolü haline geldi. Komünist fikirler Avrupa, Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya yayılmış ve küresel bir ideoloji haline gelmiştir.

Aynı zamanda kapitalizmle ideolojik bir çatışma başladı ve bu daha sonra Soğuk Savaş'a dönüşecektir. Bu çatışma on yıllarca sürecek ve 20. yüzyılın ikinci yarısında dünya politikasının biçimini belirleyecektir. Komünizm tüm 20. yüzyılı belirlemiştir. Ve her şey Rusya'daki devrimle başlamıştır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. 1917'de Rusya'daki Şubat ve Ekim Devrimleri'nin başlıca nedenleri nelerdir?
2. Rusya'daki İç Savaş nasıl gelişmiş ve nasıl sonuçlanmıştır?
3. "Komünizm" kelimesi ne anlama gelir ve temel amacı nedir?

İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemin Dünya Durumu

İki Dünya Savaşı Arasındaki Uluslararası İlişkiler

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya siyasi haritası önemli değişiklikler geçirmiştir. Barış antlaşmaları yeni devlet sınırlarını belirlemiş, ancak uygulamaları gerilimler, silahlı çatışmalar ve yerel krizler olmadan gerçekleşmemiştir. Anlaşmazlıklara rağmen, yeni kurulan devletler, özellikle Avrupa'da, iç istikrarı sağlamak ve gelişen şartlar Versailles sistemi, ki düzenlenmesi uluslararası diplomasinin temel hedefi haline gelmiştir.

Milletler Cemiyeti toplantısı

Bu düzen içerisinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'un girişimiyle, 1920 Paris Barış Konferansı'nda barışı korumaya yönelik ilk küresel uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Lige'nin amacı, devletler arasında müzakereler, aracılık ve iş birliği yoluyla yeni savaşları önlemektir. Kendi yapısı şuydu: Konsey (daimi ve geçici üyelerden oluşan), Meclis (tüm üye devletlerin temsilcilerinden oluşan) ve Genel Sekreterlik (bir genel sekreterle). Merkezi Cenevre, İsviçre'de bulunuyordu. ABD katılmamış ve birçok devlet kararları uygulamaya yeterince istekli olmamış olsa da, Lige uluslararası iş birliği alanında önemli bir adımı temsil etti. O, devletlerarası çatışmaların çözümünde aracılık etmiş ve silahsızlanmayı savunmuştur. Ayrıca, dünya genelinde sağlık ve ekonomik koşulların iyileştirilmesi, azınlıkların korunması, işçilerin hakları, mültecilerin bakımı ve uyuşturucu ticaretinin önlenmesi için çalışmıştır. Bunun yanı sıra, I. Dünya Savaşı'nda mağlup devletlerin eski kolonilerinin galip devletlerin denetimine verildiği mandat sistemi kurulmuştur.

Aynı zamanda, devletlerin yeni jeopolitik gerçeklikteki rolleri de değişiyordu. Almanya, uluslararası ilişkilere yeniden katılmaya çalıştı. Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya resmi olarak Versailles sistemini desteklerken, ABD ekonomik ve endüstriyel bir dünya gücü olarak yükseldi ancak Avrupa politikasından uzak durdu. Japonya, Uzak Doğu ve Pasifik'te yeni topraklar ele geçirmeyi planlıyordu. Britanya İmparatorluğu'nun eski toprakları olan Avustralya, Kanada ve Güney Afrika daha fazla özerklik kazanmıştır. Aynı zamanda, Afrika, Asya ve Yakın Doğu'da antikolonyal ve kurtuluş hareketleri güçlenmiştir.

Kırlan uluslararası dengeyi korumak için, devletler 1920'lerin başından itibaren silahlanmanın sınırlandırılması ve barışın güçlendirilmesi amacıyla antlaşmalar ve diplomasi yoluyla girişimlere başlamıştır. Washington Konferansı'nda (1921-1922) Büyük Güçler deniz silahlanmasının sınırlandırılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Lozan'da (1925) Avrupa sınırlarının garantilenmesine dair antlaşmalar imzalanmış ve Briand-Kellogg Paketi ile (1928) devletler aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için savaşa başvurmamayı taahhüt etmişlerdir. Bu girişimler, çatışmaların diplomasi ve hukuki mekanizmalar aracılığıyla aşılabileceği umudunu yansıttı.

Japon İmparatoru Hirohito ailesiyle birlikte

Ancak, bu çabalar yeni siyasi ve askeri gerilimleri engelleyemedi. Avrupa'da ve ötesinde iç savaşlar, yerel çatışmalar ve diplomatik krizler ortaya çıktı. Yeniden ittifaklar kuruldu; Küçük Antant, Balkan Paketi ve Fransa'nın Polonya ile Çekoslovakya arasındaki ikili anlaşmaları bunlar arasındaydı. Otuzlu yıllar, bazen "kirlili yıllar" olarak adlandırılan dönem, dünya ekonomik krizinin sonuçları, faşizmin ve nazizmin yükselişi, Adolf Hitler'in iktidara gelişi ve uluslararası istikrarsızlığın derinleşmesiyle karakterize edilmiştir.

1930'larda Versailles sistemi çözülmeye başlamıştır. Almanya, Milletler Cemiyeti'nden çekilmiş, yeniden silahlanmış, Ren Bölgesi'ni militarize etmiş ve Saar Bölgesi'ni kendi kontrolü altına almıştır. 1938 yılında Avusturya'yı (Anschluss) ilhak etti ve aynı yıl, Alman baskısı sonucu Fransa, Birleşik Krallık ve İtalya, Çekoslovakya'dan Sudet Bölgesi'nin terkinin kabul ettiler. Kısa süre sonra bağımsız bir devlet olarak varlığını sona erdirdi. Almanya zorunlu askerlik uygulamasını başlattı, yeni

Kaynaklar Konuşuyor:

Madde 1

"Yüksek akit taraflar, halkları adına, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmayı kınadıklarını ve aralarındaki ilişkilerde savaşı ulusal politika aracı olarak reddettiklerini görkemli bir şekilde ilan ederler.

Madde 2

Yüksek akit taraflar, aralarında çıkabilecek tüm anlaşmazlık veya çatışmaların, doğası ya da kökeni ne olursa olsun, yalnızca barışçıl yollarla çözüleceği konusunda mutabık kalırlar."

Kaynak: Briand-Kellogg Paketi (1928)

Devletler, Briand-Kellogg Paketi'ni imzalamalarına rağmen neden yeniden savaflara başvurdular?

toprakları ilhak etti ve 1939 yılında SSCB ile saldırmazlık anlaşması imzaladı. Savaş hazırlıkları belirgin hale gelmişti.

Aynı zamanda Avrupa dışındaki çatışmalar da şiddetlenmiştir. 1931 yılında Japonya, Mançurya'yı işgal etmiş ve kukla devlet Mançukuo'yu kurmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kınamasının ardından örgütten çekilmiş ve 1937 yılında Çin ile açık bir savaşa başlamıştır.

1935-1936 yıllarında İtalya, Etiyopya'yı saldırıya uğratmış ve işgal etmiş, ancak Milletler Cemiyeti'nden etkili bir yanıt gelmemiştir. İspanya'da 1936'dan 1939'a kadar İç Savaş yaşanmıştır. Francisco Franco ve milliyetçiler, Almanya ve İtalya'nın desteğiyle SSCB'nin desteklediği ve uluslararası birlikler, ardından ülkede bir diktatörlük kurulmuştu.

Bununla birlikte, Avrupa'nın sınırları yeniden gözden geçirilmişti. Dünya barışının garantisi olması gereken Milletler Cemiyeti görevini yerine getirememiştir. Versailles düzeni tamamen yıkılmış ve dünya yeni bir savaşın eşiğinde durmaktaydı.

Yeni Totaliter İdeolojiler ve Dünya Ekonomik Krizi

İki dünya savaşı arasındaki dönem, İtalya'da faşizm ve Almanya'da nacizmin ortaya çıkışıyla belirlenmiştir.

İtalya'daki faşist parti 1921 yılında Benito Mussolini'nin liderliğinde kurulmuştur. Ekim 1922'de Roma Yürüyüşü'nden sonra, o başbakan olmuş ve hükümetin kontrolünü ele geçirmiştir. Faşizm, devletin bireyden daha önemli olduğu fikrine dayanıyordu. Yalnızca bir parti ve Duçe olarak bilinen bir lider yönetimdeydi. Siyasi partiler, sendikalar ve her türlü muhalefet yasaklanmıştır. Grevlere yasak getirilmiş ve medya sıkı kontrol altına alınmıştır. Faşizm, komünizm, liberalizm ve demokrasiye karşı çıkmıştır. Gazeteler, filmler ve radyo aracılığıyla propaganda yapılarak, liderin hatasız ve ülkedeki en önemli kişi olarak sunulduğu şahsiyet kültü oluşturulmuştur. Aynı zamanda devlet, iktidarını sürdürmek için baskı ve şiddet uygulamıştır.

Almanya'da iktidara Adolf Hitler, Nazi Partisi'nin lideri geldi. Ocak 1933'te başbakan olarak atandı ve hemen ertesi yıl cumhurbaşkanlığı görevini de üstlenerek tek lider – Führer oldu. Nacizm, demokrasiyi ve Versailles Antlaşması'nı reddetti; antisemitizm, antikomünizm ve ırkçılık temelinde şekillendi. Almanlar için, özellikle doğuya yönelik yeni bir 'yaşam alanı' oluşturma fikri teşvik edildi. Amaç, yalnızca Alman halkının yaşayacağı, diğer etnik ve ırksal grupların bulunmadığı bir toplum yaratmaktır. Nacizm, Ari ırkının diğer tüm ırklardan üstün olduğu ve yönetmesi

İspanya İç Savaşında bir kadın savaşçı

gerektiği fikrini savunuyordu. Otoritesini pekiştirmek için rejim propagandasının yayılması için semboller, sloganlar ve işaretler kullandı.

Ekim 1929'da, New York borsasının çöküşüyle başlayan ve **Büyük Buhran** olarak bilinen dünya ekonomik krizi başladı. Bunun bir sonucu olarak, Amerikan sermayesi yurt dışından çekilmiş ve bu durum krizin tüm dünyaya hızla yayılmasına neden olmuştur.

Sonuçları ciddi olmuştur: kitlesel işsizlik, yoksulluk, para birimlerinin değer kaybı, üretimde durgunluk ve uluslararası ticarete çöküş. Birçok devlet ekonomik toparlanma için önlemler almıştır. ABD'de, 1932'de seçilen Başkan Franklin Delano Roosevelt, „New Deal“ programını başlatmıştır. Bu, işsizliği azaltmak ve ekonomiyi canlandırmak amacıyla kalıcı değer taşıyan yollar, okullar, parklar ve diğer tesislerin inşasını içeren kamu işleri faaliyetlerini kapsıyordu.

Kriz, tüm devletleri eşit şekilde etkilemedi. Bazıların da daha hızlı sona erdi, bazılarında ise uzun süreli sonuçlar bıraktı. Zor ekonomik durum, vatandaşların memnuniyetsizliğini artırdı ve oluşturdu otoriter liderlerin iktidara gelmesi için elverişli zemin. Almanya'da bu durum, Hitler ve Nazi Partisi tarafından iktidarı ele geçirmek ve rejimlerini güçlendirmek için kullanıldı.

Benito Mussolini ve Adolf Hitler

Popüler Kültür ve Toplumsal Gelişim

Savaşlar arası dönemde önemli toplumsal ve kültürel değişimler yaşanmıştır. Eğlence biçimleri, sinema ve radyo gibi alanlarda büyük bir gelişme göstermiş, ayrıca gelişimi başlamıştır.

Tartışma Soruları:

Faşizm ve nacizm gibi totaliter rejimlerde, insanlar özgürce konuşamaz, oy kullanamaz veya iktidarı eleştiremezler.

- Bir toplumda düşünce özgürlüğü ve farklı görüşlerin varlığı neden önemlidir?
- Bugün böyle ideolojilerin yeniden ortaya çıkma riski olduğunu düşünüyor musunuz? Nedenini açıklayınız.

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Antisemitizm

Yahudilere karşı hoşgörüsüzlük, önyargı ve nefret.

Aryan Irkı

Nazilere göre, bu sözde „saf“ ve „üstün“ Alman ırkı, tüm diğer ırklardan daha üstün kabul ediliyordu.

Yaşam alanı (Lebensraum)

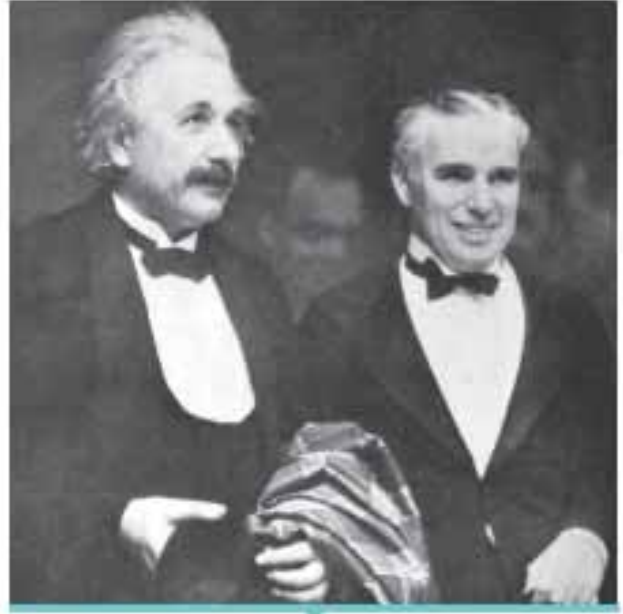
Almanların, devletlerini genişletmek ve yaşam alanı sağlamak amacıyla yeni topraklar fethetme hakkına sahip olduğu fikri.

Televizyon, müzik, caz, swing ve blues aracılığıyla yeni biçimler kazandı ve bunlar yeni bir kentsel dönemin sembolleri haline geldi. Bu dönemde ilk müzik grupları kurulmuştur. Sinema, en önemli eğlence biçimlerinden biri olarak kendini kanıtlamıştır. Britanyalı komedyen Charlie Chaplin, sessiz film döneminde dünya sinemasının en tanınan ismi olmuştur.

Günlük hayatta spor giderek daha büyük bir önem kazanmıştır. 1930 yılında Uruguay'da ilk Dünya Futbol Şampiyonası düzenlenmiştir. Olimpiyat Oyunları, dünyanın en popüler etkinliklerinden biri haline gelmiş ve büyük ilgi toplamıştır.

Kentleşme ve teknolojik ilerlemeyle çevre değişmiş; yeni yollar, köprüler ve gökdelenler inşa edilmiş, elektrik şebekesi genişlemiş ve otomobil endüstrisi gelişmiştir. Hava ve demiryolu yerel ulaşım dünyayı her zamankinden daha hızlı birbirine bağladı.

Bilim farklı alanlarda ilerleme kaydetti. Albert Einstein modern fiziğin gelişimine önemli katkılarda bulundu. Kimya, tıp ve teknoloji alanlarında da yeni başarılar elde edildi. 1927 yılında Charles Lindbergh, Atlantik Okyanusu'nu tek başına geçen ilk kişi oldu. Roket teknolojisi alanında araştırmalar başladı, bu da uzay çağının yolunu açtı.

Fizikçi Albert Einstein ve komedyen Charlie Chaplin

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Milletler Cemiyeti'nin amacı neydi?
2. Nacizm ana hedef olarak neyi savundu?
3. 1929 Ekim ayında New York borsasında ne oldu ve sonuçları neydi?
4. Savaşlar arası dönemde hangi eğlence biçimleri özellikle popüler oldu?

İkinci Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcı ve İlk aşamaları

1 Eylül 1939'da, savaş ilan edilmeden, Alman Ordusu Polonya'ya saldırdı. Polonya ordusu direnmeye çalıştı, ancak daha güçlü düşman tarafından hızla yenildi. Kısa süre sonra SSCB doğudan saldırıya geçti. Birkaç hafta içinde Polonya işgal edildi ve bölündü. 3 Eylül'de Fransa ve Birleşik Krallık Almanya'ya savaş ilan etti. Bu olaylarla İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Yeni bir dünya savaşının çıkış nedenleri çok katmanlı olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Versailles Antlaşması, özellikle Almanya ve İtalya'da büyük bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Her iki devlet, yeni düzenden zarar görmüş ve aşağılanmış hissediyordu. Almanya'da Nazi Partisi ve İtalya'da faşist hareket, Versailles sistemini revize etmek ve topraklarını genişletmek amacıyla saldırgan bir politika izlemiştir. Japonya da onlara katılmış, Uzak Doğu'da toprak hakimiyeti arzusu taşımaktaydı. Bu devletlerin benzer amaç ve çıkarları vardı ve yeni bir savaşa hazırlık olarak silahlanma ve hazırlıklarını artırdılar.

Batılı güçlerin Almanya'nın önceki toprak genişlemelerine karşı kararlı bir tepki göstermemesi — Avusturya'nın Anschluss'u ve Çekoslovakya'nın parçalanması gibi — Hitler'i cesaretlendirdi. O, Polonya'ya yapılan saldırının da pasifikle karşılanacağını düşünüyordu. İki cepheli bir savaştan kaçınmak amacıyla Almanya, Ağustos 1939'da SSCB ile, Doğu Avrupa'nın paylaşılmasına ilişkin gizli bir eki bulunan Ribbentrop-Molotov paktı olarak bilinen saldırmazlık antlaşmasını imzalamıştır.

Polonya'nın işgalinden sonra, Alman savaş makinesi taarruzlarına devam etti. 1940 baharında saldırı, Kuzey ve Batı Avrupa'ya yönelmiştir. Kısa sürede Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg işgal edildi. Ana hedef Fransa'ydı. Blitzkrieg taktiği uygulanarak, Alman Ordusu, Fransız ve Birleşik Krallık kuvvetlerinin direnişine rağmen hızlı bir şekilde ilerledi ve

Paris'e girdi. Fransa ateşkes imzalamaya zorlandı.

Fransa'yı yendikten sonra, Almanya saldırılarını Birleşik Krallık'a yöneltti. Alman hava kuvvetleri, İngiliz şehirlerine ve askeri hedeflere yoğun bombardımanlar düzenledi. Ancak, özellikle Britanya Savaşı sırasında İngiliz hava kuvvetleri-

Alman askerleri Varşova'da (Polonya) sivileri gözetimine alıyor.

nin direniş i sayesinde, kıta savunuldu ve planlanan iş gal iptal edildi.

Aynı zamanda, savaş hareketleri Kuzey Denizi, Akdeniz, Afrika, Yakın Doę u ve Asya gibi diğ er sahalara da yayıldı.

Birleş ik Krallık ile başarıs ızlığ ın ardından, Hitler planlarını Sovyetler Birlię i yöneltti. Saldırmazlık anlaş masına rağmen, Almanya Haziran 1941'de SSCB'ye saldı rdı. Alman Ordusu hızla ilerledi ve yıl sonunda Leningrad, Moskova ile Karadeniz kıyılarına ulaşt ı. Ancak, Kızıl Ordu ciddi bir direniş organize ederek karşı taarruza geç ti. Bu arada, Japonya Asya'daki yayılma planlarını sürdürdü.

Baş lıca karşı tı ABD idi. 7 Aralık 1941'de, savaş ilan etmeden, Japon donanması Pearl Harbor-ABD'nin Hawaii'deki askeri üssü ne saldı rdı. Bu, ABD'nin savaşa dahil olmasına yol aç tı. O sırada Almanya, İtalya ve Japonya, Eylül 1940'da imzalanan ve Roma-Berlin-Tokyo Eksen i olarak bilinen Üçlü İttifak ile bağ lıyd ı. ABD'nin katılımıyla çatış ma küresel boyutlar kazanmış ve total bir savaşa dönüş müştür. İki ana cephe oluş muştur.

Pearl Harbor'a Japon saldırısı - film sahnesi, sanatsal tasvir

Kaynaklar konuşuyor:

Aynı olay, farklı bakış açıları

"Dün, 7 Aralık 1941, utançla hatırlanacak bir tarihtir. Amerika Birleş ik Devletleri, Japon İmparatorluğu'nun deniz ve hava kuvvetleri tarafından ansızın ve kasıtlı olarak saldırıya uğ radı... Hiçbir yenilgiye yer yoktur: Halkımız, topraklarımız ve çıkarlarımız ciddi tehlike altındadır... Silahlı kuvvetlerimize güvenle, halkımızın sınırsız kararlılığıyla, kaçınılmaz zafere ulaş acağız. Tanrı'nın yardımıyla kazanacağız."

F. D. Roosevelt, Pearl Harbor saldırısından sonra ABD Kongresi'nde yaptığı konuşma

"Ne gürültü! Japonya'nın imparatorluk kuvvetleri hızlı bir şekilde, olağanüstü bir darbe, ardından bir darbe daha indirerek, tarihin en ş aşırtıcı saldırılarından biriyle Pearl Harbor'a hücum etti... Sesler, Roosevelt ve Churchill'in bu yenilgilerin haberini alınca sarsıldığını ve yüzlerinin solduğunu söylüyor... Vahş i düş manlarımız Pasifik'te ş imdiden korkudan titriyorlar."

Pearl Harbor saldırısı üzerine Japon bildirisi

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Blitzkrieg (Yıldırım Hızı Savaşı)

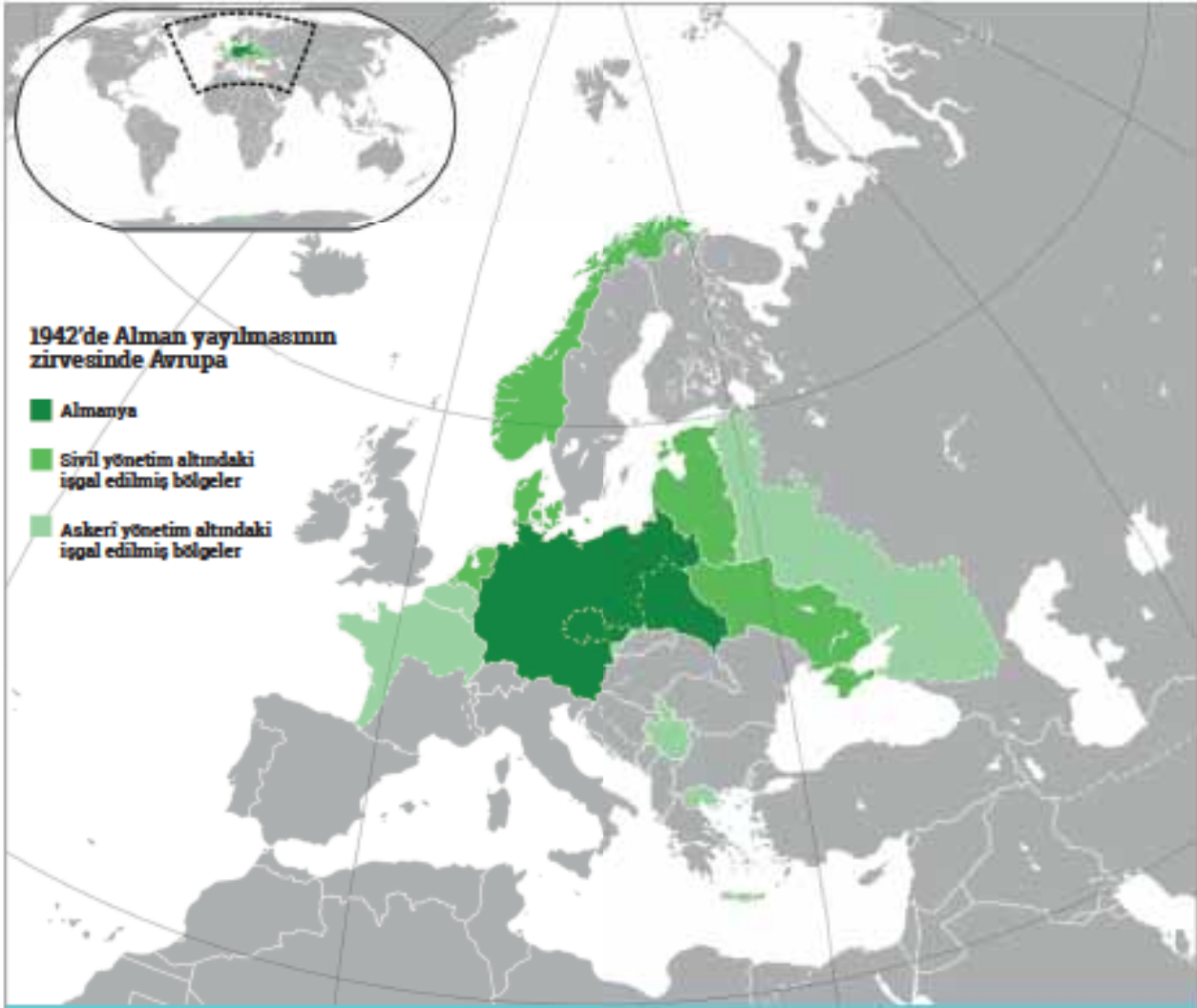
Zırhlı birliklerin, piyade, topçu ve hava desteğ inin hızlı ve koordineli hareketiyle düş manına sürpriz saldırı.

Taraflar: Mihver Güçleri (Almanya, İtalya, Japonya ve müttefikleri) ile Müttefikler yani Antihitler Koalisyonu; Birleşik Krallık, SSCB, ABD ve faşizme karşı mücadeleye katılan diğer devletlerden oluşmaktadır.

1942-1945 Savaşın Seyri

1942 yılında Avrupa'daki çatışmaların odak noktası Doğu Cephesi'ydi. Alman kuvvetleri, petrol kaynaklarına erişim sağlamak ve Sovyetlerin Volga Nehri üzerindeki taşımacılığını engellemek amacıyla Kafkasya'ya doğru ilerledi. Ana stratejik hedefleri Stalingrad şehriydi. 1942 yazından 1943 başına kadar burada Stalingrad Muharebesi yürütüldü – İkinci Dünya Savaşı'nın en kanlı çatışmalarından biri. Şiddetli çatışmaların ardından Kızıl Ordu zafer kazandı. Bu dönüm noktasında SSCB, askerî inisiyatifi ele geçirdi ve Alman birlikleri kademeli olarak geri çekilmeye başladı.

Kuzey Afrika'da 1940 yılından itibaren İngiliz kuvvetleri ile Alman-İtalyan ordusu arasında mücadeleler sürmekteydi. 1942 yılında cepheye ABD de katıldı. Karar verici olan 1942 yılında El Alameyn

Avrupa'da 1942 yılı

kuşatmalarında Müttefikler, Alman savunmasını kırdığı iki savaş gerçekleşti. Cezayir, Tunus ve Fas'ta başarılı çıkarma harekâtları gerçekleştirildi.

1943 yazında, Müttefikler Sicilya'ya çıkarma yaparak Apenin Yanımadası'nın güney kesimine doğru ilerledi. **İtalya**, Eylül 1943'te teslim oldu ve faşist rejim devrildi. Benito Mussolini, savaşın sonunda tutuklanarak öldürüldü. İtalya'nın teslim olmasına rağmen, Alman kuvvetleri ülkenin kuzey yarısını 1945'te kurtarılanlara kadar kontrol etmeye devam etti.

Eşzamanlı olarak, Uzak Doğu'da Japonya genişlemesinin zirvesine ulaşmıştır. 1942 ortalarına kadar, Güneydoğu Asya ve Pasifik'in büyük bölümlerini kontrol etmekteydi. Ancak Mercan Adaları, Midway ve Guadalcanal savaşlarından sonra ABD inisiyatifi ele geçirdi. 'Ada adaya' stratejisiyle uzun ve zorlu bir taarruz başladı; Amerikan kuvvetleri yavaş yavaş Japon anakarasına yaklaştı.

Birçok işgal altındaki ülkede, **fahanizme karşı direniş** özellikle bu dönemde güçlenmiştir. İşgalcilere karşı silahlı mücadele yürüten organize hareketler oluşmuştur. Özellikle Fransa'daki savaşçılar, Polonya ve SSCB'deki gerilla birlikleri ile Yugoslav partizanları öne çıkmış ve savaşın sonundan önce büyük toprak parçalarını kurtarmayı başarmıştır. Bu hareketler, düşman güçlerinin zayıflamasında önemli bir rol oynamış ve son müttefik taarruzları için zemin hazırlamıştır.

Batı Cephesi'ndeki kesin darbe, 6 Haziran 1944 yılında Normandiya'daki müttefik istilasıyla başlamış ve D Günü olarak anılmıştır. Amerikan, İngiliz ve Kanada birlikleri geniş çaplı bir çıkarma gerçekleştirmiş ve yoğun çatışmaların ardından cephesi yarmayı başarmıştır. Yıl sonuna kadar Fransa, Belçika ve Hollanda kurtarılmıştır. 1945 baharında, batıdan müttefik kuvvetler Almanya'ya girmiş, doğudan ise Kızıl Ordu ilerleyerek Alman birliklerini Doğu ve Orta Avrupa'dan çıkarıp Berlin'i ele geçirmiştir. Kaçınılmaz yenilgi karşısında Hitler intihar etmiştir. 8/9 Mayıs'ta **Almanya teslim olmuş** ve bağımsız bir devlet olarak varlığını sonlandırmıştır.

Pasifik'te savaş devam etti. Amerikan kuvvetleri Japon adalarına yaklaştı, ancak dirençle karşılaştılar. Çatışmayı kısaltmak amacıyla, ABD yeni bir silah kullanmaya karar verdi – **atom bombası**. 6 ve 9 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya ve Nagasaki. **Japonya**, 2 Eylül 1945'te teslim oldu. Böylece İkinci Dünya Savaşı sona erdi.

Tartışma Soruları:

6 ve 9 Ağustos 1945 tarihlerinde, ABD Japonya'daki Hiroşima ve Nagasaki şehirlerine atom bombaları attı. İlk günlerde onlarca bin kişi, ağırlıklı olarak siviller yaşamını yitirdi. Yıl sonuna kadar, yanıklar, radyasyon ve buna bağlı hastalıklar sonucunda kurban sayısı 200.000'i geçti. Önümüzdeki yıllarda binlerce hayatta kalan kişi kanser, genetik sonuçlar ve kronik hastalıklardan muzdarip oldu.

Amerikan hükümeti, saldırıyı Japonya'yı teslim olmaya zorlamak ve hem Japon hem Amerikan tarafında büyük kayıplara yol açacak kara istilasını engellemek amacıyla meşrulaştırdı. Bazı tahminlere göre, Japonya'nın kara yoluyla işgali on binlerce Amerikan askerinin hayatına mal olabileceği gibi, siviller arasında milyonlarca kayba da yol açabilirdi.

– 1945 koşullarında atom bombasının kullanılması haklı bir gerekçe miydi? Görüşünü gerekçelendir.

Askeri harekâtlarla paralel olarak yoğun diplomatik faaliyetler de yürütülmüştür. Ağustos 1941’de Britanya Başbakanı Winston Churchill ve Amerika Başkanı Franklin D. Roosevelt Atlantik Bildirgesi’ni kabul etmiş, bu belge yeni dünya düzeninin temellerini atmıştır. Ocak 1942’de Birleşmiş Milletler Bildirgesi kabul edilmiş; bu belge daha sonra Birleşmiş Milletler Örgütü’nün (BM) kurulmasının temelini oluşturmuştur. Kasım 1943’te, Tahran’da “Büyük Üçlü” – Roosevelt, Churchill ve Stalin – ortak bir toplantı gerçekleştirdi.

Stalin, Roosevelt ve Churchill (Tahran, 1943)

“Büyük Üçlü” – Roosevelt, Churchill ve Stalin’in – ortak toplantısı orada yapıldı. Batı Cephesi’nin açılması ve Yugoslavya’daki partizanlara destek verilmesi kararlaştırıldı. Daha sonraki Yalta ve Potsdam konferansları, Avrupa ve dünya genelinde askeri yapıyı şekillendirdi.

İkinci Dünya Savaşı’nın Sonuçları

İkinci Dünya Savaşı, tüm dünya üzerinde derin izler bırakmıştır. 60 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir – askerler ve siviller. Milyonlarca aile evsiz, aç ve temel yaşam koşullarından yoksun kalmıştır. Hava saldırıları, Dresden ve Varşova gibi şehirleri tamamen yok etmiştir. Leningrad kuşatması sırasında, halk aylarca yeterli yiyecek, su ve ısınma olmadan, aşırı soğuk ve açlık koşullarında yaşamıştır. İşgal altındaki bölgelerde sivillere yönelik kitlesel sürgünler, toplu cezalar ve katliamlar gerçekleştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndaki en korkunç suç Holokost – Nazi Almanyası tarafından yaklaşık altı milyon Yahudinin sistematik olarak yok edilmesidir. Bunların yanı sıra, Romanlar, Slav halkları, engelliler, siyasi muhalifler ve diğerleri de hedef alınmıştır. Kurbanlar, Auschwitz, Treblinka, Majdanek, Sobibor ve diğer toplama kamplarında sürgün edilip hapsedilerek öldürüldü. Birçok kişi gaz odalarında, açlık, hastalık ve ağır koşullar nedeniyle hayatını kaybetti; bu, insanlık tarihinin en karanlık dönemlerinden biridir.

Savaşın sona ermesinin ardından, dünya maddi, siyasi ve ahlaki durumun yeniden inşası gibi büyük bir görevle karşı karşıya kaldı. Faşizm ve nacizmin tasfiyesi başladı. Nürnberg ve Tokyo’da, savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlardan sorumlu tutulananların yargılandığı uluslararası mahkemeler düzenlendi.

Buna paralel olarak, yeni bir dünya düzeninin temelleri atıldı. Yıkılmış devletlerin yeniden inşasına başlandı, uluslararası ekonomik iş birliği kuruldu ve güvenliğin sağlanması için mekanizmalar oluşturuldu. Ana hedef açıktı: yeni bir dünya savaşının önlenmesi.

İkinci Dünya Savaşı deneyimleri, insanlık için kalıcı bir uyardır. Onlar, ne tür felaketlere yol açabileceğini gösterirler. Saldırganlık, hoşgörüsüzlük ve ideolojiler tehlikeli sonuçlara yol açabilir.

Nefret temelli ideolojiler.

Aynı zamanda, barışın ve insan haklarının ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar kolay tehlikeye girebileceğini hatırlatırlar. Tarih değiştirilemez, ancak ondan ders alınmalıdır.

Auschwitz'teki esir çocuklar

Öğrendiklerini Kontrol Et

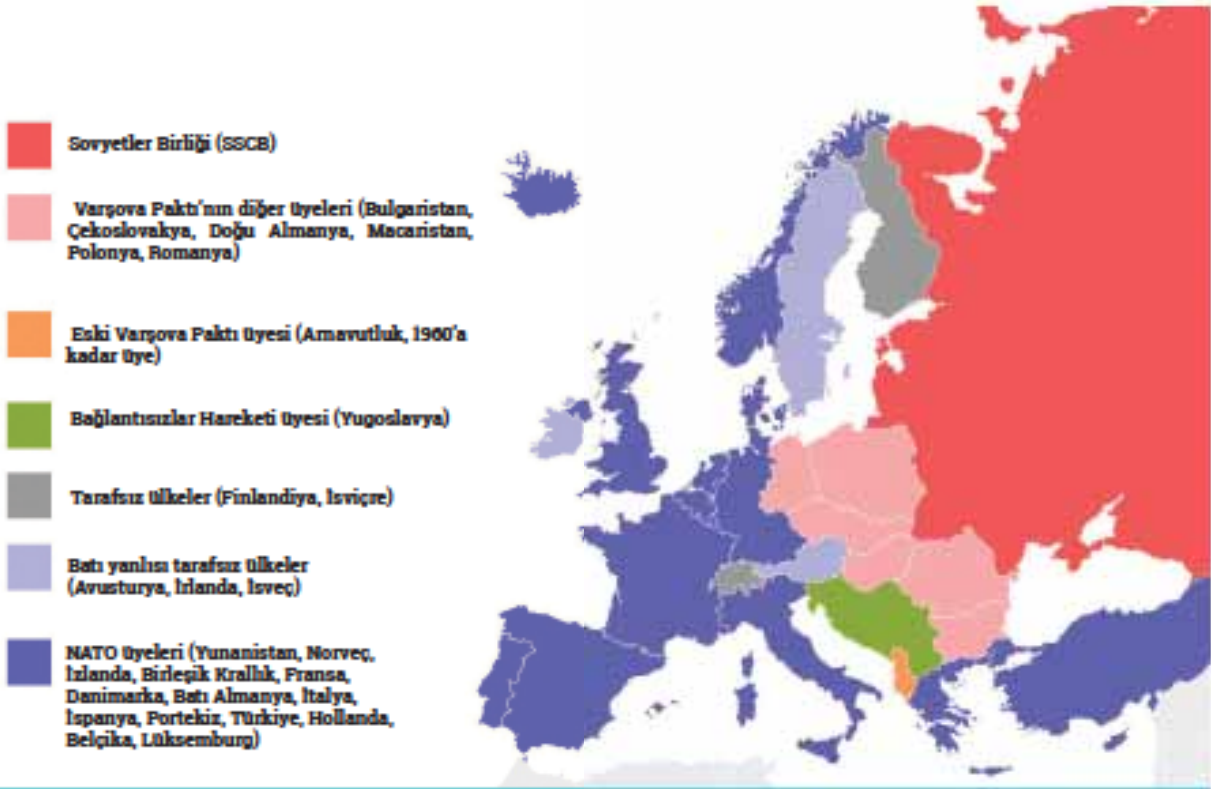
1. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri nelerdir?
2. Pasifik Savaşı nasıl başlamış ve Japonya'nın teslimiyetine kadar geçen önemli olaylar nelerdir?
3. 1944 yılında Avrupa'daki en önemli savaş operasyonlarını açıklayın.
4. Holokost nedir ve Nazi rejimi tarafından nasıl uygulanmıştır?

Soğuk Savaş

Soğuk Savaş'ın Nedenleri ve Dünyanın Bölünmesi

Soğuk Savaş, 20. yüzyılın ikinci yarısının belirleyici olmuştur. O dönemde, dünya iki blok haline bölünmüştü: Batı, ABD öncülüğünde, Doğu ise SSCB öncülüğündeydi. Bu dönem, SSCB ile ABD'nin egemen olduğu iki kutuplu dünya dönemi olarak adlandırılır. Klasik savaşların aksine, Soğuk Savaş, iki süper güç arasında doğrudan silahlı çatışma olmadan sürdü. Bunun yerine, diplomasi, askeri teknoloji, uzayın keşfi yanı sıra sinema, müzik ve spor alanlarında nüfuz mücadelesi verildi.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından dünya yeni bir belirsizlik dönemine girmiştir. Önceki uluslararası düzen çökmüş ve asıl görev Avrupa ile dünyayı yeniden yapılandırmak olmuştur. Savaş sırasında, Şubat 1945'te Yalta Konferansı'nda Roosevelt, Churchill ve Stalin yeni düzenin temelleri üzerinde anlaşmışlardır. Anlaşmalar, Temmuz-Ağustos 1945'te Potsdam Konferansı'nda netleştirilmiş ve Almanya ile Berlin'in ABD, Birleşik Krallık, SSCB ve Fransa kontrolündeki dört işgal bölgesine ayrılmasına karar verilmiştir. Japonya, Amerikan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulmasına yönelik girişim onaylanmıştır. Buna ek olarak, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya gibi yenilmiş devletlerle barış anlaşmalarına ve Nazi liderleri ile diğer savaş suçlularının yargılanmasına ilişkin usuller belirlenmiştir.

Soğuk Savaş Döneminde Avrupa

Ancak, 1940'ların sonlarına doğru ABD ile SSCB arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Şüpheler ve yerine getirilmeyen anlaşmalarla ilgili suçlamalar, Avrupa'nın kademeli olarak bölünmesine yol açtı. Mart 1946'da Winston Churchill, Fulton'daki konuşmasında Avrupa üzerine inen demir perde'den bahsederek başlayan Soğuk Savaşı simgeledi. 1947'de ABD Başkanı Harry Truman, dünyadaki özgür halklara yardım doktrinini ilan etti; SSCB bunu bir tehdit olarak görüp Doğu Avrupa üzerindeki kontrolünü sıkılaştırarak yanıt verdi.

Bölünme, iki Alman devleti kurulmasıyla derinleşti: Batı Almanya (batı bölgelerinden) ve Doğu Almanya (Sovyet kontrolü altında). Askeri-politik bölünmeler, NATO'nun (1949) batılı demokratik devletlerin birliği olarak ve Varşova Paktı'nın (1955) SSCB ile doğu sosyalist devletleri tarafından NATO'ya yanıt olarak kurulmasıyla pekişti.

Batı Avrupa devletleri kapitalizm, çoğulculuk ve demokrasi modeli doğrultusunda gelişimini sürdürmüştür. Ekonomik yeniden yapılanmaları için ABD tarafından finanse edilen Marshall Planı (1948-1952) uygulanmıştır. Doğu Avrupa devletleri, SSCB etkisi altında tek partili sistemi, planlı ekonomiyi ve merkezi otoriteyi kurmuş, insan hakları ve özgürlüklerine kısıtlamalar getirmiştir.

Soğuk Savaş, komünizm ile kapitalizm arasında ideolojik bir mücadeleyleydi. SSCB, komünizmi uygun koşulların bulunduğu her yere yaymaya çalıştı; bu durum Batı'da derin bir endişe yarattı. Komünizm, Çin'de Komünist Parti lideri Mao Zedong'un önderliğinde yayıldı. Ayrıca, Kuzey Kore, Vietnam ve Afrika ile Latin Amerika'nın bazı bölgelerinde de kabul edildi; bu durum küresel kutuplaşmayı daha da güçlendirdi.

Yerel Savaşlar ve Müdahaleler

1940'ların sonundan itibaren, iki blok arasındaki küresel çatışmanın bir parçası olarak çok sayıda bölgesel savaş ve kriz başlamıştır. ABD ve SSCB dolaylı olarak katılmış, farklı tarafları desteklemiştir.

Berlin Krizi (1948/1961), Doğu Almanya'da bulunmasına rağmen Berlin şehrinin statüsü ile ilgilidir, şehir, SSCB kontrolündeki doğu bölgesi ile ABD, Birleşik Krallık ve Fransa tarafından yönetilen batı bölgesine bölünmüştür.

1948 yılında SSCB, Batı Berlin ile iletişimi kesmiş, ancak Batılı müttefikler hava köprüsü ile yanıt vererek neredeyse bir yıl boyunca şehri hava yoluyla beslemişlerdir. 1961 yılında, Doğu

Araştır:

Soğuk Savaş döneminde, barışın korunması, işbirliğinin geliştirilmesi veya belirli devlet gruplarının çıkarlarının korunması gibi çeşitli amaçlarla çok sayıda uluslararası örgüt ve birlik kurulmuştur.

Bunlardan bazıları şunlardır: BM (1945), Arap Ligi (1945), Avrupa Konseyi (1949), Avrupa Topluluğu/Birliği (1957/1993), Bağlantısızlar Hareketi (1961), Afrika Birliği – Afrika Birliği Organizasyonu (1963/2002) ve KEBS/BM Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (1975/1994).

– Bu kuruluşlardan birini seçerek temel amaçlarının neler olduğunu ve sence bu amaçları gerçekleştirip gerçekleştirmediğini araştır. Kısaca gerekçelendir.

Mao Zedong

Almanya, SSCB'nin desteğiyle, Berlin Duvarı'nı inşa etmiş; bu duvar Batı Berlin'i Doğu Berlin'den fiziksel olarak ayırmıştır. Berlin Duvarı, Soğuk Savaş döneminde Doğu ile Batı arasındaki bölünmenin simgesi olmuştur.

Kore Savaşı (1950-1953), Kuzey Kore'nin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kore Yarımadası'nı ikiye bölen 38. paraleli geçerek Güney Kore'ye saldırmasıyla başlamıştır. Savaş, iki karşıt siyasi sisteme sahip devletler arasında gerçekleşen bir çatışmaydı: SSCB ve Çin tarafından desteklenen komünist Kuzey ile BM tarafından desteklenen ve ABD öncülüğünde bir askeri koalisyon oluşturan Güney.

Kore Savaşı sırasında çocuklar

Üç yıllık mücadeleler sonucunda ateşkes sağlanmış, ancak resmi bir barış anlaşması imzalanmamıştır. Bunun sonucunda, Yarımada bölünmüş olarak kalmış ve iki devlet arasında bir silahsızlandırılmış bölge oluşturulmuştur.

Vietnam Savaşı (1955-1975) Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasını önleme girişiyle bağlantılıydı. Fransa'nın çekilmesinin ardından Vietnam, SSCB ve Çin tarafından desteklenen komünist Kuzey ile ABD tarafından desteklenen antikomünist Güney olarak bölündü. Çatışma, 1955 yılında, özellikle Güney'de Vietkong olarak bilinen komünist gerillalar tarafından gerçekleştirilen silahlı çatışmalar, pusular ve sabotajlarla başladı.

1965 yılında, ABD, Güney'in düşüşünü engelleme umuduyla kapsamlı bir askeri müdahalede bulunmuştur. Bu müdahale başarısızlıkla sonuçlanmış ve Amerikan birliklerinin çekilmesinin ardından Kuzey Vietnam zafer kazanarak ülkeyi komünist yönetim altında birleştirmiştir.

Küba Füze Krizi (1962), Soğuk Savaş'ın en tehlikeli anlarından biri olmuştur. Fidel Castro'nun iktidara gelmesinden sonra, Küba SSCB'ye yaklaşmış ve Sovyetler adaya nükleer füzeler yerleştirmeye başlamıştır. ABD, Başkan John Kennedy liderliğinde deniz ablukası uyguladı.

Gergin diplomatik görüşmelerin ardından SSCB, Nikita Kruşçev liderliğinde füzelerini geri çekmeyi kabul etti; ABD ise Küba'yı saldırmayacağını taahhüt etti ve resmi olmayan şekilde Türkiye'deki füzelerini geri çekmeyi kabul etti.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan müdahalesi (1979), SSCB'nin Kabül'deki komünist rejimi koruma girişimiydi. Savaş, uzun ve maliyeti yüksek bir çatışmaya dönüş-

SSCB ve ABD başkanları - Nikita Kruşçev ve John Kennedy,

tü bu desteği sağladı. Çatışma, Sovyet birliklerinin 1989'da çekilmesiyle sona erdi ve „Sovyet Vietnamı“ olarak anılmaktadır.

Benzer dolaylı çatışmalar ve müdahaleler, iki süper gücün nüfuz mücadelesi verdiği Afrika, Latin Amerika ve Yakın Doğu'nun diğer bölgelerinde de gerçekleşti.

Tartışma Soruları:

Modern çatışmalar ve barış arayışı

İnsanlık tarihi boyunca savaşlar hiç sona ermemiştir. Antik çağlardan günümüze kadar çatışmalar neredeyse sürekli olarak, farklı boyut ve şekillerde; küçük kabile çatışmalarından dünya savaşlarına kadar ortaya çıkmıştır.

Bugün küreselleşme ve gelişmiş teknolojinin hakim olduğu bir çağda yaşamamıza rağmen, şiddetli çatışmalar dünya genelinde hâlâ devam etmektedir. Modern çatışmalar çeşitlidir ve karmaşıktır. Çatışmalar; konvansiyonel (düzenli ordular arasında), asimetrik (bir tarafın diğerinden belirgin şekilde daha güçlü olduğu), hibrit (klasik ve geleneksel olmayan yöntemlerin birlikte kullanıldığı) veya siber olabilir; bu durumda mücadele internet ve dijital platformlar üzerinden yürütülür. Bazı durumlarda, çatışmalar siyasi, ideolojik veya dini hesaplaşmalar için bir araç haline gelen terörizm gibi olgularla tamamlanır veya teşvik edilir.

Ancak, öz aynı kalmaktadır. Farklı çıkarlar ve kimlikler çatışmaya devam etmektedir. Balkanlar, Yakın Doğu, Afrika ve Ukrayna'daki savaşlar, yeni küresel savaşmanın karmaşık haritasının yalnızca bir parçasıdır. Bu çatışmalar, askeri tahribatların yanı sıra sıklıkla ciddi insani sonuçlara yol açmakta olup, bunlar arasında artan mülteci ve göçmen sayısı, temel yaşam koşullarının bozulması ve sivil nüfus için uzun süreli güvensizlik bulunmaktadır.

Bu tür çatışmaları önlemek veya çözmek amacıyla uluslararası anlaşmalar, uluslararası mahkemeler ve uluslararası hukuk sistemi mevcuttur. Etkililikleri değişken olsa da, bunlar adalet, sorumluluk ve diyalog için araçlar teşkil etmektedir.

Tarih bize sadece çatışmaların nedenlerini öğretmekle kalmaz, aynı zamanda anlayış, empati ve iş birliği gerekliliğini gösterir. Barış bir durum değil, bir süreçtir. Soru şu: Gerçekten istiyor muyuz?

– Modern çatışmalar, Soğuk Savaş dönemindeki çatışmalara benziyor mu? Benzer ve farklı oldukları noktalar nelerdir?

– Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasında doğrudan bir savaş yaşanmamış, ancak dünyanın farklı bölgelerinde birçok başka savaş olmuştur. Büyük Güçler, bugün de diğer devletlerde meydana gelen çatışmaları etkiliyor mu? Açıklayınız.

Silahlanma ve Uzay Yarışı

Doğu ile Batı arasındaki çatışma, nükleer silahlanma yarışı ve uzay yarışması üzerinden de kendini göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya atom çağına girmiştir. ABD ve SSCB, nükleer güçler haline gelmiş ve büyük yıkım gücüne sahip silahların yoğun geliştirilmesi ve üretimine başlamışlardır. Atom bombaları, uzun menzilli nükleer füzeler, stratejik bombardıman uçakları, nükleer enerjiyle çalışan denizaltılar ve gemiler üretilmiştir. Dünya barışı için sürekli bir tehdit oluşturan büyük bir cephanelik oluşturuldu.

Aynı zamanda, yarış evrene de yayıldı. 1957 yılında SSCB, ilk yapay uydu Sputnik 1'i fırlattı. 1961 yılında Yuri Gagarin, uzaya çıkan ilk insan oldu; 1963 yılında ise bunu ilk kadın olan Valentina Tereşkova gerçekleştirdi. ABD, 1969 yılında Apollo 11 göreviyle Ay'a iniş yaparak yanıt verdi. 1970'ler boyunca rekabetler işbirliğine dönüştü ve ortak görevler gerçekleştirildi.

Valentina Tereşkova – uzaya çıkan ilk kadın

Aktif işbirliği gerçekleşti ve ortak görevler yapıldı.

Çatışma esas olarak siyasi ve askeri düzeyde sürse de, Soğuk Savaş günlük yaşam üzerinde de büyük etki yaptı. Doğu Bloku'nda vatandaşlar sıkı denetim, sansür ve seyahat kısıtlamaları altında yaşıyordu. Batı'da nükleer savaş ve komünizm korkusu, sığınakların inşasına, tahliye tatbikatlarına ve anti-komünist propagandanın yayılmasına yol açtı.

Soğuk Savaş, kültür, spor ve medya aracılığıyla da yürütülmüştür. ABD, ideolojisini filmler, radyo programları ve spor yoluyla yaymıştır. SSCB, bale, klasik müzik ve eğitim projelerini teşvik etmiştir. Her iki taraf da Üçüncü Dünya'da burslar, tıbbi yardım ile okul ve hastane inşası sunarak rekabet etmiştir. Burada silah yerine fikirler ve değerler kullanılmıştır.

Soğuk Savaş, başlangıç, tırmanma, ilişkilerin ısınması (detant), yeniden kötüleşme ve nihayet sona erme olmak üzere birçok aşamadan geçmiştir. Berlin Duvarı'nın 1989'da yıkılması ve SSCB'nin 1991'de dağılması, Soğuk Savaş'ın sonunu işaret etmiştir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Soğuk Savaş terimi ne anlama gelir ve klasik savaşlardan nasıl ayrılır?
2. İki blok tarafından hangi iki askeri-politik ittifak kurulmuştur?
3. Berlin Duvarı neden Soğuk Savaş'ın sembolü haline geldi?

20. Yüzyılda Dekolonizasyon ve Bağımsızlık Mücadeleleri

Kolonyal Sistemin Çözülüşü ve Asya'da Dekolonizasyon

20. yüzyılda, kolonyal sistemin çözülüşü ve kolonilerin bağımsızlığı süreci olarak bilinen küresel bir hareket başladı; bu sürece dekolonizasyon denir. Yabancı yönetim altında bulunan halklar, özgürlük ve kendi kaderini tayin etme haklarına ilişkin taleplerini giderek daha belirgin şekilde dile getirmeye başladılar. Kolonyal güçler, savaşlar ve uluslararası baskılar nedeniyle zayıflamıştı ve artık kontrolü sürdüremiyordu.

Kurtuluş mücadelesi farklı yollarla yürütüldü – savaşlar, devrimler ve ayaklanmalar yoluyla olduğu gibi, müzakereler, referandumlar ve şiddetsiz direniş gibi barışçıl yöntemlerle de. Süreç, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlandı; dünya güç dengesi değişti, kurtuluş hareketleri güçlendi ve BM başta olmak üzere uluslararası örgütler dekolonizasyona destek verdi.

Asya'da antkolonyal hareketler, ilk olarak savaşlar arası dönemde başlamış

ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ivme kazanmıştır. Britanya Hindistanı'nda bağımsızlık hareketi, Mahatma Gandhi liderliğinde barışçıl direniş ve sivil itaatsizliğe dayanıyordu. 1947 yılında Hindistan bağımsızlığını kazanmış ve aynı zamanda eski Britanya Hindistanı'nın bazı bölgelerindeki Müslüman nüfus için Pakistan devleti kurulmuştur.

İndokin'de, Ho Şi Min 1945 yılında Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'ni ilan etti. Fransa yeni devleti tanımadı. Takip eden savaş sekiz yıl sürdü ve 1954 yılında Fransızların yenilgisiyle sona erdi. Vietnam geçici olarak bölündü, Laos ve Kamboçya ise bağımsız devletler olarak uluslararası alanda tanındı.

Benzer bir mücadele, savaş sonrası Hollanda ile yapılan savaşın ardından (1945-1949) bağımsız bir devlet olan Endonezya'da da yürütülmüştür. Takip eden yıllarda, aynı yolu bölgedeki diğer devletler de izledi; örneğin Sri Lanka ve Malezya.

Anti-kolonyal hareket, Arap dünyasındaki halklar arasında da güçlendi. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Yemen, Mısır, Irak ve Suudi Arabistan bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. 1946 yılında Fransa ve Birleşik Krallık, Ürdün, Lübnan ve Suriye'den çekilerek bu ülkelerin bağımsız devletler haline gelmesini sağladı.

BM'nin Filistin'in bölünmesi için başarısız planının ardından, 1948 yılında İsrail devleti ilan edilmiştir. Bu durum, Arap halkı ve komşu devletlerle silahlı çatışmalara yol açmıştır. 1948 yı-

Mahatma Gandhi

Biliyor musun...

Mahatma Gandhi, insanın adaletsizliğe karşı şiddet kullanmadan mücadele edebileceğine inanıyordu. Hindistan'daki bağımsızlık hareketi, barışçıl protestolar, boykotlar ve haksız yasaların reddi yolunu kullanmıştır.

1930 yılında, İngilizlerin tuz tekeline karşı protesto etmek amacıyla 380 kilometreden fazla yürüyerek Tuz Yürüyüşü'nü yönetmiştir. İngilizlerin tuz üzerindeki tekeline karşıdır. Binlerce insan ona katılmış ve yürüyüş direnişin sembolü haline gelmiştir.

linda, Filistin için kesin çözüm olmaksızın ateşkesle sonuçlanan ilk İsrail-Arap savaşı patlak vermiştir. 1964 yılında Filistin Kurtuluş

Örgütü (FKÖ) kurulmuş ve daha sonra Yaser Arafat tarafından yönetilmiştir. Zamanla, PLO ve Arafat, Filistin'in kendi devletini kurma mücadelesinin sembolü haline gelmiştir.

Afrika'da Özgürleşme ve Yeni Sömürgecilik

Afrika'da, sömürge karşıtı hareket, „Afrika Afrikalılarındır“ sloganıyla simgelenen panafrikanizm fikrinin desteğiyle güçlenmiştir. 1960'lara gelindiğinde, birçok ülke sömürge yönetiminden kurtulmuştur. Fas, Tunus ve Cezayir, Fransa'dan, bir kısmı barışçıl yollarla, bir kısmı uzun süren silahlı mücadele sonucunda bağımsızlıklarını kazanmıştır. Gana, Nijerya, Kenya ve diğerleri İngiliz yönetiminden bağımsızlıklarını kazanmıştır. Kongo Demokratik Cumhuriyeti Belçika'dan, Angola ve Mozambik ise Portekiz'den bağımsızlıklarını elde etmiştir.

Benzer süreç Karayipler'de de yaşanmıştır. Jamaika, Trinidad ve Tobago ile Barbados gibi koloniler bağımsız devletler haline gelmiş, ancak kültürel ve siyasi bağlarını korumuşlardır.

Eski sömürge güçleri, dekolonizasyona destek vermede önemli bir rol oynamıştır. Uluslararası denetim altındaki toprakların yönetimi için Vesayet Konseyi kurulmuş ve 1960 yılında Sömürge Ülkeleri ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine Dair Deklarasyon kabul edilmiştir. Zamanla, vesayet altındaki topraklar devletleşmiş ve son olarak 1994 yılında Pasifik'te ada devleti Palau bağımsızlığını kazanmıştır.

Bağımsızlıklarını kazandıktan sonra birçok yeni devlet büyük zorluklarla karşılaştı. Çoğunlukla, eski sömürge yöneticilerinin kullandığı yönetim ve örgütlenme biçimlerini benimsemek zorunda kaldılar. Resmen özgür olmalarına rağmen, siyasi, ekonomik ve kültürel etki altında kaldılar; bu duruma neokolonizizm adı verilir.

Uluslararası politikada, bu devletlerin çoğu iki büyük bloktan hiçbirine dahil değildi. Bunun yerine, 1961 yılında Belgrad'da kurulan ve devletlerin egemenliği, eşitliği, barışçıl anlaşmazlıkların çözü-

Patrice Lumumba – Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı

Dünyada Dekolonizasyon

mü ile her türlü sömürgeci etkiye karşı direnişi savunan **Bağıntısızlar Hareketi'**ne katıldılar.

Bazı durumlarda, özgürleşme süreci istikrarsızlıkla sonuçlanmıştır. Ayaklanmalar, iç savaşlar ve darbeler çıkmış, bazı devletlerde diktatörlük rejimleri kurulmuştur. Etnik ve dini gruplar arasındaki farklılıklar ile zayıf kurumlar ve dış müdahaleler, istikrarlı devletler kurulmasını zorlaştırmıştır.

Sivil Haklar ve Barışçıl Direnç Biçimleri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, demokrasi temeli olarak insan ve vatandaş haklarının korunmasına yönelik girişimler ortaya çıktı. 1948 yılında, BM Genel Kurulu

Benimsenen **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**, bu alanda en önemli uluslararası belge olmuştur. Bu belge, bireylerin haklarının korunmasına yönelik ulusal, bölgesel ve küresel çabaların temelini oluşturur.

Avrupa'da insan haklarının korunması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (1950) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (1959) çalışmalarına dayanmaktadır. Ulusal düzeyde, halkın haklarını koruyan bir kurum olarak halk ombudsmanı önemli bir rol oynamaktadır.

İnsan ve vatandaş hakları, bireyler veya topluluklar için geçerli olup olmamalarına göre bireysel ve kolektif olarak sınıflandırılır. Bunlar, sivil ve siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel haklar ile dayanışma haklarını kapsamaktadır. Bireysel haklar arasında, diğerlerinin yanı sıra, oy kullanma hakkı, ifade

Nehru (Hindistan), Nkrumah (Gana), Nasser (Mısır), Sukarno (Endonezya), Tito (Yugoslavya) – Bağıntısızlar Hareketi liderleri

Tartışma Soruları:

28 Ağustos 1963'te, Washington'da düzenlenen büyük 'İş ve Özgürlük Yürüyüşü' sırasında Martin Luther King en ünlü konuşması 'Bir Hayalim Var'ı yapmıştır.

„...Bir gün, Gürcistan'ın Kızıl Tepeleri'nde, eski kölelerin oğulları ile eski köle sahiplerinin oğulları kardeşçe aynı masada oturabilecekler, bu benim hayalimdir.

Bir gün, adaletsizliğin ve zulmün sıcaklığında boğulan Mississippi eyaletinin bile özgürlük ve adalet vahasına dönüşeceği hayalim var.

Bir gün dört küçük çocuğumun, tenlerinin rengine değil, karakterlerinin içeriğine göre değerlendirileceği bir ülkede yaşayacaklarına dair bir hayalim var.

Bugün bir hayalim var!

– Martin Luther King'in hayalinin gerçekleştiğini düşünüyor musun? Bugün hâlâ ırkçılık var mı?

özgürlüğü, inanç özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı bulunmaktadır.

Kolektif haklar, kültürel kimliğin korunması, ana dilin kullanımı ve çevrenin korunmasıyla ilgilidir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşı ve şiddete karşı bir tepki olarak medeni haklar ve pasifizm hareketleri güçlenmiştir. ABD'de, eşitlik mücadelesi Afrika kökenli Amerikalılara yönelik ırksal ayrımcılık ve segregasyonla mücadeleye odaklanmıştır. **Martin Luther King** tarafından yönetilen hareket, yürüyüşler, grevler ve protestolar gibi şiddet içermeyen yöntemler kullanmıştır. Halkın baskısı üzerine, ırk, cinsiyet ve köken temelli ayrımcılığı kaldıran yasalar çıkarılmıştır.

Kadın aktivistler de önemli bir rol oynadılar. Rosa Parks, beyazlar için ayrılmış otobüs koltuğunu terk etmeyi reddederek ayrımcılığa karşı kitlesel direnişi teşvik etti. Kadınlar, dünyanın diğer bölgelerinde de protestoların öncüsü oldular.

Benzer bir hareket Güney Afrika'da da vardı; burada **apartheid**, beyaz azınlığın siyah çoğunluk üzerinde siyasal ve toplumsal hâkimiyetini ifade ediyordu. Direnişin simgesi, Afrika Ulusal Kongresi lideri **Nelson Mandela** idi. Apartheid, 1990'ların başında kaldırıldı ve Mandela, Güney Afrika'nın ilk siyah cumhurbaşkanı oldu.

Soğuk Savaş döneminde, özellikle ABD'de, Vietnam Savaşı ve nükleer silahlılaşmaya karşı protesto eden pasifist hareketler ortaya çıktı. Silahsızlanma kampanyaları, halk direnişinin önemli bir parçası haline geldi.

Modern dönemde, insan hakları ve barışa yönelik küresel girişimlerin devamı olarak, çevrenin korunması, iklim değişikliği ve kirlilikle ilgili konular giderek daha fazla gündeme gelmiştir. Bu zorluklar, dünya genelinde ekolojik hareketlerin gelişimini sağlamıştır.

Nelson Mandela

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Ayrımcılık

İnsanların ırk, inanç ya da benzeri özelliklerine göre zorla ayrılması; böylece bir grubun daha kötü duruma düşürülmesi ve eşit haklardan mahrum bırakılmasıdır. Örneğin, ABD'de eskiden beyazlar ile Afroamerikalıların aynı okulda eğitim görmesi veya otobüste birlikte seyahat etmesi yasaklayan yasalar vardı.

Pasifizm

Barışı savunan ve savaşıyla şiddete karşı

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Dekolonizasyon kavramı ne anlama gelir?
2. Mahatma Gandhi'nin Hindistan'ın kurtuluşundaki rolü nedir?
3. "Afrika Afrikalılarındır" sloganı ne anlama gelmektedir?
4. Güney Afrika'daki apartheid rejimine karşı direnişin simgesi kimdi?

Komünizmin Çöküşü ve Avrupa'daki Yeni Demokrasiler

Doğu Bloğu Krizi ve SSCB'nin Dağılması

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Doğu Bloğu devletleri (Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan) SSCB'nin siyasi, ekonomik ve askeri egemenliği altına girmiştir. Böylece bir süreç başlamıştır.

"Sovyetleşme": Tek partili bir yönetimle sosyalist sistem kurulmuş ve bu sistemde başlıca rol Komünist Parti'ye ait olmuştur. Devlet mülkiyeti, planlı ekonomi, kolektivizasyon ve sanayileşme uygulanmıştır. Devletlerin başına Moskova'ya bağlı, pro-Sovyet liderler getirilmiştir.

Zorla dayatılan sosyalist model, siyasi baskılar ve ekonomik sorunlar memnuniyetsizliğe yol açmıştır.

Zorluklar, Stalin'in ölümünden sonra 1950'lerde kendini göstermeye başladı. Doğu Almanya (1953) ve Polonya (1956)'da huzursuzluklar, gösteriler ve grevler çıktı. Macaristan'da 1956 yılında gerçek bir devrim yaşandı, ancak Sovyet ordusunun müdahalesiyle şiddetle bastırıldı.

1960'ların sonlarında Çekoslovakya'da Aleksandr Dubček öncülüğünde Prag Baharı olarak bilinen siyasi değişim girişimi gerçekleşmiştir. Daha fazla özgürlük, çoğulculuk ve bağımsız medya imkânı tanıyacak reformlar talep edilmiştir. Bu fikirler "insan yüzü sosyalizm" olarak adlandırılmıştır; sosyalizmi korurken baskı olmadan ve vatandaşlara daha fazla hak verilmeye çalışılan bir girişimdir.

SSCB, reformları tehlikeli ve antisovyet olarak kabul ediyordu. Ağustos 1968'de, SSCB ve Varşova Paktı orduları Çekoslovakya'ya müdahale ederek değişim girişimlerini durdurdu.

Bu müdahalenin ardından Sovyet kontrolü Doğu Avrupa üzerinde 1980'lerin sonuna kadar istikrarlı kaldı; ancak SSCB ve Doğu Bloku devletleri ciddi bir ekonomik krizle karşılaştı. Üretim düşüyordu,

Macaristan Devrimi sırasında Stalin anıtının yıkılması (1956)

Daha az bilinen kelime ve terimler:

Planlı ekonomi

Devletin ne, ne kadar ve hangi fiyata üreteceğini belirlediği ekonomik sistem.

Kollektifleştirme

Özel toprakların ve köylülerin hayvanlarının devlet tarafından alınıp ortak (kollektif) tarım kooperatiflerinde birleştirildiği süreç.

Çoğulculuk

Birden fazla siyasi partinin var olduğu ve özgürce faaliyet gösterdiği toplumsal düzenleme ilkesi.

mağazalar boştu ve insanlar temel ürünler için sık sık kuyruklarda bekliyordu. Tüm ekonomi devlet tarafından sıkı kontrol ediliyor; devlet, ne üretileceğine, hangi miktarlarda ve hangi fiyatla karar veriyordu. Bu yönetim biçimi giderek daha az verimli hale geldi ve ABD ile Batı Avrupa ekonomileriyle rekabet edemedi.

1985 yılında SSCB'nin başına, değişim fikirlerine sahip nispeten genç bir lider olan Mihail Gorbaçov geçti. Krizden çıkmak için açıklık adı verilen reformları başlattı

Mihail Gorbaçov ve Ronald Reagan

glasnost (açıklık) ve perestroika (yeniden yapılanma) reformlarıdır. Glasnost ile ifade özgürlüğü ve toplumda daha fazla şeffaflık sağlanırken, perestroika ile devlet kontrolünün azaltılması ve vatandaşlar ile işletmelerin ekonomi alanında daha fazla özerkliği amaçlanıyordu.

Ancak, reformlar sonuç vermedi. Ekonomi zayıftı ve değişikliklere hazır değildi, komünist fikirler derinlemesine kök salmıştı ve birçok cumhuriyette bağımsızlık talepleri ortaya çıktı. Ayrıca, birçok vatandaş değişikliklerin gerçekten daha iyi bir yaşam sağlayacağına inanmıyordu.

Gorbaçov'un reformları, sistemi güçlendirmek yerine, SSCB'nin dağılmasını hızlandırdı. Bağımsızlık talep eden ve kazanan ilk devletler Baltık cumhuriyetleri olmuştur: Litvanya, Letonya ve Estonya. Kısa süre sonra diğer 12 Sovyet cumhuriyeti de Birlik'ten ayrılmıştır. Aralık 1991'de, SSCB varlığını sona erdirmiş ve yerine 15 yeni bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Ağustos 1991'de Gorbaçov'a karşı gerçekleştirilen darbe girişimi, dağılmayı engelleyememiştir. Bu olay, SSCB'de komünizmin sona ermesini ve devletin dağılmasını işaret etti. Aynı zamanda, bu dönem belirsizliğin başlangıcı oldu. Takip eden yıllarda eski SSCB topraklarında iç savaşlar, etnik, bölgesel ve uluslararası çatışmalar patlak verdi. Dağılma, Varşova Paketi'nin sona ermesi anlamına geliyordu. Detant döneminin ardından, ABD ile SSCB arasındaki ilişkiler özellikle Sovyetlerin Afganistan müdahalesi nedeniyle 1980'lerde yeniden kötüleşti. Gerginlikler yüksekti, ancak Mihail Gorbaçov'un gelmesiyle Amerikalılarla bir dizi görüşme başladı.

SSCB'nin sembolik sonu – Sovyet bayrağının yerine Rus bayrağının geçirilmesi, 25 Aralık 1991.

Amerikalılarla görüşmeler başkanlar Ronald Reagan ve George Bush. Nükleer silahlanmanın azaltılmasına yönelik anlaşmalar imzalanmış ve bu, on yılın sonunda Doğu ile Batı arasındaki gerilimlerin yatışmasına katkıda bulunmuştur.

İki ideolojik dünyanın çatışmasında, Batı kültürü Doğu Bloku üzerinde beklenmedik derecede güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Müzik, filmler, moda ve Batı yaşam tarzı, "demir perde" ardındaki halklar için çekici olmuştur. Batı, bunu sessiz ama etkili bir nüfuz aracı olarak ustalıkla kullanmış ve bu durum, komünist sistemin özgüvenini yavaş yavaş sarsmıştır.

Doğu Avrupa'da Komünizmin Çöküşü

SSCB'deki gelişmeler ve Batı ile ilişkilerdeki değişiklikler Doğu Avrupa'yı da etkiledi; burada anti-komünist hareketler güçlenmeye başladı. Sovyet etkisi yavaş yavaş azaldı; özellikle Gorbaçov'un SSCB'nin Doğu Bloku devletlerinin iç işlerine artık karışmayacağını açıkça ifade etmesinden sonra.

En önemli sembolik ve siyasi an, Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıdır. Almanya ve Avrupa'yı yirmi yılı aşkın süre boyunca bölen bu duvar, Doğu ile Batı arasındaki ayrımın simgesi olmuştur. Onun yıkılması, Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü ve 'demir perdenin' sonunun başlangıcı olmuştur. Olay, bölgedeki diğer devletleri de komünist yönetimlerden ve Sovyet etkisinden kurtulmaya cesaretlendirmiştir.

Berlin Duvarı'nın Yıkılışı

1989-1990 döneminde, Doğu Avrupa'nın çoğu devletinde demokratik ve çok partili seçimler düzenlenmiş, komünist yönetimler iktidardan uzaklaştırılmıştır. Bazı ülkelerde bu süreç barışçıl bir şekilde ilerlerken, bazılarında protestolar, çatışmalar veya şiddet yoluyla gerçekleşmiştir.

Polonya'da, 1980 yılında "Dayanışma" hareketi kurulmuştur.

Bu hareket, **Leh Walesa** liderliğinde olmuştur. Doğu Bloku'nda Komünist Parti kontrolünde olmayan ilk bağımsız örgütlenme bu olmuştur. 1990 yılında, Walesa Polonya'nın ilk demokratik olarak seçilmiş cumhurbaşkanı olmuştur.

Leh Walesa ve Doğu Bloku ülkesinden çıkan ilk papa, Jan Pavel II

Çekoslovakya'da 1989 yılında şiddet kullanılmadan iktidarı değiştirildiği Kadife Devrim gerçekleştirilmiş ve **Vaclav Havel** yeni cumhurbaşkanı olmuştur. Macaristan ve Bulgaristan'da da barışçıl siyasi değişiklikler olmuştur.

Romanya'da ise değişimler şiddetli bir devrim sonucu gerçekleşmiş; bu süreçte diktatör **Nicolae Ceaușescu** kısa bir yargılamanın ardından idam edilmiştir.

Doğu Almanya'da komünist yönetim devrildi, bu da Alman birliğinin önünü açtı.

SSCB ve Sovyet ordusu Doğu Bloğu devletlerinden çekildi. Bu, bölgedeki Sovyet hakimiyetinin sonunu işaret etti.

En önemli olaylardan biri **Almanya'nın birleşmesi**ydi. İkinci Dünya Savaşı'nın dört galip gücü – SSCB, ABD, Birleşik Krallık ve Fransa ile iki Alman devletinin anlaşmasıyla, 1990 yılında Almanya'nın birleşmesi gerçekleştirilmiştir. Federal Almanya Cumhuriyeti – birlik devlet böylece kurulmuştur.

1993 yılında Çekoslovakya sona ermiş ve yerine iki yeni devlet, Çekya ve Slovakya kurulmuştur. Aynı zamanda, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti dağılmış ve bu durum Balkanlar'da birçok kanlı çatışma ile yeni devletlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Komünizmin çöküşü ve SSCB'nin dağılması Avrupa'da derin değişiklikler getirmiştir. Birkaç devlet ortadan kayboldu ve yerine yenileri kuruldu. Bazı durumlarda değişiklikler barışçıl olurken, diğerlerinde şiddet ve huzursuzluklarla gerçekleşti.

Tartışma Soruları:

Uzun yıllar süren Doğu ile Batı arasındaki siyasi ve ideolojik rekabetin ardından, komünizmin çöküşü ve SSCB'nin dağılması Soğuk Savaş'ın sonunu belirledi.

– SSCB neden İkinci Dünya Savaşı'nda kazandı, ancak Soğuk Savaş'ı kaybetti?

– Komünizmin çöküşü ve SSCB'nin dağılması gerçekten Soğuk Savaş'ın sona erdiği anlamına gelir mi?

Bazı ülkelerde devlet sistemi tamamen çöktü ve çok sayıda insan işsiz, parasız ve güvencesiz kaldı. SSCB'nin dağılmasından sonra, onun büyük güç olarak yerini Rusya aldı ve Rusya, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerdeki üyeliği devraldı.

Doğu bölünmeler ve siyasi çalkantılar yaşarken, Batı daha fazla iş birliğine yöneldi ve bu da 1993 yılında Avrupa Birliği'nin kurulmasına yol açtı. Sonraki yıllarda, birçok eski komünist ülke, vatandaşları için daha fazla güvenlik, ekonomik gelişme ve daha iyi bir yaşam arayışıyla Avrupa Birliği ve NATO'nun üyesi olmuştur.

Araştır:

SFR Yugoslavya'nın dağılması, birçok yeni devletin ortaya çıkmasına yol açtı.

– Yugoslavya'nın dağılmasından sonra hangi devletler ortaya çıktı?

– Bu devletlerden birini seç ve bağımsızlık sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlat. Süreç barışçıl mı yoksa çatışmalarla mı geçti?

Kaynaklar Konuşuyor:

"Bugüne kadar, hayatımın en dokunaklı, en duygusal ve en güzel gecesiydi: Koridordan sürekli geçen insanlar birbirine sarılıyor, sevinçten çığlık atıyor, gülüyor, ağlıyordu. Ne kadar olağanüstü ve duygularla dolu bir durumdu..."

Doğu Berlinli bir sakin, Berlin Duvarı'nın yıkılışı hakkında

Kaynak: www.fr.de/politik/ganze-welt-berlin-11541682.html

"Sanki Saraybosna ölüyordu. Sanki yavaş yavaş yok oluyordu. Hayat yok oluyordu. O zaman baharı nasıl hissedebildim, eğer bahar yaşamı uyandıran bir şeyse, burada hiç yaşam yokken? Burada her şey ölü gibi görünüyor."

12 yaşındaki Zlata Filipović'in günlüğü, Saraybosna Kuşatması ve Yugoslavya'nın dağılması sırasında yazılmıştır

Kaynak: Zlata Filipović, Zlata's Diary: A Child's Life in Sarajevo

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu Bloku ülkelerinde hangi parti başlıca rolü üstlenmiştir?
2. SSCB'de 'glasnost' ve 'perestroika' reformlarının amacı neydi?
3. 1989 yılında hangi olay Doğu Avrupa'da komünizmin sembolik sonunu işaret etmiştir?

ETKİNLİK

Holokost

Holokost, insanlık tarihindeki en korkunç suçlardan biridir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası, yaklaşık altı milyon Yahudi'nin yanı sıra yüz binlerce Roman, Slav, engelli birey, siyasi muhalif ve diğer grupları yok etmeye yönelik organize bir kampanya yürüttü. Bu, nefretle yönlendirilen ve insanın var olma hakkını tamamen reddeden bir politikaydı.

Görev:

Gruplar halinde çalışın. Aşağıdaki konulardan birini seçin ve "Tekrar Etmesin" başlıklı kısa bir sunum veya poster hazırlayın.

Seçilecek konular:

- Mağdur tanıklıkları. Gerçek bir tanıklık seçin (rahatsız edici ayrıntılar olmadan) ve bunun bize Holokost hakkında ne öğrettiğini açıklayın.
- Hatırlama sembolleri. Auschwitz gibi mekânlar veya anı merkezleri neyi temsil eder? Neden önemlidirler?
- Masum tanıklar. Suçlar işlendiği sırada sessiz kalmak ne anlama gelir? Holokost'un gerçekleşmesine göz yumanların sorumluluğu nedir?
- Dünyaya benim mesajım. Gelecek nesillere Holokost'u hatırlamanın önemi hakkında ne söylemek isterdiniz?

Sunum (2-3 dakika):

- Konunun kısa sunumu
- Grubun ana mesajı (akılda kalması gereken nokta)
- Görsel veya yazılı ifade (poster, slayt veya kısa metin okuma)

Tartışma (sunumlardan sonra):

- Neden bugün hâlâ Holokost hakkında konuşmak önemlidir?
- Hoşgörüsüzüğün erken işaretlerini nasıl fark edebiliriz?

TARİH VE MODERN DÜNYA

Konuya Giriş:

Tarih günümüzde farklı şekillerde incelenmekte ve sunulmaktadır. Bu konuda, medya, filmler, müzik ve dijital teknolojilerin tarihî olayların anlaşılması ve sunulmasına nasıl etki ettiğini inceleyeceğiz. Tarihte kadınların konumu ve modern toplumdaki rolünü açıklayacak, ayrıca tarihin kimlikle olan ilişkisini ele alacağız. Geçmişin incelenmesinde dijital teknolojiler ve Yapay Zeka kullanımının faydaları ve riskleri analiz edilecektir. Konu ayrıca tarih bilgisinin günümüz üzerindeki etkisi ve geleceğe dair düşüncelerle ilgili soruları da gündeme getirecektir.

İçerik:

- Tarih, medya ve kamuya açık tartışmalar
- Tarih, popüler kültürde
- Tarihte Kadınlar ve modern dünyada
- Tarih ve kimlik
- Dijital çağda tarihsel hafıza
- Etkinlik: Gençler ve tarih

Konu Sonunda Kazanımlar:

- Medyanın, sanatın ve dijitalleşmenin, geçmişin algılanması ve incelenmesi üzerindeki etkisini anlayabileceksin.
- Çağdaş toplumlarda popüler kültürün temel özelliklerini tanımlayabileceksin.
- Film, müzik ve popüler kültürün modern dünyadaki toplumsal rolünü açıklayabileceksin.
- Tarihsel kamu tartışmalarının modern toplumlar için önemini açıklayınız.
- Geçmişte ve günümüzde kadınların toplumsal rolünü karşılaştırınız.
- Geçmişte ve günümüzde gençler ile yetişkinler arasındaki toplumsal değer farklılıklarını analiz ediniz.
- Tarihsel hafızanın modern dijital çağda nasıl şekillendiğini anlayınız.
- Günümüz küresel meydan okumalarını anlamak ve geleceğe dair bir vizyon oluşturmak için tarih bilgisinin anlamını analiz ediniz.
- Tarihin, toplumsal gelişim ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de kimlik inşası açısından taşıdığı önemi değerlendirmek.
- Geleneksel ve dijital medyada sunulan tarihsel bilgilere eleştirel bir bakış açısı geliştirmek.
- Tarihsel hafızanın, çağdaş toplumda kolektif kimlik oluşturmadaki önemini değerlendirmek.
- Tarihin, günümüz toplumsal sorunlarını anlamada ve çözmede oynadığı rolü değerlendirmek.

Tarih, Medya ve Kamuya Açık Tartışmalar

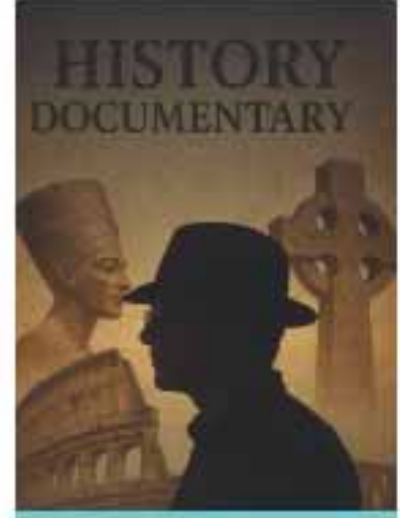
Medya ve Tarih

Tarih sadece ders kitaplarında, arşivlerde ve müzelerde bulunmaz. Günümüz dünyasında, tarih aynı zamanda gazeteler, belgesel programlar ve sosyal medya gibi farklı medya yollarında da karşımıza çıkar. Özellikle **medya**, geçmişle ilgili bilgilerin paylaşılmasında ve insanların bu geçmişi nasıl anladığını şekillendirmede önemli bir rol oynar.

Geleneksel medya arasında gazeteler, radyo ve televizyon yer almakta olup, onlarca yıl boyunca geniş kitleler için tarihî bilginin önemli bir kaynağı olmuştur. Haberlerde sıkça güncel bir olay ile geçmişteki benzer bir durum karşılaştırılır. **Televizyon belgesel programlarında** tarih, geniş bir izleyici kitlesine uyarlanmış hikâyeler aracılığıyla anlatılır. Bilinen bir örnek, bu dizi serisidir. "Savaşta Dünya" adlı seride, röportajlar, eski görüntüler ve bir anlatıcının anlatımı kullanılarak İkinci Dünya Savaşı hakkında bilgiler aktarılmaktadır. Başka bir örnek ise belgeseldir. "Kıyamet: Birinci Dünya Savaşı" belgeselinde ise, renklendirilmiş görüntüler ve modern anlatım tarzıyla, olaylar genç izleyici kitlesine daha yakınlaştırılmaktadır.

Ancak, daha yeni medya, özellikle **internet platformları ve sosyal ağlar**, büyük bir değişim getirmiştir. Orada herkes tarihî içerikler oluşturup paylaşabilir, bu da tarihin daha geniş bir kamuoyu için erişilebilirliğini artırır. Ancak bu durum, önyargılı ve hatalı yorumların riskini de artırmaktadır. İnternette, Holokost gibi soykırımları inkâr eden veya Fransız Devrimi'nin gizli örgütlerin bir komplosu olduğunu iddia eden, temelsiz teorileri yayan videolarla karşılaşmak mümkündür. Bu tür içerikler genellikle teknik açıdan iyi hazırlanmış, etkileyici görseller ve ikna edici bir anlatım sunsa da, bilimsel gerçeklere dayanmamakta ve güvenilir kaynaklar kullanılmamaktadır.

Medya, kahramanları, mağdurları ve düşmanları nasıl sunduğu üzerinden tarih bilgisini şekillendirir. Semboller, fotoğraflar, şarkılar ve sloganlar aracılığıyla toplu olarak gurur, üzüntü veya nefret duyguları oluşturulabilir. Örneğin Amerikan medyasında, sıklıkla İkinci Dünya Savaşı'na katılan askerlerin kahramanlığı veya köleliğe karşı

Tarihî belgesel programları – tarih, daha geniş bir izleyici kitlesine uyarlanmış şekilde

Tartışma Soruları:

Günümüzde herkes tarih hakkında videolar, metinler veya podcastler yayımlayabilir. Bazı içerikler oldukça popülerdir, ancak her zaman doğru değildir. Tarihçiler, verilerin mutlaka doğrulanması ve güvenilir kaynakların kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Öte yandan, bazı insanlar herkesin kendi görüşüne sahip olma hakkı olduğunu düşünmektedir.

– Herkesin, uzmanlığı ne olursa olsun, tarih hakkında konuşma hakkı eşit olmalı mıdır? Açıkla!

– Tarihi nasıl öğrendiğimiz üzerinde daha fazla etkisi olması gereken kimdir: tarihçiler mi yoksa toplum mu? Neden?

verilen mücadele ön plana çıkarılır. Filmler ve televizyon dizileri

"Kardeşler Takımı" (Band of Brothers) ve "Kökler" (Roots) gibi yapımlar, genç nesillerin tarihi nasıl algıladıkları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ancak aynı zamanda, sivillerin yaşadığı acılar, sömürge geçmişi veya sıradan insanların rolü gibi bazı yönler çoğu zaman basitleştirilerek sunulur ya da arka planda kalır.

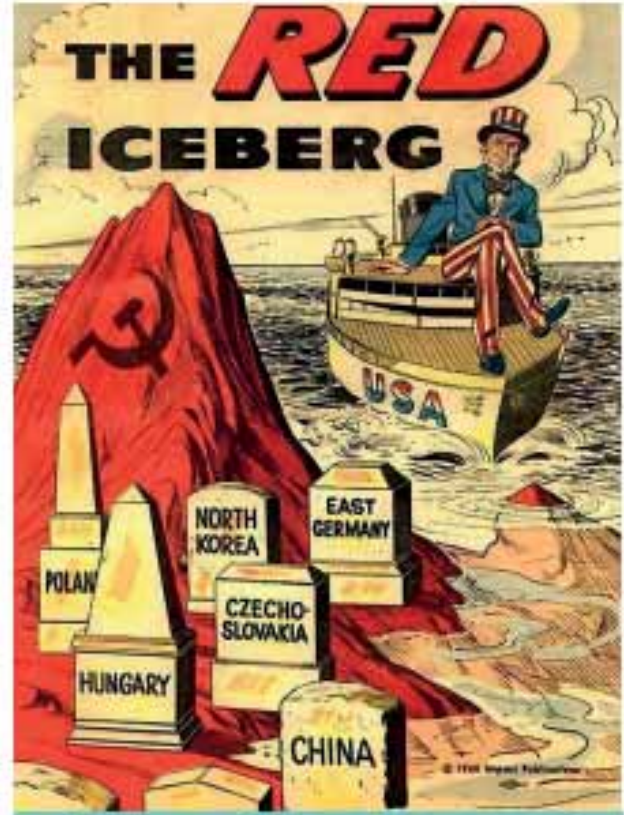
Propaganda, medyada tarihin kullanılmasının en eski ve en güçlü yollarından biridir. Bu, genellikle askeri çatışmalar, siyasi değişimler veya seçim dönemlerinde ortaya çıkar. Soğuk Savaş döneminde, hem ABD hem de SSCB küresel etkilerini haklı çıkarmak için benzer semboller ve anlamlar kullanmıştır. Sovyet propagandası, komünist devrimleri ve sosyalizmin yayılmasını kapitalizme ve emperyalizme karşı verilen mücadelenin bir parçası olarak sunmuştur. Daha sonra bu mücadele faşizme karşı direnişle de ilişkilendirilmiştir. Amerikan medyası ise kapitalizmi antik demokrasilerin mirasçısı olarak göstermiştir. Bu tür tarihî karşılaştırmalar, vatanseverliği teşvik etmek veya karşıt toplumsal sistemden korku oluşturmak amacıyla kullanılmıştır.

Sahte haberler ise tarihin medya yoluyla çarpıtılmasının başka bir biçimidir. Bunlar güvenilir bilgiler gibi gözükür, fakat bilerek yanlışlıklar yayarlar. Çoğunlukla internet videoları, makaleleri veya sosyal medya üzerinden dolaşırlar. Örneğin, bugün dahi Adolf Hitler'in 1945'te intihar etmediğini, Arjantin'e kaçtığını ve uzun yıllar yaşadığını iddia eden içerikler bulunmaktadır. Bu iddialar bilimsel olarak çürütülmüş olsa da, hâlâ milyonlarca kez izleniyor. Bu tür sahte haberler, tarihsel gerçeği zayıflatıyor, bilime olan güveni sarsıyor ve insanların doğrulanmış bilgiler yerine sansasyonelliği benimsemelerine yol açıyor.

Tarih, medyada yalnızca haberler ve belgesel programlar aracılığıyla yer almaz. O, kamusal

Televizyon dizisi "Kardeşler Takımı"

Antikomünist propaganda çizgi romanı

Biliyor musun...

İnternette sıkça Napolyon Bonapart'ın sadece 150 santimetre boyunda olduğu iddia edilmektedir. Aslında bu rakam, Fransız ve İngiliz ölçü birimleri arasındaki farktan kaynaklanmıştır ve 19. yüzyılda İngiliz medyası tarafından Napolyon'u kısa ve komik bir figür olarak göstermek amacıyla kullanılmıştır. Gerçekte ise Napolyon yaklaşık 169 santimetre boyundaydı ve bu, kendi dönemi için tamamen ortalama bir yüksekliktir. Bu tür bir hikaye hem yanlış haber (çünkü doğru değil), hem de propaganda (çünkü Napolyon'u komik ve değersiz göstermeyi amaçlamıştır).

yaşamın bir parçasıdır ve tartışmalar, ders kitapları aracılığıyla, semboller ve devlet simgeleri. Bazı bayraklar, armalar veya anıtlar, farklı grupların olayları veya kişileri farklı şekilde deneyimlemesinden dolayı tartışmalara yol açabilir. Örneğin, ABD'de uzun süredir Konfederasyon adına savaştan İç Savaş generallerinin anıtlarının kalıp kalmaması gerektiğiyle ilgili bir kamuoyu tartışması sürmektedir. Bazıları bunları kültürel mirasın bir parçası olarak savunurken, diğerleri ise bunları semboller olarak, kölelik ve ırksal eşitsizliğin işaretleri olarak görmektedir. Bu tür tartışmalar, farklı grupların tarihle ilgili farklı anılara ve duygusal bağlara sahip olduğunu göstermektedir.

Ders Kitaplarında ve Kamu Tartışmalarında Tarih

Okul ders kitapları aynı zamanda bir medya biçimidir. Tarihi olayların nasıl sunulduğu, kullanılan terimler ve seçilen kişilerin tercihleri, gençlerin geçmişi nasıl anlayacaklarını etkiler. Alman ders kitaplarında, İkinci Dünya Savaşı; Nazi rejiminin sorumluluğu, yol açtığı acılar ve uzlaşmanın önemi vurgulanarak ele alınmaktadır. Amaç, genç Almanların ne olduğunu, neden olduğunu ve bunun ne gibi sonuçlar doğurduğunu anlamalarını sağlamak; böylece bu tür suçların bir daha asla tekrarlanmamasıdır.

Birleşik Krallık'ta ise, ders kitapları uzun bir süre boyunca Britanya İmparatorluğu'nu çoğunlukla teknolojik ilerleme ve İngiliz dilinin ve kültürünün yayılması gibi olumlu yönlerden aktarmıştır. Ancak ancak yakın dönemde kölelik, sömürü ve kolonilerdeki yerel halka yönelik şiddet gibi konular ele alınmaya başlandı.

Bu örnekler, ders kitaplarının yalnızca bir bilgi kaynağı değil, aynı zamanda bir toplumun geçmişini nasıl anlamak ve aktarmak istediğinin bir aynası olduğunu göstermektedir.

Tarih, hassas konular gündeme geldiğinde çoğunlukla kamuoyunda tartışmalara yol açar. Fransa'da Afrika'daki sömürge geç-

Britanya Kralı III. George'un teleskopla minyatür Napolyon'u izlemesi - siyasi propaganda örneği (karikatür, 1803)

Barışın sembolü olarak bir savaş karşıtı protesto

Düzen ve huzura tehdit olarak bir savaş karşıtı protesto

Aynı olay, iki gerçek

mişinin nasıl anlatılması gerektiği konusunda tartışmalar yürütülmektedir.

Bazıları özür ve suçların kabulünü isterken, diğerleri ise sözde uygarlık misyonu hakkında olumlu anlatının korunmasını savunuyor. Benzer tartışmalar Belçika'da da bulunmaktadır, özellikle Kongo'daki yönetimleri sırasında yaşanan şiddet ve sömürüyle ilgili olarak. Bu tür tartışmalar medya, ders kitapları, filmler ve sanat gibi alanlarda da yer almakta ve burada toplumun geçmişini nasıl hatırlayacağı ve anlayacağı konusunda çeşitli görüşmeler yürütülmektedir.

Medya, kamu konuşmaları ve dijital alanda aynı olaylar, bunları aktaran kişiye ve hangi amaçla aktarıldığına bağlı olarak, farklı şekillerde sunulabilir. Bu nedenle, öğrencilerin analiz etme ve eleştirel düşünme yeteneği geliştirmeleri önemlidir. Farklı versiyonları tanımayı, önyargıları fark etmeyi ve sorular sormayı öğrendiklerinde, manipülasyona karşı daha dirençli olur ve bağımsız olarak sonuçlara ulaşabilirler.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Geleneksel tarihî bilgi kaynakları olarak hangi medya türleri belirtilmiştir?
2. İnternetteki bazı içerikler tarihî bilgi açısından neden tehlikeli olabilir?
3. Propaganda nedir ve Soğuk Savaş döneminde nasıl kullanılmıştır?
4. Öğrencilerin, medya üzerindeki tarihî içerikleri okurken eleştirel düşünme becerisi geliştirmeleri neden önemlidir?

Popüler Kültürde Tarih

Popüler kültür, insanların tarihle günlük yaşamlarında karşılaştıkları yollardan biridir. Filmler, müzik, çizgi romanlar ve video oyunları, sıklıkla geçmişten karakterleri ve olayları tasvir eder. Onlar aracılığıyla Kleopatra, Marco Polo veya Napolyon gibi ünlü kişilerle ve Roma İmparatorluğu'nun çöküşü, Fransız Devrimi veya dünya savaşları gibi olaylarla karşılaşırız. Ancak izlediğimiz veya dinlediğimiz hikayeler her zaman doğru değildir. Bazıları uydurmadır, bazıları basitleştirilmiş, bazıları ise yalnızca tek bir bakış açısından sunulmuştur.

Film ve Televizyon Dizilerinde Tarih

Birçok ünlü film, tarihî olaylar ve kişilerden ilham alınarak çekilmiştir. Cesur Yürek, İskoçya'nın bağımsızlık mücadelesini anlatırken; Gladyatör ise bir Roma generali ile yozlaşmış bir imparator arasındaki çatışmayı konu alır. Gandhi, Hint lideri Mahatma Gandhi'nin hayatını ve onun şiddetsiz bağımsızlık mücadelesini anlatırken; 1917, Birinci Dünya Savaşı sırasında iki İngiliz askerinin yaşadıklarını takip eder. Gerçek olaylara dayansa da, bu filmlerde çoğunlukla daha büyük bir dramatik etki yaratmak amacıyla kurgusal ayrıntılar eklenir. Örneğin, Cesur Yürek filminde baş karakter, o dönemde olmayan İskoç kareli eteği (kilt) giyer ve savaşlar kişisel intikamlar gibi gösterilir; aslında bunların arkasında karmaşık siyasi koşullar vardır. Film güçlü bir izlenim bıraksa da geçmiş tam olarak yansıtmaz.

Aynı durum televizyon dizileri için de geçerlidir. The Crown, Britanya kraliyet ailesinin tarihini işlerken, Çernobil 1986 yılında SSCB'deki nükleer felakete odaklanır. Her iki dizi de gerçek olaylara dayansa da, belirli mesajları vurgulamak için kurgusal diyaloglar ve sahneler içermektedir. Bu diziler gençlerde geçmişe ilgi uyandırabilir, ancak asıllarıyla karşılaştırılmadıkları takdirde yanlış algıların oluşmasına da neden olabilir.

Oyunu Elizabeth Taylor, Kleopatra rolünde (1963)

Western filmleri - Amerikan Vahşi Batısı tarihinin romantize edilmiş bir versiyonu

Müzik, Çizgi Roman ve Video Oyunlarında Tarih

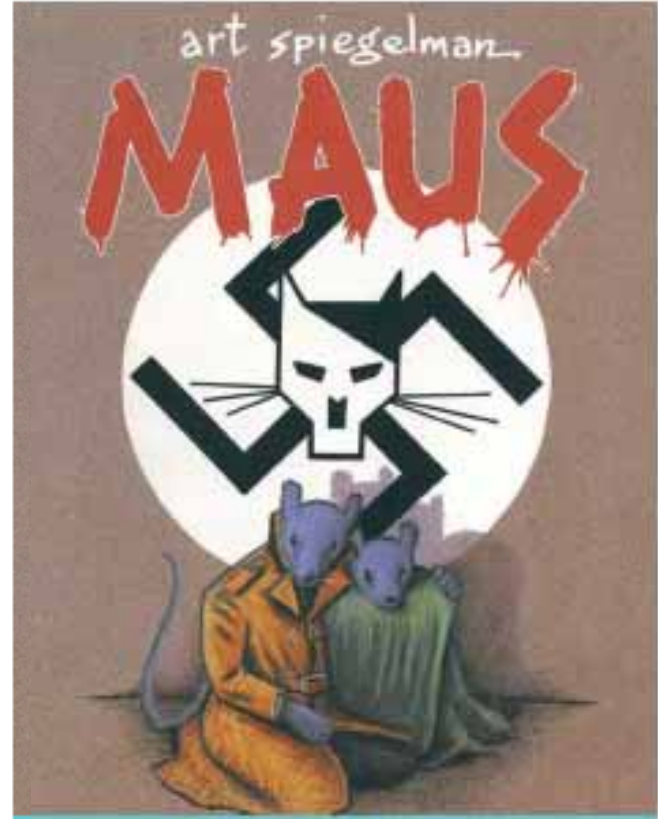
Tarih, müzikte de karşımıza çıkar. 20. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında birçok şarkı, savaş karşıtı protestolar ve sivil haklar hareketleriyle bağlantılıydı. Srećniy sin (*Fortunate Son*) adlı şarkı, yoksul gençlerin Vietnam'a gönderilmesini, zenginlerin ise askerlikten kaçınmasını eleştiriyor. Hip-hop müziğinde sıklıkla Afroamerikalılara yönelik ırksal ayrımcılık ve tarihsel adaletsizlik temaları işlenir. Bu tür şarkılar aracılığıyla tarih, günlük deneyimin bir parçası ve toplumu eleştirmek için bir araç haline gelir. Öte yandan, devlet marşları ve marşlar geçmiş, zaferleri ve liderleri övgüyle anar ve ulusal gururun oluşmasına hizmet eder.

Tarihi temalar sıklıkla çizgi romanlarda işlenir. *Maus* Art Spiegelman tarafından, Holokost'tan sağ kurtulan bir Yahudinin hikayesini anlatır; burada Yahudiler fareler, Naziler ise kediler olarak tasvir edilmiştir. Bu çizgi roman aynı zamanda derslerde de kullanılmıştır; çünkü basit çizimleri ve güçlü sembolleriyle etkili bir mesaj iletmektedir. Başka bir örnek ise *Persepolis* – büyüyen bir kızın oto-biyografik çizgi romanıdır. Bu hikaye, İran'da İslam Devrimi döneminde geçer. Burada tarih, sıradan insanların bakış açısından sunulmakta ve bu sayede geçmişe farklı, kişisel bir perspektif kazandırılmaktadır.

Tarih, aynı zamanda video oyunlarında da yer alır. *Assassin's Creed* oyununda oyuncu, yeniden oluşturulmuş tarihi şehirlerde dolaşır, Leonardo da Vinci, Kleopatra veya George Washington gibi ünlü kişilerle karşılaşır ve Fransız Devrimi gibi olaylara katılır. Şehirler ve binalar, tarihi verilere dayanarak büyük bir hassasiyetle sunulmuştur; ancak ana hikaye kurgusaldır. Bazı oyunlar, örneğin *Valiant Hearts*, Birinci Dünya Savaşı'nda sıradan insanların yaşadığı acıları duygusal bir şekilde yansıtırken, diğerleri ise, örneğin *Call of Duty*, savaşın aksiyonu ve dinamiklerine odaklanır. Bu oyunlar tarihe ilgi uyandırabilir; fakat aynı zamanda tarihi sadece bir eğlenceye indirgeme riski de bulunmaktadır ve bu durumda silahlı çatışmaların ciddiyeti ile sonuçları göz ardı edilebilir.

Biliyor musun...

Filmlerde ve televizyon dizilerinde Vikingler genellikle boynuzlu miğfer takarken gösterilir. Bu bir uydurmadır. Bu anlatım, özellikle 19. yüzyıldaki sanatçılar ve sahne tasarımcıları tarafından, Richard Wagner'in Nibelung'un Yüzüğü operasının kostüm tasarımlarında ortaya çıkmıştır. Amaç, Vikinglerin vahşi ve korkutucu olarak gösterilmesiydi. Ancak hiçbir arkeolojik olarak bulunan Viking miğferinde boynuz yoktur. Bu görüntü görsel bir etki için oluşturulmuştur, tarihsel doğruluk için değil.

Maus - çizgi romanda Holokost

Assassin's Creed adlı video oyunundan bir sahne

Alternatif Tarih ve Tarihin Sokak Sanatındaki Yeri

Popüler kültür bazen tarihi, olayların alternatif akışlarını hayal etmek için kullanır. Bu yaklaşım, alternatif tarih adıyla daha çok bilinir – geçmişin varsayımlara dayalı kurgusal bir versiyonunu sunan bir türdür. Çocuk Adam Yüksek Şatoda dizisinde, Nazi Almanyası ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nı kazandığı hayali bir dünya gösterilmektedir. Bu tür kurgusal senaryolar gerçek bir tarihi yansıtmaz, ancak olayların nasıl gelişebileceği üzerine düşünmeye teşvik eder.

Farklı kararlar, olayların tamamen farklı bir şekilde gelişmesine yol açabilir.

Tarihi semboller, genellikle sokak sanatında kullanılır. Che Guevara gibi devrimcilerin tasvir edildiği duvar resimleri veya savaş suçlarını hatırlatan grafitiler, birçok şehirde kaydedilebilen siyasi mesajların bir parçasıdır. Sanatsal yerleştirmeler, örneğin *Ayakkabılar Dunav Budapeşte'de*, kolektif bir hafıza biçimi olarak

Ernesto Che Guevara – dünya genelinde sokak sanatında en çok rastlanan tarihi figürlerden biri

Tartışma Soruları:

Filmler, müzik, çizgi romanlar ve video oyunları genellikle tarihi heyecan verici ve kolay ulaşılabilir bir şekilde sunar. Peki, ilgi çekici olan şey gerçekten doğru mu? Düşün ve tartış:

- Sanatçıların daha iyi bir hikâye anlatmak için tarihi gerçekleri değiştirmesi uygun mudur?
- Bir filmde ya da oyunda tarihi bir karakteri izlerken, anlatımın doğru olup olmadığını nasıl anlayabilirsin? Emin değilsen ne yapmalısın? Hangi kaynağı kontrol ederdin?

hizmet ederler. Nehir kenarına, İkinci Dünya Savaşı sırasında Macar Yahudilerinin vurulup suya atıldığı yeri simgeleyen demir ayak-kabılar yerleştirilmiştir. İnfazdan önce, ayakkabılarını çıkarmaya zorlandılar. Tarih, sanat aracılığıyla kelimelerle değil, renkler ve sembollerle aktarılır. Bu, düşünmeye, empati kurmaya veya protestoya yol açar.

Bazı filmlerde, belirli gruplar stereotipik şekilde sunulmaktadır. Romalılar çoğunlukla son derece acımasız olarak, Orta Çağ insanları ise okuma yazma bilmeyen kişiler olarak gösterilirken, kadın karakterlere ise daha az sıklıkla önemli roller verilmektedir. Bazı anlatımlar, Avrupa'nın sömürgeleştirmesini medeni bir görev olarak sunar; ancak şiddet, kölelik veya sömürüden hiç bahsedilmez. Bu tür basitleştirmeler, özellikle izleyici bunları gerçek olarak kabul ettiğinde, geçmiş hakkında yanlış anlayışlara yol açar.

Birçok tarihçiye göre, popüler kültürün her zaman gerçeği yansıtmaması bir sorun değildir. Sorun, insanlar tarihsel olgular ile sanatsal özgürlüğü ayırt edemediklerinde ortaya çıkar. Bu nedenle, gençlerin eleştirel bir bakış açısı geliştirmeleri ve bir olayın dramatik etki amacıyla mı aktarıldığını, sembolik bir anlam taşıyıp taşımadığını veya güvenilir kaynaklara dayanıp dayanmadığını ayırt edebilmeleri önemlidir. Filmler, oyunlar ve müzik iyi bir başlangıç noktası olabilir, ancak tarih öğrenmenin tek yolu olarak kalmamalıdır.

Araştır:

Tarihi bir olayı veya kişiyi anlatan bir film, şarkı, video oyunu ya da çizgi roman seç. Hikayenin ne kadarının gerçek, ne kadarının ise kurgusal olduğunu araştır.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Popüler kültürde tarihle karşılaştığımız üç medya türü belirtiniz.
2. Bazı çizgi romanlarda tarihî temalar hangi şekilde işlenmektedir?
3. Alternatif tarih nedir? Bir örnek veriniz.

Tarihte Kadınlar ve Modern Dünyada

Geçmişte Kadınların Durumu

Tarih boyunca kadınlar, toplumu şekillendiren siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarındaki süreçlerden sıklıkla dışlanmışlardır. Ailede, kültürde ve günlük yaşamda önemli bir rol oynamışlardır; ancak katkıları kolektif hafızada ihmal edilmiştir. Geçmişe dair anlatılar çoğunlukla büyük yöneticilere ve neredeyse her zaman erkek olan kahramanlara odaklanmıştır. Ancak haklar, eğitim ve eşitlik için verilen mücadeleler sayesinde, kadınlar zamanla statülerini değiştirmeye ve uzun süre kendilerine kapalı olan alanları kazanmaya başlamışlardır.

Antik uygarlıklarda, kadınların durumu zamana ve toplumsal düzene bağlı olarak farklılık gösteriyordu. Mısır'da bazı kadınlar kendi mülklerine sahip olabilir ve siyasi güce erişebilirlerdi. Kleopatra VII, Ptolemaios Hanedanı'nın son hükümdarıydı. Diplomasisi ve etkisiyle tanınan Kleopatra, Roma ile ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır. Çin'de, İmparatoriçe Wu Zetian, tek kadın hükümdar olarak benzersiz bir yere sahiptir.

Resmi olarak imparator olarak hüküm sürdü. Roma'da kadınların iktidar hakkı yoktu, ancak Octavian Augustus'un eşi Livia Drusilla gibi etkili kişiler siyasete perde arkasından katılmıştır. Çoğu antik toplumda, kadınlar aile ve ev içi rollerle sınırlandırılmış, kamu ya da siyasi hayata katılma imkânı bulamamıştır.

Orta Çağ'da, kadınların durumu, Kilise'nin ve feodal toplumsal düzenin etkisiyle önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Buna rağmen, bazı kadınlar yükselmeyi başarmış ve tarihte iz bırakmıştır. Kastilya'dan I. Isabel, İspanya'nın birleşmesinde kilit bir rol oynamış ve Kristof Kolomb'un yolculuğunu desteklemiştir. Bizans'ta, I. Justinianus'un eşi İmparatoriçe Theodora, özellikle alt sınıflardan kadınların haklarını iyileştiren yasaların çıkarılmasında etkili olmuştur. Yüz Yıl Savaşı sırasında önemli askeri eylemlere katılan Jeanne d'Arc, kadınların savaşlarda da önemli bir rol üst-

İmparatoriçe Wu Zetian - illüstrasyon

Jeanne d'Arc - tuval üzerine yağlıboya

lenebileceğini göstermiştir; ancak bu, her zaman tarihte hak ettiği yeri bulmamıştır.

Modern çağda, kadınlar hâlâ çeşitli kısıtlamalarla karşılaşsa da bazıları önemli siyasi güç elde etmeyi başarmıştır. II. Katerina, Rusya İmparatoriçesi olarak devleti bağımsız bir şekilde yönetmiş ve aydınlanmış mutlakiyetin en önemli temsilcileri arasında yer almıştır.

Kadın Hakları ve Özgürleşme Hareketleri

Zamanla, kadınların toplumun eşit üyeleri olarak tanınması mücadelesi yeni bir boyut kazandı. 18. ve 19. yüzyıllarda, Avrupa ve Amerika'daki aydınlanma ve devrimlerin etkisiyle, giderek daha fazla kadın eğitime erişim, kamusal yaşama katılım ve siyasi hak talep etmeye başladı. Başlangıçta siyasi süreçlerden, örneğin oy kullanma hakkından dışlanmışlardı; ancak pasif kalmadılar. Fransa'da, Fransız Devrimi sırasında, Olympe de Gouges, 'Kadın ve Kadın Vatandaşın Hakları Bildirgesi'ni yayımlayarak kadınların eşitliğiyle ilgili soruları kamuoyuna açıkça gündeme getirmiştir. O, giyotinle idam edildi; ancak onun düşüncesi yaşamaya devam etti ve sonraki nesillere ilham verdi.

19. ve 20. yüzyılda, oy hakkı mücadelesi kadın hareketinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu mücadele, sufrajistik olarak bilinir ve kadınların seçme hakkını elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla ulaşmak için çalışan aktivistlere sufrajist denir ve birçok ülkede uzun ve enerjik bir kampanya yürütmüşlerdir. Konuşmalar, dilekçeler ve kamu toplantılarına ek olarak, bazıları daha radikal yöntemlere başvurmuştur – açlık grevleri, siyasi etkinlikleri kesintiye uğratma ve sembolik mülke

Biliyor musun...

Florence Nightingale, 19. yüzyılda hastalara bakım konusunda gerçek bir devrim yaratan Britanyalı bir hemşireydi. Kırım Savaşı sırasında, askeri hastanelerdeki koşulları iyileştirmiş ve ölüm oranını önemli ölçüde azaltmıştır. Daha sonra hemşireler için bir okul kurdu ve daha iyi hijyen ile sağlık eğitimi için çaba gösterdi. Modern hasta bakımının öncüsü olarak kabul edilir.

Bilim dünyasında bir kadın: Marie Curie, 20. yüzyılın en etkili fizikçileri arasında

saldınlar gibi. Birçoğu tutuklandı, dövüldü ve alenen aşağılandı; ancak vazgeçemediler.

İlk önemli başarı, kadınlara **oy kullanma hakkının** 1893 yılında verildiği Yeni Zelanda'da elde edildi. Rusya'da ise bu hak 1917 yılında tanıtıldı. Birleşik Krallık'ta kadınlara, 1918 yılında sınırlı seçme hakkı, 1928 yılında ise erkeklerle tam eşitlik tanındı. ABD'de bu hak 1920 yılında sağlanmıştır. Dünyadaki çoğu ülkede bu hak ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tanınmıştır. Bazı ülkelerde, örneğin Suudi Arabistan'da ise bu, 21. yüzyılda gerçekleşmiştir.

Eğitim, kadınların özgürleşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bilgiye ve okullara erişim, onların yeni beceriler geliştirmelerine, bilim, kültür ve kamusal yaşama katılmalarına ve kadını daha az yetenekli gören anlayışı sorgulamalarına olanak sağlamıştır.

Marie Curieen etkileyici örneklerden biridir. O, fizik ve kimya alanlarında iki Nobel Ödülü aldı ve radyasyon konusundaki çalışmaları bilime büyük bir etki yaptı. Bu başarı, sonradan bilim dünyasında öne çıkan birçok kadın için fırsatlar açtı.

Eğitimin gelişimiyle birlikte, **ekonomik bağımsızlık** eşitlik mücadelesinin önemli bir parçası haline geldi. Çalışmaya başlayıp kendi gelirini elde eden kadınlar, daha fazla bağımsızlık kazanarak geleneksel aile bağımlılığından çıktılar. Sanayi Devrimi, özellikle fabrikalarda istihdam için yeni fırsatlar açtı; ancak kadınlar düşük ücret almaya ve olumsuz koşullarda çalışmaya devam etti. Adil ücret ve daha iyi çalışma koşulları talepleri, kadınların da aktif olarak yer aldığı daha geniş işçi hareketlerinin bir parçası haline geldi. Önde gelen düşünür Rosa Luxemburg, işçi hakları ve kadın hakları mücadelesinde de etkin rol üstlenmiştir. Onun mücadelesi, sınıf mücadelesi ile toplumsal cinsiyet eşitliği konusunu birleştirmiştir.

Modern Toplumda Kadınlar

20. yüzyılda kadınların toplumdaki rolü, siyasi alana da yayılmıştır. Birçok ülkede, kadınlar oy kullanma ve seçimlere aday olma hakkı elde etmiştir. Giderek daha fazla kadın milletvekili, bakan veya devlet başkanı olmuştur. Kadınlar, özellikle kendilerini ilgilendiren konularda yasa ve kararların alınmasına katılmışlardır.

Bunlar arasında eğitime erişim, anne ve çocuklar için sağlık hizmetleri, çalışma koşulları ve ayrımcılığa karşı hukuki koruma gibi konular yer almaktadır.

Bazı kadınlar, toplumsal gelişime fikirleri ve aktivizmleriyle derin bir iz bırakmışlardır. **Simone de Beauvoir**, Fransız yazar ve filozof, eserinde "İkinci Cins"te, zamanla toplumun kadının konumunu nasıl şekillendirdiğini göstermiştir kadınların.

Araştır:

Keşfin arkasındaki kadın

– Ders kitaplarında nadiren adı geçen, ancak 20. veya 21. yüzyılda önemli bir başarıya imza atmış bir kadın bilim insanı, sanatçı, gazeteci veya yazar araştırınız.

– Onun yaşamı ve katkıları hakkında kısa bir metin yazıp bunu sınıfta sun.

Simone de Beauvoir

O, "kadın doğulmaz, olunur" demiştir; yani, kadının toplum içindeki ikinci planda olması, toplumun kız çocuklarını ve kadınları nasıl yetiştirip nasıl davrandığının bir sonucudur.

20. yüzyılda bazı kadınlar, insani yardım çalışmalarıyla da önemli katkılar sağlamıştır. **Rahibe Teresa**, Üsküp'ten Katolik bir misyoner olup hayatının büyük bir bölümünü en yoksul ve en dışlanmış insanlara yardım etmeye adanmıştır. Siyasi bir hareketin parçası olmamasına rağmen onun çalışmaları, özen, adanmışlık ve insanlık için bir örnek oluşturmaktadır.

Rahibe Teresa

Farklı zamanlarda ve toplumlarda, kadınlara farklı şekillerde bakılmış ve muamele edilmiştir. Bazı ortamlarda geleneksel roller ve dini kurallar, onların kamusal yaşama katılımını kısıtlamıştır. Diğer yerlerde ise, devrimler, değişimler ve toplumsal hareketlerin etkisiyle kadınlar daha fazla hak ve imkân elde etmiştir. Bu farklılıklar, kadınların tarihinin her yerde aynı olmadığını göstermektedir. Kadınların tarihi karmaşık, çeşitli ve gerçekleştiği bağlama bağlıdır.

Günümüzde toplumda kadınların durumu, mücadeleler, emekler ve kazanımlarla dolu uzun bir tarihin sonucudur. Önemli değişiklikler gerçekleşmiş olsa da, hâlâ eşitlik, temsil ve kadınların katkısının tanınmasıyla ilgili zorluklar devam etmektedir. Kadınların tarihi, genel tarihin bir eklentisi değildir; onun ayrılmaz bir parçasıdır. Kadınların katılımı olmadan geçmiş sadece kısmen anlatılmış olurdu.

Tartışma Soruları:

Günümüzde dünyayı değiştiren kadınlar

- Günümüzde siyasette, bilimde, sanatta veya insan hakları mücadelesinde aktif olan kadınlar kimlerdir?
- Sence kadınlar bugün hangi zorluklarla karşı karşıya kalıyor? Bunlar geçmiştekilere benziyor mu?

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Kadınlar antik toplumlarda nasıl bir rol üstlenmişlerdir ve o döneme ait hangi örnek onların siyasi ya da toplumsal etkisini kanıtlar?
2. Süfajet hareketi neyi temsil ediyordu ve kadınlar oy hakkı için hangi yöntemleri kullandılar?
3. Simone de Beauvoir, 'Kadın doğulmaz, kadın olunur' derken ne demek istemiştir?

Tarih ve Kimlik

Tarih ve Kimlik İnşası

İnsanlar, çeşitli yaşam deneyimleri aracılığıyla aidiyet duygusu geliştirir. Bu, kişinin büyüdüğü aileye, çocukluğunun bir bölümünü geçirdiği yere veya daha sonra bağ kurduğu topluluğa bağlı olabilir. Bu duygu bir anda oluşmaz; aksine, günlük alışkanlıklar, gelenekler, konuştuğumuz dil, kutladığımız bayramlar ve dinlediğimiz hikâyeler yoluyla zamanla inşa edilir. Bu kişisel deneyim ağında, tarihin önemli bir rolü vardır. Tarih, nereden geldiğimizi ve insanların neler yaşadıklarını anlamamıza yardımcı olur.

Bizden önce yaşayanların neye inandıklarını ve ne için mücadele ettiklerini gösterir. Bu anlatılan veya hatırlanan olaylar sayesinde, hem kişisel hem de kolektif kimlik oluşur; yani kim olduğumuz, kimlerle bağlantı kurduğumuz ve hangi yönlerle farklılaştığımız konusundaki bakış açımız şekillenir. Bu kimliğin bir parçası da kültürel kimliktir; yani, toplumda benimsenen belirli bir geleneğe, dile, sanata veya yaşam tarzına ait olma hissidir.

Hatırlanan ve anlatılan olaylar, kişisel ve kolektif kimliğin temelini oluşturur.

Tarih ve Ortak Değerler

Tarih sadece bir dizi tarih ve olaydan ibaret değildir. Aynı zamanda nesiller boyunca aktarılan anıları da kapsar. Kolektif hafıza, yani geçmişin ortak hatırlanışı, birlik duygusunun gelişmesinde önemli bir rol oynar. Devletler önemli savaşlar, isyanlar veya bağımsızlık günleri vesilesiyle kutlamalar düzenlediklerinde, geçmişin önemini vurgularlar ancak aynı zamanda ortak kimliği de güçlendirirler. Örneğin, Fransızlar 14 Temmuz'u kurlarlar, Bastille'in düşüş günü Bastille'in düşüşünü, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik mücadelesinin bir sembolü olarak kabul

Ulusal bayram – tarih kolektif hafızanın bir parçası olarak

ederler. Benzer bir rolü, bir tarihi şahsiyetin adını taşıyan sokak, okul ve anıtlar da üstlenir. İnsanlar biyografilerini bilmeler bile, yalnızca adlarının anılması, bu şahsiyetlerin kolektif hafızada temsil ettikleri değerlere dair çağrışımlar oluşturur.

Tarih, **patriotik duyguların** gelişmesinde de önemli bir rol oynar. Savaşçıların cesareti, savaşlardaki ortak acılar ve tarihi zaferler hakkında bilgi edindiğimizde, kendi ülkemize karşı bir gurur, aidiyet ve saygı duygusu uyanır. Tam da bu tür deneyimler aracılığıyla **milli kimlik** yani ortak bir tarih, dil ve kültüre sahip belirli bir millete ait olma duygusu, inşa edilir. Bayrak, milli marş ve resmi tatiller gibi semboller de ortak tarihle bağ kurmaya katkı sağlar. Ancak, vatanseverlik başkalarını dışlamak anlamına gelmez. Başkalarının acılarını ve mücadelelerini anlamak, empati, kabullenme ve hoşgörüye alan açar. Tarih, kendi çevremizin dışına bakabilmeyi de öğretebilir.

Tarih ve Başkalarına Dair Algı

Kimlik, kendimize ait gördüklerimizle olduğu kadar, bizden farklı olan insanları nasıl algıladığımızla da şekillenir. Tarih, bu imgelerin şekillenmesinde önemli bir rol oynar, özellikle de söz konusu olan farklı inanç, dil, köken, kültür veya yaşam tarzına sahip gruplar olduğunda. Böyle durumlarda, **dini kimlik** da önemli bir rol oynar; aidiyet duygusu din, inançlar ve buna bağlı geleneklerden kaynaklanır. Orta Çağ'da, örneğin, Hristiyan ve Müslüman devletler birbirlerini sıkça tehdit olarak görmüşlerdir.

Zamanla, bu tür temsiller eğitim alanına da geçmiştir; burada bir taraf sıklıkla barbar, medeniyetsiz veya tehlikeli olarak gösterilmiştir. Bu yaklaşım, **önyargıların** oluşmasına ve yayılmasına neden olmuştur. Zamanla, bu önyargılar **kalıpyar-**

Araştır:

Çevrende bir sokak veya okula adı verilen bir tarihi şahsiyet seç.

Araştırma yap ve aşağıdaki soruları yanıtla:

- Bu kişi kimdi ve tarihte neden önemliydi?
- Sence bu kişi bugün hangi değerleri temsil ediyor?
- Hangi kimlikle ilişkilendiriliyor - kültürel, dini, ulusal ya da başka bir kimlikle mi?
- Sence bu ismin burada yaşayan insanların kimlik duygusu üzerinde etkisi var mı? Açıkla.

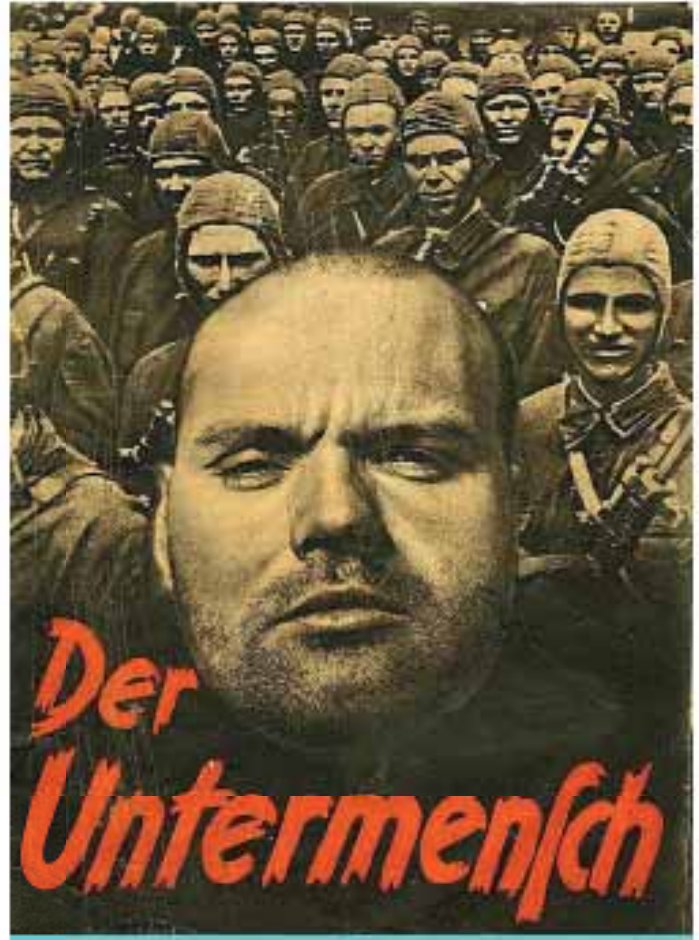

"Horatius'un Yemini", vatana karşı görev anlayışıyla yurtseverliğin bir tasviri - tuval üzerine yağlı boya

gılara dönüşmüştür – basitleştirilmiş ve çoğu zaman yanlış temsiller Kolayca aktarılan ve kabul edilen 'ötekiler' Benzer nitelikteki görüşler yakın tarihte de ortaya çıkmaya devam etmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında Nazi propagandası Slavları 'aşağı ırk' ve kültürel olarak geri kalmış olarak göstermiştir. Bu düşünceler medya, kamuya açık konuşmalar ve okullar yoluyla yayılmış ve daha sonra ayrımcılığı, şiddeti ve toprak genişlemesini haklı çıkarmak için kullanılmıştır.

Benzer bir son, sistematik nefrete, zulme ve soykırıma maruz kalan Yahudiler ve Romanlar gibi diğer gruplar için de geçerli olmuştur. Geçmiş, çatışmaları anlatırken bile yakınlaşma fırsatı sunar. Modern toplumlar, farklı kültürleri ve tarihî deneyimleri anlamayı teşvik eden öğrenme yöntemlerine giderek daha fazla yönelmektedir. Örneğin, Belçika'da bir öğrenci Flaman ve Valon kimliğine bakıldığında, dil ve gelenekler konusunda farklılıklar olsa da, bu iki topluluğun bağımsızlık mücadelelerinden dünya savaşlarına kadar paylaşılan bir tarihe sahip oldukları anlaşılacaktır. Bu tür bilgi, kimliğin zaman içinde değiştiğini ve ortak yaşamın yalnızca mümkün değil, aynı zamanda arzu edilen bir şey olduğunu gösterir.

Tarih, köprüler kurma gücüne sahip olduğu gibi, duvarlar da oluşturabilir. Sonuç, anlatılış biçimine bağlıdır. Tek taraflı sunulduğunda güvensizlik ve bölünmelere yol açabilir. Ancak farklı bakış açıları gösterildiğinde, tarihsel öğrenme karşılıklı saygı ve birlikte yaşama aracı olur.

"Polçovek" – Nazi posteri, Doğu Avrupa'daki insanları aşağı olarak gösteriyor

Tartışma Soruları:

Almanya'daki ders kitaplarında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın Doğu ve Batı olarak ikiye bölündüğü öğretilir. Bu kaynaklarda, insanların farklı koşullarda, farklı kurallar, deneyimler ve değerlerle nasıl yaşadıkları açıklanmaktadır. Doğu Almanya'da komünist bir sistem hâkimken, Batı Almanya kapitalist dünyanın bir parçasıydı. Bu zıt ideolojiler, insanların günlük yaşamını, özgürlüklerini ve düşünce biçimlerini etkilemiştir. Tüm bunlar onların kimliği üzerinde izler bırakmıştır – nasıl hissettikleri, ne düşündükleri ve kimlerle bağlantı kurdukları üzerinde etkili olmuştur.

1990 yılında Almanya yeniden birleşti. Günümüzde öğrenciler, geçmişteki farklı deneyimlerin hâlâ etkili olduğunu, ancak birleşik Almanya'nın tüm vatandaşların paylaşması gereken değerler üzerine inşa edildiğini öğreniyorlar.

- Doğu ve Batı Almanya'daki farklı siyasi sistemler insanların kimliği üzerinde nasıl etkili oldu?
- Almanya örneği, tarihin ortak bir kimliğin inşasında nasıl etkili olabileceği konusunda bize ne gösteriyor?
- Sence, geçmişten gelen farklı deneyimlere rağmen ortak bir kimlik oluşturulabilir mi? Açıkla.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Kişisel ve toplumsal kimliğin oluşumuna hangi faktörler katkıda bulunur?
2. Tarih, kimlik oluşumunda nasıl bir rol oynar?
3. Vatanseverlik ne demektir ve neden başkalarını dışlamak anlamına gelmemelidir?

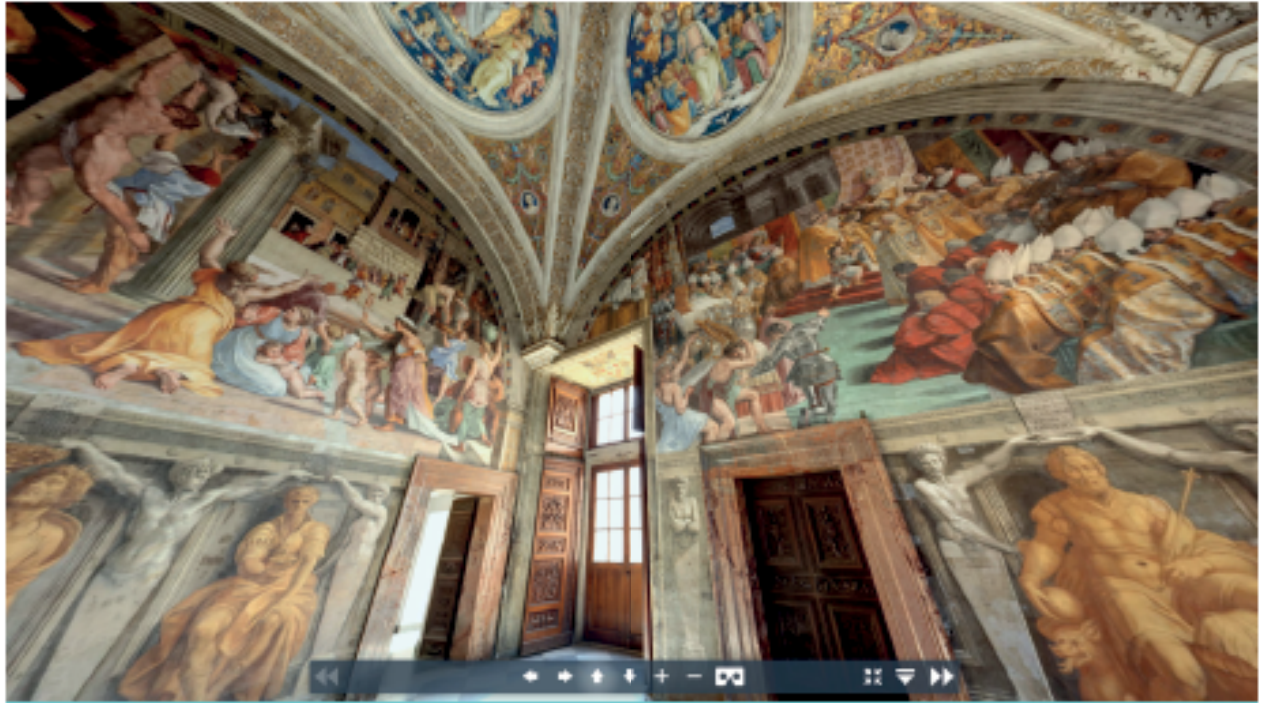
Dijital Çağda Tarihsel Hafıza

Tarihin Dijitalleştirilmesi

Tarih bilgisi başlangıçta ağızdan ağıza, mitler, efsaneler ve rivayetler aracılığıyla aktarılmış, daha sonra ise yazılı kaynaklarda kaydedilmeye başlanmıştır. Zaman içinde, onun korunması ve incelenmesi arşivler, kitaplar, ansiklopediler, ders kitapları ve müzelerle bağlantılı olmuştur. Günümüzde, tarihi nasıl koruduğumuz, öğrendiğimiz ve deneyimlediğimiz çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Dijitalleşme sayesinde, tarihsel veriler artık internet üzerinden erişilebilir olmaktadır. Eskiden kütüphanelerde ve arşivlerde bulunan el yazmaları, kitaplar, belgeler, fotoğraflar ve video kayıtları artık dünyanın herhangi bir yerinden çevrim içi olarak incelenebilmektedir. Bu yaklaşım, kaynakların kullanımını kolaylaştırır ve tarihî hafızanın korunmasına katkı sağlar.

Eski kitapların, dergilerin ve gazetelerin taranması ve dijital olarak işlenmesi, kültürel mirası her zamankinden daha erişilebilir hâle getirir. Öğrenciler, Fransız Devrimi sırasında yayımlanmış bir gazeteyi okuyabilir veya farklı dönemlere ait reklamları ve karikatürleri karşılaştırabilirler. Bu yaklaşım, öğretimi zenginleştirir ve tarihle doğrudan temas imkânı sunar.

Çevrim içi arşivler ve sanal müzeler bu süreçte önemli bir rol üstlenir. Kullanıcılar, sergileri inceleyebilir, bilgileri okuyabilir ve dijital galerilerde fiziksel olarak bulunmalarna gerek kalmadan gezinebilirler. Bu sayede, özellikle seyahat etme imkânı olmayanlar için dünya kültürel mirasına daha geniş bir erişim mümkün hâle gelir. Ancak bu durumda, nesnelerle doğrudan karşılaşmanın getirdiği özgünlüğün bir kısmı kaybolur. Orijinallerle temas kolayca dijital bir

Vatikan Müzeleri'nde sanal bir tur

gösterimle değiştirilemeyecek bir his uyandırır.

Yeni araçlar, geçmişin farklı bir biçimde sunulmasına olanak tanıyor. 3D-rekonstrüksiyonlarla antik şehirler ve tarihî olaylar görselleştirilebilir. Günümüzde Machu Picchu'da sanal olarak gezinebilir, Giza piramitlerini inceleyebilir ya da Roma Kolezyumu'nda gladyatör dövüşlerinin yapıldığı dönemi deneyimleyebilirsiniz. Artırılmış gerçeklik, anıtlar veya nesnelerle ilgili metin ve görseller gösterir; böylece ekranda ek bilgiler belirir. Sanal gerçeklik, Pompeii'nin antik sokaklarında ya da bir Ortaçağ kalesinde bulunuyormuş hissi yaratır.

Bu teknolojiler, öğrenmeyi genç nesiller için daha heyecanlı ve onlara daha yakın hale getiriyor. Dijital deneyim önemli faydalar sunsa da, geleneksel öğrenmeye göre temel farklılıklar bulunmaktadır. Kitap okurken veya bir müzeyi ziyaret ederken sabır, konsantrasyon ve daha derin düşünme gerekir. Dijital medya ise tam tersine, hıza, kısa bilgilere ve görsel etkilere dayanır. Bu durum öğrenmeyi daha cazip hale getirebilir, ancak bazen tarihsel konuların yanlış veya yüzeysel anlaşılmasına neden olabilir. Öğrenciler yalnızca videolara veya sosyal medya içeriklerine güvenirlerse, kolayca yanlış bilgilere maruz kalabilirler. Bu nedenle, eleştirel düşünme, gerçekleri doğrulama yeteneği ve ders kitapları, tarihsel literatür ile müze sergileri gibi güvenilir kaynakları tanıyabilme becerisi geliştirmek çok önemlidir.

Yapay Zekâ Çağında Tarih

Yapay Zekâ, tarihsel verilerle çalışmada artık yaygın olarak kullanılmaktadır. El yazmalarını tanıyabilir, geniş veri tabanlarında arama yapabilir ve olaylar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarabilir. Ayrıca çeviri yapmak, hasar görmüş metinleri onarmak ve etkileşimli müze rehberleri hazırlamak için de kullanılmaktadır. Oldukça faydalı olmasına rağmen, bazen yanlış sonuçlar üretebilir veya özellikle eksik verilerle çalışıyorsa, gerçekliği çarpıtan bir tablo oluşturabilir. Algoritmalar, tarihçilerin yerini alamaz; ancak dikkatli bir şekilde kullanıldıklarında onlara yardımcı olabilirler.

Artırılmış gerçeklik

Gelecekle Birlikte Yaşamak

Yapay Zekâ ve Gelecek

Yapay Zekâ (YZ), el yazmalarını okumak, eski metinleri çevirmek, arşivleri dijitalleştirmek ve geçmişin görsel rekonstrüksiyonlarını oluşturmak için kullanılmaktadır. Böylece tarih daha erişilebilir ve daha heyecan verici hale gelmektedir. Ancak bu olanaklarla birlikte riskler de vardır: YZ hata yapabilir, 'gerçekler' uydurabilir veya inandırıcı görünen sahte görseller ve videolar oluşturabilir. Gelecekte tarih, tarihçiler kadar algoritmalar tarafından da şekillendirilebilir.

Geleceği hayal etmek genellikle bilim kurgu ile ilişkilendirilir; burada YZ ve diğer teknolojiler insanları ve toplumu değiştirir. Bu vizyonlardan bazıları ütopyadır; yani, teknoloji bize daha iyi ve daha adil bir yaşam sunar. Diğerleri ise distopyadır – yani, teknolojinin manipülasyon, kontrol ve gerçeğin kaybına yol açtığı toplumlardır.

Geleceği hayal et:

- Yapay zekâ kullanan bir tarih müzesi 2060 yılında nasıl olurdu, tarif et.
- YZ tarihi daha iyi anlaşılır hâle getirebilir mi, yoksa gerçeğin yerine tarihsel bir kurgu oluşturma tehlikesi var mı?
- Kendini gelecekte bir tarihçi olarak hayal et. Araştırdıklarının gerçekten doğru, YZ'nin bir uydurması olmadığından nasıl emin olurdun?

Dijital veriler sürekli özen gerektirir. Kâğıt belgeler yüzyıllarca dayanabilir, ancak dijital kayıtlar çok daha kırılgandır. Eğer dikkatlice korunmazlarsa, yazılımlar eskiyebilir, cihazlar arızalanabilir ve değerli bilgiler sonsuza dek kaybolabilir. Dijital geçmişin korunması, dijital ortama karşı sorumlu bir yaklaşım gerektirir. Kültür ve veri farkındalığı, verilerin dikkatlice saklanmasıyla kalıcı olmayacağını bilincinde olmayı gerektirir.

Tarih, dijital çağda yeni biçimler kazanıyor. Artık daha hızlı,

Yapay Zeka, tarihsel verilerle çalışmada yararlı bir araçtır.

daha çeşitli ve internete erişimi olan herkes için daha yakın. Bu nedenle öğrencilerin tarihi dikkatli ve anlayarak kullanmayı öğrenmeleri önemlidir. Geleneksel ve dijital öğrenme yöntemleri birbirine karşıt değildir. Birleştirildiklerinde, geçmişini daha derinlemesine anlamayı ve geleceğe daha sağlam bir temel oluşturmayı sağlarlar.

Tarih ve Gelecek

Tarih yalnızca geçmişte yaşananları açıklamak için kullanılmaz. Aynı zamanda yaşadığımız dünyayı daha iyi anlamamıza ve gelecekte neler olabileceğini öngörmemize yardımcı olur. Günümüzü **tarihsel bir perspektiften** değerlendirdiğimizde, geçmişteki olaylarla benzerlikleri fark edebilir ve bugünkü kararların olası sonuçlarını hayal edebiliriz.

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı; tehlikenin ilk işaretleri göz ardı edildiğinde ve saldırgan fikirler, hoşgörüsüzlük ile aşırılıkçılık alan bulduğunda neler yaşanabileceğini göstermiştir. Sonuç, milyonlarca insan kaybı ve büyük bir yıkımla sonuçlanan küresel bir çatışma oldu. Bu nedenle, günümüzde kriz zamanlarında zamanında müdahale etmeye ve barışı korumaya çalışan uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Benzer şekilde, geçmişte yaşanan veba veya İspanyol gribi gibi pandemiler, hızlı tepkinin ve ülkeler arası iş birliğinin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Bu deneyimler, ülkelerin yeniden küresel bir sağlık sorunuyla karşı karşıya kaldığı covid-19 pandemisiyle mücadelede de faydalı oldu.

Tarih, toplumsal değişimlerin bir anda gerçekleşmediğini gösterir. Bu değişimler, fikirlerin, mücadelelerin ve alınan kararların sonucudur. Bazı tercihler gelişim ve özgürlüğe yol açarken, bazıları ise savaşımlara, bölünmelere ve acılara neden olmuştur. Bu süreçleri anlamak

Tartışma Soruları:

"Tarihi öğrenmeyenler onu tekrar etmeye mahkumdur, ancak tarihi öğrenenler de başkalarının onu tekrar ettiğini sessizce izlemeye mahkumdur."

Bu ironik söz, genellikle tarihçilerin toplumdaki rolüyle ilişkilendirilir. O, geçmişi bilmemek hataların tekrarlanmasına yol açar diye uyarıyor; fakat aynı zamanda bir hayal kırıklığına da dile getiriyor: Birisi neler olabileceğini bilse bile, bu onun mutlaka dinleneceği anlamına gelmez.

- Sence insanlar bazen tarihten çıkarılan dersleri neden göz ardı ediyor, sonuçları iyi bilinse bile?
- Sence tarih, geleceği şekillendirme gücüne sahip mi, yoksa yalnızca başımıza neler gelebileceği konusunda bizi mi uyarıyor?
- Eğer başkalarına tarihten bir ders öğretecek olsan, bu hangi ders olurdu ve neden?

Biliyor musun...

1986 yılında Çernobil'deki felaketin ardından, dünya nükleer kazalar hakkında zamanında ve şeffaf bir şekilde bilgilendirmenin ne kadar önemli olduğunu fark etti. Sovyet yetkililer o dönemde uyarılarda geç kaldı, bu da daha fazla zarara ve insan kayıplarına yol açtı.

Bu deneyim, şeffaflık ve güvenlik konusunda yeni uluslararası kuralların ortaya çıkmasına neden oldu. 2011 yılında Fukuşima'da nükleer kaza meydana geldiğinde, Japon yetkililer hızlı ve daha şeffaf davrandı; çünkü tarih, kamuoyunun zamanında bilgilendirilmemesi durumunda neler olabileceğini onlara göstermişti.

Sanal gerçeklik

Bizi eleştirel düşünmeye, farklı bakış açılarını görmeye ve neyin ilerlemeye, neyin ise krize yol açtığını fark etmeye teşvik eder. Tam da bu noktada, olayları birden fazla açıdan görebilme yeteneği olan çoklu perspektif ihtiyacı ön plana çıkar.

Tarih, günümüzü anlamamıza ve geleceği daha net düşünmemize yardımcı olan bir araçtır. O, bize hızlıca sonuçlara varmamak gerektiğini, bunun yerine belirli olayların nasıl sunulduğunu, neden bu şekilde aktarıldıklarını ve hangi dersleri çıkarabileceğimizi dikkatlice sorgulamamızı öğretir. Bu düşünme biçimi, geçmişten edinilen deneyimlere dayanarak daha sürdürülebilir ve daha adil bir geleceği hayal etmemizi sağlar.

Tarih bize tam olarak ne olacağını gösteremez, ancak geleceğin, verdiğimiz kararlara bağlı olduğunu bize gösterir.

Öğrendiklerini Kontrol Et

1. Dijitalleşme, tarihsel hafızanın korunmasına ve kullanılmasına nasıl katkı sağlar?
2. Tarih ile ilgili dijital kaynaklar kullanılırken eleştirel düşünme gelişiminin önemi nedir?
3. Geçmişteki bir deneyimin, aynı hataların tekrar edilmesini önlemeye nasıl yardımcı olduğuna ilişkin bir örnek veriniz.

ETKİNLİK:

Gençler ve tarih

Farklı dönemlerde ve toplumlarda gençler tarihte önemli bir rol oynamıştır. Bazen, çalışmaya zorlandıklarında, savaflara katılmak mecburiyetinde bırakıldıklarında veya eleştirel düşünme imkanı olmadan başkalarının fikirlerini kabul etmeye zorlandıklarında kurban olmuşlardır. Bunun bir örneği, gençlerin Nazi ideolojisini desteklemek için kullanıldığı Hitler Gençliği'dir. Bazı durumlarda ise gençler, gençlik hareketlerinde örgütlenerek değişimin öncüsü olmuşlardır. Barış, eşitlik ve özgürlük için protesto etmişlerdir; tıpkı hippie hareketi ya da sivil haklar mücadelesine katılan öğrenciler gibi. Gençler; müzik, eğlence, grafiti ve kültürel ifadeler yoluyla sıklıkla düşüncelerini dile getirmiş ve çevrelerindeki toplumu değiştirmişlerdir. Tarih, genç insanların hem bir kontrol aracı hem de direniş ve değişimin sembolü olabileceğini gösterir.

Hazırlık:

Gruplar halinde çalışınız. Her grup aşağıdaki rollerden birini alır:

- Sanayi Devrimi sırasında Birleşik Krallık'taki genç fabrika işçileri (çocuk işçiliği, daha iyi çalışma koşulları için mücadele)
- 1960'larda daha iyi eğitim talep eden öğrenciler (gençlik inisiyatifi)
- Özgürlüğün simgesi olarak müzik festivali düzenleyen gençler (ör. Woodstock)
- Günümüzde gençler, adaletsizliklere karşı grafiti, müzik veya videolarla görüşlerini ifade ediyor

Görev:

Grubunuzun görüşünü kısa bir metin, sahne, dijital sunum veya afiş ile ifade edin.

Cevaplayınız:

- Ne için savunuculuk yapıyoruz?
- Görüşümüzü nasıl ifade ediyoruz?
- Toplumun tepkisi nedir?

Sunum:

- Her grup, 2-3 dakika içinde sunum yapar.

Tartışma:

Bu örnekler, gençlerin tarih boyunca üstlendiği rolü ne şekilde gösteriyor? Günümüzde gençler, geçmişe göre daha fazla etkiye sahip mi? Siz de bir gençlik hareketine katılır mıydınız, neden?

BİBLİYOGRAFIYA

Андерсон, Бенедикт. *Замислени заедници: размислувања за потеклото и ширењето на национализмот*. Скопје: Култура, 1998.

Бурк, Питер. *Ренесанса*. Скопје: Еин-Соф, 2001.

Еванс, Ричард Ј. *Во одбрана на историјата*. Скопје: Арс Ламина, 2012.

Елијаде, Мирча. *Историја на верувањата и на религиските идеи, Том 1-3*. Скопје: Табернакул, 2005.

Јелавич, Барбара. *Историја на Балканот, том 1: осумнаесетти и деветнаесетти век*. Скопје: Лист, 1999.

Кар, Едвард Халет. *Што е историјата?* Скопје: Слово, 2001.

Острогорски, Георги. *Историја на Византија*. Скопје: Наша книга, 1992.

Саракини, Војислав. *Историја на Стариот Исток*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, 2017.

Хобсбаум, Ерик. *Нациите и национализмот по 1780: програма, мит, стварност*. Скопје: Култура, 1993.

Bailyn, Bernard. *Amerikan Devrimi'nin İdeolojik Kökenleri*. Harvard University Press, 1967.

Bloch, Marc. *Feodal Toplum*. Zagreb: Naprijed, 1958.

Boardman, John ve diğerleri (ed.). *The Oxford History of Greece and the Hellenistic World*. Oxford: Oxford University Press, 1991.

Burbank, Jane – Cooper, Frederick. *Dünya Tarihinde İmparatorluklar: Güç ve Politika Fark*. Princeton: Princeton University Press, 2021.

Calvocoressi, Peter. *1945'ten Sonra Dünya Siyaseti*. Harlow: Pearson Longman, 2009.

Chandler, David. G. *Napolyon'un Seferleri, cilt 1*. New York: Scribner, 1966.

de Groot, Jerome. *Tarihi Tüketmek: Çağdaş Popüler Kültürde Tarihçiler ve Miras*. Kültür. Londra ve New York: Routledge, 2016.

Dear, Peter. *Bilimleri Devrimleştirmek: Avrupa Bilgisi ve Hedefleri, 1500-1700*. Princeton: Princeton University Press, 2001.

Doyle, William. *Oxford Fransız Devrimi Tarihi*. Oxford: Oxford University Press, 1989.

Durant, Will ve Ariel. *Uygarlık Hikayesi, cilt 7. Akıl Çağı Başlıyor: Shakespeare, Bacon, Montaigne, Rembrandt, Galileo ve Descartes Döneminde Avrupa Uygarlığı Tarihi: 1558-1648*. New York: Simon and Schuster, 1961.

Durant, Will ve Ariel. *Medeniyetin Hikayesi, cilt 8. XIV. Louis Çağı: Pascal, Molière, Cromwell, Milton, Büyük Petro, Newton ve Spinoza Döneminde Avrupa Medeniyeti Tarihi: 1648-1715*. New York: Simon and Schuster, 1963.

Durant, Will. *Medeniyetin Hikayesi, cilt 6. Reformasyon: Wycliffe'ten Calvin'e, 1300-1564 Arasında Avrupa Medeniyeti Tarihi*. New York: Simon and Schuster, 1957.

- Gaddis, John Lewis. *Soğuk Savaş: Yeni Bir Tarih*. New York: The Penguin Press, 2005. Goldie, Mark – Wokler, Robert (ed.). *Cambridge On Sekizinci Yüzyıl Siyasi Tarihi Düşünce*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Hansen, Valerie. *İpek Yolu: Yeni Bir Tarih*. Oxford: Oxford University Press, 2012. Heather, Peter. *İmparatorluklar ve Barbarlar: Roma'nın Çöküşü ve Avrupa'nın Doğuşu*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Hobsbawm, Eric. *Sermaye Çağı: 1848-1875*. Londra: Weidenfeld & Nicholson, 1975. Hobsbawm, Eric. *Aşırılık Çağı: Kısa Yirminci Yüzyıl 1914-1991*. Londra: Abacus, 1994.
- Hobsbawm, Eric. *Devrim Çağı: 1789-1848*. Londra: Weidenfeld & Nicholson, 1962. Hodgson, Marshall G. S. *İslam'ın Serüveni, Ciltler 1-3*. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları, 1974-1977.
- Hoskins, Andrew. *Dijital Hafıza Çalışmaları: Değişen Medya Geçmişleri*. Londra ve New York: Routledge, 2017.
- Israel, Jonathan I. *Radikal Aydınlanma: Felsefe ve Modernitenin Oluşumu: 1650-1750*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Landes, David S. *Özgür Prometheus: Batı Avrupa'da 1750'den Günümüze Teknolojik Değişim ve Endüstriyel Kalkınma*. İkinci Baskı. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Lefebvre, Georges. *Fransız Devrimi: Kökenlerinden 1793'e Kadar*. Londra ve New York: Routledge, 2001.
- Lowenthal, David. *Geçmiş Yabancı Bir Ülkedir: Yeniden Ziyaret*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Macmillan, Margaret. *Paris 1919: Dünyayı Değiştiren Altı Ay*. New York: Random House Publishing Group, 2002.
- Mallory, J. P. *Hint-Avrupalıların İzinde: Dil, Arkeoloji ve Mit*. Londra: Thames and Hudson, 1989.
- Manning, Patrick – Trimmer, Tiffany. *Dünya Tarihinde Göç. İkinci Baskı*. Londra ve New York: Routledge, 2013.
- Nauert, Charles G. *Hümanizm ve Rönesans Avrupa'sının Kültürü*. University of Missouri Press, 2006.
- Osterhammel, Jürgen. *Dünyanın Dönüşümü: On Dokuzuncu Yüzyılın Küresel Tarihi Yüzyıl*. Princeton: Princeton University Press, 2015.
- Parry, J. H. *Keşifler Çağı: Keşif, Araştırma ve Yerleşim: 1450-1650*. Londra: Cardinal, 1973.
- Potter, David S. (ed.). *Roma İmparatorluğu'na Rehber*. Wiley-Blackwell, 2006. Riley-Smith, Jonathan. *Haçlı Seferleri: Bir Tarih*. Yale Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Roberts, J. M. *Avrupa'nın Tarihi*. New York: Allen Lane, 1997.
- Roisman, Joseph – Worthington, Ian. *Antik Makedonya Rehberi*. Wiley-Blackwell, 2010.
- Rosenstein, Nathan – Morstein Marx, Robert (ed.). *Roma Cumhuriyeti Rehberi*. Wiley-Blackwell, 2010.
- Scott, H. M. *Aydınlanmış Mutlakiyetçilik: On Sekizinci Yüzyıl Sonlarında Reform ve Reformcular Avrupa*. Londra: Macmillan Education Ltd, 1990.
- Smith, Bonnie G. *Küresel Perspektiften Kadın Tarihi, cilt 1-3*. Urbana ve Chicago: Illinois Üniversitesi Yayınları, 2004.

Southern, R. W. *Ortaçağda Batı Toplumu ve Kilise*. Harmondsworth: Penguin Books, 1970.

Taylor, A. J. P. *İkinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri*. New York: Simon and Schuster, 1996. Taylor, A. J. P. *Avrupa'da Üstünlük Mücadelesi 1848-1918*. Oxford: Clarendon Press, 1954. *Yeni Cambridge Orta Çağ Tarihi, Ciltler 1-7*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995-2005.